

DET KONGELIGE
FISKERIDEPARTEMENT

St.meld. nr. 48

(2003–2004)

Nordisk samarbeid

Innhold

1	Innledning	5	5.6	Regionalpolitikk	41
2	Nærområdene og nordisk europasamarbeid	7	5.7	Fiskeri og fangst	43
2.1	Nordisk Ministerråds samarbeid med nærområdene og forslag til ny nærområdestrategi for Ministerrådet	7	5.8	Jord- og skogbruk	44
2.2	Nordisk Ministerråds samarbeid med nærområdene og EUs nordlige dimensjon	8	5.9	Økonomi- og finanspolitikk	48
2.3	Østersjørådet	9	5.10	Samferdsel	52
2.4	Barentsrådet	11	5.11	Bolig og bygg	55
2.5	Arktisk Råd	13	5.12	Narkotika	56
3	Grensehindringer mellom de nordiske land	16	5.13	Sosial og helse	56
3.1	Innledning	16	5.14	Arbeidsmarked og arbeidsmiljø	63
3.2	Oppfølging på utvalgte områder	17	5.15	Forbrukerpolitikk	66
4	Tverrfaglig samarbeid	20	5.16	Mattrygghet og ernæring	67
4.1	Statsministrenes samarbeid	20	5.17	Likestilling	70
4.2	Samarbeidsministrenes arbeid, budsjett og administrasjon	20	5.18	Justissektoren	72
4.3	Nordisk samarbeid om europeiske spørsmål	22	5.19	Informasjonsteknologi	77
4.4	Barn og ungdom	24	5.20	Flyktninger og migrasjon	77
4.5	Tverrfaglig miljøsamarbeid	25	5.21	Administrasjon og forvaltning	78
5	Faglig samarbeid	29	5.22	Samer og nasjonale minoriteter	79
5.1	Kultur	29	6	Nordisk samarbeid utenfor Ministerrådet	81
5.2	Utdanning og forskning	31	6.1	Det utenrikspolitiske samarbeid	81
5.3	Miljø	33	6.2	Utenrikshandel	83
5.4	Energi	39	6.3	Forsvar	84
5.5	Næring	40	6.4	Utviklingssamarbeid	84
			7	Oppfølging av Nordisk Råds rekommandasjoner	88
			Vedlegg		
			1	Statsminister Kjell Magne Bondevik: Innlegg i generaldebatten, Nordisk Råds 55. sesjon 27. oktober 2003	94
			2	Nordisk Ministerråds budsjett 2004 og forslag til budsjett 2005	95
			3	Forkortelsesregister	96

DET KONGELIGE
FISKERIDEPARTEMENT

St.meld. nr. 48

(2003–2004)

Nordisk samarbeid

*Tilråding fra Fiskeridepartementet av 24. september 2004,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

1 Innledning

Nordisk Ministerråd arbeider innen rammen av sin politikk om «Ny nordisk dagsorden – nye strategiske satsninger» hvor det er identifisert fem hovedprioriteringer for det nordiske samarbeidet: Teknologisk utvikling, velferd, det indre nordiske markedet, samarbeid med naboland og -regioner, samt miljø og bærekraftig utvikling.

I løpet av 2003–2004 har Nordisk Ministerråd lagt betydelig vekt på å utarbeide nye retningslinjer for samarbeidet i nærområdene. Store forandringer i regionen, blant annet de baltiske lands medlemskap i EU, har gjort dette helt nødvendig for å ivareta et tidsmessig samarbeid som bidrar til å vitalisere Norden og nærområdene. Ministerrådet ser fram til behandlingen av de nye retningslinjene på Nordisk Råds sesjon 1. – 3. november i Stockholm. Regjeringen er opptatt av å både styrke det likeverdige nordiske politiske samarbeidet med de tre baltiske land og samtidig øke Ministerrådets innsatser i Nordvest-Russland.

Som en del av den samlede virksomheten i Norden og Nordens nærområder har Ministerrådet lagt stadig større vekt på å etablere et godt samarbeid med de andre nordlige regionale rådene, d.v.s. Arktisk Råd, Barentsrådet og Østersjørådet. Samarbeidet med disse rådene vil i fremtiden gjøre en naturlig og integrert del av Ministerrå-

dets virksomhet i nærområdene. Samarbeidet med EU er også styrket, blant annet gjennom aktivt samarbeid om oppfølgingen av den nye handlingsplanen for EUs nordlige dimensjon. Samarbeidsministrene hadde dessuten i 2004 et møte med EU-ambassadørene i Brussel og med EU-kommisæren for utvidelsen og naboskapspolitikken.

Et annet prioritert område i 2003–2004 har vært revisjonen av den nordiske strategien for bærekraftig utvikling. Strategien skal revideres hvert fjerde år, og neste fireårsperiode vil starte 1. januar 2005. I revisjonsarbeidet har det blitt lagt spesiell vekt på å integrere de sosiale og økonomiske aspektene i begrepet bærekraftig utvikling slik at den nå utgjør en mer helhetlig strategi. Det er en løpende utfordring å sørge for at den bredt anlagte og omfattende strategien blir gjort kjent og resulterer i konkret handling. Det skal derfor også arbeides videre med utvikling av indikatorer for mål av bærekraftig utvikling.

Det legges stor vekt på å videreutvikle arbeidet med fjerning av grensehindre for borgeres mobilitet mellom de nordiske land. Samarbeidsministerens egen representant – tidligere dansk statsminister Poul Schlüter – har fortsatt sin virksomhet for å sørge for den nødvendige politiske vektlegging. Samtidig er det etablert et eget grensehindersekre-

tariat ved ministerrådssekretariatet i København. Dette sekretariatet legger stor vekt på å innføre prosesser og rutiner som vil sørge for at grensehindringer identifiseres og behandles i de rette kanaler. Arbeidet med å utvikle informasjonstjenester for Nordens innbyggere har fortsatt, og det er etablert et nettverk mellom de ulike tjenestene for å styrke den samlede innsatsen. Det vil ellers i tiden fremover bli gjort en særlig innsats i Ministerrådet for nærings saker hvor det er en rekke større og mindre grensehindringer som gjør det vanskelig å drive næringsvirksomhet over landegrensene.

Det ble i 2003 utarbeidet en hvitbok om det fremtidige nordiske forsknings- og innovasjonssamarbeidet. De nordiske forskningsinstitusjonene skal i tiden fremover primært stimulere til at nasjonale institusjoner og nettverk arbeider med områder som prioriteres av Nordisk Ministerråd. En større omlegging av det nordiske forskningssamarbeidet, som skal stimulere institusjoner og forskningsnettverk til å arbeide med forskningsoppgaver som kan bidra til å skape synergier og sterkere nordiske forskningsmiljøer. Parallelt arbeides det på det næringspolitiske området med å reformere det nordiske innovasjonssamarbeidet. Samlet sett skal omleggingen av det nordiske forsknings- og innovasjonssamarbeidet bidra til at Norden blir en ledende region innen disse områdene.

I årets melding om nordisk samarbeid for 2003–2004 har Regjeringen valgt å legge særlig vekt på endringer i samarbeidet med nærområdene og arbeidet for å fjerne grensehindringer. Kapittel 2 gir en oversikt over nordisk europasamarbeid og det nordiske samarbeidet i nærområdene. Her er det også en omtale av Arktisk Råd, Barentsrådet og Østersjørådet. Kapittel 3 gir en oversikt over regjeringens arbeid med nordiske grensehindringer i perioden. Kapittel 4 gir en oversikt over de viktigste tverrfaglige saksområdene. Samarbeidet i Vest-Norden og med nærområdene i vest omtales i forbindelse med samarbeidsministrenes arbeid. Kapittel 5 omtaler det faglige samarbeidet i de ulike ministerrådene, og gir en oversikt over det formelle sektorsamarbeidet. Kapittel 6 omtaler nordisk samarbeid utenfor Ministerrådet, d.v.s. det uformelle nordiske regjeringssamarbeidet. Kapittel 7 gir på anmodning av Stortinget en tilbakemelding om regjeringens oppfølging av fire av rekommandasjonene fra Nordisk Råd. Meldingen er utarbeidet i samarbeid med alle departementene.

Den norske delegasjon til Nordisk Råd har i år valgt å utarbeide sin rapport som et eget, separat dokument, og den følger ikke som et vedlegg til stortingsmeldingen slik som tidligere år.

2 Nærområdene og nordisk europasamarbeid

2.1 Nordisk Ministerråds samarbeid med nærområdene og forslag til ny nærområdestrategi for Ministerrådet

Nærområdene har gjennomgått store forandringer de siste ti årene. De baltiske land er etablert som demokratiske stater og er integrert som fullverdige deltakere i europeisk integrasjon og annet internasjonalt samarbeid gjennom bl.a. medlemskap i EU, EØS og NATO. Internasjonal finansiering i de baltiske land vil etter deres medlemskap i EU i all hovedsak komme gjennom finansieringsordninger under EU og EØS/EFTA.

Forholdet til Russland er viktig for samarbeidet i hele Nord-Europa, og Nordvest-Russland er et viktig område for Norge og Norden. Det gjelder mange utfordringer i Nordvest-Russland når det gjelder demokratisering, markedsøkonomi, miljø-sikkerhet og internasjonalt samarbeid. Her kan Norden bidra, og Nordisk Ministerråd skal nå styrke samarbeidet med Nordvest-Russland.

På denne bakgrunn har Nordisk Ministerråd utarbeidet nye retningslinjer for samarbeidet med nærområdene. Det skal gjennomføres samråd med berørte russiske og baltiske parter om forslaget til retningslinjer, før de skal behandles på Nordisk Råds sesjon i Stockholm 1. – 3. november ved et ministerrådsforslag. Det utarbeides separate retningslinjer for samarbeidet med hhv. Nordvest-Russland og de baltiske land av hensyn til de ulike problemstillingene i de to områdene. Retningslinjene skal gjelde for hele Nordisk Ministerråds – alle fagministerrådenes – samarbeid med Nordvest-Russland og de baltiske land. Et viktig utgangspunkt for retningslinjene er for øvrig en evaluering av nærområdeprogrammet siden dets start tidlig på 1990-tallet, som en frittstående finsk konsulentgruppe avga i mai 2004.

Hovedkriteriet for den fellesnordiske innsatsen i nærområdene er begrepet om nordisk nytte, dvs. at landene oppnår mer samlet nordisk enn hver for seg. For å ivareta Norges interesser i regionen er det viktig å fremme et sterkt og relevant regionalt samarbeid. Dette tilsier at det nordiske nærområdesamarbeidet bør videreutvikles for å styrke Norges samarbeid med EU, Russland, de baltiske land

og de andre nordlige regionale rådene (Barentsrådet, Østersjørådet, Arktisk Råd).

Den nevnte evalueringen og retningslinjene for de baltiske land viser at målsettingene for Nordisk Ministerråds samarbeid med de baltiske land til nå i all hovedsak må betraktes som oppnådd. Samtidig skal bilateralt samarbeid mellom de nordiske og de baltiske land nå være fullt ut likeverdig i form og innhold, med en forsterket politisk dialog og bortfall av bistandspreget prosjektfinansiering. Dette forholdet bør også reflekteres i Nordisk Ministerråd.

De nye retningslinjene for de baltiske land stipulerer derfor at samarbeidsministrenes nærområdeprogram nedlegges fra og med 2006. Fagministerrådene skal videreføre samarbeidet på grunnlag av sine sektorbudsjetter og en økende finansiering fra de baltiske land. Det skal allikevel være en overgangsfase hvor det tas behørig hensyn til de baltiske lands muligheter til omlegging til større grad av samfinansiering. Samarbeidsministrene vil dessuten fortsatt disponere en mindre strategisk budsjettpost som kan benyttes til særskilt politisk interessante samarbeidstiltak i de baltiske land. Retningslinjene legger til grunn en fortsatt overordnet koordinerende rolle for samarbeidsministrene, og sektorene skal rapportere til samarbeidsministrene om sitt arbeid i de baltiske land sett i forhold til retningslinjene.

Samarbeidet med de baltiske land skal få en mer langsiktig og fullt ut jevnbyrdig karakter hvor aktiviteter planlegges og finansieres i fellesskap. Samarbeidet skal få klart mer politisk karakter og innhold. Tradisjonell prosjektaktivitet skal reduseres betydelig. Den nordisk-baltiske dialogen skal videreutvikles, blant annet gjennom møter både på politisk og embetsnivå.

Det blir større anledning til å utvikle samarbeid med hvert enkelt av de baltiske land, mens det til nå har vært lagt vekt på et samarbeid med Baltikum som region.

Som sentrale nordisk-baltiske samarbeidsområder synes kultur, utdanning og forskning, helse- og sosialspørsmål, bærekraftig utvikling, næringsliv, IT og grenseregionalt samarbeid å peke seg ut som særlig viktige. Men samarbeidet skal videreføres i alle fagministerråd som vurderer det som

relevant, og vil kontinuerlig være til gjenstand for evaluering og revurdering mellom samarbeidspartnerne. Som sentrale virkemidler skal det fortsatt satses sterkt på samarbeid på grasrotnivå gjennom utvekslingsprogram og kunnskapsutvikling.

Retningslinjene fremhever at Ministerrådet skal fortsette å drive virksomhet som komplementerer EUs virksomhet, og at EU/EØS-spørsmål er en naturlig del av sakskartet for nordisk-baltisk dialog og samarbeid. Dette er ytterligere aktualisert gjennom de baltiske lands EU/EØS-medlemskap.

Nordisk Ministerråds informasjonskontorer i de baltiske land skal opprettholdes, men med et tydeliggjort mandat. Nordisk Ministerråds virksomhet skal også synliggjøres bedre.

Det vurderes også hvordan de baltiske land mest hensiktsmessig kan delta i et utvidet samarbeid med Nordisk Ministerråds institusjoner der det er gjensidig interesse av dette.

Ministerrådet skal søke å utvide koordinering og konkret samarbeid med Østersjørådet. Det skal også legges vekt på å fremme felles nordisk-baltisk-russisk samarbeid, blant annet gjennom det grenseregionale samarbeidet. Et nordisk-baltisk samarbeid overfor Hviterussland med vekt på demokratiutvikling kan bli aktuelt.

I retningslinjene for Nordisk Ministerråds samarbeid med Nordvest-Russland legges det betydelig vekt på et styrket samarbeid med de andre tre regionale rådene i området, Barentsrådet, Østersjørådet og Arktisk Råd. Det tillegges likeledes stor vekt at Ministerrådets aktiviteter skal søke en hensiktsmessig samordning med EUs politikk og programmer.

For å gjennomføre aktiviteter i Nordvest-Russland etableres et eget russlandsprogram med et separat budsjett fra og med 2006. Programmet skal koordineres av samarbeidsministrene, mens Ministerrådets fagministerråd har det operative ansvar for gjennomføring av aktivitetene og skal rapportere til samarbeidsministrene.

Samarbeidet med Russland skal ha karakter av et partnerskap hvor russiske samarbeidspartnere oppfordres til selv å bidra med midler, kompetanse o.a. i størst mulig grad. Dessuten skal samarbeidet bli mer langsiktig i karakter og form.

Det er et behov for en sterkere fokusering i Ministerrådets innsats i Nordvest-Russland. Det vil bli lagt særlig vekt på demokratiutvikling og styrking av rettsstaten, sosial- og helsespørsmål, barn og unge, likestilling, kultur, IT, forskning og markedsøkonomi. De sentrale redskapene for å fremme dette samarbeidet skal være folk-til-folk samarbeid (også grenseregionalt), stipend- og utveks-

lingsordninger og trepartssamarbeid Norden-Russland-Baltikum.

Geografisk skal samarbeidet med Nordvest-Russland omfatte Murmansk oblast, Republikken Karelen, St. Petersburg, Leningrad oblast, Pskov og Kaliningrad. Det skal legges stor vekt på å utvikle dialogen med russiske myndigheter, både på lokalt og sentralt nivå. Informasjonskontoret i St.Petersburg – og etterhvert også i Kaliningrad – får store oppgaver i å bygge de nødvendige kontakter og nettverk og forvalte deler av samarbeidsaktivitetene. I Murmansk oblast og de arktiske deler av Nordvest-Russland skal Nordisk Ministerråd etterstrebe å drive sine aktiviteter i samarbeid med Barentsrådet og Arktisk Råd i så stor grad som mulig. I samarbeid med rådene kan det være aktuelt med prosjekter i Arkhangelsk oblast.

Russlandsprogrammet og Ministerrådets samarbeid med de baltiske land ses som et komplement til de nordiske lands bilaterale samarbeid med Russland og skal samsvare med prinsippene for dette.

2.2 Nordisk Ministerråds samarbeid med nærområdene og EUs nordlige dimensjon

Det var Finland som i 1997 tok initiativet til EUs nordlige dimensjon. Finland og Sverige var nå blitt medlemmer i EU ved siden av Danmark, og EU hadde derved fått en ny og utvidet dimensjon for sitt samarbeid nordover i Europa. Under det finske formannskapet i EU i 1999 ble EUs nordlige dimensjon formelt etablert som et eget politikkområde og har utviklet seg til å bli et synlig uttrykk for regionalt samarbeid som bidrar til å øke velferd og utvikling både innad i EU og i det nordlige europeiske nærområdet.

EUs nordlige dimensjon gir et felles rammerverk for fremme av politisk dialog og konkret samarbeid og dekker et geografisk område langt utover de nordiske EU-land, fra det arktiske og subarktiske området til de sørlige strender i Østersjøen og fra Nordvest-Russland i øst til Island og Grønland i vest. I tråd med dette har flere land som ikke er medlemmer av EU, status som partnerland under EUs nordlige dimensjon. Etter utvidelsen av EU den 1. mai 2004 er antall partnerland redusert til Norge, Island og Russland. Regionale organisasjoner i området, som Nordisk Ministerråd, Arktisk Råd, Østersjørådet og Barentsrådet, har programmer og aktiviteter som samsvarer godt med de målsettinger og prioriteringer som er nedfelt i handlingsplanene for EUs nordlige dimensjon.

EUs råd vedtok i oktober 2003 en ny handlingsplan under EUs nordlige dimensjon – den andre i rekken – for perioden 2004–06 (NDAP 2004–06). Norge har fått flere synspunkter og prioriteringer reflektert i planen, både i kraft av partnerland og som deltaker i multilateralt samarbeid ved at de fire regionale rådene i området har deltatt i utarbeidelsen av handlingsplanen. EU-kommisjonen har den ledende og overordnede rollen i gjennomføringen av handlingsplanen, men Norge følger nå oppfølgingen av planen, blant annet gjennom de nevnte kanaler og ved partnerskapene for henholdsvis miljø og helse/livskvalitet som er etablert under EUs nordlige dimensjon.

Styrket integrasjon mellom Russland og EU på alle plan er kjernen i handlingsplanen. Russland på sin side ville gjerne sett at større finansielle ressurser ble stilt til rådighet for gjennomføring av den første handlingsplanen, og det er ikke stilt i utsikt friske midler fra EUs side for NDAP 2004–06. Det ligger i planen at EUs etablerte fondsstruktur skal benyttes.

Handlingsplanen dekker fem felter: Økonomi, menneskelige ressurser, miljø, grenseregionalt samarbeid og justissaker. To regioner med særskilte behov er fokusert i planen: Kaliningrad og det arktiske området. Det er for øvrig sammenfall i flere av prioriteringene under Den nordlige dimensjon og innenfor EØS-finansieringsordningene, f.eks. på feltene miljø, helse, regionalt samarbeid og grenseregionalt samarbeid.

Norge tillegger EUs nordlige dimensjon stor vekt og er tilfreds med den nylig vedtatte handlingsplanen for perioden 2004–06. Den samsvarer godt med norske og nordiske synspunkter og prioriteringer. Det er viktig å få Russland sterkt engasjert i EUs nordlige dimensjon, og i den forbindelse kan også Nordisk Ministerråds kommende russlandsprogram bidra til dette. Gitt at de baltiske land og Polen nå er integrert i EU som fullverdige medlemmer, er EUs nordlige dimensjon særlig viktig som et instrument for samarbeid med Russland, med vekt på Nordvest-Russland og Kaliningrad.

På det nordiske statsministermøtet i juni 2001 ble det besluttet å systematisk avholde innledende nordiske møter mellom de nordiske EU-landene i forkant av møtene i Det europeiske råd. Norge og Island skal orienteres om disse møtene. På statsministermøtet i 2003 ble man enige om at denne modellen også skal omfatte sektorene for miljø, likestilling og forbrukerspørsmål. Også de baltiske lands statsministre ble invitert til de tre nordiske EU-medlemmenes uformelle statsministermøte før Det europeiske rådsmøtet i juni 2003, og også

ved slike «3 + 3» møter skal Norge og Island holdes orientert.

Det er dessuten en rekke andre former for nordisk samarbeid om EU og EØS-spørsmål i de forskjellige ministerrådene. Det holdes f.eks. innledende nordiske miljøministermøter i forkant av møter mellom EUs miljøministre. Slik brukes Nordisk Ministerråd som en ramme for uformelle samråd og gjensidige orienteringer om EU og EØS-spørsmål på både politisk- og embetsnivå. På denne måten kan de nordiske land stå sterkere i EU-samarbeidet, og slik kan EUs perspektiv rettes også mot vår region.

Det fremtidige samarbeidet med de baltiske land – nå som EU/EØS-medlemmer – skal legge vekt på en utvidet politisk dialog, og vil tilføre det nordiske og nordisk-baltiske samrådet om EU og EØS-spørsmål nytt innhold og ny nordisk nytte. Dette vil være en dimensjon i de nordiske lands tilsvaret til den utfordringen som det vil være å skulle forholde seg til det utvidete EU/EØS. Et viktig tema for samråd er i så måte nettopp Den nordlige dimensjon og europeisk samarbeid med Russland. Dette illustrerer behovet for og betydningen av de nye retningslinjene for Nordisk Ministerråds samarbeid med de tre baltiske land og Nordvest-Russland.

Som et ledd i Nordisk Ministerråds arbeid for å styrke dialogen og samarbeidet mellom de ulike aktørene i nærområdene har Ministerrådet utarbeidet en politikk («Norden – en samarbeidende region») med 7 konkrete punkter for økt transparenss og synergi overfor Arktisk Råd, Barentsrådet, Østersjørådet og EU. Hovedelementene i disse er informasjonsutveksling, vurdering av konkrete samarbeidsprosjekter, programsamarbeid og mulighetene for samfinansiering. Den nordlige dimensjon utgjør i denne forbindelse på mange måter et politisk bakteppe.

2.3 Østersjørådet

Østersjørådet ble opprettet i 1992 og har 12 medlemmer: Norge, Sverige, Finland, Danmark, Island, Polen, Tyskland, Russland, Latvia, Litauen, Estland og EU-kommisjonen. Observatørland er Frankrike, Italia, Nederland, Slovenia, Storbritannia, Ukraina og USA.

Formannskapet skifter mellom medlemslandene hvert år i juni/juli. Estland hadde formannskapet i 2003–2004, og Polen har det i 2004–2005. 1998 ble det opprettet et lite permanent sekretariat for Østersjørådet. Det har sete i Stockholm.

Samarbeidet i Østersjørådet har stor faglig

Boks 2.1 Bekjempelse av spredning av smittsomme sykdommer

I regjeringssjefs møte for Østersjøregionen i april 2000 ble det bestemt å opprette en Aksjonsgruppe (Task Force) for smittevern. Den besto av «Special Representatives» for statsministrene i hvert land i Østersjørådet og presidenten for EU-kommisjonen. Norge, som da hadde formannskapet i Østersjørådet, sa seg villig til å lede Aksjonsgruppen og å etablere et sekretariat. Mandatet for gruppen ble forlenget i 2002 fram til 2004. Den la fram avslutningsrapport i regjeringssjefsmøtet i Tallinn i juni 2004.

Alt i alt 138 prosjekter er etablert og under gjennomføring eller avsluttet våren 2004. Direkte prosjektstøtte utgjorde nesten ti millioner euro. Et tilsvarende beløp ble brukt til møter, reiser, opplæring, tekniske rådgivere, sekretariat og evaluering.

Aksjonsgruppens innsats har vært medvirkende til et fall i insidensratene for hiv og tuberkulose mot slutten av perioden. Nasjonale retningslinjer er justert når det gjelder tuberkulosekontroll og antibiotikaresistens og overvåkning er skjerpet. Primærhelsetjenesten har utviklet nettverk, og styrket samarbeidet for å etablere retningslinjer for kontroll av smittsomme sykdommer. Helsen i fengsler er bedret, både ved bedre rutiner, bedre hygiene og samarbeid med den sivile sektor. Det pågår arbeid for å utvikle modeller for reformer i helsevesenet i Litauen, Polen, Russland og Norge. Det er gitt mye opplæring i planlegging og gjennomføring av prosjekter.

Aksjonsgruppen har bidratt til å sette hiv/aids, tuberkulose og andre smittevernproblemer på den politiske dagsorden, fremmet primærhelsetjeneste, bidratt til endringer i nærområdepolitikk på nasjonalt nivå og til økning i nasjonale bevilgninger til bekjempelse av smittsomme sykdommer.

Aksjonsgruppen er grundig evaluert, og fem rapporter foreligger.

Det er etablert et vidt og velfungerende nettverk både på det politiske, praktiske og profesjonelle plan. Fremtidens samarbeid vil ventelig bli mindre i form av prosjektsamarbeid og mer som teknisk samarbeid.

Aksjonsgruppen har lagt grunnen for politisk samarbeid på dette felt. Det er allerede kommet til uttrykk gjennom initiativet til EUs nordlige dimensjons partnerskap for helse og livskvalitet som ble etablert i Oslo i oktober 2003. Her vil videreføring av nettverk fra Aksjonsgruppen spille en viktig rolle. Både arbeidet med hiv/aids, antibiotikaresistens, primærhelse, helse i fengsler og muligens tuberkulose kan videreføres i ekspertgrupper. Rådet for utdanningsnettverk for samfunnsmedisin og samarbeid om reformer i helsevesenet, samt Aksjonsgruppens database, tilpasses det nye samarbeidet.

Sekretariatet og embetsgruppen (Group of Senior Health Officials) etablert under innsatsgruppene, fortsetter å fungere ut året 2004 og vil følge med i avslutningen av prosjekter og overgangen til det nye Partnerskapet.

bredde. Områdene demokratiutvikling, økonomisk integrasjon og utvikling, utdanning, miljø- og energispørsmål, atomsikkerhet, trygge levevilkår, kamp mot spredning av smittsomme sykdommer og bekjempelse av organisert kriminalitet er de mest sentrale.

Norges engasjement i Østersjørådet er en viktig del av norsk nærområdepolitikk. Norge legger vekt på samarbeidet i Østersjørådet bl.a. som et viktig forum for å fremme samarbeidet mellom Russland og landets vestlige naboer. Vi anser at Østersjørådet, Barentsrådet og Nordisk Ministerråd utfyller hverandre i en slik sammenheng.

Den nordiske samarbeidsmodellen har på mange måter vært en inspirasjon for Østersjøsam arbeidet. Østersjørådet har imidlertid ikke eget budsjett for å sette kraft bak beslutningene. I den grad man har satt i gang konkrete fellesprosjekter, har enkeltland deltatt med frivillige bidrag. I noen

tilfeller, spesielt innen energisamarbeidet, har man etablert et vellykket samarbeid med Nordisk Ministerråd.

Etter norsk initiativ under vårt formannskap 1999–2000 ble det oppnådd enighet om at alt regionalt mellomstatlig samarbeid mellom medlemslandene etter modell av Nordisk Ministerråd, skal omfattes av Østersjørådet. Fagministrenes fagansvar berøres ikke. Den nye struktur har utenriksministrene som koordinator, med embetskomitéen (CSO) som koordinerende organ.

Utenriksministrene møtes annet hvert år. Fagministrene møtes etter behov. Siste utenriksminister møte var i Bjørneborg i Finland 10. og 11. juni 2003. Neste møte blir i Szczecin i Polen våren 2005.

Mellom rådsmøtene møtes Committee of Senior Officials (CSO) 6–7 ganger hvert år under ledelse av det sittende formannskap. Under CSO er det nedsatt 3 arbeidsgrupper: Arbeidsgruppe for

demokratiske institusjoner, arbeidsgruppe for økonomisk samarbeid og arbeidsgruppe for atom-sikkerhet.

Under fagministrene er det opprettet arbeidsgrupper for energi, miljøspørsmål, transport og for barnespørsmål.

Regjeringssjefene i medlemslandene i Østersjørådet har møtt hverandre annethvert år siden 1996. Toppmøtene er formelt sett ikke møter i Østersjørådformat, men gir viktige impulser og legger rammer for samarbeidet i rådet. For å begrense møtehyppigheten holdes det fra og med 2004 ikke utenriksministermøter de år som regjeringssjefene møtes. Det ble avholdt regjeringssjefsmøte i Estland i juni 2004, og Island har invitert til nytt møte i 2006.

I 1994 ble det opprettet en stilling som «Kommissær for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter, herunder minoriteters rettigheter». Mandatet utløp ved utgangen av 2003. Noen oppgaver videreføres bl. a. i Østersjørådets arbeidsgruppe for demokratiske institusjoner. Saksområdet dekkes også opp i andre regionale organisasjoner som Europarådet, i OSSE og innenfor rammen av samarbeidet i EU og innenfor EU-Russlandsdialogen.

Etter EU-utvidelsen våren 2004 er 8 av Østersjørådets 12 medlemsland medlemmer i EU. I regjeringssjefsmøtet i Estland i juni fremkom noe divergerende oppfatninger om hva utvidelsen innebærer for rådets rolle og betydning i årene som kommer. Det polske formannskapet har satt rådets framtidige rolle og funksjon som overordnet tema på sakskartet for CSO og tar sikte på evt. å legge fram utkast til nytt mandat for rådet for utenriksministermøtet i Polen neste vår.

Regjeringen legger vekt på at Østersjørådet i fremtiden må være endringsvillig, fleksibelt og kunne gi merverdi og at man bør bestrebe seg på økt samarbeid og informasjonsutveksling mellom de forskjellige regionrådene.

Regjeringen finner det ønskelig at samarbeidet og dialogen fortsetter på de områder hvor rådet peker seg ut som det naturlige forum. Samarbeidsområdene som peker seg ut som særlig sentrale for norsk deltakelse i tiden som kommer er energi, kamp mot organisert kriminalitet, innsatser rettet mot barn i fare, kamp mot menneskehandel, fremme av samarbeid over landegrenser mellom lokale og subregionale myndigheter, IT-samarbeid og fremme av atomsikkerhet. Helsesamarbeidet føres videre innenfor rammen av EUs nordlige dimensjon – se egen omtale i boks.

2.4 Barentsrådet

Barentssamarbeidet kom i stand på norsk initiativ i 1993. Tiårsjubileet ble markert i Kirkenes i januar 2003 blant annet med deltakelse av de nordiske lands og Russlands statsministre. Norge har i perioden høsten 2003 – høsten 2005 formannskapet i Barentsrådet, mens Västerbottens län i Sverige leder arbeidet i Barents Regionråd.

Siden 1993 er det etablert et omfattende samarbeidssystem som særlig bygger på det nære samarbeidet mellom de nå tretten deltakende fylkene, og folk-til-folk-kontaktene på tvers av de tidligere skillelinjene i regionen. Barentsregionen utgjør hele 1.750.000 km², med omlag 6 millioner innbyggere, hvorav nesten 4,5 millioner i Russland. Regionen er svært rik på forskjellige naturressurser.

Barentssamarbeidet har fra første stund hatt to overordnede mål. Det ene er å skape et nytt og stabiliserende samarbeidsmønster i forholdet mellom de nordiske land og Russland, og på den måten bidra til å styrke Russlands rolle i det alminnelige europeiske samarbeidet. Dette har også gitt Barentssamarbeidet et sikkerhetspolitisk element. Det andre er å fremme bærekraftig utvikling i bredeste forstand. I praksis retter dette seg mest mot Nordvest-Russland, med sine store utfordringer når det gjelder økonomisk og sosial utvikling, helse, miljøvern, ressursforvaltning og behov for reform av mange samfunnsinstitusjoner.

Samarbeidet er forankret i to offisielle organer: Det euro-arktiske Barentsrådet og Barents Regionråd. Barentsrådet representerer samarbeidet på regjeringnivå og har seks land – Norge, Sverige, Danmark, Island, Finland og Russland – samt EU-kommisjonen som medlemmer. I tillegg er ni land observatører. Barentsrådet møtes annethvert år på utenriksministernivå. Ulike fagministre har også møter. Formannskapet veksler mellom Norge, Sverige, Finland og Russland.

Regionrådet består av lederne i fylkene som regionen omfatter og en representant for urfolkene (samer, nenetsere og vepsere). Urfolkssamarbeidet er særlig nært mellom de norske, svenske, finske og russiske samene. Urfolksrepresentantene ønsker en sterkest mulig deltakelse i Barentsrådet, i tillegg til sin deltakelse i Regionrådet. 2005 vil bli utropt som «urfolksår» i regionen.

Det er også et omfattende samarbeid mellom foreninger, lag, skoler og andre institusjoner. Dette folk-til-folk-samarbeidet har utviklet seg nokså fritt, ofte uten noen form for offisiell medvirkning. På sin måte virkeliggjør det samarbeidets grunnleggende idé.

Barentssamarbeidet har stor betydning, først

og fremst som portal til konkret samarbeid med Russland. De nordiske medlemmene av EU har bidratt aktivt til utformingen av EU-initiativ og finansieringsordninger for å styrke det regionale samarbeidet i nord. Barentssamarbeidet er en sentral del i samspillet for å virkeliggjøre EUs Nordlige Dimensjon og det tilhørende handlingsprogrammet.

Erfaringene fra nordisk samarbeid gir gode impulser til utformingen av Barentssamarbeidet. Det land som har formannskapet i Barentsrådet har gjerne særskilte satsningsfelt for sin formannsperiode. For Norges formannsperiode står næringssamarbeid, utdanning, justissamarbeid, redningstjenestesamarbeid og helse sentralt.

Det er i Barentssamarbeidet etablert en rekke arbeidsgrupper o.l. for bestemte områder, både i regi av Barentsrådet og Regionrådet. For tiden foregår en styrking av dette samarbeidsapparatet gjennom opprettelse av felles arbeidsgrupper, gjerne med delt formannskap (sentral myndighet + regional myndighet). Dette er en nyhet som har sprunget fram av den gode samarbeidsatmosfære som Barentsregionen preges av.

Regionrådet har i sitt Barentsprogram 2004–2006 definert næringsutvikling/infrastruktur, miljøvern, menneskelige ressurser og urfolkssaker som prioriterte felt.

Sentralt i samarbeidet står hele tiden utvikling av et sterkere næringsliv. Bedringen i russisk økonomi og endringene i den økonomiske politikken har ført til økt interesse for handel og investeringer. Arbeid for forenkling og harmonisering av prosedyrene for grensepassering er prioritert. Kontakten er styrket mellom handelskamre, næringslivsorganisasjoner og andre ikke-statlige økonomiske aktører i regionen. Målsettingen er blant annet å bedre identifiseringen av hindre for handel og investeringer, og forbedre informasjonsutveksling og kontakt med myndighetene.

Olje, mineralutvinning, skogdrift og industri representerer store økonomiske muligheter, men også omfattende miljøutfordringer i regionen. Den store petroleumsaktivitet man etterhvert kan vente på russisk side vil på sin side ha betydelige ringvirkninger for landbasert virksomhet og infrastruktur. Norge ønsker å bidra til en økonomisk utvikling som skjer innenfor miljømessige forsvarlige rammer. Integrering av miljøhensyn i næringsvirksomhet og tettere samarbeid med miljøforvaltningen vil derfor være viktig.

Økt petroleumsaktivitet på russisk side vil også føre til vesentlig økning i transport langs norskekysten og stille særlige krav til skipenes kvalitet, seilingsruter og oljevernberedskap. Dette vil være en viktig utfordring framover. Miljøvernministrene

i Barentsrådet vektlegger bl.a. dette, og framhever dessuten oppfølging av AMAP og NEFCOs rapport over viktige miljøinvesteringsprosjekter (hot spots) og målsettingen om å fjerne de aller viktigste miljøproblemene på russisk side i løpet av ti år. Samarbeid om renere produksjon i et livsløpsperspektiv, biologisk mangfold og bærekraftig skogbruk prioriteres likeledes høyt. Samarbeid med NEFCO om miljø- og energiprojektene er av stor betydning.

Miljøpartnerskapsfondet som er opprettet under EUs nordlige dimensjon, vil spille en nøkkelrolle i finansieringen av store miljø- og atomsikkerhetsprosjekter i Russland.

Barentsrådet ga i 1999 etter norsk initiativ mandat for igangsetting av forhandlinger om en avtale kalt Multilateral Nuclear Environmental Programme in the Russian Federation (MNEPR). Avtalen, som ble undertegnet i mai 2003 og trådte i kraft i april 2004, legger til rette for igangsetting av betydelig innsats for styrking av atomsikkerheten i nord.

Barentsregionen inkluderer Europas største og viktigste skoger. Disse spørsmålene berører både miljøarbeidsgruppen, den økonomiske arbeidsgruppen og energiarbeidsgruppen. Utvikling og anvendelse av bioenergi framheves, bl.a. i tilknytning til gjennomføring av forpliktelser under Kyoto-protokollen. Energisamarbeidet omfatter også bl.a. energieffektivisering, finansieringsprosjekt og generelt informasjonsarbeid. Det ble i 2003 etablert et forsøksområde i Østersjøregionen for de fleksible mekanismene under Kyoto-protokollen for å redusere klimagassutslipp. Pilotregionen inkluderer også Russland, men Russland er ennå ikke tilsluttet avtalen om forsøksområdet, i påvente av ratifikasjon av Kyoto-protokollen.

Kultursamarbeidet i Barentsregionen har bl.a. som målsetning å fremme den regionale kulturelle identiteten. Dette skjer gjennom samarbeid på alle kultursektorens områder, blant både profesjonelle og amatører. På området kompetanseutvikling, utdanning og forskning foregår det et utstrakt samarbeid på alle nivåer. En ny felles arbeidsgruppe vil blant annet fremme målsettingene i den såkalte Bologna-prosessen, herunder gjensidig anerkjennelse av diplomer og fagplaner.

Også ungdomspolitikken er et prioritert område for Barentsrådet og Regionrådet. Det er opprettet en koordinatorstilling i Murmansk, som skal gi råd og veiledning til ungdomsorganisasjoner og -grupper som ønsker å gjennomføre prosjekter, utvekslinger eller andre fellestiltak i regionen.

Samarbeidsprogrammet for helse ble fornyet i 2003, bl.a. som del av det nye partnerskapet for hel-

se og livskvalitet. Prioriterte felt er bekjempelse av smittsomme sykdommer (primært tuberkulose og hiv/aids), bekjempelse av livsstilsrelaterte sykdommer og bedre integrering av helse og sosiale tjenester.

Også handlingsprogrammet på transportsektoren er fornyet, og samarbeidet viderefører sin satsning på arbeidet for et mer effektivt transportnett. En GIS-basert database er etablert, som i likhet med en rekke andre opplysninger fra Barentssamarbeidet er tilgjengelig på internett. De fleste grensepasseringsstedene med Russland i nord er nå oppgradert til internasjonal standard.

Fra regjeringens side er det lagt opp til at Nordland, Troms og Finnmark fylkeskommuner kan spille en mest mulig aktiv rolle i Barentssamarbeidet. Regjeringen bidrar blant annet gjennom en årlig bevilgning til Barentssekretariatet til dette. Barentssekretariatet eies av de tre fylkeskommunene og har betydelig kompetanse på Nordvest-Russland og et omfattende kontaktnett. Barentssekretariatet yter sekretariatstjenester for fylkeskommunene. Det er en stor prosjektaktør, og det støtter arbeidet i Regionrådet med analyser, dokumenter og oversikter.

Barentssamarbeidet framstår med betydelig bredde og dybde. Siden starten er endringene i samarbeidsforholdene med Russland meget påtakelige og mange gode resultater er oppnådd. Barentssamarbeidet er en del av et knippe med regionale samarbeidsformer i nord, som har tradisjonelt nordisk samarbeid som en viktig bestanddel.

2.5 Arktisk Råd

Arktisk Råd er eneste regionale samarbeidsorgan som omfatter alle de åtte arktiske land, de fem nordiske, USA, Canada og Russland. Rådet har i tillegg «permanente deltakere» som representerer urbefolkningene i den arktiske regionen. Seks slike grupperinger er med, deriblant Samerådet som representerer samene i Norge, Sverige, Finland og Russland. Ikke-arktiske land, mellomstatlige og ikke-statlige organisasjoner og parlamentarikerorganisasjoner deltar som observatører. Flere europeiske land deltar som observatører, og også Kina vurderer nå observatørstatus. Nordisk Råd og Parlamentarikerkomitéen for Arktis er blant de organisasjoner som har fast observatørstatus. Nordisk Ministerråd deltok som ad hoc observatør i et par år inntil det fikk fast observatørstatus på ministermøtet høsten 2000.

Initiativet til et miljøsamarbeid i Arktis ble tatt av Finland, etter den kalde krigens slutt. Dette ble

snart formalisert i Den arktiske miljøvernstrategien (AEPS), som ble vedtatt i Rovaniemi i 1991. Da Arktisk Råd ble opprettet i 1996 etter initiativ fra Canada, ble AEPS inkludert i dette. Med etableringen av Arktisk Råd ble samarbeidet utvidet til også å omfatte bærekraftig utvikling som i prinsippet åpner for at de fleste områder av betydning for utviklingen av den arktiske regionen kan innbefattes, bortsett fra sikkerhets- og forsvarspolitikken.

Arktisk Råds ministermøter holdes annethvert år. Utenom ministermøtene blir arbeidet ledet av nasjonale koordinatorene (Senior Arctic Officials) på embetsnivå. På ministermøtet i Inari i Finland 9.–10. oktober 2002, tok Island over formannskapet etter Finland. Neste ministermøte holdes i Reykjavik 24. november 2004. Russland har sagt seg villig til å overta formannskapsvervet i Arktisk Råd for perioden 2004–2006. Sekretariatet for Arktisk Råd følger formannskapslandet. Ministermøtet vedtar programmer og prosjekter som blir gjennomført i regi av Arktisk Råds arbeidsgrupper.

Under Arktisk Råd er det fem permanente arbeidsgrupper som dekker disse programområdene:

- Overvåking av det arktiske miljø (AMAP).
- Bevaring av arktisk fauna og flora (CAFF).
- Beredskap mot akutt forurensning (EPPR).
- Beskyttelse av det marine miljø (PAME).
- Bærekraftig utvikling (SDWG)

I tillegg er det to tidsavgrensede arbeidsgrupper:

- Handlingsplan mot forurensning (ACAP)
- Klimaendring (ACIA)

Sekretariatet for AMAP ligger i Oslo. CAFF og PAME har sekretariater på Island, EPPR og SDWG i Canada, mens ACAP og ACIA har sekretariater i USA.

Ett av de viktigste resultatene av det arktiske miljøsamarbeidet, er statusrapporten om det arktiske miljø, som AMAP la fram i 1997. Denne rapporten har vært viktig dokumentasjon for internasjonale miljøvernavtaler som f.eks. Aarhusprotokollene fra 1998 under UN ECE om tungmetaller og persistente organiske forbindelser, og den globale Stockholmskonvensjonen fra 2001 om forbud og begrenset anvendelse av persistente organiske forbindelser (stoffer som bl.a. PCB, dioksiner og DDT).

En ny omfattende statusrapport ble lagt fram av AMAP til ministermøtet i Arktisk Råd i Inari i Finland høsten 2002. Den nye rapporten bekrefter funnene som ble presentert i 1997. Det er fortsatt bekymringsfullt høye nivåer av miljøskadelige stoffer som persistente organiske forbindelser

(POP'er) og tungmetaller, i dyr og fugl øverst i næringskjeden (f.eks. isbjørn, tannhval, sel og polarmåke). Giftstoffer som bl.a. DDT er antagelig fortsatt i bruk i Barentsregionen, eventuelt lekker gamle lagre. Nivået av kvikksølv øker faretruende. Alvorlige effekter er observert hos dyr, f.eks. svekket immunsystem hos isbjørn og sel. Viktigst er likevel spesielt virkningen på urbefolkning som har flere av disse dyrene som hoveddel av sitt kosthold.

AMAP-rapporten fra 1997 dannet også grunnlaget for beslutningen om utarbeidelse av en handlingsplan mot forurensning av Arktis. Handlingsplanen «Arctic Council Action Plan to Eliminate Pollution of the Arctic» (ACAP) ble vedtatt etter norsk initiativ på ministermøtet i Barrow i 2000 og er nå vedtatt forlenget som et eget ad hoc program fram til 2006. Prioriterte innsatsområder er organiske miljøgifter, tungmetaller (spesielt kvikksølv), radioaktivitet og reduksjonen i ozonlaget. En rekke aktiviteter er igangsatt, som utslippsreduksjon og håndtering av PCB-avfall i Russland. Det arbeides med oppstart av et prosjekt om bromerte flammehemmere. Et viktig mål for handlingsplanen er å bistå Russland slik at de skal kunne slutte seg til og gjennomføre internasjonale miljøavtaler av betydning for forurensning i Nordområdene. Sekretariat og formannskap for ACAP ble i 2003 overført fra Statens forurensningstilsyn til det amerikanske miljøbyrået (US EPA) i Washington. Alle arktiske land samt Nederland bidrar finansielt til ACAP-arbeidet. USA, Norge og Danmark er de største bidragsyterne. Det arbeides nå med opprettelse av et prosjektfond via NEFCO for å kunne fullføre prosjektbearbeidelsen på en effektiv måte fram til de kan overtas av problemeier og de internasjonale finansieringsinstitusjonene.

Arktisk Råds omfattende utredning om konsekvenser av klimaendringer for naturmiljøet i Arktis (ACIA) blir viktigste sak på høstens ministermøte. Klimaendringer i polarområdene kan bli de raskest målbare og største. En særlig viktig følge av klimaendringen i nord, er smelting av sjøis. Dette vil kunne føre til økt skipsfart i nordlige sjøruter. Det vil også kunne gi miljøendringer som endringer i bestander og utbredelse av fisk, dyr og planter. Tining av permafrost vil påvirke transport, bygninger og annen infrastruktur. Et varmere klima i Arktis vil også påvirke det globale klima blant annet gjennom økt havnivå, endrede havstrømmer og frigjøring av drivhusgasser som nå er bundet i grunnen.

ACIA vil vurdere effekten av klimaendring for miljøet og dets levende ressurser, samt helsemessige, sosiale, kulturelle og økonomiske virkninger.

Man vil også søke å utvikle handlingsalternativer for å møte disse effektene. Til ministermøtet vil man legge fram en omfattende vitenskapelig rapport, en sammendragsrapport for allmennheten og forslag om tiltak. ACIA ledes av USA og er et samarbeidsprosjekt mellom arbeidsgruppene AMAP og CAFF og organisasjonen for forskningssamarbeid i Arktis (IASC). Norge har engasjert seg sterkt i ACIA både på ekspertplan og myndighetsplan, og er sammen med USA blant de største bidragsyterne til arbeidet. Hovedutfordringen på ministermøtet er å oppnå politisk enighet om gode oppfølgingstiltak.

ACIA er den først omfattende regionale studien om konsekvenser av klimaendringer og resultatene vil være et viktig innspill til FNs Klimapanel (IPCC) arbeid med den fjerde hovedrapporten, som vil bli lagt fram i 2007. Miljøverndepartementet og Utenriksdepartementet har avsatt betydelige midler til kommunisering av arbeidet, blant annet oversettelse til norsk, samisk og russisk, fagseminarer, tilgjengeliggjøring for pressen og distribusjon av rapportene. Arbeidet skjer i samarbeid med AMAP og CICERO Senter for klimaforskning ved Universitetet i Oslo.

I regi av arbeidsgruppen PAME arbeides det med et forslag til en Arktisk marin strategi. Målet med arbeidet er å bli enige om prinsipper for en helhetlig forvaltning av arktiske havområder og samarbeid om konkrete prosjekter på utvalgte områder. Arbeidet bygger på økosystemprinsippet og FNs havrettstraktat (UNCLOS).

CAFF, som er biodiversitetsprogrammet under Arktisk Råd, har i samarbeid med FNs miljøprogram (UNEP) og russiske myndigheter igangsatt et stort prosjekt i russisk Arktis (ECORA-prosjektet) som skal bidra til å sikre biologisk mangfold og redusere habitatfragmentering (oppsplitting av leveområder). Prosjektet har støtte fra det internasjonale miljøfinansieringsfondet GEF. Norge støtter prosjektet både med midler og ekspertise. Flere av de andre CAFF-landene deltar også betydelig.

Arktisk Råds program for bærekraftig utvikling ble vedtatt på ministermøtet i Canada i 1998. Innenfor programmet pågår for tiden godkjente prosjekter innen telemedisin, barn og ungdom, kystfiskerier, fremme av økologisk og kulturell bærekraftig turisme, undersøkelser av levestandard og samfunnsutvikling i Arktis, overvåkingssystem for smittsomme sykdommer, bærekraftig reindrift, bearbeidning av reinprodukter og bærekraftig utvikling i skoggrenseområder. Arbeidet med en utvidet levekårsstudie (Arctic Human Development Report) er et hovedprosjekt for det islandske for-

mannskapet i Arktisk Råd. Et viktig mål for arbeidet er å avdekke problemområder hvor det kan være behov for felles tiltak.

Reindriftsprosjektet er et norsk initiativ og gjennomføres i nært samarbeid mellom Norge og Russland. Rapport fra første fase ble lagt fram på ministermøtet høsten 2002. Det ble samtidig vedtatt videreføring i en fase 2 som bl.a. vil studere utfordringer for familiebasert reindrift og forvaltning av villrein/caribou.

I august 2002 ble det i regi av Arktisk Råd arrangert en bred konferanse i Finland om likestilling i Arktis («Taking Wing»). Konferansens slutt-erklæring ble lagt fram for ministermøtet som vedtok å anbefale videre oppfølging i konkrete prosjekter. Fra norsk side er dette fulgt opp med støtte over Utenriksdepartementets budsjett til et prosjekt om kvinners deltagelse i beslutningsprosesser vedrørende arktisk fiske. Prosjektet drives fra Kvinneuniversitetet Nord i Steigen, og har deltagelse fra flere av de arktiske land.

I juni 2004 fant det sted et møte i Reykjavik mellom utdannings- og forskningsministre og sentrale utdanningsmyndigheter i det arktiske området («Meeting of Ministers of Education and Science of Arctic Council Member States»). Møtet kom i stand på islandsk initiativ, som ledd i at Island i 2004 har formannskapsansvar både i Nordisk Ministerråd og i Arktisk Råd, og fant sted i forlengelsen av et regulært møte mellom de nordiske utdannings- og forskningsministrene. Møtet munnet ut i en erklæring om økt samarbeid om høgre utdanning og forskning i det arktiske området.

Det er i norsk interesse å utdype og videreutvikle samarbeidet i Arktisk Råd for at det skal bli et substansielt og politisk relevant organ for sirkumpolart samarbeid. Det har ikke vist seg mulig å oppnå enighet om opprettelse av et fast sekretariat eller permanente ordninger for finansieringen av virksomheten i Arktisk Råd. Norge har i lys av dette tatt til orde for en spredning av ansvaret for arbeidsgruppesekretariater for å sikre en best mulig forankring i medlemslandene av Arktisk Råds arbeid. Dette har fått tilslutning av de andre landene. Overføringen av ACAP-sekretariatet fra Norge til USA og opprettelsen av permanente sekretariater for EPPR og SDWG i Canada er positive ledd i denne prosessen.

En viktig dimensjon ved samarbeidet i Arktisk

Råd er urbefolkningenes status som permanente deltakere. Deres deltakelse bidrar til en mer helhetlig forståelse av kompleksiteten i miljøproblemene og av samfunn i nord. Urfolk rammes ofte hardere og på en annen måte enn andre av en del miljøproblemer. Ett eksempel er opphopningen av miljøgifter i marine pattedyr som rammer urfolk mer enn andre fordi deres diett i så stor grad består av marine pattedyr. Arktisk Råds urbefolkningssekretariat, som ligger i København, bistår de permanente deltakerne i Arktisk Råd. Det er spesielt russiske urfolk som har behov for bistand til oversettelse og tolkning og annen tilrettelegging. Urbefolkningssekretariatet er også et koordineringsorgan for de permanente deltakerne. På UD's budsjett for 2000 ble det opprettet en egen underpost på NOK 250.000 til støtte for urfolks deltakelse i Arktisk Råd. Den ble i 2001 økt til NOK 400.000.

Av koordineringssyns er det viktig med et nært samarbeid mellom Arktisk Råd og andre regionale samarbeidsfora som Barentsrådet og Nordisk Ministerråd. Fra norsk side er det viktig at det arktiske samarbeidet får en sentral plass i arbeidet med EUs nordlige dimensjon (ND), og at Arktisk Råd kan bidra med å gi innhold til det arktiske vindu i ND.

Arktisk Råd legger stadig større vekt på å koordinere sine synspunkter i internasjonale fora som behandler spørsmål som er viktige for arktiske forhold. Finland og Island har som formannskapsland vært aktive med å koordinere felles innspill fra Arktisk Råd til ulike internasjonale møter.

Norges interesser i nord ivaretas primært gjennom vår nasjonale politikk og i bilaterale kontakter. Gjennom Arktisk Råd har vi imidlertid mulighet til å supplere våre bilaterale kontakter med multilaterale drøftelser. Arktisk Råd er et relativt lite forum der de nordiske landene møter sine store naboer i øst og vest med mulighet for å trekke disse med i løsningen av felles problemer. Både Russlands og USAs politikk i de nordlige områder er av stor betydning for Norge. Gjennom aktiv deltakelse i Arktisk Råd har vi mulighet til å påvirke den fremtidige utviklingen i våre nordlige nærområder. I tiden fremover vil også energi- og ressurs-spørsmål få en viktigere plass i det arktiske samarbeidet.

3 Grensehindringer mellom de nordiske land

3.1 Innledning

Det finske formannskapet i Nordisk Ministerråd i 2001 sørget for et fornyet fokus på enkeltmennesket i det nordiske regjeringssamarbeidet. Igjen kom den enkelte borgers nordiske muligheter og rettigheter i søkelyset. Samarbeidsministrene nedsatte et fellesnordisk utvalg under ledelse av Finlands ambassadør i Norge, Ole Norrback, for å se på betydningen av grensehindringer mellom de nordiske land. Arbeidsgruppens rapport (Norrback-rapporten om «Nordboernes rettigheter») viste at det fortsatt var betydelige hindringer for alle former for bevegelse av mennesker og menneskelig aktivitet mellom de nordiske land. Norge tillia i sitt nordiske formannskap i 2002 behandlingen av Norrback-rapporten stor vekt, og det svenske formannskapet i 2003 hadde nordisk integrasjon som sin hovedsak. Island tillegger videreføringen av dette arbeidet stor betydning i sitt formannskap i år. Arbeidet krever langsiktighet, og det er derfor svært viktig at arbeidet på denne måten får en kontinuerlig karakter. Det er av hensyn til det nordiske samarbeidets troverdighet og legitimitet nødvendig å sørge for at de nordiske lands innbyggere ikke møter på forhold som kan oppleves som unødig byråkrati. Nordens utfordring er å holde tritt med en rask europeisk integrasjonsprosess og den moderne globaliserte hverdag.

Norrback-rapporten påpekte at god informasjon er den trolig viktigste enkeltfaktor i forbindelse med grensehindringer. Faktum er at mye i realiteten ligger til rette for problemfri virksomhet over de nordiske grensene gjennom eksisterende nordiske avtaler og ordninger. Samtidig har det tidvis vært vanskelig for innbyggerne å få tilgang til rask og riktig informasjon om sine rettigheter. Med utgangspunkt i dette har Nordisk Ministerråd lagt stor vekt på å styrke tilgjengelighet og etterrettelighet i informasjonen til Nordens innbyggere. Ministerrådets fremste redskap i denne forbindelse er informasjonstjenesten Hallo Norden, som ved sine fem nasjonale kontorer – og en sentral koordineringsenhet ved sekretariatet i København – har til oppgave å vise innbyggerne veien til riktig kilde til relevant informasjon. Hallo Norden saksbehandler ikke, det gjør den relevante nasjonale

myndighet, men veileder til rette instans. Tjenesten er betydelig utvidet, og det er utviklet en omfattende hjemmeside.

Det er også etablert kontakt med de mange andre regionale og bilaterale informasjonstjenester som har vokst fram, slik at de kan etablere et samarbeid hvor de kan hjelpe, lære av og utfylle hverandre. Dette vil også bidra til at bilaterale og fellesnordiske problemer ses i sammenheng. Ministerrådet koordinerer ikke disse tjenestene, men inviterer til fellesmøter og kan sørge for at de konkrete grensehindringene som identifiseres gjennom henvendelser til informasjonstjenestene føres inn i de rette nasjonale, bilaterale eller fellesnordiske kanaler til vurdering for en løsning. Mange av de spørsmål publikum tar opp angår bilaterale forhold.

Det svenske formannskapet i 2003 utnevnte den tidligere danske statsminister Poul Schlüter til særskilt representant for nedbygging av nordiske grensehindringer. Den såkalte Schlüter-prosessen har sørget for den nødvendige politisk oppmerksomhet rundt grenshinderproblematikken ved at representanten har møtt representanter for regjeringenes politiske ledelse og embetsverk, deltatt i mange ministerrådsmøter og holdt samarbeidsministrene løpende orientert. Schlüters arbeid har dessuten gitt en god oversikt over viktige utfordringer, og han har tatt initiativer for å finne løsninger.

Schlüter har fortsatt sitt arbeid under årets islandske formannskap, samtidig som det er etablert et fast grensepolitisk sekretariat i ministerrådssekretariatet i København og tilført økte midler til dette arbeidet gjennom samarbeidsministrenes budsjettpost for strategiske satsninger. Det grensepolitiske sekretariat har til oppgave å samle trådene i Ministerrådets virksomhet i forhold til grensehindringer og sørge for et systematisk og målrettet arbeid. Det fungerer også som sekretariat for den særskilte representanten. Sekretariatets arbeid skal finansieres over en regulær, fast post i Ministerrådets budsjett f.o.m. 2005. En viktig del av utfordringen i tiden fremover blir å ivareta det politiske momentum som den særskilte representanten har skapt. Schlüter forventes å fortsette sitt arbeid under det danske formannskapet i 2005.

Det vil i tiden fremover legges særskilt vekt på grensehindre for næringslivet. De nordiske næringsministrene arbeider nå med å identifisere slike hindringer, og skal deretter etablere prosesser for å adressere disse. Dette er viktig for å bidra til at Norden kan bli et effektivt indre marked som kan konkurrere videre internasjonalt. Dette vil kreve medvirkning fra en rekke andre sektorer siden mange reguleringer av betydning for næringslivet er en del av andre ministerråds ansvarsområder.

Nasjonalt er regjeringen opptatt av at oppfølgingen av Norrback-rapporten gis systematisk prioritet. Når nye lovforslag fremlegges og behandles av Stortinget, skal det så langt det er relevant og praktisk innarbeides henvisning til de øvrige nordiske lands lovgivning på området. Det søkes opplyst om eventuelle konsekvenser av lovforslagene for forholdet til de øvrige nordiske land.

På nasjonalt nivå har vi i Norge – i regi av Foreningen Norden – dessuten gjennomført en tverrsektoriell seminarserie med deltakelse av de lokale og regionale myndigheter som har til oppgave å forvalte det gjeldende nordiske avtaleverket og sørge for informasjon til innbyggerne. Seminarene ble gjennomført i Oslo, Arendal, Tromsø og Bergen. Seminarrekken og behovet for en innsats i de relevante myndighetene ble først forankret av samarbeidsministeren i den sentrale ledelsen i de berørte etater og direktorater. Det vurderes nå en oppfølging av disse seminarene for å bidra til den nødvendige forankring og kompetanseutvikling hos de berørte myndigheter.

3.2 Oppfølging på utvalgte områder

I løpet av de siste årene er det satt i gang arbeid på en rekke områder for å søke å lette nordiske borgers mobilitet mellom landene. Nordisk Ministerråds sekretariat holder en løpende oversikt over arbeidets status. Noen konkrete resultater foreligger allerede, andre spørsmål er i ferd med å finne en løsning og flere er fortsatt under vurdering. Nedenfor gis en kort omtale av noen initiativer som er tatt, og status for arbeidet. Andre spørsmål er omtalt under det faglige samarbeidet, som f.eks. opprettelsen av en nordisk skatteportal på internett (ref. kap. 5.9). Det pågår også et arbeid for å kartlegge omfanget av grenseregional pendling i Norden.

Ministerrådet for *Næring* (MR – N) besluttet på sitt møte i Göteborg i september 2003 å igangsette en utredning om de problemer som grensehindre skaper for det nordiske næringslivet. Med utgangspunkt i en kartlegging av eksisterende rapporter og beskrivelser om grensehindre vil det

bli foreslått konkrete tiltak for å fjerne grensehindre, som de nordiske næringsministrene vil behandle på høstens ministermøte. Bakgrunnsrapporten «Grensehindre for næringslivet i Norden» forelå i mai i år.

Det er viktig å bidra til at Norden utvikles til en region hvor mennesker, kunnskap og kompetanse, innovasjon og kapital kan flyte fritt. Norrback-rapporten beskriver i første rekke de problemer den enkelte nordboer støter på når de skal flytte, ta seg arbeid, studere, sykebehandles etc. Disse problemene får en indirekte virkning også for det nordiske nærings samarbeidet og for de nordiske bedriftene som har anlegg og virksomhet i flere av landene, ved at det skapes unødige vanskeligheter ved utveksling og ansettelse av personer med spesiell faglig kompetanse på tvers av landegrensene. Det er av stor viktighet at denne type grensehindre eller, som de ofte benevnes, «irritasjonsmomenter» fjernes slik at målsetningen om Norden som én grenseløs og konkurransedyktig region kan innfris. Det er derfor av vesentlig betydning at fokus også settes på de konsekvenser disse problemer skaper for mulighetene til økt verdiskaping. Nordisk Innovations Center (NICe), som startet sin virksomhet 1. januar 2004, vil også ha fokus på disse problemene.

Av særlig interesse for fremdriften av dette arbeidet er utviklingen av Øresund-regionen som omfatter København – Malmø-området til en «felles» arbeidsplass som vil gi viktige indikasjoner på viljen og evnen på politisk hold til å fjerne unødvendige grensehindre og dermed forsterke integrasjonen i hele Norden.

Den særlige representanten Poul Schlüter har oppnådd å fjerne flaskehalsen som har virket negativt på utviklingen av regionen, gjennom et utstrakt samspill med svenske og danske myndigheter.

Utdannings- og forskningsministrene godkjente i juni 2003 en handlingsplan for oppfølging av Norrback-rapporten. Handlingsplanen innebærer en rekke initiativ med sikte på å redusere grensehindre på utdanningsområdet, og har vært gjenstand for løpende oppfølging i Ministerrådets organer i 2003/2004. Arbeidet har bl.a. tatt utgangspunkt i en juridisk utredning om relevante nordiske avtaler på utdanningsområdet, initiert av Norge under det norske formannskap i 2002. Man har bl.a. sett på spørsmål som gjelder studiefinansiering i Norden, gjensidig godkjenning av vitnemål fra høgre utdanning, gymnasavtalen og nordisk yrkesutdanningssamarbeid.

Utdannings- og forskningsministrene drøftet på sitt møte i juni 2004 den videre oppfølging av disse spørsmål med Poul Schlüter, og tok stilling

til en rekke anbefalinger om endringer i nå gjeldende avtaleverk som etter alt å dømme vil bidra til å redusere grensehindringene mellom de nordiske land på utdanningsområdet.

Samarbeidet om studiefinansiering i Norden er basert på en avtale fra 1975 mellom studiestøtteenhetene i de nordiske land. En arbeidsgruppe med representanter for utdanningsdepartementer i de nordiske land la i april 2004 fram en rapport om studiestøtte i Norden. Rapporten konkluderer med at det ikke synes å foreligge behov for en særskilt nordisk overenskomst på området, men at arbeidet med informasjonsspredning på tvers av grensene likevel bør trappes opp.

Med hensyn til gjensidig godkjenning av vitnemål innenfor høgre utdanning, har dette i utgangspunktet vært regulert gjennom den såkalte Sigtuna-avtalen fra 1975. Utdanningsministrene fattet på sitt møte i juni 2004 i Reykjavik vedtak om å erstatte denne avtalen med en politisk deklarasjon (Reykjavik-deklarasjonen) som et verktøy for et fordyppet nordisk samarbeid om gjensidig godkjenning av vitnemål innenfor høgre utdanning i Norden. Deklarasjonen vil bygge på Europarådets og UNESCOs konvensjon om vitnemål innenfor høgre utdanning (Lisboa-konvensjonen). Utdanningsministrene har også vedtatt å forlenge overenskomsten om adgang til høgre utdanning til ut 2006.

Med hensyn til den nordiske «gymnas-avtalen» har det i 2004 vært foretatt en kartlegging av hvordan denne avtalen fungerer i praksis. Kartleggingen viser bl.a. at det i dag er et relativt lite antall nordiske elever som gjør bruk av avtalen og dessuten at utdanningsmyndighetenes kjennskap til denne er begrenset. De økonomiske forutsetninger for å kunne ta videregående opplæring i et annet nordisk land synes likevel å være til stede. Utdanningsministrene har derfor vedtatt å videreføre avtalen med noen justeringer, og samtidig å satse på bedre informasjon om avtalen i de respektive land. På tilsvarende vis er det i 2004 fremlagt en rapport om godkjenning av yrkesmessige kvalifikasjoner i Norden, som et bidrag til den såkalte København-prosessen i EU. Anbefalingene fra denne rapport er bygget inn i den reviderte nordiske gymnasavtalen.

På *trygdeområdet* har den nordiske sosialforsikringsgruppen (trygdegruppen) i 2003 vært aktivt engasjert i oppfølgingsarbeidet i forhold til grensehindringer. Gruppen har bl.a. diskutert de ulike vurderinger landene i dag gjør når det gjelder langvarig arbeidsuførhet, jf. kap. 7 (Rek. 5/2003/). Videre nedsatte sosialforsikringsgruppen to arbeidsgrupper bestående av representanter fra de administrative forbindelsesorganene.

Den ene gruppen har som mandat å komme med forslag for å forbedre opplæringen av saksbehandlere og informasjonen til borgerne. Som ledd i arbeidet med å kvalifisere landenes saksbehandlere og øke det nordiske samarbeidet, har sosialforsikringsgruppen også tatt initiativ til å utvikle et elektronisk saksbehandlingsverktøy (EAT). Verktøyet er en nordisk utgave et europeisk system, der en tar sikte på jevnlig oppdatering av regelverk, retningslinjer, relevante rettsavgjørelser etc.. Dette vil kunne være til betydelig hjelp først og fremst for saksbehandlere/tjenestemenn i de berørte etater. Den nordiske tilpasningen har vært finansiert via EK-S.

Den andre arbeidsgruppen har som mandat å se på mulighetene for å få til bedre samhandling omkring vurdering og utbetaling av visse familieytelser. Dette ses også i sammenheng med det arbeidet som pågår med oppdatering og forenkling av EØS-reglene når det gjelder familieytelser. Målet er i størst mulig grad å forhindre at brukere havner mellom to systemer og ikke får ytelse verken fra bostedslandet eller arbeidslandet.

Nordisk Ministerråd besluttet i 2002 å ta opp til utredning spørsmålet om den nordiske overenskomsten om felles nordisk *arbeidsmarked* skal omfatte nordboere med permanent oppholds- og arbeidstillatelse i ett av de nordiske land. I og med at fire av de nordiske landene har tatt i bruk overgangsordninger ved utvidelsen av EU og EØS-avtalen, er situasjonen endret, og det er derfor besluttet ikke å gå videre med utredningsarbeidet. En utvidelse av personkretsen for den nordiske overenskomsten til tredjelandborgere med fast bosettingstillatelse ville innebære en mer liberal behandling av dem enn av borgere fra de nye EU-landene. Arbeidet med opprydding og ajourføring av den eksisterende avtalen pågår.

Arbeidet med å utvikle det nordiske arbeidsformidlingsamarbeidet innen rammen av EURES er ført videre. Det er lagt opp til en elektronisk kobling mellom de nordiske landenes hjemmesider. Gjennom et eget prosjekt søkes det tette nordiske samarbeidet på formidlingsfeltet utvidet også til å omfatte de baltiske land.

I *transportsektoren* er det gjennomført et prosjekt om «Kjøretøyers og føreres mobilitet i Norden – grensehindringer i entreprenørbransjen». Gjennom prosjektet er de institusjonelle nettverkene mellom myndigheter og bransjeorganisasjoner styrket, og problemstillinger som er belyst er blant annet knyttet til tollavgifter/gebyrer, tollprosedyrer og momshåndtering. I februar 2004 ble det i Norge avholdt et seminar med tittelen «Felles nordisk marked og felles anskaffelsesformer», der

bl.a. kontrakts- og gjennomføringsmodeller for infrastrukturutbygging ble diskutert.

Under *Bygg og boligs* område er det bevilget midler til arbeid med en «Handlingsplan för ökat utbyte inom byggsektorn mellan de nordiska länderna och mellan Norden, Baltikum och Polen». I prosjektet foretas det en gjennomgang av de enkelte lands nasjonale regelverk på byggesektoren. Det fokuseres på hvilke hindre som finnes for et økt utbytte og reises diskusjon om mulige rammer for et framtidig samarbeid.

Det ble avholdt et seminar mellom de medvirkende land i Warszawa 1.–2. juni 2004, hvor prosjektet ble diskutert. Vertskap for seminaret var Institute of Urban Development på oppdrag fra det polske infrastrukturministeriet. Det skal utarbeides et utkast til handlingsplan som sendes de respektive land på høring høsten 2004.

I kartleggingen «Grensehindre for næringslivet i Norden» omtales flere bransjer, deriblant bygg og anlegg. Kartleggingen peker på ulikheter i krav til autorisasjon og ulike standarder og kvalitetskrav til materialer og konstruksjoner som hindre for samarbeid over landegrensene innen bygg og anlegg. Kartleggingen peker på potensialet for harmonisering for å overkomme hindrene.

I tillegg kan det nevnes at man er kommet langt i arbeidet med å effektivisere reglene for folkeregistrering og tildeling av personnummer ved flytting til et annet nordisk land, slik at man kan unngå unødige forsinkelser. Den særskilte representanten Poul Schlüter vil gi en mer fyldig rapport om status for de ulike initiativene til høstens sesjon i Nordisk Råd.

4 Tverrfaglig samarbeid

4.1 Statsministrenes samarbeid

Statsministrene har det overordnede ansvar for samarbeidet mellom de nordiske lands regjeringer. I tillegg til nær og løpende kontakt om nordiske og internasjonale spørsmål har statsministrene regelmessige møter. På dagsorden står både nordiske, europeiske og andre internasjonale spørsmål.

Siden siste stortingsmelding om nordisk samarbeid har det vært holdt to nordiske statsministermøter. Det første ble holdt den 27. oktober 2003 i tilknytning til Nordisk Råds sesjon i Oslo og det andre i Akureyri (Island) 8. – 9. august 2004. Statsministrene møtte også Nordisk Råds presidium og representanter for de selvstyrte områdene under sesjonen. Forut for sesjonen ble det holdt et møte mellom de nordiske og baltiske statsministrene. Neste nordiske statsministermøte finner sted under Nordisk Råds sesjon i Stockholm 1. – 3. november 2004.

Statsministrene har løpende og i sine møter drøftet aktuelle EU/EØS-saker som utvidelsen av EU og EØS, EUs forfatningstraktat og nordisk EU-samaråd. Statsministrene har også diskutert et utvidet politisk nordisk-baltisk samarbeid, forholdet til Russland og USA, Midt-Østen konflikten, Irak, Afghanistan og kampen mot terrorisme.

På de nordiske og nordisk-baltiske statsministermøtene i oktober 2003 ble det diskutert hvordan det nordiske samarbeidet og samarbeidet med de baltiske land best kan videreføres i forhold til aktuelle EU-spørsmål og de baltiske lands medlemskap i EU. Det var enighet om et nært samråd i europeiske spørsmål, samt at det politiske nordisk-baltiske samarbeidet bør styrkes. Det var også en erkjennelse av at de 6 nordiske og baltiske EU-medlemmer vil kunne få en betydelig tyngde innen EU i behandlingen av spørsmål hvor de har felles holdninger. Fra norsk side har man fremmet et ønske om at Norge og Island trekkes med i forberedelsene til sentrale møter i EU. Samtidig var det enighet om at Island og Norge informeres om diskusjonen om EU-spørsmål blant de nordisk-baltiske EU-medlemmer.

Under møtene i Oslo inviterte statsministrene de baltiske land til å bli medlemmer av Den nordis-

ke investeringsbanken (NIB). Finansministrene ble gitt i oppdrag å forhandle frem de konkrete betingelsene. Avtalen om medlemskap ble undertegnet i februar 2004, og de baltiske land vil bli fullt ut medlemmer i NIB f.o.m. 1. januar 2005. Under møtet i Oslo ble Nordisk Ministerråds sekretariat også gitt i oppdrag å vurdere nærmere mulighetene for utvidet samarbeid med de baltiske land i andre nordiske institusjoner.

Statsministrene har understreket betydningen av å videreutvikle et godt samarbeid med Russland, blant annet sammen med de baltiske land og med EU. I den forbindelse ble det gitt sterk tilslutning til den norske statsministerens initiativ til helsekonferansen som ble holdt i Oslo i oktober 2003. Konferansen førte til etableringen av et partnerskap med Russland om helse og livskvalitet, som har bred internasjonal støtte.

På bakgrunn av det presset nordiske land har på sine nasjonale avgiftsnivå som følge av lave alkoholavgifter og priser i nabolandene, tok statsminister Bondevik under det nordiske statsministermøtet på Island i august 2004 initiativ til et nærmere nordisk samarbeid i alkoholpolitikken. Det var enighet om å be de ansvarlige ministre om å holde et ekstraordinært møte som skal fremme forslag til videre oppfølging, som vil bli lagt fram under statsministermøtet i tilknytning til neste sesjon i Nordisk Råd.

Statsministrene blir for øvrig fortløpende orientert om arbeidet med de nordiske formannskapsprogrammene og andre aktuelle og viktige spørsmål som står på Nordisk Ministerråds dagsorden. Det siste året har man særlig drøftet arbeidet for å redusere grensehinder mellom de nordiske land og andre saker prioritert av det islandske formannskapet i Nordisk Ministerråd i 2004. Regjeringen legger stor vekt på samarbeidet mellom de nordiske statsministrene, og ser på statsministermøtene som svært viktige for det nordiske samarbeidet.

4.2 Samarbeidsministrenes arbeid, budsjett og administrasjon

Statsråd Svein Ludvigsen har vært nordisk samarbeidsminister siden den 19. oktober 2001. For øv-

rig består samarbeidsministrene av Flemming Hansen (Danmark), Jan-Erik Enestam (Finland), Siv Fridleifsdottir (Island) og Berit Andnor (Sverige). Island får ny samarbeidsminister etter 15. september 2004 i forbindelse med endringer i den islandske regjering. Møtene ledes i år av Island som formannskapsland, og samarbeidsministrene vil i løpet av året ha fem møter hvor de behandler og gjør vedtak i en rekke saker. Et av møtene fant i 2004 sted i Brussel, hvor samarbeidsministrene hadde møte med de nordiske lands EU-ambassadører og EUs kommissær for EU-utvidelsen og naboskapsprogrammet, Günter Verheugen.

Ministerrådets samarbeid med Nordvest-Russland og de baltiske land har vært et gjennomgående diskusjonstema for samarbeidsministrene i 2003–04. Landene har ment at nærområdestrategien har fått et økende behov for endringer på grunn av utviklingen i området, særlig de baltiske lands medlemskap i EU. Som et innspill i denne diskusjonen mottok samarbeidsministrene i mai 2004 en ekstern evalueringsrapport av nærområdesamarbeidet. Grunnpremissene i prosessen har gjennomgående vært at samarbeidet med Nordvest-Russland skal styrkes, mens samarbeidet med de baltiske land i langt større grad skal få karakter av et gjensidig og fullt ut likeverdig partnerskap. Allerede i september 2003 vedtok samarbeidsministrene nye veiledende retningslinjer for Ministerrådets fremtidige samarbeid med omverdenen («Det internasjonale Norden – Nordisk samarbeid i en europeisk ramme»). Disse retningslinjene erstattet ikke den eksisterende nærområdestrategien, men har fungert som den politiske rammen for internasjonalt samarbeid (inklusive EU, Vest-Norden, de øvrige nordlige regionale rådene og globalisering) i regi av Ministerrådet og for de påfølgende diskusjoner om nye formelle retningslinjer for samarbeidet med Nordvest-Russland og de baltiske land (ref. kapittel 2.1).

Etter oppdrag fra de nordiske statsministrene skal generalsekretæren i Nordisk Ministerråd utarbeide en rapport vedrørende ulike muligheter og former for deltakelse av de baltiske land i nordiske institusjoner. Vurderingen er en naturlig konsekvens av det nye og fullt ut likeverdige nordiske samarbeidet som er i ferd med å ta form med de baltiske land. Regjeringen er positiv til et utvidet nordisk-baltisk samarbeid i de nordiske institusjonene, men innfallsvinkelen bør være pragmatisk og substansiell snarere enn formalistisk. En utvidet baltisk deltakelse må kombineres med å ivareta grunnleggende fellesnordiske interesser innen institusjonene. Det gjennomføres høsten 2004 en dialog med de baltiske land om dette spørsmålet.

Oppfølgingen av den nordiske strategien for bærekraftig utvikling er samarbeidsministrenes ansvar. Dette er først og fremst en tverrsektoriell koordineringsoppgave hvor samarbeidsministrene er avhengig av den faglige kompetansen hos de mange berørte fagdepartementene. Arbeidet samordnes med det nasjonale arbeidet for bærekraftig utvikling i Finansdepartementet. Strategien har i løpet av 2003–04 blitt revidert for den neste fireårsperioden 2005–08. Den reviderte strategien skal forelegges de nordiske statsministrene høsten 2004, og bærekraftig utvikling står på dagsordenen for Nordisk Råds sesjon i Stockholm 1. – 3. november 2004. Det kan særlig nevnes at den reviderte strategien nå har integrert de sosiale og økonomiske dimensjonene ved bærekraftig utvikling, og slik har et mer helhetlig perspektiv enn tidligere. Det skal i tiden fremover blant annet arbeides videre med indikatorene for gjennomføringen av strategien og med bekjentgjøring av strategien i relevante kretser.

Island gjennomfører i 2004 et ambisiøst formannskapsprogram i det nordiske regjeringssamarbeidet, fullt ut i samsvar med prinsippet om aktive nordiske formannskap. Det islandske formannskapsprogrammet «Nordens Ressurser» har demokrati, kultur og natur som hovedtemaer, og søker å forene dette i en målsetting om å styrke Nordens menneskelige ressurser og konkurranseevne.

Island har i den forbindelse også arbeidet aktivt for å styrke samarbeidet i Vest-Norden, blant annet ved å følge opp redegjørelsen «Vest-Norden i det nordiske samarbeidet» som ble avgitt i mai 2003. Som for mange andre tverrsektorielle tema har samarbeidsministrene et særskilt koordineringsansvar for Vest-Norden i det nordiske samarbeidet. Samarbeidsministrene samarbeider derfor med de relevante ministerråd for å bidra til at redegjørelsens anbefalinger og andre aktuelle initiativ følges aktivt opp. Vest-Norden og Vest-Nordens naboer vil på nytt bli gjort til gjenstand for diskusjon under Nordisk Råds sesjon i Stockholm i november med utgangspunkt i en redegjørelse fra Ministerrådet for status i dette samarbeidet.

Under sesjonen i november 2004 skal den danske statsminister som representant for det påtroppende danske formannskapet i 2005, gjøre rede for hovedprioriteringene i det kommende danske formannskapsprogrammet. Etter anmodning fra Finland, skal Norge ha formannskapet i 2006 i stedet for 2007. Anmodningen fra Finland om dette hadde utgangspunkt i den finske regjeringens ønske om å unngå at det nordiske formannskapet faller sammen med det neste finske EU-formannska-

pet i 2006. Det innebærer at den norske regjeringen innleder arbeidet med sitt neste formannskapsprogram i 2005. Byttet med Finland skjedde for øvrig i samråd med Nordisk Råd, som har gjort en parallell endring i sin formannskapsrotasjon.

Det nordiske samarbeidet for å redusere grensehindringene mellom de nordiske land er et annet viktig område hvor samarbeidsministrene har koordinerende oppgaver. Sammen med bærekraftig utvikling er dette trolig det mest tverrsektorielle av alle innsatsområder i det nordiske regjerings-samarbeidet. Det er derfor en særskilt krevende utfordring som samarbeidsministrene følger nøye. Det kan her nevnes at den tidligere danske statsminister Poul Schlüter har sagt seg villig til å fortsette sitt arbeid som samarbeidsministrenes særskilte representant for nedbygging av grensehindringer under det danske formannskapet i 2005. I tillegg er det etablert et grensepolitisk sekretariat i tilknytning til ministerrådssekretariatet i København for å ivareta de løpende koordinerende og administrative funksjoner. Kapittel 3 gir en mer utfyllende redegjørelse for status i arbeidet med grensehindringer.

Fra 2003 utgjør det arktiske samarbeidsprogrammet et eget program adskilt fra næringsprogrammet. Samarbeidsministrene har sørget for noe større bevilgninger til det arktiske samarbeidsprogrammet de siste årene. Dette er et uttrykk for en erkjennelse av dette arbeidets betydning, og at Ministerrådets aktiviteter – ofte i samarbeid med Arktisk Råd – har en positiv effekt godt ut over det de relativt beskjedne midlene i seg selv skulle tilsi.

Samarbeidsministrene vedtok høsten 2004 nye offentlighetsregler for Nordisk Ministerråd. De nye reglene ble utarbeidet av de nordiske justisministrene. De forrige reglene var fra 1975, og de var relativt restriktive både i forhold til de nordiske lands nasjonale regler, og i forhold til regler i andre internasjonale organisasjoner som EU og Europarådet. De nye reglene er en syntese av de nordiske lands nasjonale regler. Nordisk Råd ble holdt løpende orientert om denne prosessen siden Rådets regler i det alt vesentlige er de samme som for Ministerrådet.

Samarbeidsministrene tillegger utarbeidelsen av Ministerrådets svar til Nordisk Råds rekommandasjoner og fremstillinger stor vekt. Samtidig er samarbeidsministrene av den oppfatning at de politiske signalene fra Nordisk Råd til Ministerrådet tydeliggjøres når rekommandasjonene og fremstillingene er betimelige i antall og fokus.

Samarbeidsministrene har fordelt midler fra budsjettposten for strategiske initiativ for 2004 i

tråd med kriteriene for dette, og har holdt Rådet løpende orientert. I fordelingen blir det lagt særlig vekt på å støtte opp under det aktuelle formannskapsprogrammet.

En viktig del av samarbeidsministrenes oppgaver er Ministerrådets budsjett og økonomistyring. Budsjettet for 2004 er vedtatt i dialog med Nordisk Råd, med en uforandret budsjetttramme i forhold til 2003. Budsjettdirektivet for 2005 ble vedtatt i samråd med Nordisk Råd, og det endelige budsjettet for 2005 vedtas under Rådets sesjon i Stockholm. Budsjettforslaget utgjør på mange måter et mellombudsjett med mindre endringer innen totalrammen. Dette skyldes at Ministerrådet er inne i en tidlig fase av flere større vurderingsprosesser og omlegginger.

Alle tiltak og satsninger gjennomføres innen rammen av Nordisk Ministerråds årlige budsjett som vedtas av samarbeidsministrene på vegne av sine land. I en del tilfeller kommer det nasjonale, bilaterale midler i tillegg til de fellesnordiske midlene.

4.3 Nordisk samarbeid om europeiske spørsmål

Den europeiske og internasjonale utvikling stiller store krav til Norden og det nordiske samarbeidet. De nordiske land har vist vilje til samarbeid selv om de har ulik tilknytning til sentrale organisasjoner som EU og NATO. De nordiske EU-medlemmene har bidratt til å få gjennomslag for nordiske verdier og holdninger i Europa. Dette gjelder for eksempel med hensyn til sosiale spørsmål, likestilling, krav til arbeidsmiljø, miljøvern og åpenhet og innsyn. Det er i felles nordisk interesse å styrke denne utviklingen ytterligere. Det nordiske samarbeidet er derfor et viktig instrument i Regjeringens europapolitikk. Det er en prioritert oppgave å styrke de kontakter og den informasjonsutveksling som skjer gjennom det nordiske samarbeidet på et bredt spekter av saksområder i forhold til EU. Regjeringen vil, som det bl.a. fremgår i oppfølgingen av europapolitisk plattform:

- Bidra aktivt til et fortsatt nært og fortrolig nordisk samarbeid om aktuelle europeiske spørsmål;
- Medvirke konstruktivt i arbeidet med å utvikle felles nordiske standpunkter på områder av særlig nordisk interesse – prioriterte områder som barn og unge, mattrygghet og bærekraftig utvikling, samt for eksempel energi, sysselsetting, regionalt samarbeid og justispolitisk samarbeid;

- Bilaterale forbindelser og nettverk mellom de nordiske land skal også anvendes aktivt i regjeringens europapolitikk og i forhold til globale utfordringer og multilateralt samarbeid der nordisk samarbeid kan bidra til økt gjennomslag for norske holdninger og synspunkter.

De nordiske EU-land har en rekke felles interesser og synspunkter i forhold til EUs utvikling. Dette gjelder bl.a. ønsket om å styrke de nasjonale parlamenters rolle i EU-samarbeidet, øke åpenheten i Rådets lovgivende arbeid og styrke borgerenes rettigheter. Den nye forfatningstraktaten er her et skritt i riktig retning av et mer åpent, demokratisk og beslutningsdyktig EU. En styrket nordisk profil innenfor EU vil tilføre EU-samarbeidet viktige impulser. Norge bidrar til dette innenfor en nordisk ramme. I lys av EU- og EØS-utvidelsen og det stadig tettere og mer omfattende samarbeidet i EU, er det naturlig at Europa-spørsmål nå står sentralt på den nordiske dagsordenen.

Ministerrådets arbeid med Europaspørsmål konsentrerer seg om spørsmål hvor de nordiske land har felles interesser. Samarbeidet har i stor grad karakter av samråd og informasjonsutveksling. Europaspørsmål inngår derfor som en fast og viktig del av dagsordenen for de nordiske statsminister- og utenriksministermøtene, og de nordiske fagministermøtene.

De nordiske statsministrene tok på sitt møte i Oslo i oktober 2003 initiativ til å etablere nye samarbeidsformer for å styrke koblingen mellom de nordiske og baltiske EU-medlemmer og Norge/Island. Dette ble bl.a. fulgt opp på det nordiske utenriksministermøtet i Reykjavik i mars 2004, hvor det ble besluttet at Norge og Island ved behov kan inkluderes i de uformelle 3+3 møtene forut for møter i EUs General Affairs and External Relations Council (GAERC).

Det tradisjonelt nære nordiske samarbeidet på det bistandsmessige og humanitære området er videreført. De nordiske land etterstrever et nært nordisk samarbeid i internasjonale organisasjoner, især innen Verdensbanken og FN-systemet. Nordisk samråd omfatter også nordiske kandidater til internasjonale verv og oppdrag.

For Norge er kontakten med EUs formannskap av stor betydning. Samarbeidet med det finske formannskapet høsten 1999, det svenske formannskapet våren 2001 og det danske formannskapet høsten 2002 var meget godt med en rekke konsultasjoner og møter. Disse formannskapene har gitt de nordiske land gode muligheter til å påvirke EUs agenda og skape oppmerksomhet om nordiske verdier og prioriteringer. Etter den nåværende

plan blir den neste nordiske formannskapsperioden høsten 2006 da Finland skal ha formannskapet.

Dialogen mellom de nordiske hovedstedene, EU og de nordiske EU-representasjonene/delegasjonene er god. Nordisk Ministerråds Europa-aktivitet innebærer også samarbeid med EU-institusjonene i Brussel, EU-representasjonene/delegasjonene, Europarådet, EFTA-sekretariatet og en rekke frivillige interesseorganisasjoner. For å styrke kunnskapene om EU og Brussel-miljøet er det opprettet en hospitantordning for ansatte i Nordisk Ministerråd og Nordisk Råd ved EU-representasjonene og delegasjonene i Brussel.

De nordiske samarbeidsministrene avholder vanligvis et årlig møte i Brussel med de nordiske EU-ambassadørene. I 2003 ble det i stedet gitt en europapolitisk redegjørelse av det svenske statsministeriet på et samarbeidsministermøte. I 2004 møtte igjen samarbeidsministrene EU-ambassadørene i Brussel, og dessuten EU-kommisæren for utvidelsen og nabolikspolitikken (Günter Verheugen). Generalsekretæren i Nordisk Ministerråd og direktøren for Nordisk Råd deltar på de nordiske EU-ambassadørlunsjene en gang i halvåret. På disse møtene er samarbeid og informasjonsutveksling mellom de nordiske hovedstedene, Nordisk Ministerråd i København og de nordiske EU-representasjonene/delegasjonene et fast punkt på dagsordenen. Informasjonsutvekslingen skjer både i forberedelsesfasen, blant annet gjennom uformelle formøter i tilknytning til møter i EUs ministerråd, og i gjennomføringsfasen etter at de formelle vedtak er truffet. I dette samarbeidet veier ikke minst hensynet til nordisk rettslikhet tungt.

Det såkalte tidlige varslingssystemet for konkrete EU/EØS-spørsmål er av stor betydning for Norge. Hensikten er å sikre at saker til behandling i EU og EØS av fellesnordisk betydning drøftes i en nordisk ramme på et tidlig tidspunkt. I tillegg til å identifisere fellesinteresser er det viktig for å få rettet oppmerksomheten mot saker hvor man ikke har sammenfallende interesser. Viktige medspillere i denne prosess er bl.a. Norges EU-delegasjon (inkl. fagrådene), som har systematisk kontakt også med de andre nordiske EU-delegasjonene. Regjeringen legger stor vekt på å videreføre denne ordningen.

Estland, Latvia og Litauen og sju andre land ble 1. mai 2004 nye medlemsland i EU og EØS. Utvidelsen vil bidra til økt stabilitet og velferd i hele Europa, men EU-medlemskap vil ikke løse alle de problemer de nye medlemslandene står overfor. Det er derfor av stor betydning at de nordiske land viderefører det tette samarbeidet og støtter de nye

medlemslandene, og særlig de baltiske land, også etter deres inntreden i EU. Det er naturlig at EU/EØS-saker blir en sentral del av dagsordenen også for det nordisk-baltiske samarbeidet. De nordiske land har også støttet utvidelsen av NATO som vil bringe ytterligere stabilitet og sikkerhet til Nordens nærområde.

EU ønsker å gjøre «EUs nordlige dimensjon (ND)» til hovedinstrument for samarbeid mellom EU og Russland. Norge og Island blir eneste ytterligere partnerland i dette samarbeidet. Norge har bidratt med substansielle innspill til handlingsplanen for ND (2004–06) og vil delta aktivt i gjennomføringen av planen.

Kommisjonen har hovedansvaret for oppfølging av ND. Samtidig er Arktisk Råd, Barentsrådet, Østersjørådet og Nordisk Ministerråd viktige bidragsyttere. De to førstnevnte vil ha en sentral rolle i bestrebelsene på å gi nordområdene en større oppmerksomhet under ND. Regjeringen legger vekt på at EU engasjerer seg mer i nordområdene, bl.a. innen klimaforskning, bærekraftig utnyttelse av naturressurser, miljø og atomsikkerhet samt urfolkens situasjon. Det er også viktig at den norsk-russiske grense inkluderes i et utvidet grense- og grenseregionalt samarbeid med Russland.

Integreringen av Schengen-samarbeidet i EU har berørt de nordiske land meget sterkt. Avtalen mellom Norge, Island og EU om institusjonelle løsninger for norsk og islandsk deltakelse i Schengen-samarbeidet har muliggjort opprettholdelsen av den nordiske passunion og innebærer at samtlige nordiske land inngår i et større europeisk reisefrihetsområde. I Fellesorganet, som er opprettet i henhold til avtalen, møtes Norge, Island og EUs medlemsland for å drøfte gjennomføringen, anvendelsen og videreutviklingen av Schengen-regelverket. Alle EU-rettsakter som er relevante for Schengen-samarbeidet skal behandles i Fellesorganet.

I tillegg til samarbeidet mellom de nordiske stater er det grensekryssende og interregionale samarbeidet mellom nordiske regioner også meget tett. Dette kan ta form av tradisjonelle vennskapsavtaler, konkret prosjektsamarbeid i INTER-REG-regi eller som deltakelse i multilaterale samarbeidsorganisasjoner som Østersjørådet og Barentssamarbeidet. Ofte finner samarbeidet sted innenfor en EU-ramme, for eksempel ved at det er knyttet opp til EU-programmer. Slik deltakelse er en kilde for informasjons- og erfaringsutveksling for norske fylkeskommuner og kommuner og er samtidig en mulighet til å knytte kontakter med regioner og institusjoner i EU og EUs medlemsland. Det er viktig å sikre videre deltakelse i INTER-REG-samarbeidet når EUs nye regionalpolitikk for

perioden 2007–13 skal utformes. Grensekryssende samarbeid er også en prioritering under EUs nye naboskapsprogrammer, som innebærer en samkjøring av EUs eksisterende støtteordninger i forhold til sine naboland. Naboskapsprogrammene er et av virkemidlene i EUs naboskapspolitikk (European Neighbourhood Policy). Dette initiativet skal bidra til økonomisk og demokratisk utvikling i EUs nabostater etter utvidelsen, og vil være en viktig overbygning for det regionale samarbeidet med disse landene. Nordisk Ministerråd prioriterer også det grenseregionale samarbeidet i sitt program for nærområdene, gjerne i samarbeid med EU.

EUs interne utvikling og utvidelsen med ti nye medlemsland påvirker i dag sterkt den politiske dagsorden for det nordiske samarbeid. At det nordiske samarbeid i så stor grad er blitt del av et bredere europeisk samarbeid, medfører naturlig nok at det nordiske samarbeidet er under stadig forandring og vil kreve kontinuerlig oppmerksomhet med løpende justeringer av den nordiske dagsordenen.

4.4 Barn og ungdom

Nordisk Ungdomskomiteé (NUK) er Nordisk Ministerråds rådgivende og koordinerende organ i nordiske og internasjonale barne- og ungdomspolitiske spørsmål og er underlagt kulturministrene og embetsmannskomiteéen for kultur. Komiteéns virksomhetsområde innbefatter alle Ministerrådets sektorer. Komiteéen skal arbeide for økt oppmerksomhet i Norden rundt spørsmål som gjelder barn og ungdom. Komiteéen skal gi råd til Ministerrådet angående nordiske ungdomspolitiske spørsmål og virke som et koordineringsorgan.

De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene er viktige aktører i det nordiske barne- og ungdomspolitiske samarbeidet. Nordisk ungdomskomiteé er sammensatt ut fra co-management prinsippet og består av representanter fra barne- og ungdomsorganisasjonene og departementene med ansvar for ungdomsspørsmål i de nordiske land. I tillegg består komiteéen av representanter fra de selvstyrende områdene og paraplyorganisasjonen for samiske ungdomsorganisasjoner.

Den tverrsektorielle handlingsplanen for barne- og ungdomspolitisk samarbeid «Norden inn i et nytt årtusen 2001–2005» er styrende for arbeidet i Nordisk Ungdomskomiteé. Det overordnede målet er å styrke det tverrsektorielle samarbeidet. Arbeidet med en ny handlingsplan vil starte i løpet av 2004. En foreløpig vurdering av gjeldende hand-

lingsplan er at den er for omfangsrik og at den ikke har fungert godt nok som redskap for alle aktuelle sektorer. Ved utarbeidelse av en ny handlingsplan, vil sektorene bli trukket inn på et tidlig tidspunkt.

Nordisk Ungdomskomiteé ønsker å tydeliggjøre sin rolle som pådriver, og representantene fra ungdomsorganisasjonene ønsker å påvirke større deler av politikken som føres i Nordisk Ministerråd. På denne bakgrunn møtte to av ungdomsrepresentantene i NUK samarbeidsministrene i juni 2004. Etter en orientering om komitéens arbeid, ble følgende temaer tatt opp: Co-management, arbeid med ny tverrsektoriell handlingsplan og samarbeid om Europaspørsmål. Komiteén ønsker å presentere flere aktuelle saker for samarbeidsministrene og deres stedfortrederkomité.

Et av tiltakene i den tverrsektorielle handlingsplanen «Norden inn i et nytt årtusen 2001–2005» har vært å lage en utredning om barn og unges situasjon i spredt bebygde områder i Norden. Rapporten «Ung i utkant – Aktuell forskning om glesbygdungdomar i Norden» forelå høsten 2003. Norges Bygdeungdomslag vil med støtte fra Nordisk ungdomskomiteé og i samarbeid med andre aktuelle barne- og ungdomsorganisasjoner starte et prosjekt høsten 2004 hvor målet er å utarbeide et nordisk manifest på hvordan de ønsker at en «ønskebygd» skal se ut. Et delmål med prosjektet er at politikerne skal høre ungdommens stemme. Det vil bli arrangert et seminar hvor det vil bli invitert representanter fra ungdomsorganisasjoner, sentrale politikere og representanter fra myndighetene i alle de nordiske landene og de selvstyrte områdene.

Nordiske samarbeidsorganisasjoner får organisasjonsstøtte fra Nordisk ungdomskomiteé, og barne- og ungdomsorganisasjoner og andre grupper av barn og ungdom kan søke støtte til nordisk samarbeid og prosjekter gjennom tilskuddsordningen til prosjektstøtte.

Et viktig grunnlag for utvikling av barne- og ungdomspolitikken og satsing på enkelte områder, er innhenting av kunnskap og dokumentasjon. Ungdomskomiteén har siden 1992 stimulert samarbeidet om ungdomsforskning i Norden. En forskningskoordinator har, med bistand fra en referansegruppe, hatt som oppgave å bidra til å stimulere nordisk ungdomsforskning og å bidra til utvikling av ungdomspolitikken i Norden. Det er ansatt en ny forskningskoordinator i 2004. Forskningskoordinatoren skal formidle informasjon mellom forskere, praktikere og beslutningstagere. Koordinatoren skal også bidra til utvikling av ungdomspolitikken i Norden gjennom innhenting av kunnskap på aktuelle barne- og ungdomspolitiske områder.

Det er etablert et nordisk ekspertforum om nynazisme og gjenger. Barne- og familiedepartementet har gitt tilskudd til forumet hvor praksisorienterte forskere og kunnskapsorienterte praktikere utveksler kunnskap og erfaringer. Et mål for forumet er å komme med innspill til myndighetene i de nordiske landene innenfor feltet ungdomsvold, kriminelle ungdomsbander, og rasistiske eller nynazistiske ungdomsgrupperinger. Nordisk ungdomskomiteé vil følge forumets arbeid.

De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene har bidratt sterkt til arbeidet med demokratibygging i Nordens nærområder. Barne- og ungdomsorganisasjoner har gjennom bilateralt samarbeid gitt bistand til opprettelse og utvikling av barne- og ungdomsorganisasjoner i de baltiske stater og i Russland.

4.5 Tverrfaglig miljøsamarbeid

Styringsgruppen for miljøstrategi for jord- og skogbruk

I de siste årene har det vært et nært samarbeid mellom landbruks- og miljøsektoren om bærekraftig jord- og skogbruk. Samarbeidet er formalisert gjennom en felles styringsgruppe mellom de to sektorene med et eget budsjett finansiert av begge sektorer. Det er utarbeidet en miljøstrategi for gruppens arbeid for perioden 2001–2004 som har ligget til grunn for gruppens arbeid og prioriteringer i 2003–2004. Strategien tar sikte på å følge opp anbefalingene i den nordiske bærekraftsstrategien, handlingsprogrammet for jord- og skogbrukssektoren og det nordiske miljøhandlingsprogrammet.

Strategien har følgende prioriterte innsatsområder: Forbedret ressursutnyttelse, biologisk mangfold, jorderosjon, reindrift, alternative produksjonsmetoder, kulturmiljø og kulturlandskap og internasjonalt samarbeid. I perioden 2003–2004 er det i alt 15 løpende og nye prosjekter som finansieres over gruppens budsjett innen 5 av innsatsområdene. Som eksempler kan det nevnes at styringsgruppen under innsatsområdet biologisk mangfold finansierer det nordiske Genressursrådets sekretariat med tilhørende prosjekter, det gis støtte til et nytt prosjekt om truede og sårbare arter (rødlistede arter) i Norden og Østersjøregionen og det gis støtte til et nytt prosjekt som ser på biobrensel som miljøfaktor og landskapsressurs. Med utgangspunkt i den nordiske bærekraftstrategien ble det på norsk initiativ bevilget midler til et prosjekt om de nordiske lands handlingsplaner for redusert bruk av pesticider. På norsk initiativ har det også

pågått et prosjekt som omhandler jordbrukets kulturlandskap, der prosjektet arrangerte en stor nordisk kulturlandskapskonferanse i Ulvik i juni 2003. Begge disse prosjektene rapporterer sine resultater i løpet av 2004.

Nordisk Genressursråd

Nordisk Genressursråd (NGR) ble etablert våren 2001. Den overordnede målsettingen er å utgjøre et forum for strategisk diskusjon i spørsmål knyttet til genressurser samt å gi råd til Ministerrådet i slike spørsmål. Genressursrådet består av 2 representanter fra hvert nordisk land som representerer henholdsvis landbruks- og miljøsidene. Rådet har en tverrsektoriell tilnærming, hvilket i utgangspunktet betyr at alle genressurser skal dekkes. NGR har i 2003 sluttført et prosjekt om rettigheter og tilgang til genetiske ressurser og satt i gang oppfølgingsaktiviteter. Prosjektgruppen presenterte sin rapport – «Access and Rights to Genetic Resources A Nordic Approach» Nord 2003:16 – våren 2003 med forslag til tiltak i de nordiske land for å følge opp FAOs internasjonale traktat om plante genetiske ressurser og FN's konvensjon om biologisk mangfold. På bakgrunn av denne rapporten utarbeidet NGR forslag til rekommandasjoner som ministrene (fiskeri-, jord- og skogbruk og mattrygghet samt miljøministrene) vedtok sommeren og høsten 2003. Dette omfatter bl.a. rekommandasjoner vedrørende tilgang til genressurser i de nordiske genbankene, samt ville genressurser i naturen. Nordisk Ministerråd arrangerte i samarbeid med de nordiske landene et seminar under partsmøtet for FN's biodiversitetskonvensjon i Kuala Lumpur i februar 2004, der rapporten ble presentert. På denne måten kan rådet bidra med innspill både til EU og internasjonale forhandlinger.

Nordisk genressursråd har også fulgt opp evalueringen av nærområdesamarbeidet på området genetiske ressurser. Mye arbeid er lagt ned på informasjons- og kunnskapsspredning. I løpet av året er et forslag til Nordisk informasjonsstrategi for bærekraftig forvaltning av nordiske genressurser blitt utarbeidet og et internasjonalt samarbeidsprosjekt om informasjon er igangsatt. NGR har diskutert spørsmålet om transgen fisk som er et politisk aktuelt tema i regionalt og internasjonalt samarbeid, og meningen er å følge opp og konkretisere dette arbeidet i løpet av 2004.

Nordisk miljø- og fiskeristrategi

Det nordiske miljø- og fiskerisamarbeidet har i perioden 1999–2004 foregått i regi av en tverrsektori-

ellstyringsgruppe innenfor rammene av en egen nordisk miljø- og fiskeristrategi. Strategiens intensjon har vært at miljø- og fiskerisamarbeidet skal bidra til utvikling i politiske prosesser og gi øvrige resultater i skjæringsfeltet mellom miljø og fiskeri regionalt og internasjonalt. Siktemålet har vært å øke integreringen av miljøhensyn i fiskerisektoren og å bidra til å sikre det biologiske mangfold og grunnlaget for bærekraftig fiske, fangst og havbruk.

Det har for eksempel vært iverksatt og gjennomført prosjekter vedrørende miljøintegrering i EUs felles fiskeripolitikk, betydning av EUs rammedirektiv for vann for fiskeri og havbruk, spredning av fremmede organismer via ballastvann, integrert kystsoneforvaltning, marine verneområder som berører fiskerier, livsløpsanalyser av fiskeprodukter, restaurering av kaldtvannskorallrev og problemstillinger knyttet opp til forvaltning av sjøpattedyr.

I styringsgruppens handlingsprogram for perioden 2003–2004 som ble godkjent av embetsmannskomiteene for miljø og fiskeri er det lagt opp til å prioritere følgende innsatsområder:

- Identifisering og koordinering av nordiske miljøinteresser i regional og internasjonal fiskeri- og akvakulturpolitikk
- Tiltak for mer bærekraftig fiskeri og akvakultur
- EUs rammedirektiv for vann med hovedvekt på kystsonen og problemstillinger av relevans for fiskeri og akvakultur
- Bruk og vern av vannområder (kyst og hav)
- Restaurering av bentiske habitater
- Fremmede arter.

Miljø- og økonomigruppen

Det nordiske arbeidet innen miljø-økonomiområdet ivaretas av kontaktgruppen for miljø-økonomiske spørsmål. Dette er en felles arbeidsgruppe under EK-Miljø og EK-Finans. Gruppen iverksetter på eget initiativ og på oppdrag fra Nordisk Ministerråd utredninger i skjæringsflaten mellom miljø og økonomi. Det legges spesiell vekt på økonomiske virkemidler og kostnadseffektive løsninger på nordiske og internasjonale miljøproblemer. Gruppens prosjekter skal forankres i sentrale styringsdokumenter i Nordisk Ministerråd, herunder det nordiske miljøhandlingsprogrammet 2001–2004, økonomi- og finanssektorens årlige arbeidsprogram, den nordiske strategien for en bærekraftig utvikling 2001–2004, samt gjeldende formannskapsprogram. Gruppen har for tiden to større pågående prosjekter, et om økonomiske virkemidler for å frakoble miljøbelastning og økonomisk vekst, og et om virkemidler for å forvalte det biologiske

mangfoldet i skog og våtmark i Norden. Den utgir også med omkring tre års mellomrom en rapport om bruken av økonomiske virkemidler i de nordiske landene. Gruppen tar nå sikte på også å få med de tre baltiske landene i den neste rapporten (2005–2006).

Gruppen fungerer som et nettverk for miljøøkonomisk kompetanse i Norden med særlig vekt på å utveksle erfaringer og synspunkter på bruken av økonomiske virkemidler. Gruppen er et forum for faglige diskusjoner, og gir også visse muligheter for de nordiske landene til å koordinere forberedelser til internasjonale møter, spesielt i forhold til EUs miljøøkonomigruppe (ENVECO).

Energi og miljø

Energidimensjonen ved klimapolitikken har lenge vært et viktig tema for Nordisk Ministerråd. I den tverrsektorielle klimagruppen under embetsmannskomiteéene for energi og miljø (EK-E og EK-M) har samarbeidet blitt utviklet mellom energi og miljøsektoren for å utnytte synergien som ligger i samspillet mellom globale klimapolitiske utfordringer og energipolitiske utfordringer. Den nordiske klimagruppen skal arbeide med policyrelevante klimaspørsmål.

En av klimagruppens viktigste oppgaver i 2003 har vært å virke som en drivkraft ved implementeringen av Østersjøregionen som et forsøksområde for de fleksible mekanismene under Kyotoprotokollen. Rammene for samarbeidet er nå fastlagt gjennom en felles rammeavtale (Testing Ground Agreement) og det er etablert en Testing Ground Facility under NEFCO som en finansieringsordning for å fremme felles gjennomføringsprosjekter i Østersjøregionen. Kompetanseoppbygging er en viktig del av dette samarbeidet. Ved siden av Østersjøen som forsøksområde for de fleksible mekanismene har klimagruppen i 2003 bl.a. arbeidet med hva forslaget til et handelssystem for utslippsrettigheter innenfor EU kan bety for de nordiske landene og Testing Ground samarbeidet, samt med grønne sertifikater.

Klimagruppen har i 2004 igangsatt et prosjekt om fremtidige forpliktelser for reduksjon av klimagassutslipp etter 2012 og vil fremover prioritere aktiviteter i forhold til disse problemstillingene. Gruppen vil også prioritere aktiviteter rettet mot vurderinger av sårbarhet, effekter og tilpasning i forbindelse med klimaendringer, herunder fokus på arktiske områder. På det arktiske området blir det bl.a. viktig å vurdere en oppfølging av ACIA-arbeidet (Arctic Climate Impact Assessment) under Arktisk Råd, som ferdigstilles høsten 2004.

Samarbeid mellom miljø-, forbruker- og næringssektoren om integrert produktpolitikk, IPP

Den tverrsektorielle arbeidsgruppe for integrert produktpolitikk, NMR IPP består av medlemmer fra de tre sektorene miljø, forbruker og næringsliv. Gruppens formål er å arbeide for utvikling og koordinering av en tverrsektoriell produktorientert miljøstrategi. Gruppen koordinerer fire temagrupper innen områdene miljøinformasjon til forbrukere, miljøinformasjon til profesjonelle, offentlige grønne innkjøp og standardisering.

Samtidig skal gruppen fokusere på hvordan dette kan bidra til næringsutvikling i de nordiske landene og til at forbrukerne får økt valgmulighet til å velge mer miljøvennlige varer. I den forbindelse gjennomføres en rekke prosjekter, seminarer og arbeidsmøter. Prosjekter innen grønne offentlige innkjøp, introduksjon av IPP i de tre baltiske landene og samarbeid om livssyklusvurderinger er eksempler på prosjekter som pågår. I tillegg er arbeidsgruppen et forum for samarbeid og håndtering av relevante spørsmål som kommer opp i tilknytning til IPP-arbeidet i EU, samt spørsmål i OECD og WTO.

Nordisk kulturminneforvaltning

I 1994 ble det startet et arbeid for å styrke det nordiske samarbeidet innenfor kulturminneforvaltningen. Samarbeidet utøves mellom de sentrale fagmyndighetene på direktoratsnivå i de fem nordiske landene og er ikke organisert under Nordisk Ministerråd. Arbeidet føres videre gjennom et etablert nettverk av faste samarbeidskoordinatorer, og det gjennomføres årlige møter mellom de nordiske etatslederne. I tillegg til etatsledermøtene er det etablert mange tematiske arbeidsgrupper. Denne arbeidsformen gir nyttig erfaringsutveksling mellom de nordiske lands kulturminneforvaltninger, samtidig som den gir muligheter til konkret samarbeid om beslektede problemer.

Kulturminneforvaltningen under Embetsmannskomiteéen for miljø

Fagfeltet er innarbeidet i Det nordiske miljøhandlingsprogram 2001–2004 og i Strategien for bærekraftig utvikling – En ny kurs for Norden. Kulturminnetemaet er fulgt opp i revideringen av begge disse dokumentene i 2004. Det er fortsatt en utfordring for kulturminneforvaltningen å få kulturminner og kulturmiljø innarbeidet som tema på linje med de øvrige miljøtemaene ved revisjon av strategier og handlingsprogram.

Den største satsingen hittil er initiering og utarbeiding av Handlingsplanen for kulturmiljø i landskapet. Målet er å styrke helhetsperspektivet i den nordiske kulturminneforvaltningen. Gjennomføringen startet i 1997 og det er blitt gjennomført en rekke prosjekter knyttet til innsatsområdene nordisk kystkulturs særart og livskraft, jordbrukslandskapets kulturverdier, metoder for miljøkonsekvensvurderinger og nordisk videreutdanning av kulturmiljøforvaltere, hvor det første kursopplegg ble gjennomført av NORDREGIO i 1998–99. Kulturminnetemaet er i tillegg innarbeidet i og følges opp gjennom Nordisk handlingsplan for natur- og kulturmiljøbeskyttelse i Arktis – Grønland, Island og Svalbard.

Norge var 2001–2002 prosjektleder for et forprosjekt om oppfølging av den europeiske landskapskonvensjonen under Nordisk Ministerråd, med Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren som felles sekretariat. Dette arbeidet skal følges opp med et nordisk seminar om implementering av landskapskonvensjonen i planlegging høsten 2004.

Iverksetting av Den europeiske landskapskonvensjonen

Den europeiske landskapskonvensjonen trådte i kraft 1. mars 2004. Norge var det første av Europarådets 45 medlemsland som ratifiserte konvensjonen og vi er nå i gang med iverksettingen nasjonalt.

Miljøvernministrene vedtok på møte i februar 2003 at Embedsmannskomiteén for miljø skulle drive det nordiske samarbeidet om konvensjonen videre. Det ble også pekt på at det er viktig at man gjennom det nordiske samarbeidet bidrar til å fremme implementering og utvikling samt ikrafttreden av Landskapskonvensjonen.

På nordisk basis skal derfor anbefalingene i det sannordiske forprosjektet «Nordens landskap» (TemaNord 2003–550) følges opp. Gjennom det nordiske samarbeidet skal en bidra til at mangfold og særtrekk i de nordiske landskapene med deres natur- og kulturverdier bevares samt at rekreasjon skjer på en måte som er tilpasset lokale forhold. Som ledd i dette arbeidet arrangeres det et nordisk seminar høsten 2004 der det skal drøftes og klargjøres hvordan konvensjonen kan implementeres gjennom nasjonal, regional og lokal planlegging i

de nordiske landene. Gjennom planlegging kan landene belyse sine nasjonale interesser og sitt ansvar, og de kan stimulere lokal deltakelse og etablere samarbeid med frivillige organisasjoner og det sivile samfunn.

Planlegging som verktøy for bærekraftig utvikling i Norden

Den fysisk-funksjonelle planleggingen er et viktig samordnende verktøy for integrering av miljømessige, økonomiske og sosiale hensyn i sektorpolitikken, og dermed for en mer bærekraftig samfunnsutvikling.

På grunnlag av vedtak på det nordiske møtet for planministre høsten 2000 ble det utarbeidet et notat om planleggingens betydning for bærekraftig utvikling og et nordisk handlingsprogram for utvikling av planlegging som verktøy for bærekraftig utvikling. Utredningen og handlingsprogrammet fungerer som selvstendige tilleggsdokumenter til den nordiske strategien for bærekraftig utvikling.

Handlingsprogrammet ble godkjent av planministrene høsten 2001 og har tittelen «Planläggning som instrument för hållbar utveckling i Norden – handlingsprogram 2001–2004». Med utgangspunkt i hva som anses å gi størst nordisk nytte utpeker handlingsprogrammet følgende fire innsatsområder:

- Ny kurs for Norden – planlegging og bærekraftig utvikling
- Bypolitikk – bærekraftig utvikling av byer
- Grenseområder – utvikling av planleggings-samarbeidet i Nordens grenseområder
- Metodeutvikling og forskning – planlegging for bærekraftig utvikling.

For hvert område er det fastsatt mål for innsatsen, forslag til aktiviteter og forventet resultat. Det er utpekt et land med ansvaret for gjennomføringen av aktivitetene innenfor hvert av de fire innsatsområdene. Norge har ansvaret for bypolitikk.

Aktivitetene i handlingsprogrammet er i hovedsak gjennomført og resultatene rapportert til planministrene våren 2004. Med bakgrunn i rapporteringen vedtok planministrene å forlenge handlingsprogramperioden t.o.m. 2006 for å videreføre det nordiske plansamarbeidet særlig med fokus på byutvikling i et bredt perspektiv.

5 Faglig samarbeid

5.1 Kultur

Kultur fellesskapet er grunnlaget for og styrken i det nordiske kultursamarbeidet. En overordnet målsetning er å sikre et levende og bærekraftig nordisk kultursamarbeid, og at Norden som en bærekraftig kulturregion også kan være plattform for internasjonalt samarbeid. Fra norsk side er det særdeles viktig å arbeide for at kulturens sentrale plass i Ministerrådets samlede virksomhet opprettholdes. Samarbeidet på kulturområdet er i 2003/2004 blitt videreført og forsøkt utviklet innenfor etablerte rammer og strukturer. Kulturdelen av det nordiske budsjettet er i 2004 på DK 158 mill, tilsvarende ca. 19% av det totale nordiske budsjettet.

Den nordiske kulturinnsatsen er hovedsakelig fokusert på samarbeid i Norden. Det nordiske samarbeidet skal bidra til å fremme Norden som region. Samarbeidet innrettes mot områder der det nordiske samarbeidet kan lede til mer verdi, økt kvalitet og effektivitet. Det nordiske samarbeidet skal bidra til at nordiske kulturuttrykk får bedre gjennomslag i regionen og internasjonalt. De seneste årenes politiske, økonomiske, kulturelle og teknologiske utvikling har gjort det stadig viktigere å se på Nordens rolle i forhold til nærområdene og EU. Det ligger i Nordens interesse å profilere seg mot omverdenen.

Det islandske formannskapet vil i 2004 legge vekt på Nordens ressurser, herunder den nordiske kulturarv.

Det allmennkulturelle samarbeidet omfatter de sentrale kunst- og kulturområder. Prosjekt- og sakssamarbeidet i regi av de nordiske kunstkomitéene og de nordiske kulturhusene er videreført så bredt og ekspansivt som de økonomiske rammebetingelsene tillater. Det er bred enighet om nødvendigheten av mer effektive arbeidsformer og av å tilpasse virksomheten til de nordiske lands behov og ønskemål. Ikke minst viktig er det at det nordiske samarbeidet i høyere grad blir lydhørt overfor aktuelle tendenser på kulturfeltet. Som en oppfølging av flere rekommandasjoner fra Nordisk Råd, er det igangsatt en gjennomgang og analyse av kultursektorens ulike samarbeidsorganer – komitéer, styringsgrupper og institusjoner. En eksternt utreder er engasjert. En rapport med forslag

til ny struktur skal legges frem for kulturministrene høsten 2004. En ny struktur skal gjelde fra 2006. Parallelt med gjennomgangen av kultursektoren, er det igangsatt arbeid med en ny handlingsplan for det nordiske kultursamarbeidet. Handlingsplanen skal inneholde politiske og strategiske retningslinjer for kultursamarbeidet de nærmeste årene. Handlingsplanen skal tre i kraft fra 2006, dvs. samtidig som den nye strukturen på kulturområdet iverksettes. Fra norsk side vektlegges at bredde og mangfold i kultursamarbeidet opprettholdes innenfor et samarbeidsmønster og administrative former som sikrer politisk styring og faglig forankring.

De «strategiske kultursatsningene» (tilsvarende ca. 4 pst av det årlige kulturbudsjettet) som skal bidra til større politisk aktualitet og fornyelse i kultursamarbeidet har i 2003 og 2004 fokus på prosjekter som fremmer digital innholdsproduksjon. Det er igangsatt utredning av et fellesnordisk medieprogram som i første fase primært tar sikte på utviklingsstøtte til produksjon av PC-spill for barn. Utredningen og fokusert bruk av den strategiske puljen for 2004 skal kunne gi viktige erfaringer i forhold til utvikling av et nordisk medieprogram.

Nærområdene/Europa

Kulturministrene disponerer ikke særskilte midler til samarbeidet med nærområdene. Samarbeidet foregår i all hovedsak innenfor rammen av de nordiske samarbeidsorganene på kulturområdet, som en integrert del av kultursamarbeidet. Kultursektoren har avsatt DKK 12,7 mill. til nærområdesamarbeidet i 2004. Det avsettes også noen midler til kultur i nærområdeprogrammene, som disponeres av samarbeidsministrene. For 2004 er det avsatt DKK 3,6 mill. Formålet er å formidle nordisk kultur og verdifellesskap til nærområdene, samt presentere nærområdenes kulturtradisjon og kulturtilbud i Norden. I lys av de baltiske lands EU-medlemskap legges det opp til en endring i nærområdesamarbeidet (jfr. kap. 2.1).

I EUs handlingsplan for den Nordlige Dimensjon 2004-2006 er kultursamarbeid innført som nytt samarbeidsområde. Nordisk Ministerråds rolle som partner i forhold til EUs Nordlige Dimensjon er under utforming.

Nordiske kulturprosjekter i utlandet

Virksomheten foregår i henhold til en ny prosjektplan for perioden 2001- 2004. Hovedsatsningen i 2003 var den store nordiske designutstillingen «Scandinavian Design – Beyond the Myth» som ble åpnet i Berlin, og som deretter skal vises i et antall andre europeiske storbyer frem til og med 2005. I 2006 skal utstillingen vises i New York og Ottawa. I mai 2003 ble den nordamerikanske turnéen med vikingutstillingen avsluttet, etter å ha vært vist i syv byer i USA og Canada. I 2003 ble et prosjekt vedrørende kulturutveksling med Vest-Balkan innledet. Prosjektet, som videreføres i 2004, henvender seg til unge profesjonelle og formålet er å bygge nettverk mellom kulturlivet i Norden og kulturlivet på Vest-Balkan.

Nordisk kultursamarbeid for barn og unge

Det nordiske kultursamarbeidet for barn og unge under Nordisk Ministerråd koordineres av Styringsgruppen for nordisk barne- og ungdomskultur (BUK).

Nordisk Ministerråd ønsker å gi barn og unge i Norden kjennskap til og interesse for nordiske kulturer, basert på demokrati og andre felles verdier, og dermed også styrke de unges mulighet for å delta aktivt i utviklingen av samfunnet. Dette mål understrekes i den tverrsektorielle handlingsplanen for samarbeidet om barn og unge 2001–2005: «Norden inn i et nytt årtusen». Den tverrsektorielle handlingsplanen danner en overordnet ramme for BUKs handlingsplan for perioden 2002–2006, «Det unge Norden – fellesskap og mangfoldighet».

BUKs handlingsplan konkretiserer gruppens fokuspunkter. Det blir skissert fire hovedsatsingsområder; det flerkulturelle samfunn i Norden, lek og leketradisjoner, nye medier og nye uttryksformer blant barn og unge samt viten og erfaringer. Fra medio 2003 er styringsgruppens arbeidsform endret. Nå initierer BUK selv større prosjekter i samarbeid med organisasjoner i de nordiske landene og selvstyreområdene. Prosjektene skal utvikles med basis i handlingsplanens fire satsingsområder. Arbeidet med denne omleggingen, inkludert initiering av prosjekter som omtalt ovenfor, har hatt hovedprioritet hos BUK i 2003 og 2004.

BUK bidrar hvert år med midler til spesielle tverrsektorielle tiltak i nærområdene. Ett av resultatene av dette var en stor teaterfestival for barn og ungdom i St. Petersburg i november 2003.

Utviklingen og driften av internettsiden «Valhalla», hvor også de baltiske landene er trukket inn, står sentralt i BUKs arbeid. Det er nå utviklet

en annen generasjons «Valhalla», og den nye internettsiden blir offisielt åpnet i november 2004.

Mediesamarbeidet

Kulturministrene har nylig vedtatt at Nordisk Råds filmpris skal etableres. Prisen skal gå til filmer som har en betydelig forankring i de nordiske lands kultur, og skal fortrinnsvis være på et nordisk språk. Prisbeløpet vil være på 350 000 DKK.

Nordisk Ministerråd arbeider for et nordisk samarbeid på det mediepolitiske området i Norden så vel som i forhold til internasjonale organer og institusjoner. Samarbeidet består først og fremst i å ivareta informasjonsformidling og utveksling av erfaringer i forhold til medieutviklingen i Norden og internasjonalt, samt gjennomføre fellesnordiske initiativ innenfor film og medier. Målet er å styrke og utvikle det nordiske samarbeidet på film- og medieområdet.

Særlig aktuelle spørsmål er nye digitale medier og Nordens konkurransemuligheter i den digitale innholdsproduksjon, opphavsrettslige spørsmål vedr. nye medier, samt konsekvensene av konvergensutviklingen.

KM-gruppen (styringsgruppen for nordisk kultur- og massemediesamarbeid) er Ministerrådets rådgivende instans for kultur- og mediepolitiske saker. I 2003 har KM-gruppen arbeidet med spørsmål vedrørende nordisk allmennkringkasting. Norge arrangerte i samarbeid med Nordisk Ministerråd en konferanse om allmennkringkasting i den digitale tidsalder våren 2004. Andre aktuelle spørsmål har vært nabolands-TV og nordisk digital innholdsproduksjon, herunder ev. etablering av et nordisk fond for nye medier. På oppdrag av de nordiske samarbeidsministrene er spørsmålet om nabolands-TV blitt utredet.

I tillegg til det samarbeid som skjer innenfor rammen av Nordisk Ministerråd, er det etablert et tett samarbeid mellom de departementer som i de respektive land har ansvar for opphavsrettslig lovgivning. Samarbeidet sikter mot i størst mulig grad å opprettholde en harmonisert lovgivning på dette området. Det er derfor tatt kontakt om gjennomføringen av EØS-relevante EU-direktiv i norsk lovgivning på dette lovområdet.

Idrett

Det er et nært myndighetssamarbeid innenfor idrettssektoren i Norden. De nordiske ministrene med ansvar for idrett underskrev en idrettsavtale i 2003. Avtalen bygger på en tidligere avtale om idrettssamarbeid fra 1994.

Nordiske embetsmenn i departementene med ansvar for idrett har et nært samarbeid. I dette samarbeidet inngår et fellesnordisk møte hvert halvår. De nordiske idrettsorganisasjonene deltar som observatører på annet hvert av disse møtene. Det interdepartementale samarbeidet innbefatter primært gjensidig orientering og utveksling av informasjon, men også drøfting av konkrete saker med sikte på fellesnordiske standpunkter i internasjonale idrettsspørsmål.

Det legges vekt på å styrke og utvikle den nordiske dimensjonen i idrett. Sentrale mål i denne sammenheng er idrett for alle, vektlegging av etiske grunnprinsipper og retten til å delta ut fra hvert enkelt individs forutsetninger.

Ministerrådets bevilgning til nordisk idretts-samarbeid er i 2004 på 1,2 MDKK. Hovedformålet med bevilgningen er å støtte idrettssamarbeidet mellom Grønland, Island og Færøyene, samt mellom de vestnordiske land og det øvrige Norden ved å lette barns og unges deltakelse i idrettsstevner og -arrangementer. Nordisk skoleidrett og samisk idrett blir også tilgodesett innenfor disse midlene.

Nordisk Kulturfond

Nordisk kulturfond ble opprettet i 1966 etter en særskilt avtale mellom de nordiske land. Fondet har en autonom rolle i den nordiske samarbeidsstrukturen og har som formål å støtte nordisk virksomhet innenfor områdene allmennkultur, kunst, utdanning og forskning. Fondet finansieres over Nordisk Ministerråds budsjett. Bevilgningen for 2004 er på 29,1 MDKK. Prioriterte områder er bl.a. prosjekt for og med barn og ungdom, prosjekt som fremmer den nordiske språkforståelsen, prosjekt som fremmer bruk av nye medier, samt prosjekt som tar sikte på å minske fremmedhat og rasisme. Videre prioriteres prosjekter som initieres av den frivillige sektor, tverrsektorielle prosjekter og prosjekter som blir gjennomført utenfor hovedstadsregionen. Nordisk Kulturfond vil annet hvert år bevilge særskilte midler (maksimalt 3 MDKK) til et ekstraordinært utstillingsprosjekt: «Årets nordiske utstilling». I 2003 ble Etnografiska museet i Stockholm tildelt midler til et samarbeidsprosjekt mellom museer i Sverige, Norge og Finland som skal belyse Nordens rolle i det sent 1800-talls kanskje mest ukjente koloniseringsprosjekt – oppdagelsen av Kongo. Utstillingen skal på turné i de nordiske landene i årene 2004–2006. Nordisk kulturfond har videre tatt initiativ til en vitenskapelig undersøkelse om den skandinaviske språkforståelsen hos ungdommer i alderen 16–19 år. Undersøkelsen

kartlegger ungdommenes forståelse av de skandinaviske språkene i forhold til deres kunnskaper i engelsk. Prosjektet som administreres av Norsk Språkråd og gjennomføres av Lunds universitet, skal være ferdig ved utgangen av 2004. Med utgangspunkt i rapporten «Nordisk kulturpolitikk under förändring» som ble ferdigstilt høsten 2002, ble en konferanseserie gjennomført i 2002/2003 med støtte fra Kulturfondet.

Avtalen om endring av overenskomsten om Nordisk Kulturfond ble undertegnet i 2002 og er godkjent av alle nordiske land. Arbeidet med å konsekvensjustere den fellesnordiske rettsstillingsavtalen for Nordisk Råds og Nordisk Ministerråds sekretariater ble endelig avsluttet høsten 2004. Dermed presiseres det at Kulturfondets sekretariat og ansatte også etter endringen av overenskomsten er omfattet av den fellesnordiske rettsstillingsavtalen.

5.2 Utdanning og forskning

Utdannings- og forskningsministrenes strategi for inneværende periode (2000–2004) «Norden som foregangsregion for utvikling av menneskelige ressurser» går nå mot en avslutning, og det pågår derfor i 2004 en prosess med sikte på revisjon av strategien. Det er truffet vedtak om at den nåværende femårige strategien skal erstattes av en treårig strategi for perioden 2005–2007, og at den skal ledsages av ettårige rullerende handlingsplaner for de ulike styringsgrupper under ministerrådet. Den nye strategien vil bli ferdigstilt i samråd med Nordisk Råd og forutsettes fremmet som et ministerrådsforslag til Nordisk Råds sesjon høsten 2004. Utdanningsministrene har pekt på flg. foreløpige prioriteringer for den nye strategien: Realisering og oppfølging av Hvitboken om utbygging av Norden til en ledende region for forskning og innovasjon, mobilitet og fortsatt nedbygging av grensehindre, voksnes læring, kvalitet i utdanningen og internasjonale utfordringer som følge av globaliseringen, herunder bærekraftig utvikling i utdanning og forskning som et gjennomgående perspektiv i samarbeidet.

Virksomheten i 2003/2004 har vært preget av flere store pågående prosesser i det norske utdannings- og forskningssamarbeidet: Oppfølging av Norrback-rapporten (jf. eget avsnitt om dette under kap. 3), hvitboken om forskning og innovasjon, oppfølging av institusjonsutredningen, omorganiseringen av de nordiske mobilitets- og nettverksprogrammene i Nordplus-familien og samarbeidet med nærområdene.

Hvitboken er ført i pennen av rektor Gustav Björkstrand, tidligere finsk undervisningsminister, og drøfter mulighetene for å styrke Norden som en forsknings- og innovasjonsregion (NO-RIA/Nordic Research and Innovation Area) i lys av en tilsvarende prosess på europeisk nivå (ERA-European Research Area). Den svenske utdanningsminister, Tomas Östros, kunne på Nordisk Råds sesjon i Oslo i oktober 2003 presentere hovedinnholdet i Hvitboken, og utdannings- og forskningsministrene ga samtidig i prinsippet sin tilslutning til hovedanbefalingene i Hvitboken. Et viktig tiltak i oppfølgingen av Hvitboken vil være å realisere forslaget om etablering av et nytt nordisk samarbeidsorgan mellom de nasjonale forskningsfinansierende institusjoner i Norden. De nordiske forskningsministre besluttet i juni 2004 å gi det nye organet navnet Nordforsk/Nordic Research Board. Nordforsk vil erstatte Nordisk forskningspolitisk råd og Nordisk forskerutdanningsakademi og fungere som et selvstendig organ under ministerrådet for utdanning og forskning, med ansvar for nordisk samarbeid om forskning og forskerutdanning, og med de nasjonale forskningsråd og universitetene som sentrale aktører i dette organet.

Styrking av menneskelige ressurser gjennom felles initiativ for forskerutdanning og forskermobilitet står sentralt i det nordiske forskningssamarbeidet, sammen med utvikling av Nordiske sentre for fremragende forskning. Fire slike «Nordic Centres of Excellence» (NCoE) på området klimaendring og økosystemer («global change») ble etablert i 2002. I juni 2004 vedtok utdannings- og forskningsministrene å samfinansiere et nytt «Nordic Centre of Excellence Programme» innen molekylær medisin.

I oppfølging av utredningen om Nordisk Ministerråds institusjoner på utdannings- og forskningsområdet er det i 2003/2004 tatt videre skritt med sikte på gradvis overføring av institusjonene til nasjonalt ansvar. Det er i den forbindelse ført forhandlinger med de berørte institusjoner om de nærmere vilkår for en slik overføring. En overordnet målsetting for denne prosessen er at grunnbevilgningen til institusjonene fra Ministerrådets budsjett i framtiden skal begrenses til 50% av institusjonenes totale driftsbudsjett. For Norges vedkommende gjelder dette Nordisk institutt for sjørett ved Universitetet i Oslo og Nordisk samisk institutt i Kautokeino. Som ledd i samme prosess har utdannings- og forskningsministrene også besluttet å nedlegge Nordens Folkelige Akademi (NFA) med virkning fra 1. august 2004.

Omstruktureringen av Ministerrådets mobilitets- og nettverksprogrammer i Nordplus-familien

er nå slutført, og Ministerrådet har fastsatt overordnede målsettinger og organisatoriske rammer for de nye programmene, i alt 5 programmer: Nordplus, Nordplus junior, Nordplus voksen, Nordplus språk og Nordplus nabo. Etter en anbudsrunde er ansvaret for administrasjonen av disse 5 programmer fra og med 1. januar 2004 fordelt mellom de nordiske land, med en hovedadministrator for hvert av programmene i hvert enkelt land. Norges forskningsråd er tildelt ansvaret for Nordplus nabo, og inngår sammen med de øvrige operatører i et nettverk for informasjon og veiledning til brukerne.

Samarbeidet med nærområdene på utdannings- og forskningsområdet har vært gjenstand for stor oppmerksomhet i perioden 2003/2004. I nær kontakt med utdannings- og forskningsmyndighetene i hhv. de baltiske land og i St. Petersburg/Leningrad Oblast er det utarbeidet forslag til en handlingsplan for dette samarbeidet for årene 2004–2006. Med de baltiske lands EU-medlemskap fra 1. mai 2004 går det nordisk-baltiske samarbeidet inn i en ny fase fra å være bistandspreget til å bli et ordinært mellomstatlig samarbeid mellom likeverdige parter. Dette innebærer at landene sammen skal komme fram til felles prioriteringer, struktur og innhold i samarbeidet. Med dette for øye inviterte de nordiske utdannings- og forskningsministrene sine baltiske kolleger til et felles møte i mars 2004. Møtet munnet ut i en protokoll der ministrene sa seg enig om at arbeidet med en felles handlingsplan for nordisk-baltisk samarbeid om utdanning og forskning skal fullføres, med utviklingen av et felles nordisk-baltisk utdannings- og forskningsrom som overordnet målsetting. For dette formål er det vedtatt opprettet en nordisk-baltisk kontaktgruppe, med ansvar for ferdigstilling og implementering av handlingsplanen. Samarbeidet med Nordvest-Russland vil bli videreført innenfor rammen av en separat handlingsplan.

Sverige løftet under sitt formannskap i 2003 fram Integration Norden som overordnet tema. Det fulgte av dette at arbeidet med oppfølging av Norrback-rapporten Nordbornas Rättigheter hadde høy prioritet under det svenske formannskapet. Stikkordet integrasjon har videre medført at en har lagt vekt på nettverksbygging og erfaringsutveksling om viktige politikkområder.

Island har på sin side valgt Nordens ressurser: demokrati – kultur – natur som tema for sitt formannskap i 2004, med fokus på hvordan de nordiske land i fellesskap kan utnytte sine samlede ressurser bedre. Den kunnskap og kompetanse som de nordiske land hver for seg rår over, skal koordineres slik at den kan utnyttes bedre og kan styrke

landenes posisjon i internasjonal sammenheng. Island legger i den forbindelse vekt på en nærmere kontakt og samarbeid mellom forsknings- og innovasjonssiden i det nordiske samarbeidet, og vil høsten 2004 også arrangere en internasjonal konferanse om forsknings- og teknologipolitikk.

Styringsgruppene har i 2003/2004 innenfor rammen av sine løpende handlingsplaner hatt flg. hovedprioriteringer for sitt arbeid på de respektive områder:

Handlingsplanen for Styringsgruppen for skolesamarbeidet (NSS) for perioden 2000–2004 prioriterer verdier, livslang læring, kvalitet og synliggjøring på skoleområdet.

Som ledd i det svenske formannskapet er det avholdt en stor konferanse i Stockholm om Unges innflytelse i et flerkulturelt Norden – integrasjon og deltaking i samfunnslivet, så vel som konferanser om hhv. mobbing og kvalitet i skolen.

Samarbeidet om voksenopplæring har i løpet av perioden endret karakter, med fokus særlig på voksnes læring og kompetanseutvikling som grunnlag for personlig utvikling og utvikling av arbeids- og samfunnsliv gjennom økt sysselsetting, næringsutvikling, verdiskaping og demokratisk deltaking. I den forbindelse har også den tidligere styringsgruppen for voksenopplæring og folkeopplysning (FOVU) fått nytt mandat og nytt navn: Styringsgruppen for voksnes læring (SVL). Arbeidet i styringsgruppen har i 2003/2004 vært rettet mot bl.a. flg. områder: Godskrivning av realkompetanse, IKT, utdanning og kriminalomsorg i et livslangt læringsperspektiv, integrering av innvandrere og språkopplæring for minoritetsgrupper. Med virkning fra 1. juli 2004 er Nordens folkelige akademi nedlagt, og vil bli erstattet av et nordisk nettverk for voksnes læring (NVL), med en mindre, samordnende enhet/knutepunkt som fra og med 1. januar 2005 vil bli lagt til Center för flexibelt lärande i Sverige.

Styringsgruppen for høgre utdanning (HØGUT) har i perioden 2003/2004 arbeidet med prosjekter på områdene internasjonalisering, nedbygging av grensehindre i Norden og mobilitet bl.a. innenfor teknisk høgre utdanning, felles studieprogrammer m.m. Tre konferanser er gjennomført i 2003: En konferanse om språkutdanning i Norden, en Nordplus-konferanse og en konferanse om kvalitetsarbeid.

Nordisk forskningspolitisk råd (FPR) har deltatt aktivt i arbeidet med Hvitboken om forskning og oppfølging av denne, samt prosessen med å gi institusjonene en nasjonal forankring. FPR har òg hatt et overordnet ansvar for pågående nordiske forskningsprogrammer om bl.a. arktisk forskning,

nordisk sikkerhetspolitikk, kjønn og vold, språkteknologi og vestnordisk havklimaforskning.

Ministerrådets IT-policy-gruppe fikk i 2003 permanent status på linje med de øvrige styringsgruppene på utdannings- og forskningsområdet. Gruppen har ansvar for å overvåke og fremme utviklingen i grenseområdet mellom informasjonsteknologi og utdanning/forskning. Arbeidet med planlegging av et nytt forskningsprogram Nordunet3 har vært høyt prioritert i 2003/2004.

Nordens språkråd er med virkning fra 1. januar 2003 etablert som en ny styringsgruppe under ministerrådet, med ansvar for å fremme språkforståelsen mellom de nordiske land og å styrke de nordiske språks stilling utenfor Norden. Gruppen er etablert til erstatning for den tidligere språkpolitiske referansegruppen og det nordiske språkrådet, og har et overordnet ansvar for bl.a. mobilitetsprogrammet Nordplus språk. Nordens språkråd har videre engasjert seg i spørsmål som gjelder situasjonen for de nordiske språk generelt innenfor academia m.m. der nasjonalspråkene gradvis taper terreng i forhold til engelsk (såkalt domenetap). En særskilt konferanse om dette fant sted i Oslo i juni 2004.

5.3 Miljø

Nytt nordisk miljøhandlingsprogram 2005–08

Det nåværende nordiske miljøhandlingsprogrammet 2001–2004 fokuserer på en rekke innsatsområder innen prioriterte miljøvernområder, tverrsektorielle samarbeidsområder og andre sektorovergrepene områder. Det er i 2003 foretatt en evaluering av oppfølgingen av miljøhandlingsprogrammet som viser at stort sett alle mål og aktiviteter i programmet er gjennomført. I 2004 er det utarbeidet et nytt miljøhandlingsprogram for perioden 2005–2008. I dette programmet er aktivitetene prioritert i forhold til følgende fire overordnede temaer:

- Miljø og sunnhet
- Havet
- Natur, kulturmiljø og friluftsliv
- Bæredyktig forbruk og produksjon

Et viktig målsetting ved utarbeidelsen av miljøhandlingsprogrammet har vært at programmet skal være miljøsektorens oppfølging av den sektorovergrepene strategien for et bærekraftig Norden. Fra norsk side er det også lagt betydelig vekt på at det nye miljøhandlingsprogrammet i sterkere grad enn tidligere fokuserer på nordisk samarbeid i forhold til ulike internasjonale prosesser.

Norden og EU/EØS

I det formelle nordiske samarbeidet i regi av Nordisk Ministerråd er EU-spørsmål et sentralt punkt på dagsordenen i alle fora. Dagsordenen for forestående EU miljørådsmøter diskuteres på de nordiske miljøvernministrenes møter og på møter i Embetsmannskomiteen for miljø (EK-M). Det diskuteres også problemstillinger og posisjoner i forhold til enkeltsaker som ligger i Kommisjons- eller Rådsfasen i EU, og hvor de nordiske landene har sammenfallende interesser og synspunkter. Det siste året har blant annet EUs østutvidelse, det nye kjemikalierregelverket REACH, fornybar energi og arbeidet i CSD (FNs Kommisjon for bærekraftig utvikling) vært sentrale temaer.

I de nordiske miljøarbeidsgruppene står også EU/EØS-spørsmål i fokus, både når det gjelder regelutvikling og -implementering.

Når det gjelder det uformelle samarbeidet, har miljøvernministrene i alle de nordiske landene i en årrekke møtt hverandre i frokostmøter forut for EUs miljørådsmøter. På de nordiske formøtene gjennomgås posisjoner for de viktigste sakene. Det gjennomføres også jevnlig bilaterale uformelle kontaktmøter på embetsmannsnivå hvor EUs prioriteringer står sentralt på dagsordenen i tillegg til andre internasjonale saker.

Det nordiske miljøfinansieringsselskapet (NEFCO)

NEFCO er etablert med formål å fremme miljøinvesteringer i Nordens nærområder. Det primære området er Nordvest-Russland med hovedvekt på russisk del av Barentsregionen og Østersjøregionen. Etter at de baltiske landene og Polen er blitt medlemmer i EU, trappes prosjektaktiviteten ned i disse landene. Samtidig starter et arbeid for å identifisere miljøprosjekter i Ukraina. Prosjekter i Hviterussland er foreløpig ikke aktuelle på grunn av den politiske situasjonen der.

NEFCO kan medvirke med enten egenkapital, lån eller garantier eller en kombinasjon av disse. Den evalueringen som ble lagt fram for miljøvernministrene på ministermøtet i februar 2001 viste at NEFCO på en effektiv måte oppfyller målene både finansielt og miljømessig. Det er beregnet at en innsats fra NEFCO på i gjennomsnitt 6 mill. EUR per år har gitt investeringer på 67 mill. EUR per år. Ved disse beregningene er det lagt til grunn at NEFCOs medvirkning i prosjekter ligger i størrelsesorden 25–35 prosent av totalfinansieringen. Tilsvarende investeringer i Norden for å oppnå samme utslippsreduksjoner er beregnet å koste 570 mill. EUR per år. Miljøvernministrene besluttet i

november 2002 å forlenge innbetaling av grunnkapitalen i 2002 og 2003. MR-M besluttet i sitt møte i oktober 2003 at Finland, Island, Norge og Sverige forhøyer grunnkapitalen for NEFCOs investeringsfond for perioden 2004–2007.

Nordisk Ministerråd, miljøvernministrene (MR-M), opprettet i 1996 nordisk miljøutviklingsfond for finansiering av miljøvernprosjekter i Barents- og Østersjøregionen. Fondet administreres av NEFCO og ble sist tilført nye midler i 2004. Gjennom dette fondet har NEFCO mulighet til å bidra med kontant-, drifts- og kredittsubsidier. Fondet virker således støttende for andre økonomiske virkemidler som NEFCO og andre internasjonale finansieringsinstitusjoner forvalter. Det er foretatt en intern evaluering av fondet som viser at bidrag fra fondet har vært avgjørende for å få gjennomført viktige miljøprosjekter i Nordvest-Russland og de baltiske landene. Eksempler på prosjekter er innsamling og destruksjon av PCB, energiøkonomisering og revolverende fond for investeringer i miljøteknologi som oppfølging av renere produksjonsprogrammer. Det er således god synergi med norske bilaterale prosjekter og prosjekter i Arktisk Råd og Barentsrådet.

Arbeidsgruppene

Gruppenes arbeidsområder dekker et bredt spekter av miljøsaker, og aktivitetene i 2003 og 2004 har vært orientert både mot tradisjonelt nordisk samarbeid og samarbeid i forhold til utviklingen i EU og Nordens nærområder og internasjonalt miljø samarbeid for øvrig. Utgangspunktet for arbeidet i gruppene har vært det Nordiske miljøhandlingsprogrammet for 2001–2004.

Nordisk gruppe for produkter og avfall (PA-gruppen)

Sentrale elementer i PA-gruppens arbeid har vært å bidra til at avfallsmengdene og innholdet av helse- og miljøfarlige kjemikalier i avfall reduseres, samtidig som ressursene i avfallet utnyttes bedre. Gruppens arbeid kan i hovedsak relateres til områdene produkter, avfall og miljøteknologi.

Gruppen jobber bl.a. for å fremme nordisk samarbeid, med fokus på sammenfallende politikk- og strategiutvikling, kunnskapsutvikling og miljøøkonomiske og tekniske prosjekter med felles nytte og informasjonsverdi. Det legges stor vekt på koordinering og utarbeidelse av nordiske synspunkter og innspill i forhold til pågående arbeider innen EU/EØS og internasjonale organisasjoner. Sentralt i denne sammenhengen er arbeidet med

EUs tematiske strategi om forebygging og gjenvinning av avfall, kommende direktiver om nedbrytbart avfall og EE-avfall, innspill til EUs pågående arbeid innen området integrert produktpolitikk, samt bidrag til utarbeidelse av BREF-dokumenter (BAT-notes).

Virksomheten utføres i stor grad via PA-gruppens 13 nedsatte prosjekt- og nettverksgrupper.

Natur-, friluftsliv- og kulturmiljø-gruppen (NFK).

Hovedarbeidsområdene for arbeidsgruppen er biologisk mangfold og genetiske ressurser, friluftsliv, landskap og kulturmiljø. Prosjekter med friluftsliv er i mindretall. Det ble derfor i 2002 tatt initiativ til et nærmere samarbeid med de nordiske friluftslivsorganisasjonene for å få en høyere aktivitet på dette feltet.

Under NFK-gruppen pågår det i dag i underkant av 40 prosjekter. I flere av prosjektene samarbeider NFK med andre nordiske arbeidsgrupper, særlig Miljø, Jord- og Skogbruk (MJS), Miljø og Fisk (MIFI) og Miljøovervåking og Data (NMD). I tillegg til sektorsamarbeidet har prosjekter med relevans i forhold til EU/EØS og Nordområdene/Arktis vært prioritert. Prosjekter innen Norden har bygd nettverk mellom personer innen forvaltningene og vært av nytte nasjonalt i de enkelte land. Arbeidsgruppen startet i 1999 arbeidet med et større verk om Nordens natur og naturbeskyttelse på 1900-tallet der Nordens natur sees i et europisk perspektiv. Verket ble ferdig i år.

Det er en stor spennvidde mellom de ulike prosjektene og de favner prosjekter over tema som for eksempel spredning av fremmede arter, RAMSAR-seminar, erosjon og overbeite, naturvern i skogen, biologisk mangfold og geologisk diversitet. Innen landskap pågår det et samarbeidsprosjekt med nærområdene om tradisjonelle jordbrukslandskap. Forprosjektet for oppfølging av Landskapskonvensjonen ble sluttført og trykt brosjyre og rapport forelå i 2003.

Under kulturmiljø pågår det prosjekter i forhold til kystkultur og kulturturisme, mens det innen området friluftsliv pågår prosjekter om bærekraftig friluftsliv og miljøhensyn i turistsektoren.

Oppfølging av Landskapskonvensjon vil fortsatt være et viktig felt for NFK-gruppen framover. For å følge opp rapporten «Nordens landskap» (TemaNord 2003–550) har NFK bevilget midler til et nordisk seminar høsten 2004 for å styrke det faglige nettverket i Norden og legge grunnlag for videre felles nordisk satsing i forhold til konvensjonens intensjoner. Planlegging som virkemiddel vil være et sentralt tema på seminaret.

Den Nordiske handlingsplan for natur- og kulturmiljøbeskyttelse i Arktis, Grønland, Island og Svalbard følges opp av den Arktiske styringsgruppen. Denne gruppen har satt i gang 10 prosjekter hvorav de siste vil bli sluttført i løpet av 2005. Samspillet mellom natur og kultur utgjør et viktig fundament i de fleste av disse prosjektene og spenner over Lokal Agenda 21 i Arktis, integrering av miljøhensyn i turistsektoren til sjøfugldatabase, overvåkingsprosjekter på natur og kulturminner og representative utvalg av arktiske kulturmiljøer.

Hav- og luftforurensningsgruppen

Det nordiske samarbeidet innenfor Hav- og luftforurensningsgruppen er først og fremst rettet inn mot arbeid i EU, regionale konvensjoner og handlingsplaner for å bidra til en best mulig miljøtilstand på hav- og luftområdet i Norden og dets nærområder.

Gruppens fremste oppgave er å få utarbeidet vitenskapelig basert underlagsmateriale for Nordens opptreden i de ulike internasjonale organene. Arbeidet i gruppen baserer seg på det nordiske miljøhandlingsprogrammet. Det legges stor vekt på at prosjektene det gis støtte til er rettet inn mot programmets overgripende mål. Gruppen avsetter også årlig et beløp for mer direkte å kunne sette ut utredningsoppdrag eller arrangere seminarer i tilknytning til aktuelle internasjonale forhandlinger.

Gruppens hovedsatsingsområder er forsurening, overgjødning og bakkenært ozon, eutrofiering i marine miljøer, samt en begrenset aktivitet knyttet til organiske miljøgifter og tungmetaller. Gruppen samarbeider også med andre grupper under Nordisk Ministerråd, særlig Kjemikaliegruppen og Miljøovervåknings- og datagruppen, for å utvikle en mer helhetlig innfallsvinkel til miljøproblemer. Dette er i tråd med den norske målsetningen om å legge til grunn en økosystembasert forvaltning av havmiljø og ressurser slik det er utlagt i St.meld nr. 12 (2001–2002) Rent og rikt hav.

På området forsurening, overgjødning og bakkenært ozon har gruppens arbeid kommet inn i en ny fase etter at Gøteborgprotokollen under Konvensjonen om langtransportert grenseoverskridende luftforurensning (LRTAP) ble vedtatt i 1999 og EU-direktiv om nasjonale utslippstak (NEC-direktivet) ble vedtatt høsten 2001. Direktivets forhold til EØS-avtalen er nå til vurdering i EFTA-landene. Hav- og luftforurensningsgruppen vil legge vekt på å bidra til gjennomføring og vurdering av miljøeffektene og andre konsekvenser av de avtaler som er inngått.

Selv om en gjennom Gøteborgprotokollen og

EUs NEC-direktiv er kommet svært langt i det internasjonale arbeidet for å motvirke forsurening, overgjødning og bakkenært ozon, vil det fremdeles være et betydelig forurensningsproblem i de nordiske land, også etter at disse avtalene er gjennomført.

Det pågår nå arbeid med å utvikle det faglige grunnlaget for revisjon av avtalene om langtransportert luftforurensning, både under LRTAP-konvensjonen og i EU. Dette arbeidet vil ha stor betydning for Hav- og luftforurensningsgruppens videre prioriteringer innen dette området. Som grunnlag for nye forhandlinger vil gruppen arbeide med å bedre kunnskapen om langtransportert luftforurensning og effekter av luftforurensninger. Ved revisjon av avtalene skal det også vurderes å regulere landenes bidrag til grenseoverskridende partikkelforurensning. Som en følge av dette gjennomfører gruppen prosjekter for å kartlegge dette problemets omfang og karakter. Gruppen vil videre styrke sitt arbeid med lokal luftkvalitet, bl.a. som grunnlag for revisjon av EU-direktivene på dette området.

Hav- og luftforurensningsgruppen vurderer at den vellykkede satsningen på effektbaserte avtaler om reduksjon i luftforurensninger har overføringsverdi til havforurensningsområdet. Gruppen arbeider nå med å utvikle en nordisk marin strategi, hvor bl.a. arbeidet med å tilrettelegge det faglige grunnlaget for eventuelt å utvikle effektbaserte avtaler for å redusere forurensende tilførsler til kystnære havområder inngår. Som ledd i dette arbeidet har gruppen lagt opp til en langsiktig satsing på utvikling av modeller for å beregne eutrofieringsvirkning av atmosfæriske tilførsler av næringssalter og som verktøy for valg av tiltak mot eutrofiering. Arbeidet på dette området retter seg primært mot Helsinkikonvensjonen om beskyttelse av det marine miljø i Østersjøen (HELCOM) og Konvensjonen om beskyttelse av det marine miljø i det nordøstlige Atlanterhav (OSPAR). Gruppen har spesielt fokusert på påvirkninger og effekter, både med hensyn til næringsstoffer (eutrofiering) og miljøskadelige stoffer. Resultatene av de gjennomførte og pågående prosjekter er løpende blitt anvendt i HELCOM og OSPAR. Norden har på denne måten påvirket arbeidet i konvensjonene, spesielt med hensyn til OSPARs og HELCOMs eutrofieringsstrategier og fastleggelse av økologiske miljøkvalitetsmål.

Gruppens arbeid vil også utgjøre et viktig grunnlag i det videre arbeidet knyttet til EUs vannrammedirektiv og i utviklingen av EUs marine strategi. I de seinere årene er det igangsatt flere viktige prosjekter knyttet opp mot vannrammedi-

rektivet hvor Hav- og luftforurensningsgruppen samarbeider med Miljøovervåkings- og datagruppen (NMD).

Hav- og luftforurensningsgruppen samarbeider med Kjemikaliegruppen om strategier og tiltak for å redusere utslippene av miljøgifter til hav og med NMD om et prosjekt for kartlegging av POPer i sjøfugl.

Nordisk kjemikaliegruppe (NKG).

En stor del av den nasjonale kjemikalierereguleringen som skjer i dag har bakgrunn i internasjonale forhandlinger og avtaler. Tyngdepunktet for NKG er derfor å styrke den nordiske innsatsen på kjemikalieområdet i internasjonale fora som EU, OECD og FN i tillegg til de internasjonale miljøkonvensjonene. Kjemikaliegruppen fokuserer på aktiviteter på områder hvor det utvikles ny politikk eller nytt regelverk. Mesteparten av NKGs arbeid er innrettet mot et høynet ambisjonsnivå i EU/ EØS-arbeidet bl.a. ved at føre-var prinsippet innarbeides i EUs direktiver.

Mange av NKGs aktiviteter har medført eller vil lede til reduserte utslipp og minsket bruk av kjemikalier samt gitt økt kunnskap om kjemikalier i prosesser og varer. I 2003 har NKG spesielt satsset på aktiviteter i tilknytning til EUs nye kjemikalie-lov, REACH, bl.a. ved å etablere en nettverksgruppe for intern nordisk informasjon i tilknytning til internetthøringen av REACH forslaget og arrangement av workshop for å identifisere felles nordiske problemstillinger å arbeide videre med. De fleste av gruppene under NKG arbeider direkte inn i pågående prosesser, spesielt innenfor EU. For Norges del er dette arbeidet særlig viktig i forhold til arbeid mot EUs ulike arbeidsgrupper. Erfaringene viser at muligheten til å oppnå resultater internasjonalt bedres når det fremmes koordinert og godt faglig begrunnede felles nordiske synspunkter. NKG satser på samarbeid med andre arbeidsgrupper og har hatt prosjekter med Miljø- og datagruppen, Miljø- og fiskerigruppen og Hav- og luftgruppen i 2003.

Ved å benytte det nordiske samarbeidet unngår landene unødvendig dobbeltarbeid og drar nytte av hverandres ekspertise og kunnskaper på de aktuelle områdene. Det nordiske samarbeidet i NKGs prosjektgrupper gir dessuten anledning til arbeidsdeling og koordinering av det pågående arbeidet innen EU bl. a. i forhold til klassifisering og merking av kjemikalier og for arbeidet med risikovurdering og risikoreduksjon innenfor flere direktiver og forordninger. I arbeidet for å øke kunnskapen om egenskaper og bruk av kjemikalier i Nor-

den, har NKG publisert flere databaser på sin hjemmeside.

De viktigste konkrete områdene for NKG framover vil være:

- Videre påvirkning av EUs kjemikaliepolicy i tråd med nordisk strategi, særlig i parlaments- og rådsbehandlingen av EUs nye kjemikaliereregulering (REACH)
- Påvirkning for en fortsatt heving i beskyttelsesnivået i den løpende lovgivningsprosessen innen EU
- Påvirke UNEP/POPs konvensjonsarbeid i tråd med nordiske interesser
- Påvirke UNEPs arbeid med kvikksølv og andre tungmetaller, samt utviklingen av en global kjemikaliestrategi (SAICM)
- Følge «emerging issues» som oppstår nasjonalt, som blant annet problemstoffer (f.eks. brommerte flammehemmere) og «nye» effekter (hormonhermende effekter)
- Videreutvikle informasjonsflyten mellom landene, blant annet gjennom nordisk produktregistersamarbeid.
- Bidra aktivt i utforming av nytt miljøhandlingsprogram for 2005–2008
- Styrke informasjonsvirksomheten av NKGs arbeid
- Revidere NKGs mandat for neste periode.

Gruppen for miljøovervåking og data (NMD)

Gruppens overordnede målsettinger er å:

- Bidra til et bedre grunnlag for vurdering av effektiviteten av den miljøpolitiske innsatsen
- Fremskaffe beskrivelser og vurderinger av miljøtilstand, belastninger og utviklingstendenser
- Bidra til mer effektiv overvåking av miljøet i Norden
- Identifisere og vurdere ulike miljøtrusler
- Bidra til bedre forståelse av effektene av menneskelig påvirkning.

De nordiske landene deltar også i EUs miljøbyrå (European Environment Agency – EEA) og relevante arbeidsgrupper i OECD. Dette påvirker arbeidsoppgaver og prioriteringer gjennom at gruppen unngår dobbeltarbeid gjennom å løse oppgavene innenfor EEA, der det er mest hensiktsmessig.

Gruppen arbeider med utvikling av metoder og prinsipper for overvåking og håndtering av miljødata, med utvikling og bruk av miljøindikatorer og rapportering av miljøtilstanden. Stort sett er arbeidet langsiktig og gir resultater i form av strategiske virkemidler til bruk i de enkelte land.

Rapportering av miljøtilstanden har vært et viktig innsatsområde for gruppen, der formålet er å bidra til relevant og pålitelig rapportering om miljøtilstanden som retter seg mot beslutningstakere i Norden og som danner grunnlag for internasjonale forhandlinger.

I 2003 har NMD gjennomført prosjekter innenfor en rekke av temaene i miljøhandlingsprogrammet, blant annet vann, hav, biologisk mangfold, genetiske ressurser, landskap og kulturmiljø og kjemikalier. Gruppen har spesielt hatt fokus rettet mot prosjekter i tilknytning til EUs vannrammedirektiv. I alle aktiviteter har det vært et nært samarbeid med andre arbeidsgrupper og gruppen har gjennom dette bidratt til utgivelse av flere rapporter. Spesielt kan samarbeidet med kjemikaliegruppen om kartlegging av helse- og miljøfarlige kjemikalier nevnes. Videre har NMD gitt konkrete innspill til internasjonale forhandlinger, blant annet til EMEP (i samarbeid med Hav- og luftgruppen og de baltiske landene), til arbeidet med fjernmåling av landskap (NORDLAM) og i forbindelse med EUs vannrammedirektiv gjennom utvikling av en manual for utvelgelse av målestasjoner.

Gruppens arbeid med utvikling av miljøovervåkingsmetodikk for Nordens arktiske områder koordineres under Nordisk Ministerråds handlingsprogram for Arktis og omfatter aktiviteter på Grønland, Island og Svalbard.

Arbeid med miljøkonsekvensbeskrivelser

For å følge opp nordisk samarbeid på området er det opprettet et nettverk for konsekvensutredning (KU), strategiske konsekvensutredninger (SKU) og regional utvikling, «Nordisk nätverk för miljökonsekvensbeskrivning (MKB) och regional utveckling». Nettverkets administrasjon ligger ved Nordic Centre for Spatial Development (Nordregio).

Konsekvensutredninger er et internasjonalt anerkjent redskap i miljøpolitikken. Diskusjoner om bærekraftig utvikling og det fokus som for eksempel EU nå gir regionalt balansert samfunnsutvikling, har aktualisert behovet for integrering av miljøspørsmål i andre planleggings- og politikkområder. Nettverket vil i den kommende perioden spesielt fokusere på den sektorovergrepene og regionale tilnærmingen til konsekvensutredninger, samt forholdet mellom konsekvensutredninger og arealplanlegging. Dette er interessant også sett i lys av utvikling av lovgivning innenfor EU og i Norge.

Nettverkets hovedformål er å bidra til at konsekvensutredninger utvikles som instrument for ana-

lyse, planlegging og beslutningstagning i nordisk og internasjonal sammenheng. I tillegg skal nettverket gi en nordisk basis for informasjons- og erfaringsutveksling mellom forvaltere, brukere og forskere, og for forsknings- og utviklingsprosjekter. Nettverket skal også bidra til å formidle nordiske erfaringer i internasjonale sammenhenger. For å nå disse målene koordinerer og tilbyr det nordiske nettverket for MKB et elektronisk nyhetsbrev, seminarer og konferanser, samt forsknings- og utviklingsprosjekter.

Det arrangeres jevnlig (hvert tredje/fjerde år) en nordisk konferanse om konsekvensutredninger. En slik konferanse ble arrangert på Island i august 2003. Tittelen på konferansen var «Planning for Sustainable Development: The Practice and Potential for Environmental Assessment».

Atomsikkerhet og radioaktivt avfall

I Nordens nærområder finnes en rekke atominstallasjoner og store mengder radioaktivt avfall som dels er en kontinuerlig kilde til radioaktiv forurensning, og dels representerer en fare for ulykker og andre hendelser som kan føre til alvorlig radioaktiv forurensning av nordiske områder. Den største forurensningsfaren er knyttet til høyrisikoreaktorer ved atomkraftverk som er i drift på Kola, ved St. Petersburg, i Litauen, i Tsjernobyl og andre steder, samt til de store lagrene av høyaktivt atomavfall ved reprosesseringsanleggene for brukt atombrensel i Sellafield og La Hague. Reaktorer ombord på atomdrevne fartøy representerer også en forurensningsrisiko, noe ikke minst ulykken med atomubåten Kursk er en påminnelse om. De store mengdene brukt kjernebrensel og atomavfall som hopper seg opp i Nordvest-Russland representerer også en betydelig forurensningsfare. Planer om import av brukt kjernebrensel til Russland og sjøtransport av kjernebrensel og høyaktivt avfall mellom atomkraftverk i Japan og de vesteuropeiske reprosesseringsanleggene i Sellafield og La Hague via den Nordlige Sjøruten, kan også gi opphav til miljøfarlige transporter gjennom nordiske farvann.

Den nåværende forurensningen av nordiske landområder skyldes primært nedfall etter atmosfæriske prøvesprengninger på 50- og 60-tallet, og radioaktivt nedfall fra Tsjernobylulykken våren 1986. I det marine miljø er det også historiske utslipp som har bidratt mest til forurensningen, mens de vesteuropeiske reprosesseringsanleggene for brukt kjernebrensel, og da særlig anlegget i Sellafield, så langt har vært den viktigste utslippskilden til det marine miljøet. De samlede radioaktive utslippene fra reprosesseringsanleggene er re-

duert betydelig siden slutten av 70-tallet. Utslippene av det radioaktive stoffet technetium-99 fra Sellafield økte imidlertid kraftig i en periode på 90-tallet, etter at et nytt behandlingsanlegg for flytende avfall ble satt i drift i 1994. Dette førte til økte nivåer av technetium-99 i marine organismer som tang og hummer i nordiske kystfarvann. Etter mange års politisk press overfor britiske myndigheter og Sellafields eiere, har sistnevnte nå besluttet å redusere utslippene av technetium-99 med 90%. Samarbeidet på ministernivå og koordinering av nordisk opptreden i aktuelle internasjonale fora har i denne og andre sammenhenger hatt og har fortsatt stor betydning for arbeidet med å få redusert utslippene av radioaktive stoffer fra reprosesseringsanlegg i Nordens nærområder.

Av de nordiske landene er det bare Sverige og Finland som produserer atomkraft. Norge har to mindre forskningsreaktorer i Halden og på Kjeller. Utslippene fra atominstallasjoner innenfor Nordens grenser er i dag meget små. Sikkerhetsnivået er også høyt, slik at faren for alvorlige ulykker og større utslipp fra nordiske atominstallasjoner er liten.

Det er i dag ikke noe formalisert samarbeid under Nordisk Ministerråd når det gjelder arbeid med kjernesikkerhet og atomavfall i Norden. Under Nordisk Kjernesikkerhetsforskning (NKS) finnes det flere programmer som fokuserer på kjernesikkerhet og håndtering av atomavfall i Norden, men dette samarbeidet ligger ikke under NMR.

Det foregår også et visst samarbeid mellom de nordiske landene på prosjektnivå, særlig når det gjelder tiltak rettet mot risikoreaktorer i Nordens nærområder. Det er en regelmessig møtevirksomhet mellom nordiske aktører, deriblant halvårige møter i Nordic Nuclear Coordination Group (NNCG) som ledes av Utenriksdepartementet fra norsk side. Når det gjelder atomavfallsproblemene i Nordvest-Russland, koordineres den vestlige hjelpen til Russland i en viss grad gjennom den såkalte Contact Expert Group (CEG) under IAEA, der Norge har en sentral rolle. Samarbeidet mellom de ulike nordiske landene og Russland når det gjelder atomavfall og kjernesikkerhet er hovedsakelig organisert bilateralt, og særlig Norge, Sverige og Finland er involvert i en rekke bi- og multilaterale prosjekter med Russland og de baltiske statene.

En styrking og koordinering av det nordiske samarbeidet når det gjelder tiltak rettet mot russiske anlegg for lagring og behandling av brukt kjernebrensel vil få enda større betydning når den multilaterale avtalen som sikrer en løsning på bl.a. ansvars- og skattespørsmål i forbindelse med atom-sikkerhetsprosjekter i Russland (MNEPR-avtalen)

nå er på plass. MNEPR-forhandlingene (Multilateral Nuclear Environmental Programme in the Russian Federation) ble innledet i 1999, og avtalen trådte endelig i kraft våren 2004.

5.4 Energi

Det nordiske energisamarbeidet er konsentrert om tre kjerneområder:

- Det åpne elektrisitetsmarkedet
- Klimapolitiske spørsmål
- Regionalt samarbeid i Østersjøregionen og Nordens nærområder.

I tillegg til arbeidet innenfor kjerneområdene, skal man utveksle informasjon og erfaringer og gjennomføre enkeltprosjekt innenfor områder som gass, energieffektivisering og fornybar energi og energiforsyning i tynt befolkede områder. Energisamarbeidets virksomhet i nærområdene gjelder hovedsakelig oppfølging av Østersjøregionen og prosjektsamarbeid med de baltiske statene og Nordvest-Russland. Det vil også være aktuelt med samarbeid med andre sektorer som transport og jord- og skogbruk i tillegg til miljø.

Elektrisitetsmarkedet

En felles nordisk tilnærming til forsyningssikkerhet er et sentralt tema i arbeidet under Nordisk Ministerråd i tiden framover. Som ledd i dette arbeidet, er det gjennomført en omfattende sårbarhetsstudie av det nordiske kraftmarkedet. Denne studien vil bli presentert for de nordiske energiministrene. Videre har ministrene startet en utredningsprosess som skal gi grunnlag for å vurdere om det er hensiktsmessig med en eller annen form for økt samordning mellom de nordiske sentralnettselskapene. Spørsmål knyttet til håndtering av knapphet på effekt og begrensninger i overføringsnettet samt EUs elmarkedsdirektiv, forsyningssikkerhetsdirektivet og kvotehandelsdirektivet for klimagasser vil i tillegg være prioriterte oppgaver fremover.

Det nordiske el-samarbeidet vil i tillegg støtte opp under utviklingen av et felles baltisk elektrisitetssamarbeid og øvrige spørsmål knyttet til Østersjøregionen.

Samarbeidet innenfor elektrisitetsområdet er med på å sikre en mer effektiv, konkurransedyktig og miljømessig utnyttelse av de samlede kraftressursene innenfor Norden.

Klimapolitiske spørsmål

Energidimensjonen ved klimapolitikken har lenge vært et viktig tema for Nordisk Ministerråd, og

energiministrene legger stor vekt på klimaspørsmål både i det nordiske samarbeidet og i tilknytning til Østersjøregionen. Samarbeidet mellom energi- og miljøsektoren har blant annet blitt utviklet i den tverrsektorielle klimagruppen under Embetsmannskomiteéene for energi- og miljø (EK-E og EK-M) med sikte på å utnytte synergien som ligger i samspillet mellom globale klimapolitiske utfordringer og energipolitiske utfordringer.

De nordiske energiministrene deltar i Baltic Sea Region Energy Co-operation (nærmere omtalt i avsnittet om det regionale samarbeidet). Som oppfølging på klimaspørsmålet, ble det i 2003 underskrevet avtaler for etablering av Østersjøregionen som utprøvningsområde for Kyotoprotokollens fleksible mekanismer. Rammene er fastlagt gjennom en felles rammeavtale (Testing Ground Agreement) og etableringen av en finansieringsordning for å fremme felles gjennomføringsprosjekter i regionen (Testing Ground Facility under NEFCO). Kompetanseoppbygging er også en del av dette samarbeidet. I 2004 vil det bli arbeidet spesielt med hvordan man skal beregne gevinster i form av utslippsreduksjoner ved felles gjennomføringsprosjekter.

Andre vesentlige oppgaver for gruppen har omfattet vurdering av et nordisk marked for grønne sertifikater for el-handel i forhold til et felles marked for utslippskreditter. I 2004 vil det bli arbeidet videre med bl.a. fremtidige forpliktelser for begrensning av drivhusgasser etter 2012 og oppfølging av toppmøtet i Johannesburg i 2002 omkring målene for fornybar energi.

Regionalt samarbeid med Østersjøregionen og Nordens nærområder

I regionen er det innenfor energisektoren identifisert behov for samarbeid for å forberede fremtiden hvor hensyn tas til miljøspørsmål og en bærekraftig utvikling, energiforsyningssikkerhet og fortsatt økonomisk utvikling. Norge har vært og er sentral i etableringen og oppfølgingen av samarbeidet i regionen fra de nordiske statsministrene i Bergen i 1997 ble enige om en deklarasjon vedrørende bærekraftig energiforsyning rundt Østersjøen, statsminister Bondeviks initiativ i Riga 1998, og frem til i dag. Østersjøregionen på energiområdet ligger i dag innenfor Østersjøregionens samarbeidsrammer.

Som oppfølging på energiministrenes (Østersjøregionen) beslutninger i Vilnius høsten 2002 om å fortsette Østersjøregionens samarbeid på energiområdet (BASREC) i en ny 3-års periode (2003–2005), er det innenfor rammen av BASREC:

- etablert en embetsgruppe med et medlem fra hver av medlemsstatene i Østersjørådet, samt EU-kommisjonen. Ledelsen av gruppen følger formannskapet i Østersjørådet
- opprettet et sekretariat for energisamarbeidet i tilknytning til Østersjørådet. Nordisk Ministerråd (energiministrene) har bevilget midler til sekretariatsfunksjonen for 3-årsperioden
- etablert arbeidsgrupper, henholdsvis for saksområdene elmarked, gassmarked, klima, energieffektivitet, samt bioenergi.

Det noteres at BASREC er et viktig energiprojekt i relasjon til EUs andre tiltaksplan for nordlig dimensjon.

I tillegg til BASREC-aktiviteter, har de nordiske landene direkte samarbeid med de tre baltiske statene. Bl.a. er det etablert en stipendieordning for å utvikle energisamarbeidet mellom landene. Det er også kontakter og dialog med de sentrale energimyndighetene i Russland.

Nordisk energiforskning

Nordisk energiforskning (NEFP) skal bidra til å oppfylle kunnskapsbaserte forutsetninger for en kostnadseffektiv reduksjon av energiforbruket og utvikling av nye fornybare energikilder og miljøvennlig energiteknologi. Dette skal skje gjennom å styrke grunnkompetansen ved universiteter og høyskoler og andre forskningsinstitusjoner, og gjennom å skape velfungerende forskernettverk mellom de nordiske landene, mellom forskning og næringsliv og mellom regionale aktører. Det er også et mål å øke nordiske forskningsmiljøers internasjonale konkurransekraft, samt å øke interaksjonen med Nordens nærområder, det vil si Østersjøregionen og enkelte arktiske områder. Tildeling av stipendier og lønnsbidrag til forskerstudenter og forskere står sentralt. Institusjonen samfinansieres av de nordiske landene med 27,5 mill. kroner årlig.

NEFP skal bidra til å støtte og utvikle grunnleggende FoU innenfor sentrale energifaglige temaer. For virksomhetsperioden 2003–2006 skal de tematiske forskningsaktivitetene støtte opp under kjerneområdene som er utpekt av energiministrene som hovedsatsningene i det nordiske energisamarbeidet, nemlig det nordiske elsamarbeidet, klimaspørsmål og regionalt samarbeid. Ut i fra dette er det blitt valgt ut fem tematiske områder:

- integrasjon av energimarkedet
- fornybare energikilder
- energieffektivitet
- hydrogensamfunnet

- konsekvenser av klimaendringer på energiområdet.

5.5 Næring

Målsetningen for arbeidet i MR – Næring er å etablere Norden som én næringsregion og derigjennom styrke det nordiske næringslivs konkurranedyktighet i global sammenheng. Den økende interessen innen næringslivet for mer aktivt å utnytte Norden som en resurssterk hjemmebase for å øke mulighetene for sine virksomheter i det internasjonale markedet vil stille nye krav. De nordiske næringsministrene tok i 2001 initiativ til utarbeidelse av et Nordisk næringspolitisk samarbeidsprogram 2002–2005. Dette programmet ligger til grunn for samarbeidet.

Under det norske formannskapet i 2002 ble det lagt viktige føringer for utøvelsen av nordisk næringspolitikk. Fra norsk side ble det foreslått innsatsområder innen samarbeidsprogrammets virkefelt som fikk tilslutning fra de andre nordiske landene.

Det ble initiert tiltak, avholdt konferanser, seminarer, workshops osv. om innovasjon, regelforenklighet og fjerning av grensehindre. Arbeidet innen disse områdene er prioritert av de øvrige nordiske landene og vil videreføres under de respektive formannskap.

Programmet skal medvirke til at Norden skal kunne ligge i den absolutte front av den internasjonale utviklingen, blant annet ved at Norden skal fungere som et internt grenseløst miljø for næringsutvikling. Ambisjonene er å bidra til en merkbar reduksjon av ulikhetene i de nasjonale regelverkene. Økt integrasjon er det bærende element i programmet.

Sverige videreførte under sitt formannskap i 2003 arbeidet med å vektlegge og stimulere viljen til innovasjon og kreativitet blant de nordiske bedriftene som kan bidra til økt verdiskapning i regionen. Innen næringssektoren ble arbeidet med fjerning av grensehindre prioritert og fokus satt på utvikling av Norden til en region hvor mennesker, kunnskap og kompetanse, innovasjon og kapital kan flyte fritt.

Regjeringen ser det som nødvendig at Norrback-rapporten følges opp fra norsk side på en positiv og konkret måte. Selv om denne rapporten i første rekke beskriver de problemer den enkelte nordboer støter på, vil disse problemene få en indirekte virkning for det nordiske nærings samarbeidet ved å skape unødige vanskeligheter ved ansettelse av personer med spesiell faglig kompetanse.

tanse på tvers av landegrensene. Det er av stor viktighet for det nordiske samarbeidets relevans og troverdighet at denne type hindringer fjernes dersom målsetningen om Norden som én grenseløs og konkurransedyktig region skal innfris.

Med utgangspunkt i MR – Nærings overordnede ansvar for satsningsområdet «Det indre marked i Norden, inkl. samarbeidet for å fjerne grensehindre», besluttet næringsministerene på sitt møte i Gøteborg i september 2003 at det utarbeides en oversikt over hindringer og problemer som det nordiske næringslivet møter i en internordisk sammenheng. Dette arbeidet er gjennomført og næringsministrene vil høsten 2004 ta stilling til forslag til konkrete forandringer og løsninger. Selv om MR – Næring har ansvaret for næringssektoren vil forslagene om fjerning av grensehindre i de fleste tilfeller være forankret i arbeidsområdene til andre departementer. Etter beslutning i MR – Næring oversendes forslagene de relevante departementer i de enkelte land i Norden for videre behandling.

Av særlig interesse for fremdriften av dette arbeidet er hvordan disse problemene søkes løst i Øresund-regionen mellom Sverige og Danmark. Utviklingen av Øresund-regionen som omfatter København – Malmø-området til én felles «arbeidsplass» hvor mennesker, kapital, tjenester, forskning og utdanning flyter fritt, vil gi viktige indikasjoner på viljen og evnen på politisk hold til å fjerne unødvendige grensehindre og dermed forsterke integrasjonen i hele Norden.

Under det norske formannskapet i 2002 ble de nordiske næringsministrene orientert om planene for en sammenslåing av de to institusjonene Nordisk Industrifond og Nordtest som budsjettmessig ligger under MR – Næring, til én institusjon.

Bakgrunnen for planene om sammenslåing var anbefalingen fra Nordisk Råd i 2001 om at Nordisk Ministerråd, som en oppfølging av tiltakene i budsjettanalysen for 2002, tok initiativ til å klarlegge de administrative, økonomiske og faglige gevinster ved fusjon, samdrift og samlokalisering av enkelte institusjoner.

På MR – Nærings møte i Gøteborg i september 2003 ble det besluttet å innstille overfor samarbeidsministrene at det ble tatt beslutning om etablering av den nye institusjonen Nordisk InnovasjonsCenter (NICE) fra 1. januar 2004.

Denne institusjonen blir Nordisk Ministerråds viktigste instrument til å gjennomføre det nordiske næringspolitiske samarbeidsprogram. Ambisjonen er å bidra til å utvikle det nordiske næringsmiljø til et av de ledende og mest konkurransedyktige på global basis.

Gjennom sin virksomhet vil NICE øke nordisk kompetanse, gjennomføre fellesnordiske prosjekter som gir positive merverdier i forhold til prosjekter i nasjonal regi og bidra til å forsterke en felles politikktutforming på næringslivssiden.

NICE vil med sin virksomhet bidra til å fremme et effektivt nordisk næringspolitisk samarbeid som kan lette markedsadgangen både europeisk og globalt.

Globaliseringen medfører en større bevissthet om betydningen og viktigheten av et samarbeid i Norden. Ikke minst gjelder det de små og mellomstore bedrifter.

De små bedriftene som prøver seg på eksportmarkedet starter gjerne satsningen i et nordisk naboland, og de store virksomhetene søker ikke sjelden sine allianser blant partnere som har en bedriftskultur som ligner sin egen. Eksempler på den moderne nordisme finnes bl.a. i de store finansinstitusjonene og industribedriftene.

I tillegg vil fokus settes på prosjekter som kan bidra til økt verdiskaping gjennom å fremme innovasjon som kan kommersialiseres. Denne type innovasjon kan ha sitt utspring i næringslivet selv eller som resultat av anvendt forskning.

Under ministermøtet i Gøteborg ble det truffet beslutning om å få utredet den fremtidige profilen på de næringslivsinnrettede innovasjonstiltak for å tydeliggjøre denne sektorens bidrag i en bredere fokusering på Nordens styrkeposisjoner innen innovasjon og forskning i en internasjonal sammenheng.

Utredningen «Nordisk styrke, nasjonal nytte og global eksellens – Forslag til et nordisk innovasjonspolitisk samarbeidsprogram 2005–2010» er gjennomført og vil bli lagt fram på ministermøtet høsten 2004.

Innen næringssektoren vil en oppfølging av de politiske vedtak om et tettere samarbeid med de baltiske landene og Nordvest-Russland gi positive ringvirkninger for nordisk næringsliv. Fra regjeringens side vil dette samarbeidet prioriteres, med utgangspunkt i blant annet samarbeidsministrenes vedtak i september 2003 om «Det internasjonale Norden» og de nye retningslinjene for samarbeidet med de baltiske land og Nordvest-Russland.

5.6 Regionalpolitikk

Mål om en balansert og bærekraftig utvikling som tar i bruk næringspotensialet og som sikrer livsgrunnlag og velferd for befolkningen i alle regioner, er høyt prioritert i alle de nordiske land. Regionalpolitisk samarbeid har en sentral plass innen

det nordiske samarbeidet og engasjerer og involverer både sentralt og regionalt nivå. På sentralt nivå bidrar samarbeidet gjennom erfaringsutveksling, diskusjoner med nordiske kolleger og felles innsats innen kunnskapsutvikling til at beslutningstakere får et bedre grunnlag for politikktutvikling. Regionalt og lokalt er politikere, offentlig administrasjon, næringsliv og befolkning for øvrig engasjert i praktisk nordisk samarbeid med andre regioner i Norden. Dette samarbeidet har særlig stort omfang i grenseregionene.

Det nordiske regionalpolitiske samarbeidet må finne sin plass i forhold til den regionalpolitiske innsatsen i hvert enkelt land på den ene siden, og EUs felles regionalpolitikk på den andre. Dette er hovedbildet selv om deler av Norden er utenfor EU. De grunnleggende utfordringene som Nordens regioner står overfor, kan ikke løses gjennom det nordiske regionalpolitiske samarbeidet alene. I forhold til nasjonal regionalpolitisk innsats kan det nordiske samarbeidet bidra ved at løsninger og erfaringer fra et land gjøres bedre tilgjengelig for de andre landene. Innsatser som gjøres bedre i fellesskap fordi man da kan trekke på felles erfaringer og felles faglige ressurser, bør derfor prioriteres innenfor det nordiske regionalpolitiske samarbeidet. Samarbeidet må også finne sin plass i forhold til EUs regionalpolitikk. Gjennom strukturfondene kanaliseres betydelige midler til regionale utviklingsprogrammer i de tre medlemslandene, men også til regionalt samarbeid innen Norden og mellom Norden og Nordens naboland. Det vil også fortsatt være en utfordring å skape forståelse i EU for de særlige regionalpolitiske utfordringene man står overfor i Norden, som lav befolkningstetthet, lange transportavstander og et kaldt klima. Både Kommisjonens forslag til ny regionalpolitikk og nytt regionalpolitisk statsstøtteverk fra 2007–2013 bekrefter at det arbeidet som de nordiske landene har lagt ned i forhold til Kommisjonen og EUs medlemsland har gitt gjennomslag for det å ta hensyn til regioner med særlige regionalpolitiske utfordringer.

På denne bakgrunn kan Ministerrådet i perioden frem til 2005 prioritere følgende hovedaktiviteter i det nordiske regionalpolitiske samarbeidet:

- Målrettet erfaringsutveksling.
- Kunnskapsutvikling – forskning og kompetansespredning.
- Samarbeid mellom regioner.

For å få samordningsprogrammet innenfor regionalpolitikken i samsvar med de nordiske strategiene for bærekraftig utvikling, samt gjøre programmet mer dynamisk og anvendelig, er det våren

2004 nedsatt en arbeidsgruppe for å utarbeide et nytt program som en tar sikte på skal vedtas av Nordisk Råd i november 2004.

Felles innsats innenfor kunnskapsutvikling er et viktig element i det regionalpolitiske samarbeidet. Gjennom felles nordiske miljøer har man fått et høyt kvalitetsnivå både på forskning, produksjon og bearbeiding av regionale data og videreutdanning. Gjennom det nordiske forskningsinstituttet Nordregio har vi et viktig redskap til å videreføre denne felles satsingen på et høyt internasjonalt nivå. Ministerrådet har tatt initiativ til et forskningsprogram om fremtidige utfordringer og institusjonelle forutsetninger for regional utviklingspolitikk. Det er gjennomført en utredning av de regionale dimensjonene av inntektssystemene i de nordiske landene. Det er igangsatt flere prosjekter vedrørende utfordringer og muligheter knyttet til IT og regional utvikling.

Ministerrådet vil fortsatt prioritere samarbeid mellom regioner. De nordiske grenseregionene har vært gjennom en etablerings- og oppbyggingsfase og har betydelig erfaring og resultater som grunnlag for videre handling. Ministerrådet vil stille større krav til grenseregionene med hensyn til vektlegging av konkrete resultater ved tildeling av midler i programperioden. Det har vært en positiv utvikling med en betydelig økt satsing på grenseregionalt samarbeid gjennom EUs Interreg-program. Disse programmene vil utgjøre det viktigste fundamentet for det grenseregionale samarbeidet innen Norden og i forhold til våre nærområder. Det vil bli en sterkere samordning mellom nordiske midler og EU-midler i de regioner som helt eller delvis omfattes av Interreg. De forskjellene som i dag er i geografi mellom de nordiske grenseregionene og Interreg vil bli vurdert. Ministerrådet vil legge opp til at en andel av bevilgningene til grenseregionene brukes til særlige satsingsområder. Nedbygging av administrative og andre barrierer for praktisk samarbeid vil være et slikt satsingsområde i kommende periode.

NORA

I rapporten Vest-Norden i det nordiske samarbeidet fra 2003, ble det uttrykt et behov for et styrket samarbeid i Vest-Norden – med vekt på økt kontakt med nabolandene i vest.

På bakgrunn av denne rapporten og drøftinger i Nordisk Råds sesjon i oktober 2003 ble NORA utfordret til å fungere som generell koordinerende aktør for samarbeidet i Vest-Norden og med Vest-Nordens naboer. Rapporten ønsker også NORA i en funksjon som møteplass for strategiske drøftinger i Nordatlanteren.

Styret i NORA har fulgt opp disse anbefalingene. I løpet av 2004 har en arbeidsgruppe utarbeidet en strategiplan for 2005–2006 der disse utfordringene følges opp. Denne strategiske planen ble behandlet av en samlet komité i Torshavn 4. juni 2004.

Ifølge denne planen skal NORA blant annet:

- Arrangere årlig nordatlantisk konferanse med deltagelse av politikere, embedsverk, næringsliv, FoU-miljøer m.v.
- Etablere temakonferanser og -seminarer om nordatlantiske problemstillinger, og med vekt på etablering av felles utviklingsprosjekter.
- Det skal legges vekt på samarbeid med naboene i vest.
- NORA skal aktivt arbeide for å identifisere nordiske interesser og interessenter i de emner som blir tatt opp på seminarene.
- Arbeide for å koble prosjektaktiviteten i Nordatlanteren sammen med lignende aktiviteter i andre nordiske land og EU.

NERP har igangsatt en analyse av utviklingsmulighetene for NORA som en sentral organisator av samarbeidet i Nordatlanteren.

5.7 Fiskeri og fangst

Den overordnede målsetting for det nordiske fiskerisamarbeidet er å virke for en bærekraftig utvikling i de nordiske landenes fiskerisektorer, og for et godt havmiljø som en basis for dette. Herved sikres konsumentenes mulighet for å velge sunn og trygg mat av god kvalitet. Denne målsettingen innebærer at en bærekraftig utnyttelse av havets levende ressurser og beskyttelsen av de nordiske landenes marine økosystemer, utgjør et grunnleggende element i det nordiske fiskerisamarbeidet. Det er særlig viktig gjennom det nordiske fiskerisamarbeidet å iverksette aktiviteter som har relevans for de mest fiskeriavhengige områder. Det nordiske fiskerisamarbeidet skal bygge på de enkelte landenes fiskeripolitikk, og bidra til å finne frem til felles løsninger på områder hvor samarbeid gir bedre resultater enn nasjonale.

De nordiske landenes fiskeriministre (tidligere MR-Fisk) har det overordnede ansvar for det nordiske fiskerisamarbeidet. MR-fisk ble i 2001 slått sammen med MR-Jord/skog til et nytt matministerråd (MR-Mat). Nordisk embetsmannskomite for fiskerispørsmål (NEF) og Ministerrådets sekretariat forbereder og initierer virksomheten. Samarbeidet har vært styrt av 4-årige samarbeidsprogrammer. Den någjeldende strategien for det nor-

diske fiskerisamarbeidet, som omfatter alle aspekter av matvarer med opprinnelse i fiskeri og akvakultur, utløper i 2004. For kommende 4-års periode har det blitt utarbeidet et nytt felles handlingsprogram i samarbeid med jord- og skogbrukssektoren og næringsmiddelsektoren. Det nye handlingsprogrammet er et overordnet program som omfatter den totale virksomheten innenfor hele matministerrådet. Programmet søker å gjennomføre og operasjonalisere viktige elementer innenfor den nordiske strategien for bærekraftig utvikling. Det vil imidlertid tilligge de enkelte embedsmannskomiteene å følge opp handlingsprogrammet innenfor sine respektive fagområder, men med et sterkere fokus på tverrfaglig samarbeid. Embedsmannskomiteen for fiskeri vil således også i kommende periode fokusere på en bærekraftig forvaltning av de marine ressursene og et godt havmiljø som en basis for ernæringsmessig sunne og trygge matvarer, samt bidra til å fremme landenes fiskeripolitiske målsettinger.

Nordisk arbeidsgruppe for fiskeriforskning (NAF) har en rådgivende rolle for NEF i forsknings- og utviklingsrelaterte emner, og skal initiere nye innsatsområder innen forskning og utvikling. NAF skal også foreta vitenskapelig vurdering av prosjektsøknader. I 2003 inngikk NAF et samarbeid med Nordic Marine Academy om opprettelsen av en nordisk forskerskole. Dette som et ledd i å øke kunnskapsnivået gjennom å styrke forskningen og utdanningen innen den marine sektor. NEF besluttet i 2004 å inngå en samarbeidsavtale med NorFa for 5 år, fra 2004–2008. Avtalen dekker etablering og drift av et «Nordisk Marint Akademi» og binder begge parter til å yte et beløp tilsvarende 1 MDKK i året.

Nordisk miljø- og fiskeristrategi (MIFI) er en satsing mellom Ministerrådets miljø- og fiskerisektor. Det overordnede formålet med strategien er å øke integreringen av miljøhensyn i fiskerisektoren i Norden, samt å sikre et godt havmiljø som basis for det biologiske mangfold og dermed et bærekraftig fiskeri-, fangst- og akvakulturerhverv. MIFI evaluerte sitt arbeid i 2002 og utarbeidet på grunnlag av denne en handlingsplan som vil gjelde ut 2004. Handlingsplanen er utarbeidet med utgangspunkt i de foreliggende overgripende nordiske strategier, er konkret utformet og legger opp til en fokusert virksomhet. NEF har vedtatt å støtte en videreføring av MIFI og har i all hovedsak godkjent MIFIs forslag til handlingsplan.

Det felles ministerråd for fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmidler har i 2004 et samlet budsjett på 37.6 MDKK. Av disse midlene er 5.3 MDKK avsatt til felles prosjekter. Midlene skal an-

vendes til tverrsektorielle satsninger. Av disse midlene vil ca. 4 MDKK anvendes til tverrsektorielle aktiviteter utenfor ministerrådets regi, mens de resterende midler vil bli anvendt til politiske satsningsområder innenfor ministerrådets ansvarsområde. NEFs bevilgning til MIFI og støtten til opprettelsen av et forskersamarbeid med Nordic Marine Academy er inkludert i fellespotten, og fiskerisamarbeidet vil etter dette ha 5 MDKK til disposisjon i 2004.

Matvaretrygghet har vært et høyt prioritert område, og konsumenters rett til sunn og trygg mat samt informasjon om opprinnelse, produksjon, næringsinnhold og kvalitet har inngått i arbeidet. NEF har deltatt aktivt i de prosjekter som har blitt igangsatt som en oppfølging av Grønlandsdeklarasjonen og handlingsplanen for økt mattrygghet i Norden. I det videre arbeid med dette og andre mattrygghetsrelaterte prosjekter initiert av de tre sektorene i fellesskap, vil det også være naturlig å trekke inn miljøsektoren, da en rekke matvaretrygghetsspørsmål kan relateres til havmiljøet.

Siden Island i sin formannskapsperiode i 2004 fremhevet «Nordens ressurser», har havet og dets ressurser hatt et naturlig fokus. Et prioritert område har vært å kople havets klima sammen med forvaltning og prognoser. I samarbeid med miljøsektoren har det blitt avholdt en konferanse om tiltak for å beskytte havmiljøet. Det har i perioden også vært rettet fokus mot fremtidens forvaltning av de menneskelige aktiviteter på havet, og økt forståelse og dialog mellom aktører som høster og forvalter ressursene i havet har vært vektlagt. Det har vært rettet fokus mot bruk av redskaper som er skånsomme mot havmiljøet og som bidrar til å redusere bifangst, og det har vært arbeidet for å øke kunnskapen om artenes samspill i det marine økosystem og bidra til at fiskeriøkonomi blir en del av forvaltningen. Det har også blitt arbeidet for å styrke kunnskapen om havet gjennom økt rekruttering til forskning og utdanning. Videre har fiskerisamarbeidet støttet opp om internasjonale prosesser og bidratt med nordisk viten med sikte på å oppnå politiske endringer som har betydning for fremtidens forvaltning av havet.

Et annet prioritert område i 2004 har vært å styrke det nordiske samarbeidet knyttet til overvåkingen av kontaminanter i fisk og skalldyr og fokusere på de ernæringsmessige sunne aspekter ved sjømat. Det har i denne forbindelse blitt etablert en internasjonal database med informasjon om fiskearters næringsinnhold, miljøgifter, etc. Det har også i blitt avholdt en konferanse om trygge næringsmidler med vekt på sunnhet, sporbarhet

og trygghet. Konferansen er resultat av et tverrfaglig samarbeid innenfor matministerrådet.

Under det kommende danske formannskapet i 2005 vil det bli arbeidet med å forske på og utvikle effektive forvaltningssystemer for Nordens fiskerier som bygger på en bæredyktig utnyttelse av fiskebestandene, og hvor man integrerer miljøhensyn i fiskeriforvaltningen. Man ønsker også i sterkere grad å integrere fiskeriøkonomi og fiskeriøkonomiske prognoser i fiskeriforvaltningen i balanse med den biologiske rådgivning. Videre ønsker man å bidra til at samfunnsmessige og sosiale aspekter i større grad blir inndratt i forskningen og debatten omkring bæredyktig fiskeri. Et viktig element i dette er det samarbeidet som er inngått mellom NEF og Nordic Marine Academy.

Videre ønskes det en utvidet dialog mellom fisker- og miljøforvaltningen, og det planlegges flere dialogmøter mellom fiskere, forvaltere og forskere i så vel Norden som våre naboland og andre som høster av de samme ressursene.

Man ønsker et økt fokus på fisk som sunn og god mat. Samarbeidet knyttet til kunnskap og informasjon om de ernæringsmessige sunne aspekter ved å spise fisk og skalldyr vil styrkes, i tillegg til økt overvåking av innhold av miljøgifter i marine næringsmidler. Det vil også bli lagt vekt på økt forskning og utvikling av biprodukter og annen verdiøkning av marine produkter.

5.8 Jord- og skogbruk

Det legges stor vekt på å vitalisere ministerrådsmøtene som er felles for jord- og skogbruk, fiskeri og næringsmidler. Saker med høy politisk relevans blir prioritert. Nærings- og forbrukerorganisasjoner trekkes inn i diskusjonene med ministre for jord- og skogbruk, fiskeri og næringsmidler på kontaktorganmøter. Deklarasjoner og ministerttalelser legger et godt grunnlag for en samordnet og effektiv oppfølging av mål og strategier, både nasjonalt i de nordiske landene og gjennom felles nordiske arbeider. Det legges også vekt på å utforme felles plattformer for nordiske arbeider i internasjonale organer. Dette har kommet lengst innen skogbruk og genressursforvaltning der det er etablert nettverk og prosedyrer for drøfting og samordning.

Ministerrådsmøtet i Kalmar i juni 2003 besluttet å etablere en koordineringsgruppe på høyt nivå for å styrke og påskynde samordningsprosessene mellom jord- og skogbruk, fiskeri og næringsmidler slik at synergieffekter kan oppnås raskt. Arbeidet i gruppen har kommet godt i gang. Koordine-

ringsgruppen skal lede og samordne arbeidet med ny organisering av forsknings- og utviklingsarbeidet og se dette i sammenheng med utviklingen av den fremtidige organisasjonsstruktur under ministerrådet.

Jord- og skogbrukssektoren arbeider i perioden 2001–2004 ut fra sitt handlingsprogram. Handlingsprogrammet omfatter målsetningene i den nordiske strategien for bærekraftig utvikling. Jord- og skogbrukssektoren har et hel- eller delansvar for å oppfylle en tredjedel av målsetningene i strategien. Handlingsprogrammet prioriterer fem områder: Bæredyktig jordbruk, bæredyktig skogbruk, landsbygddutvikling, genetiske ressurser og biologisk mangfold og mattrygghet. Tradisjonen med samarbeid med andre sektorer blir videreført. Det samarbeides med åtte sektorer innen Nordisk Ministerråd. Miljøutfordringene i jord- og skogbruk blir prioritert. Den nordiske bærekraftstrategien er viktig for miljøarbeidet i sektoren.

Virksomheten i jord- og skogbrukssektoren for 2001–2003 ble evaluert i 2004. Forslagene i evalueringsrapporten er nå til behandling, og oppfølgingen starter til høsten. I evalueringsrapporten sies det at jord- og skogbrukssektoren bidrar vesentlig til realiseringen av den nordiske strategi for bærekraftig utvikling og at det er stor nordisk nytte av arbeidet. Det påpekes at det er for mange strategier og handlingsprogrammer, og det foreslås at den nordiske strategien for bærekraftig utvikling og ministerrådets handlingsprogram blir de styrende dokumenter. Det foreslås videre en sterkere samordning av arbeidet med genressurser og biologisk mangfold og for forskningsvirksomheten. Miljøutfordringene foreslås direkte lagt til de aktuelle fagfora etter prinsippene om sektoransvar og om integrering av miljøinnsatsen i sektoren. Det foreslås også klarere prioriteringer av innsatsen og at sektorens innsats tydeliggjøres bedre. Særlig gjelder dette for oppfølging av målene i den nordiske bærekraftstrategien.

Det er utarbeidet et felles handlingsprogram for perioden 2005–2008 for tre sektorer: Jord- og skogbruk, fiskeri og livsmidler. Det ble vedtatt på ministerrådsmøtet på Island i august 2004. Det nye handlingsprogrammet er ambisiøst og det legges opp til en mer omfattende samordning mellom den nasjonale innsatsen og arbeider i regi av Nordisk Ministerråd.

Det legges stor vekt på samarbeidet med nærområdet. Prioriterte samarbeidsområder er bærekraftig jord- og skogbruksutvikling. På det nordisk-baltiske ministermøte i Tallin i november 2003 vedtok ministrene deklarasjonen om økt samarbeid innen næringsmidler, fiskeri og jord- og

skogbruk. Samarbeidet med de baltiske landene er under omorganisering. Samarbeidet skal gå direkte til embetsmannsgruppene og til koordineringsgruppen. Utviklingen av de nye samarbeidsformer er satt i gang. Det legges stor vekt på å utvikle samarbeidet i takt med de baltiske lands interesser og muligheter og prioriteringer. Det tas imidlertid initiativ fra nordisk side både for informasjon og forslag til samarbeid. Det praktiske samarbeidet har så langt i hovedsak utformet seg innen skogbruk, genressurser og økologisk produksjon.

Samarbeidet med Nordvest-Russland skal fortsatt kunne ha bistandskarakter og det søkes videre utviklet. Samarbeidet innen skogbruk og genressurser har kommet lengst.

Det siste tiåret har det vært et nært samarbeid mellom landbruks- og miljøsektoren om bærekraftig jord- og skogbruk. Samarbeidet er formalisert gjennom en felles styringsgruppe med budsjett finansiert av de to sektorene. Strategien for landbruksmiljøsam samarbeidet for perioden 2001–2004 er utformet for å operasjonalisere målsettingene i bærekraftstrategien som berører sektoren. Som et ledd i dette er det utarbeidet en nordisk plan for redusert helse- og miljørisiko og forbruk av plantevernmidler og utviklet forslag for felles nordisk arbeid med økologisk jordbruk. Det er også gjennomført prosjekt om jordbrukets kulturlandskap, utredninger om rettigheter til genressurser, naturvern i skog og utslipp av klimagasser fra jordbruket.

Det er økende interesse knyttet til jordbrukets kulturlandskap i Norden. Det er gjennomført prosjekt i Sverige om landbrukets fremtidige roller, og Norge arrangerte en nordisk kulturlandskapskonferanse i juni i 2003 som et ledd i et utredningsarbeid om det framtidige nordiske arbeidet med dette. Konferansen var meget nyttig for erfaringsutveksling, nettverksbygging og utveksling av nye idéer mellom de nordiske landene. På ministerrådsmøtet i Kalmar i 2003 var det enighet om å ta opp arbeidet med en nordisk strategi for kulturlandskapet. Ministerrådsmøte i Akureyri 2004 vedtok en deklarasjon om jordbrukets fremtidige roller og kulturlandskapet som ressurs.

Jord- og skogbrukssektorens budsjett for 2004 er på 21,0 MDKK. Av dette går 18,4 MDKK (87%) til sektorens nordiske institusjoner og permanente samarbeidsorganer, som er Nordisk Genbank (NGB), SamNordisk Skogforskning (SNS), Nordisk genbank for husdyr (NGH) og Nordisk kontaktorgan for jordbruksforskning (NKJ). De resterende midlene går til prosjektvirksomhet der samarbeidsprosjekter med andre sektorer er priori-

tert. Budsjettet er stramt og det er betydelig synergieffekter med klar nordisk nytte for en større innsats enn det budsjettet utløser. Det legges derfor særlig vekt på god samordning til nasjonale satsinger og nasjonale finansieringsmuligheter.

For bl.a. å styrke samarbeidet innen det felles ministerråd har sektorene for hhv. næringsmidler, fiskeri og jord- og skogbruk dannet en fellespulje. Denne er på 5,1 MDKK i 2004. Midler fra fellespuljen brukes i betydelig grad til å finansiere de overordnede målsetningene som ble utformet under det norske formannskapet i 2002 dvs. mattrygghet og bærekraftig utvikling. Målsetningene om bærekraftig utvikling gir grunnlaget for en omfattende felles nordisk satsing på genressurser, skogbruk og en rekke tema innen jord- og skogbruk.

Forskning

En videreutvikling av det nordiske samarbeidet om forskning og utdanning innen jord- og skogbruk har de siste tre årene vært utredet av tre ulike grupper i regi av Nordisk Ministerråds sekretariat. Saken ble drøftet på ministerrådsmøtene i Akureyri i 2004. Målet er å i første omgang å styrke samarbeid på matområdet og skog der synergieffektene er størst. Saken skal videre behandles samordnet med oppfølgingen av evalueringsrapportene.

Ansvar for å følge opp arbeidet er lagt til koordineringsgruppa. Forslag om ny organisasjonsstruktur med mer skal legges fram for ministrene seinest på ministerrådsmøtet i 2005.

Nordisk kontaktorgan for jordbruksforskning (NKJ) er et kontaktorgan mellom de nasjonale forskningsrådene og koordinerer en omfattende forskningsaktivitet som finansieres nasjonalt. NKJ fungerer også som rådgiver for ministerrådet i forskningspolitiske saker innen jordbrukssektoren.

Strategiplanen for NKJ vektlegger forskning for bærekraftig jordbruksproduksjon, mattrygghet og distriktsutvikling. Den strategiske hovedmålsetning er å sikre en best mulig samordning av nordisk aktivitet innen jordbruksforskningen gjennom kontaktskapende virksomhet, informasjonsutveksling, felles utredningsarbeid, nettverksbygging og samarbeid om konkrete forskningsprosjekter og -programmer. NKJ har i 2003 revidert sin strategiplan og arbeidet med egne, nye retningslinjer for finansiering av samarbeidet innen jordbruksforskningen. Målet er å effektivisere beslutningsprosessen bl.a. gjennom å flytte myndigheten for tildeling av prosjektmidler fra medlemsorganisasjonene (de nasjonale forskningsrådene) til NKJ selv.

I 2003 har det vært 10 forskningsprosjekter i gang i NKJs regi og 6 prosjekter er ferdigstillet, alle med nasjonal finansiering. Øvrig aktivitet er knyttet til nettverksbygging, utredninger og støtte til arbeidsgrupper og symposier. Det nordiske budsjettet for NKJ var i 2003 på i overkant av 1 MDKK, som utløste totalt 13,5 MNOK i nasjonal medfinansiering for til sammen 10 nordiske forskningsprosjekter.

Genressurser

Ministerdeklarasjonen om adgang og rettigheter til genetiske ressurser i Norden ble vedtatt på det felles ministerrådsmøtet for sektorene jord- og skogbruk, fiskeri og næringsmidler, som ble avholdt i Kalmar juni 2003. Deklarasjonen legger til rette for en effektiv forvaltning både nasjonalt og i nordisk regi og vil også være et viktig grunnlag for framtidig verdiskapning basert på de genetiske ressurser.

De politiske anbefalinger som omfatter genetisk materiale i Nordisk Genbank (NGB) og de genetiske ressurser for ville og domestiserte arter av planter, husdyr, skog og fisk, anses som viktige både for det felles arbeidet om bevaring av frø i Nordisk Genbank og for det videre samarbeidet mellom de nordiske land. Deklarasjonen danner også et viktig innspill til de internasjonale prosesser på dette området, og deklarasjonen ble bl.a. presentert på det sjette partsmøtet til Konvensjonen om biologisk mangfold i Kuala Lumpur februar 2004. Nordisk genbank har fulgt opp deklarasjonens anbefalinger og utarbeidet reviderte regler for utgivelse av genetisk materiale.

Samarbeidet om bevaring og bruk av genetiske ressurser er svært høyt prioritert innen det nordiske jord- og skogbrukssamarbeidet. Om lag halvparten av sektorens midler går til dette området. Den nordiske genressursstrategien for perioden 2001–2004 gir retningslinjer for innhold, økonomiske rammer, organisatorisk struktur for det nordiske samarbeidet koblet til det nasjonale genressursarbeidet og for samarbeidet i internasjonale fora.

Det sterke nordiske samarbeidet om genetiske ressurser har medført at Norden har fungert som en modell for regionalt samarbeid innen området i verden, og strategien vektlegger fortsatt et høyt engasjement i internasjonale spørsmål og internasjonale organisasjoner. I 2003 er det lagt vekt på å styrke samarbeidet mellom de ulike nordiske samarbeidsorganene for henholdsvis plante-, husdyr-, og skogsgenetiske ressurser og på å bedre koordineringen i forhold til nasjonale aktiviteter på området.

Det er videre lagt vekt på kompetanseoppbygging og -samordning gjennom bl.a. opprettelsen av en tverrgående informasjonstjeneste. Den skal sikre kommunikasjonen mellom politikk, administrasjon, forskning, næringslivet og allmennheten. Nordisk Genressursråd fungerer som et rådgivende organ for Ministerrådet og har bidratt til å sikre en tverrsektoriell koordinering av arbeidet til miljøsektoren.

I 2003 har arbeidet med innsamling og dokumentasjon av plantegenetiske ressurser i Norden blitt utvidet. Samarbeidet med de baltiske landene og Russland er ført videre ved felles prosjektvirksomhet og ved deltagelse fra de baltiske landene og Russland i arbeidsgrupper om vekstslag. Det er lagt vekt på økt koordinering mot og mellom nasjonale program som komplimenterer NGBs arbeid. NGB deltar i EU-prosjekter både innenfor direktivet for vekstgenetiske ressurser og innenfor EUs femte rammeprogram for forskning. Det har videre vært deltagelse i arbeidsgrupper under European Cooperative Programme for Plant Genetic Resources.

Nordisk genbank for husdyr (NGH) har ansvaret for samarbeidet i Norden om de husdyrgenetiske ressursene. NGHs strategi for perioden 2001–2004 representerer en forsterket innsats for dette arbeidet. NGHs rolle er å være et kompetansesenter og en pådriver for bevaring og bærekraftig utnyttning av genressursene. NGH skal arbeide gjennom kunnskapsformidling og informasjon, nettverksarbeid, forskning og teknologiutvikling. Ansvaret for det praktiske arbeidet ligger imidlertid hos de nasjonale genressursutvalgene og avlsorganisasjonene.

Oppfølging av Ministerrådets strategier for bærekraftig ressursbruk, har vært det bærende grunnlaget for arbeidet med husdyrgenetiske ressurser. I denne forbindelse har det vært viktig å få fokus på endringer i politikk og praktisk forvaltning av husdyrgenetiske ressurser som er nødvendig for å oppnå bærekraftighet. Syv utredningsprosjekter ble ferdigstillet i løpet av 2003, og gir økt felles nordisk kompetanse. NGH fungerer også som kontaktorgan mot FAOs avdeling for husdyrgenetiske ressurser og følger opp utarbeidelse av en verdensomspennende tilstandsrapport for husdyrgenetiske ressurser som er et ledd i revideringen av den globale strategien for forvaltning av husdyrgenetiske ressurser.

Nordisk skogbruks frø- og planteråd (NSFP) har som ledd i oppfølging av den nordiske genressursstrategien, innledet et samarbeid med SamNordisk Skogforskning (SNS) for å utvikle et rasjonelt og effektivt nettverk mellom NSFP og SNS

vedrørende skoggenetiske ressurser. Arbeidet med skoggenetiske ressurser er også i ferd med å bli koblet sterkere til arbeidet med plante- og husdyrgenetiske ressurser. NSFP har fått tilført ekstra midler for å videreutvikle dette nettverket.

Skogbruk

Forskningssamarbeidet innen skogsektoren i Norden er organisert i SamNordisk Skogforskning (SNS). Målsettingen til SNS er å arbeide for økt samarbeid og synergieffekter innen den nordiske skogforskningen, først og fremst når det gjelder forskning om skogens mangesidige funksjoner og bærekraftig skogbruk. SNS er også rådgiver for Ministerrådet i skogpolitiske forskningsspørsmål. SNS arbeider for å fremme forskning og nettverksbygging både innen Norden, EU og i nærområdene. Fra 2001 endret SNS status fra å være en nordisk institusjon til å bli et permanent samarbeidsorgan. Strategien for SNS for perioden 2001–2003, har som mål at SNS skal virke som en initierende kraft innen nordisk skogforskning, og at den rådgivende rollen overfor NMR styrkes.

Strategien konsentrerer forskningen til de følgende områder:

- Genetiske ressurser og biodiversitet
- Natur- og miljøvennlige skjøtelsesformer
- Skogsektorens betydning i klimasammenheng
- Økt verdiskapning av miljøvennlige skogsprodukter
- Utnyttning av skogressursene til bioenergiproduksjon
- Økonomiske forhold vedrørende familieskogbruket.

I 2003 har SNS støttet 10 forskningsprosjekter og 12 nettverksaktiviteter med en samlet nasjonal medfinansiering på 67%. Treforskning er et satsingsområde i Norden og også i flere andre europeiske land. I 2003 er det gitt ut en Tema-Nord-rapport om nordisk treforskning med bl.a. analyser og anbefalinger om videre utvikling av det nordiske treforskningssamarbeidet. SNS bidro faglig og økonomisk til konferansen om forskningssamarbeid og flerbruk av skogressurser som ble holdt i Latvia.

Ministerrådet har på ulike plan vært aktiv for å følge opp internasjonale prosesser om skogpolitikk. Nordisk kontaktgruppe for internasjonal skogpolitikk under NEJS er tillagt ansvaret for nordisk samordning foran sesjonene i United Nations Forum on Forest (UNFF), ministerkonferansene for beskyttelse av europeiske skoger og å forberede Ministerrådets behandling av disse spørsmålene. Kontaktgruppen har fått fram felles synspunk-

ter som har hatt betydning for landene i disse prosessene. Resolusjonene fra den fjerde ministerkonferansen for beskyttelse av Europas skoger, våren 2003 i Wien, har bl.a. vært utgangspunktet for utformingen av ministerdeklarasjonene fra ministerrådsmøtet i Kalmar i 2003 og Akureyri i 2004. Deklarasjonen om skogbruk fra Akureyri har hovedfokus på skogens rolle i å bidra til reduksjon av klimagassutslippene og klimaendringens virkning på skogen. Et sterkt nordisk samarbeid er for øvrig viktig i arbeidet med bærekraftig skogbruk i nærområdene. Dette omfatter økologiske, økonomiske, sosiale og kulturelle forhold i området, og de to siste årene har en hatt særlig fokus på problemer knyttet til handel med skogsvirke, herunder illegal handel.

Reindrift

Nordisk organ for reindrifftsforskning (NOR) er et samarbeidsorgan for rein- og reindrifftsforskningen i Norden. Sekretariatet ligger i Tromsø. Nye vedtekter er gjort gjeldende fra 1.1.2003 og innebærer et utvidet arbeidsområde for NOR da både natur- og samfunnsvitenskapelige oppgaver skal ivaretas. Hovedoppgaven er å fremme forskning og forskningssamarbeid til nytte for reindriftnæringen i de nordiske landene. Det arrangeres konferanser og seminarer der næring, forvaltning og forskningsmiljøene møtes til kompetanseutvikling og informasjonsutveksling. Tidsskriftet Rangifer kommer ut 2 ganger i året og dekker både grunnforskning og anvendt forskning.

NOR vil bidra til å sette reindrifftsrelaterte problemstillinger på den internasjonale agendaen gjennom sitt arbeid. En synliggjøring av urfolks kultur, utfordringer og problemer vil kunne gi dem økt status og bedre fremtidsutsikter i de sirkumpolare områdene. Norge vil fremheve NORs viktige rolle som samarbeidsorgan innen forskning og kunnskapsformidling, og vil prioritere dette arbeidet fremover. NOR har en sentral rolle å spille i forhold til samarbeidet mellom de nordiske landene og som bidragsyter til departementenes rein- og reindrifftsforvaltning.

Arktisk Råds program for bærekraftig utvikling ble vedtatt på ministermøtet i Canada i 1998. Innenfor programmet pågår for tiden en rekke prosjekter, deriblant for å undersøke leveforhold og samfunnsutvikling i Arktis, bærekraftig reindrift og bearbeiding av reinprodukter. Reindrifftsprosjektet er et norsk initiativ, og gjennomføres i nært samarbeid mellom Norge og Russland. Prosjektene i fase 2 er konsentrert om forvaltning av villrein og caribou. Fase 2 av prosjektet avsluttes i 2004, og

her deltar bl.a. Sverige, Finland og Norge i styringsgruppen i tillegg til USA, Canada og Russland.

5.9 Økonomi- og finanspolitikk

Den økonomiske situasjon i de nordiske landene

Hovedmål for *den økonomiske politikken* i alle de nordiske landene er høy og holdbar vekst i produksjon og sysselsetting, lav arbeidsledighet og lav og stabil prisstigning. I årene framover vil aldringen av befolkningen legge et økt press på offentlige finanser. For å møte denne demografiske utfordringen legger alle landene sterk vekt på høy yrkesdeltakelse og på å styrke statens formuesposisjon. Dette gjenspeiler seg i en aktiv arbeidsmarkeds- og sysselsettingspolitikk og i målsettinger om løpende budsjettoverskudd for offentlig sektor.

Konjunkturmessig ser de nordiske landene nå ut til å være mer i fase enn det som gjennomgående var tilfellet på 1980- og 1990-tallet. De nordiske landene har klart seg relativt bra gjennom nedgangskonjunktoren som startet mot slutten av 2000. Den gjennomsnittlige økonomiske veksten i Norden har riktignok vært lavere enn i USA og Storbritannia, men en god del høyere enn i euroområdet. Det internasjonale tilbakeslaget har rammet alle de nordiske landene gjennom lavere vekst i etterspørselen i viktige eksportmarkeder, og da særlig euroområdet. Fall i investeringene i 2001 og 2002 bidro også til å dempe BNP-veksten i perioden. BNP-veksten i Norden samlet sett var moderat også i 2003, men aktiviteten har tatt seg klart opp i første halvår i år. Den positive utviklingen må ses i sammenheng med at oppgangen internasjonalt ser ut til å ha fått feste. Forutsatt at etterspørselen hos de viktigste handelspartnere øker i tråd med anslagene i 2004 og 2005, anslås BNP-veksten i Norden å ligge over den langsiktige trenden i år og neste år.

Fra høsten 2002 har svekkelsen i arbeidsmarkedet også gitt seg utslag i stigende arbeidsledighet i flere av de nordiske landene. Veksten i arbeidsledigheten i Finland har vært mindre enn i de andre landene, men nivået er fortsatt høyere. Det ligger nå an til stabil eller fallende ledighet i alle de nordiske landene gjennom 2004. I alle de nordiske landene kan den demografiske utviklingen tilsi lavere vekst i arbeidsstyrken for årene som kommer, enn det en har observert gjennom de siste tyve årene. Dette trekker i retning av at ledigheten kan gå noe ned framover også med en BNP-vekst i underkant av det historiske gjennomsnittet.

Alle de nordiske landene sikter mot lav og sta-

Tabell 5.1 Anslag for den økonomiske utviklingen i Norden. Prosentvis endring fra året før

	BNP-vekst			Inflasjon			Arbeidsledighet ¹		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Danmark	0,4	1,9	2,6	2,1	1,6	1,9	5,6	6,0	5,8
Finland	1,9	2,5	3,7	0,9	0,1	1,6	9,1	8,9	8,3
Island	4,0	3,8	4,8	2,1	2,5	3,5	3,3	3,1	2,8
Norge ²	0,3	2,4	2,9	2,5	0,5	2,0	4,5	4,3	4,1
Sverige	1,6	2,5	2,8	1,9	0,5	1,6	4,9	5,8	5,4
Norden	1,1	2,5	2,8	1,9	0,8	1,8	5,8	6,2	5,9
Memo ³ :									
Euroområdet	0,5	1,8	2,1	2,1	2,1	1,8	8,9	8,9	8,7
USA	3,0	4,4	3,6	2,3	2,7	2	6,0	5,5	5,3

¹ I prosent av arbeidsstyrken.

² Inklusive petroleumssektoren. Fra Revidert Nasjonalbudsjett 2004

³ Consensus Forecasts, august 2004.

Kilde: OECD Economic Outlook 75, Revidert Nasjonalbudsjett 2004 og Consensus Forecasts august 2004.

bil inflasjon i området knapt 2–2½ pst., enten gjennom egne inflasjonsmål for pengepolitikken (Sverige, Norge og Island), gjennom medlemskap i Den europeiske monetære union (Finland) eller ved å stabilisere egen valuta mot euro (Danmark). Den underliggende prisveksten er nå relativt lav i alle de nordiske landene. Gjennom det siste året har svingninger i energiprisene bidratt til at faktisk prisvekst har avveket noe fra den underliggende prisutviklingen i flere av landene. En normalisering av energiprisene gjennom vinteren, samt lavere importert prisvekst ventes å bidra til lavere prisstigning i 2004 enn i 2003.

I motsetning til de store landene i euroområdet, har de nordiske landene hatt overskudd på de offentlige budsjettene de siste årene. Dette har bidratt positivt til utviklingen i offentlig sektors netto fordringer. De nordiske landenes relativt gunstige statsfinansielle situasjon gir et bedre utgangspunkt for å møte den framtidige aldringen i befolkningen enn det som er tilfellet for en del store europeiske land. Flere av de nordiske landene har også gjennomført – eller er i ferd med å gjennomføre – omfattende reformer av de offentlige pensjonsordningene. Som ledd i utformingen av en bærekraftig finanspolitikk har flere av de nordiske landene som mål at offentlige budsjetter skal vise overskudd over tid. I Sverige legger en opp til et overskudd på 2 pst. av BNP i gjennomsnitt over konjunktursyklusen, mens Danmark sikter mot at budsjettoverskuddet i gjennomsnitt skal holdes innenfor et intervall på 1½–2½ pst. av BNP fram til 2010. I Finland er målet at den offentlige sektoren samlet sett bør ha et overskudd tilsvarende 3 pst. av BNP i en normal konjunktursituasjon, mens Islands regjering legger opp til at budsjettet skal vise et over-

skudd på 1–2 pst. av BNP de nærmeste årene framover. De store innbetalingene fra petroleumsvirksomheten innebærer at Norge i en periode framover bør ha betydelig større overskudd i de offentlige budsjettene enn de andre landene, og det mellomlangsigte målet for budsjettpolitikken er knyttet til en jevn og opprettholdbar innfasing av petroleumsinntekter.

Nedbygging av grensehindre mellom de nordiske landene

Nedbygging av grensehindre mellom de nordiske land har de senere årene vært ett av de prioriterte områdene innenfor det nordiske samarbeidet, blant annet ved å følge opp rapporten om Nordboernes rettigheter – Norrback-rapporten – som ble avgitt i 2002. Rapporten tar for seg mange av hindringene Nordens innbyggere møter når de skal flytte, studere, reise, arbeide m.v. På det økonomiske og finansielle området tas bl.a. opp spørsmål knyttet til skatt. Dette har bl.a. resultert i at MR-Finans besluttet å opprette et Nordisk virtuelt skattekontor, samt at behovet for revisjoner i den nordiske skatteavtalen skal vurderes. Videre har ministrene drøftet tiltak for å få ned overføringstiden og gebyrene for grensekryssende betalinger innenfor Norden.

Nordisk virtuelt skattekontor:

På nordisk finansministermøte i Island 18. mai 2004 ble det besluttet at det skulle utvikles et Nordisk virtuelt skattekontor og en felles nordisk skatteportal. Det virtuelle skattekontoret skal være et samarbeidsorgan med ansvar for kontakter i internordiske skattespørsmål og informasjon om skatteforhold i Norden. Bakgrunnen er ønsket om å

gjøre det enklere for personer bosatt i Norden å få hjelp til å løse de skatteproblemer som lett vil oppstå for personer som har inntekt eller formue som berører flere lands skattemyndigheter. Dette kan være personer som bor i et land, men som har inntekter fra et annet nordisk land eller personer som har tenkt å flytte fra et nordisk land til et annet. Med et virtuelt skattekontor vil det være mulig for en person å henvende seg ett sted for å få hjelp istedenfor å måtte lete seg frem til de rette personer i hvert av de nordiske land.

Det er ikke tenkt opprettet et eget skattekontor som sådan, men det vil være utpekte personer i hvert land som skal være tilgjengelig for personer som har behov for opplysninger eller hjelp. Opplysninger om skattekontoret og kontaktpersoner vil være tilgjengelig på hjemmesiden til de enkelte lands skattemyndigheter.

Det vil også bli utviklet en nordisk skatteportal der en vil finne opplysninger om de enkelte lands skattemyndigheter og med pekere til skriftlig informasjonsmateriale og det virtuelle skattekontoret. Det nordiske virtuelle skattekontoret vil således være en del av et internordisk informasjons- og servicenettverk. Målgruppene er både de borgere som beveger seg over landegrensen eller som har inntekter i et annet nordisk land, og de nordiske skattemyndighetene.

Det nordiske virtuelle skattekontoret skal bestå av to særskilt utpekte personer i hvert land. Behovet for ytterligere bemanning må ses i forhold til omfanget av arbeidsoppgavene og antall henvendelser. Det virtuelle skattekontoret skal ikke ha beslutningsmyndighet i enkeltsaker. All saksbehandling og alle beslutninger i enkeltsaker skal fortsatt tas av de ordinære ligningsmyndigheter.

Maksimal overføringstid for grensekryssende betalinger innenfor Norden:

Under møtet i Island 18. mai 2004 konstaterte de nordiske finansministrene at etter gjeldende bestemmer i henhold til EU-direktivet for grenseoverskridende betalinger skal pengene ved en grenseoverskridende kontooverføring innbetales på mottakerens konto senest fem bankdager etter at betalingsordren er godkjent. De nordiske finansministrene mente at det var ønskelig med et mer ambisiøst mål som innebærer at bransjeorganisasjoner og banker i hvert av de nordiske landene bør arbeide for å forkorte overføringstiden fra person til person slik at den blir på tre bankdager i stedet for fem. Bransjeorganisasjonene vil bli informert om dette. Finansministrene vil følge utviklingen på dette området.

Gebyrer på grenseoverskridende betalinger:

Den norske regjeringen fremmet i april 2004 et forslag om gjennomføring av Europaparlaments- og rådsforordning om betalinger på tvers av landegrensene i euro. Forslaget innebærer at gebyrene for overføringer av euro over landegrensene ikke skal koste mer enn tilsvarende overføringer innenlands.

Euroforordningen er innlemmet i EØS-avtalen, og gjennomføringen er derfor et ledd i oppfyllelsen av Norges forpliktelser etter EØS-avtalen. Forordningen er gjennomført ved en endring i finansavtaleloven. Den ble behandlet Odelstinget og Lagtinget i mai i år.

Spørsmålet om å gi forordningen anvendelse på norske kroner har vært vurdert, men har funnet det lite hensiktsmessig å gjøre dette i denne omgang. Departementet vil imidlertid følge utviklingen i de aktuelle gebyrene, og vurdere tiltak dersom bransjen selv ikke sørger for en reduksjon i gebyrene innen rimelig tid.

Lavere sosiale avgifter som regionalt virkemiddel – Kommisjonens første dokument om revisjon av retningslinjene for regional støtte i EU.

Nedsatte sosiale avgifter som regionalpolitisk virkemiddel i relasjon til EUs retningslinjer for regional støtte ble drøftet på møtet i MR-Finans i juni 2003.

Til møtet forelå det en rapport, «Regional reduction in Social Contributions and the future review and the European Commission's Guidelines on National Regional Aid», utarbeidet av en arbeidsgruppe med representanter fra Finland, Norge og Sverige. Rapporten konkluderte med at generelle og regionalt innrettede nedsettinger av sosiale avgifter er et effektivt middel for å styrke sysselsettingen i perifere regioner med store geografiske ulemper, og at effekten på handelen vil være liten i forhold den støtte som er involvert. Rapporten anbefalte at de aktuelle nordiske land, innen deres nasjonale prioriteringer, tok hensyn til dette i arbeidet med den forestående revisjonen av EUs regelverk for regionalstøtte. MR-Finans konkluderte i juni 2003 med at det var en sterk oppfatning at EUs retningslinjer for regionalstøtte burde gjøres mer fleksible, men uten at rammene for slik støtte økes.

På bakgrunn av at Kommisjonen i vår presenterte sitt første konsultasjonsdokument vedrørende revisjonen av Kommisjonens retningslinjer for regional støtte, ble spørsmålet tatt opp på nytt under møtet i MR-Finans i mai 2004. Det viktigste sett med norske øyne, er at det i visse områder med lav befolkningstetthet legges opp til en åpning

for nedsatte sosiale avgifter. MR-Finans konkluderte med at selv om enkelte nordiske land er skeptisk til slik støtte, ville man ikke gå imot kommisjonens forslag.

Alkoholbeskatning

Alkoholbeskatning har stått på dagsorden for de nordiske finansministrene ved en rekke anledninger. Alkoholbeskatning ble sist tatt opp på møtet i Island i mai 2004. Bakgrunnen var at Kommisjonen har lagt fram enkelte forslag om endringer i bestemmelsene som omhandler beskatning av alkohol. Forslagene innebærer bl.a. forenklinger i reglene for privat import av alkohol. MR-Finans besluttet i EU-sammenheng å arbeide for at:

- Nullskattesatsen på vin skal avskaffes
- Minimumsskatten på alkohol skal heves
- Skatten på såkalt «rusbrus» skal heves
- Kommisjonen skal legge fram en alkoholstrategi
- Beholde bestemmelsen som innebærer at det bare er de varer som en privatperson selv transporterer skal anses som privat import og dermed være fritatt for beskatning i hjemlandet. Samme regler som av helsehensyn for befolkningen gjelder for tobakk, skal også gjelde for alkohol.

Nordisk samarbeid på verdipapirområdet

På bakgrunn av den økende integrasjon av verdipapirmarkedene besluttet MR-Finans 25. juni 1998 å sette i gang en nordisk utredning om forutsetningene for økt samarbeid mellom de nordiske børsene, eventuelt mellom de nordiske og baltiske børsene. Formålet er at lovgivningen på det finansielle området både skal sikre en høy standard og reflektere de behov som markedet måtte ha.

Gruppen har nylig gjennomført en utredning om oppgjør og registrering ved grensekryssende handel i verdipapirer. I september 2003 arrangerte gruppen et seminar om det nye systemet for vedtagelse av EU-regelverk på finansmarkedsområdet (Komitologi).

Miljø- og økonomi

Den nordiske miljø- og økonomigruppen, som har deltagelse fra de respektive miljøvern- og finans- og økonomidepartementene, har som hovedmål å gjennomføre analyser i skjæringsflaten mellom miljø og økonomi på fellesnordiske interesseområder. Gruppen gjennomfører blant annet analyser av økonomiske virkemidler som kan bidra til kostnadsef-

fektive løsninger på nasjonale, regionale og globale miljøutfordringer. Miljø- og økonomigruppen er også en nyttig kanal for utveksling av informasjon mellom landene på miljø- og økonomiområdet.

Det pågår for tiden tre utredninger i regi av miljø- og økonomigruppen:

- «*Virkemidler i forvaltningen av biologisk mangfold i skog og våtmarker.*» Prosjektet følger opp gruppens prosjekt om biologisk mangfold i skog som ble avsluttet i 2000. Målet for utredningen er å bidra til å legge grunnlaget for at de nordiske virkemidlene for å forvalte det biologiske mangfoldet i skog og våtmark skal styrkes og samordnes. Prosjektet vil blant annet vurdere i hvilken grad ulike typer virkemidler kan bidra til å nå mål for forvaltningen på en kostnadseffektiv måte. Det tas sikte på å presentere forslag til endringer i bruken av virkemidler. De første delprosjektene er avsluttet og trykkes som rapporter i serien TemaNord våren 2004. Prosjektet som helhet avsluttes i løpet av 2004. Det planlegges et seminar for å blant annet presentere resultatene fra prosjektet.
- «*Economic Instruments for Decoupling Environmental Pressure from Economic Growth.*» Dette prosjektet tar sikte på å identifisere og evaluere forskjellige typer virkemidler for å redusere miljøbelastningen knyttet til økonomisk vekst. Fokus vil være på de fellesnordiske utfordringene på klimaområdet (oppfylling av Kyoto-protokollen) og i forhold til grenseoverskridende luftforurensninger (oppfylling av Gøteborg-protokollen). Det vil bli gjennomført kvantitative analyser med utgangspunkt i historiske data. Blant annet vil prosjektet foreta en komparativ studie av resultatene av tiltak for å redusere utslippene av klimagasser i noen utvalgte industribransjer i de nordiske landene. Utredningen skal avsluttes høsten 2005.
- «*The Use of Economic Instruments in Nordic Environmental Policy.*» Rapporten oppdateres og utgis av miljø- og økonomigruppen hvert andre eller tredje år, senest i 2003 i Tema Nord serien, nr 2002: 581. Rapporten gir blant annet en oversikt over ulike typer økonomiske virkemidler i de nordiske landene som benyttes i miljøpolitikken, proveny fra miljøavgifter m.m., samt referanser til sentral EU-lovgivning på miljøområdet. Arbeidet med sjetten utgaven av rapporten starter høsten 2004, og planlegges utgitt i 2006. Denne utgaven skal også omfatte de baltiske landene. I tillegg skal det utarbeides et eget spesialkapittel om «muligheter og hindringer for anvendelse av økonomiske vir-

kemidler i de nordiske landene, inkludert en analyse av i hvilken grad skatter og avgifter har hatt de effektivitetsfremmede egenskapene som en har forventet».

Baltisk medlemskap i Den nordiske investeringsbanken (NIB)

De nordiske statsministrene ble under et møte med regjeringssjefene fra de baltiske landene i Oslo 26. oktober 2003, enige om generelle vilkår for de baltiske statenes medlemskap i NIB. De åtte nordiske og baltiske finansministrene fikk i oppdrag å fremforhandle en mellomstatlig overenskomst om medlemskapet. Den nye overenskomsten ble undertegnet 11. februar 2004. Dette innebærer at de baltiske landene blir medlemmer av banken fra 1. januar 2005 med samme rettigheter og plikter som er fastsatt i de nåværende overenskomster i NIB. Norge har ratifisert overenskomsten. Endringene i overenskomsten og statuttene er begrenset til de som følger av å inkludere de baltiske landene som medlemmer av banken. Den nye overenskomsten har vært forelagt Nordisk Råds presidium som ikke hadde merknader. For øvrig vises det til nærmere omtale i budsjettproposisjonen for Finansdepartementet 2005.

Den nordiske investeringsbankens virksomhet i 2003

Den nordiske investeringsbanken ble opprettet i 1975 etter avtale mellom regjeringene i de fem nordiske land. Bankens oppgave er å gi lån og stille garantier på bankmessige vilkår til finansiering av investeringsprosjekter av nordisk interesse i og utenfor Norden. Låneaktivitetene omfatter investeringslån til samarbeidsprosjekter mellom virksomheter i to eller flere nordiske land, finansiering av miljø- og infrastrukturinvesteringer, lån til regionalpolitiske kredittinstitusjoner, ordinære investeringslån utenfor Norden, prosjektinvesteringslån til kredittverdige utviklingsland og land i Sentral- og Øst-Europa, samt baltiske investeringslån.

Banken hadde et overskudd på 151 mill. euro eller 1.255 mill. kroner for regnskapsåret 2003, mot 142 mill. euro i 2002. Resultatforbedringen har i hovedsak sammenheng med avkastning på finansielle transaksjoner. Rentenettoen, dvs. differansen mellom renteinntekter og rentekostnader, økte med 5 mill. euro til 155 mill. euro i 2003. Det er i 2004 utbetalt motverdien av 41,3 mill. euro til eierne av overskuddet for regnskapsåret 2003, som er en økning på 1 mill. euro i forhold til 2002. Forvaltningskapitalen var 16.666 mill. euro pr. 31. desem-

ber 2003, sammenlignet med 15.948 mill. euro ved utgangen av 2002. Bankens egenkapital var ved siste årsskifte 1.650 mill. euro mot 1.540 mill. euro i 2000.

I 2003 beløp utbetalingene og utstedte garantier i Norden seg til 1.277 mill. euro (tilsvarende ca. 10,6 mrd. kroner) mot 1.268 mill. euro i 2002. Utestående nordiske lån og garantier tilsvarte 8.350 mill. euro, eller omlag 70 milliarder kroner, ved utgangen av 2003. Sveriges andel av utestående lån utgjør 34 pst., mens Finlands andel er 24 pst., Danmarks 16 pst., Norges 19 pst. og Islands 7 pst. Ut-lån til energisektoren utgjorde $\frac{3}{4}$ av de totale utlån til Norge i 2003.

Bankens utlån til prosjekter utenfor Norden beløp seg til 2.930 mill. euro eller ca. 28 pst. av bankens samlede utlån. Bankens utlån utenfor Norden domineres av prosjektinvesteringslån (PIL) for prosjekter av nordisk interesse i fremvoksende økonomier og transformasjonsland. Bankens internasjonale lån går hovedsakelig til infrastrukturinvesteringer, i første rekke til energi- og transportsektoren. Den største andelen (68 pst.) av internasjonale lån var direkte til stater eller gitt mot statsgaranti. De internasjonale utlånene er fortsatt dominert av aktiviteter i Asia med 30 pst. av utestående PIL-lån. Andre viktige områder er Baltikum og Polen (25 pst.), Latin-Amerika (26 pst.), Afrika og Midtøsten (11 pst.) og Sentral- og Øst-Europa (5 pst.).

De nordiske finansministre godkjente under et møte i Oslo 27. oktober 2003 et forslag fra bankens styre om å utvide utlånsrammen for PIL fra 3,3 milliarder euro til 4 milliarder, uten at taket for eiernes garantiforpliktelse under PIL på 1,8 milliarder euro endres. Samtidig besluttet NIBs styre at banken skal dekke eventuelle tap under PIL opp til et beløp avsatt på et eget fond. Dette fondet vil bli bygget opp gradvis. I 2004 vil banken avsette 90 mill. euro av overskuddet i 2003 til dette fondet. For øvrig vises det til nærmere omtale i budsjettproposisjonen for Finansdepartementet 2005.

NIB deltar i miljøfinansiering. Ved utgangen av 2002 beløp bankens utestående miljølån seg til 1,6 milliarder, som utgjør 14 pst. av bankens totale utlån. NIB har utestående miljølån i alle geografiske områder der banken er virksom. Av de samlede miljølån er 80 pst. gått til nordiske prosjekter og resten til prosjekter utenfor Norden. Energisektoren er størst med 28 pst.

5.10 Samferdsel

Det overordnede målet for det nordiske regjeringssamarbeidet på transportsektoren er å frem-

me effektiv, konkurransekraftig, sikker og miljøvennlig transport og trafikk i Norden og nærområdene. Transportsamarbeidet skal fokusere på områder der landene har felles problemstillinger, og der det kan oppnås merverdi gjennom nordisk samarbeid. Samarbeidet skal også fremme den politiske debatten og være et forum for erfaringsutveksling. Det legges opp til et tett samarbeid med det nordiske transportforskningsmiljøet, bl.a. gjennom samarbeid med organisasjonen Nordisk Transportforskning. Samarbeidet skal også bidra til implementeringen av «Strategien for et bærekraftig Norden» og Ministerrådets strategi for samarbeid med Nordens nærområder, «Nærmere Norden».

Handlingsplan 2004–2008

En ytterligere konkretisering av innholdet i transportsamarbeidet ligger i handlingsprogrammet for det nordiske samarbeidet på transport-, trafikk- og kommunikasjonsområdet. Et nytt handlingsprogram for perioden 2004–2008 ble fastsatt av Nordisk ministerråd for transport (MR-T) på ministermøtet i Sverige i september 2003. I det nye handlingsprogrammet legges det i større grad enn i den forrige handlingsplanen for 2001–2003 opp til å fokusere sterkere på spørsmål og problemstillinger som har en tydelig politisk aktualitet og relevans, slik at dette kan danne et grunnlag for konstruktive politiske diskusjoner på transportministermøtene. Handlingsprogrammet skal revideres midtveis i programperioden.

Prioriterte områder

Sammen med strategien for et bærekraftig Norden legger handlingsplanen hovedpremissene og grunnlaget for aktivitetene. I perioden 2004–2008 vil transportsektoren fortsatt prioritere følgende temaområder:

- Trafikksikkerhet
- Bærekraftig mobilitet
- Intelligente transportsystem (ITS)
- Samarbeid i Østersjøregionen.

For hvert temaområde er det etablert egne tema-grupper som rapporterer til nordisk embetsmannskomiteé for transport (NET).

Trafikksikkerhet

Trafikksikkerhetsspørsmål er høyt prioritert i det nordiske samarbeidet på transportområdet, og det er en god og tett dialog mellom de nordiske myn-

dighetene på området. Temagruppen for trafikksikkerhet skal bidra til at Norden fortsatt skal være ledende i utviklingen av trafikksikkerhetsarbeidet i Europa.

Temagruppen skal i løpet av perioden for handlingsprogrammet vurdere likheter og ulikheter i de nordiske landenes måte å tilnærme seg problemstillinger i trafikksikkerhetsarbeidet. Dette gjelder blant annet spørsmål knyttet til hastighet, kjøring i ruspåvirket tilstand, samt om landene i større grad bør samordne innsatsen på disse områdene. Et aktuelt prosjekt er å gjennomgå utviklingen i det nordiske trafikksikkerhetsarbeidet. Det skal også igangsettes et prosjekt om hvordan etterspørsel etter trafikksikkerhet kan skapes. Prosjektet utføres i samarbeid med Nordiska Trafiksikkerhetsrådet. Gruppen har startet et arbeid med å vurdere behovet for å opprette en web-adresse der Nordiske trafikksikkerhetsorganisasjoner kan utveksle informasjon.

Bærekraftig mobilitet

Arbeidet innen temaområdet bærekraftig mobilitet skal bidra til at de nordiske landene på en best mulig måte kan integrere miljøhensyn i transportpolitikken for å fremme et bærekraftig transportsystem. Temagruppen skal blant annet arbeide med problemstillinger om hvordan miljøhensyn på en bedre måte kan integreres i transportpolitikken. Aktiviteter hvis resultater kan anvendes i de nordiske landenes øvrige internasjonale arbeid skal prioriteres, framfor alt innen EU, men også innenfor andre internasjonale organer. Problemstillinger knyttet til transport i byområder er et sentralt tema. Andre aktuelle problemstillinger som behandles i tema-gruppen er

- bruk av økonomiske virkemidler i transportsektoren, for eksempel hvordan transportsektoren kan inngå i et sektorovergripende system for handel med drivhusgasser og hvordan miljødifferensierte skatter og avgifter kan bidra til et bærekraftig transportsystem
- kostnadseffektive tiltak for å redusere transportsektorens negative virkninger som følge av støy og partikkelutslipp
- sammenliknende studier av de nordiske landenes måter å integrere miljøhensyn i transportpolitikken.

Temagruppen har gjennomført en større utredning om sammenhengen mellom bystruktur, transport og utslipp av drivhusgasser, samt et prosjekt som gir anbefalinger for hvordan utslipp av

drivhusgasser fra internasjonal luftfart kan reguleres. Det er i 2004 satt i gang flere nye prosjekter, blant annet knyttet til forbedret beslutningsgrunnlag for investeringer i sykkelinfrastruktur og en felles nordisk analyse av potensial ved ulike måter å redusere støy fra vegtrafikken.

Temagruppen fungerer også som et forum for informasjonsutveksling mellom de nordiske landene, blant annet i forhold til aktuelle transportpolitiske saker i EU. Gruppen har også ansvaret for å følge opp transportsektoren i Strategien for et bærekraftig Norden.

Intelligente transportsystem (ITS)

Temagruppen arbeider for bedre samordning mellom de ulike transportformene blant annet ved å tilpasse ITS-løsninger som kan bidra til et mer trafikksikkert, miljøvennlig og effektivt transportsystem. Sentrale oppgaver gruppen arbeider med er:

- samvirkende vegavgiftssystemer for både passasjer- og godstrafikk
- multimodal systemarkitektur for ITS, det vil si systemarkitektur tilpasset alle transportformer
- nasjonal, nordisk, europeisk og global multimodal reiseplanlegger for kollektivreisende og bilister.

I februar 2003 presenterte gruppen en rapport om hvordan transporttelematikk påvirker borgerne i Norden som individer og hvordan personernet kan sikres. Prosjektet er videreført, og det planlegges avholdt et seminar om handlingsregler i forbindelse med ITS og person- og forbrukervern i november 2004. I september 2003 arrangerte gruppen et seminar i Oslo om samordning av ITS på områdene reiseplanlegging, godstransport, systemarkitektur og samarbeid mellom nordiske ITS-organisasjoner.

Samarbeid i Østersjøregionen

Østersjøregionen er en transport- og trafikpolitiske region i utvikling. Samarbeidet med regionen er viktig og et prioritert område i Ministerrådets arbeid. EUs utvidelse innebærer et intensivert og utvidet samarbeid med Polen og de baltiske landene. Dette er naturlig også sett i lys av disse landenes strategiske betydning i Østersjøområdet.

Temagruppen skal være et transportpolitisk nettverks- og informasjonsforum for de nordiske landene i forhold til andre fora for Østersjøregionen, som for eksempel Østersjørådet og Helcom. Gruppen arbeider med konkrete transportprosjekter i nabolandene.

En viktig oppgave framover vil være hvordan de nordiske landene kan påvirke EU i spørsmål der de har felles interesser og samarbeide ved implementering av EU-direktiv. Gruppen skal avholde jevnlig nordisk-baltiske møter (NB8-møter) på lavere embetsmannsnivå med fokus på og diskusjon av EUs transportpolitikk. Gruppen skal fortsette å arrangere trafikkforskningsseminarer i de nordiske landene, der også øvrige Østersjøland inviteres til å delta.

Temagruppen arrangerte i januar 2004 et seminar om sjømotorveier («Motorways of the Sea») der også Østersjølandene og representanter fra EU-kommisjonen deltok. Videre arrangerte gruppen i samarbeid med Nordisk Transportforskning i mars 2004 i Malmø seminaret «Maritime Safety In the Baltic Sea».

EU/EØS-spørsmål

Informasjonsutveksling og problemstillinger knyttet til EU/EØS-spørsmål står alltid på dagsorden for de nordiske møtene på embets- og ministernivå. Det legges opp til å identifisere EU/EØS-spørsmål innen transport og kommunikasjon der nordisk samarbeid kan ha positive følger for alle de nordiske landene. Samarbeidet tar sikte på å påvirke EUs transportpolitikk i retning av den nordlige dimensjonen.

EU/EØS-spørsmål får økt aktualitet ved utformingen av transportpolitikken i Norden og nærområdene nå som de baltiske landene og Polen er EU-medlemmer. Et eget nordisk-baltisk møte ble avholdt i forbindelse med transportministermøtet i Sverige i september 2003. Et NB8-møte på embetsmannsnivå planlegges avholdt i november 2004.

Sentrale spørsmål som har vært diskutert i både NMR-T og NET har bl.a. vært knyttet til infrastrukturavgifter, innføring av konkurranse ved drift av jernbanetransport og omdanning av statlige samferdselsetater til egne selskaper.

Nærområdene

En egen arbeidsgruppe under temagruppen for trafikksikkerhet arbeider med trafikksikkerhetsprosjekt i Nordens nærområde. Det etablerte nettverket mellom nordiske, baltiske og russiske myndigheter opprettholdes gjennom møtevirksomhet, og samarbeider om blant annet utforming av prosjekter og konferanser om trafikksikkerhet. Av pågående prosjekter kan nevnes operasjonalisering av trafikksikkerhetsinstruksjoner for byer i Russland, tilretteleggelse for russiske og baltiske myndigheters anvendelse av Trafikksikkerhets-

håndboken i trafikksikkerhetsarbeidet samt et prosjekt for utveksling av embetsmenn mellom de baltiske og nordiske landene. Trafikksikkerhetskonferanser arrangeres jevnlig i de baltiske landene og Nordvest-Russland, og 16.–17. september 2004 arrangeres en trafikksikkerhetskonferanse i St. Petersburg.

5.11 Bolig og bygg

Overordnet ramme for samarbeidet

Rammen for samarbeidet er Samarbejdsprogram for bygge- og boligsektoren 2002–2005, som ble godkjent av boligministrene i 2001 og behandlet av Nordenutvalget og på Nordisk Råds sesjon samme år. Programmet angir tre prioriterte felt for sektoren:

- Det boligsosiale området
- Bærekraftig utvikling av bolig- og byggesektoren
- Bypolitikk.

Felles nordisk nytte er en ledetråd for samarbeidet. De prioriterte felt gjenspeiler politiske prioriteringer i de enkelte nordiske land hvor det vil være mulig å hente synergieffekter av samarbeid.

På det boligsosiale området er siktemålet å bidra til utvikling av et moderne, sosialt balansert boligmarked. En viktig del av dette er å finne løsninger som gagnar de svakeste gruppene på boligmarkedet.

Bæredyktighet er viktig på alle samfunnsområder. Bolig- og byggsektoren forbruker en stor andel av samfunnets samlede ressurser. I Norge står bolig- og byggsektoren for 40 prosent av energi- og materialbruken i samfunnet, og 40 prosent av avfallet til deponi er byggavfall. Bruk av økologiske byggematerialer og etablering av miljøvennlige boliger er fokus i alle de nordiske land.

Bypolitikk ble introdusert i det nordiske samarbeidet i denne planperioden. Byenes fysiske rammer virker inn på livskvalitet. Landene bør samarbeide om erfaringsutveksling om utvikling av sunne, attraktive og spennende byer, som kan tilby trygge rammer for borgernes liv. Bærekraftig utvikling er viktig også i denne sammenheng.

I tillegg til de tre prioriterte felt vektlegges også samarbeidet med Nordens nærområder, Baltikum og Nordvest-Russland. De baltiske lands inntreden i EU kan innvirke på disse lands prioriteringer og fokus, men eventuelle følger for det nordiske samarbeid på bygg- og boligsektoren er foreløpig ikke diskutert.

Rapport for 2003

Sektorbevilgningen for 2003 var på 873.000 DKK, videre ble det overført og tilbakeført noe midler i 2003 slik at disponibelt budsjett for sektoren samlet utgjorde 1.230.000 DKK. Det ble gitt prosjektbevilgninger i løpet av 2003 på i alt 1.167.000 DKK. Sverige var formannskapsland i 2003, og formannskapsprogrammet la opp til samarbeid omkring by- og boligpolitikk, bærekraftig utvikling av sektoren samt økt utbytte på byggeområdet i samarbeid mellom de nordiske land, baltiske land og Polen.

Det ble avholdt 4 embetsmannskomiteémøter i 2003, ett nordisk boligministermøte og ett møte på statssekretærnivå med deltagelse fra de nordiske land, Estland, Litauen og Polen. Færøyene og Grønland er nye aktive deltagere i det nordiske samarbeidet og deltok begge på boligministermøtet i 2003. Temaer på møtene har vært blant annet byggekostnader, by- og boligpolitikk, herunder sosial boligpolitikk, senter – periferi-problematikk, boligmangel, bostedsløse og grensehindre.

Boligministrene ble orientert om Ministerrådets arbeid med å fjerne grensehindre, og utviklingen i samarbeidet med Nordens nærområder. Boligministrene utvekslet erfaringer om utsatte grupper på boligmarkedet, allmenntilrette og sosiale boligernes fremtid og andre aktuelle bygge- og boligpolitiske spørsmål.

Statssekretærene vedtok retningslinjer for en «Handlingsplan för ökat utbyte inom byggsektorn mellan de nordiska länderna och mellan Norden, Baltikum och Polen». Se prosjekttomtale i neste avsnitt.

Prosjekter igangsatt og gjennomført i 2003–2004:

- «Handlingsplan för ökat utbyte inom byggsektorn mellan de nordiska länderna och mellan Norden, Baltikum och Polen»: I prosjektet foretas det en gjennomgang av de enkelte lands nasjonale regelverk på byggesektoren, det fokuseres på hvilke hindre som finnes for et økt utbytte og reises diskusjon om mulige rammer for et framtidig samarbeid. Prosjektet er nærmere omtalt under kapittel 3 om grensehindre.
- Rapporten «Allmenntilrette og sosiale boligernes fremtid i Norden» utkom i TemaNord 2003:536. Island var ansvarlig for prosjektet.
- Seminaret «Regioner i balans», om polariseringen mellom tynt og tett befolkede områder, ble avholdt på Island i 2003.
- Kartlegging av statistikkproduksjon for bygg-

og boligsektoren i Norden. Oppdrag er gitt til Husbanken.

- Prosjektet «Virkemidler til fremme af tilgjængelighed» er gjennomført i 2 faser, og har som mål å kartlegge hvilke incitamentersom anvendes i Norden for å etablere tilgjængelighet i eksisterende bygg og anlegg. Resultatene er presentert i rapporten «Et Norden for alle»; TemaNord 2003:511. Embetsmannskomiteén vurderer i 2004 om rapporten skal oversettes til engelsk.
- «Erfaringer med implementering av bypolitikk i de nordiske lande» gjennomføres med midler fra flere sektorer: Bygg- og bolig-, regional- og miljøsektorene. Målet er å kartlegge, sammenligne og analysere erfaringer fra implementeringen av de nordiske lands statlige bypolitiske initiativer. I 2003 er det gjennomført en serie intervjuer. Rapport ventes i 2004.
- «Sammenligning av Nordisk bygningslovgivning» er utført ved Byggforsk. Rapporten foreligger trykket i TemaNord 2004:526.
- Fra Nordisk Ministerråds nærområdebevilgning er det bevilget midler til prosjektet «Development and Professionalism for Housing Maintenance Management in the Baltic States». Sektormidler er også tilført.
- Nærområdemidler og sektormidler er også gått til prosjektet «Privatisering av boligmassen i Murmansk». Prosjektets formål er å bidra i demokratisering og bedring av levekår i Nordvest-Russland gjennom etablering av systemer og organisasjoner som gir borgerne reell deltakelse og innflytelse, samt sikrer gode drifts- og forvaltningssystemer ved privatisering av boligmassen.
- Et nordisk seminar om den sosiale bostedspolitikens framtid er planlagt på Island i oktober 2004. Rapporten «Allmännyttiga og sociala bostädernas framtid i Norden» blir underlag for konferansen.

Budsjett og planer for 2004

Sektorbevilgningen for 2004 er på 873.000 DKK, pluss 58.000 DKK overført fra 2003. Formannskapsland i 2004 er Island. I sitt formannskapsprogram peker Island på at forvaltningen i Norden er åpen og gjennomskiktig og at samfunnets institusjoner nyter stor allmenn tillit. Videre fremheves at de nordiske land generelt har valgt de samme løsningsfor å sikre blant annet forskningsvirksomhet, bruk av teknologi og sosial sikkerhet. Island har reist en rekke generelle spørsmål om hvorvidt vi i de nordiske land bruker våre ressurser og rikdom

optimalt. Spørsmålene gjelder mange sektorer. Formannskapsprogrammet vil prege det planlagte nordiske boligministermøtet og et eventuelt nordisk-baltisk-polsk ministermøte i løpet av høsten 2004.

5.12 Narkotika

Nordisk samarbeid om narkotikaproblemer er høyt prioritert av Nordisk Råd, Nordisk Ministerråd og de nordiske landenes regjeringer. Det nordiske ministerrådet på narkotikaområdet (MR-Nark) er sammensatt av ministre med hovedansvar for narkotikabekjempelse: Sosialministre, helseministre og justisministre. Mandatet til den tverrsektorielle embetsmannskomiteén (EK-Nark), direkte underlagt Ministerrådet, er politisk og praktisk samråd, informasjonsutveksling og – i størst mulig utstrekning – samordning av landenes synspunkter og innsatser i det internasjonale narkotikasamarbeidet. Det kan gis tilskudd til prosjekter av fellesnordisk betydning. Det legges stor vekt på kontakt med politi- og tollsamarbeidet i Norden (PTN) og med Nordisk nemnd for alkohol- og narkotikaforskning (NAD), se kapittel 6.13, Sosial og helse.

Det er vedtatt et overordnet samarbeidsprogram for 2001–2005. Innenfor rammen av programmet er det lagt økende vekt på utvikling av samarbeid om narkotikaproblemene med nærområdene: Estland, Latvia, Litauen og Nordvest-Russland. En fellesnordisk strategi for samarbeidet ble vedtatt under det norske formannskapet i 2002. Det svenske formannskapet fulgte opp med et nordisk-baltisk ministermøte høsten 2003. Møtet resulterte i en intensjonserklæring som inneholder felles politiske mål og prioriteringer for et partnerskap mellom de nordiske og baltiske statene om narkotikapolitiske spørsmål i årene som kommer. Partnerskapet samordnes med og utvikles innenfor rammen av Den Nordlige Dimensjons partnerskap for helse og livskvalitet.

5.13 Sosial og helse

Samarbeidet i Norden

Samarbeidet innen sosial- og helsesektoren hviler på felles verdier, som utgjør fundamentet i den nordiske velferdsmodellen. Rammene for samarbeidet er nedfelt i Samarbeidsprogrammet for sosial- og helsesektoren 2001–2005. Det dekker et vidt felt fra forskning og utdanning til informasjons- og erfaringsutveksling og tilrettelegging for

samkvem mellom landene gjennom konvensjoner og overenskomster. Tyngdepunktet i samarbeidet hviler på institusjonene, både finansielt og som verktøy for måloppnåelse, men også prosjektvirksomheten er av stor betydning.

På ministermøtene (MR-S) blir aktuelle saker innen sosial- og helseområdet tatt opp til diskusjon. Det arrangeres også temakonferanser i tilknytning til møtene.

I forbindelse med de ordinære møtene i Nordisk sosialpolitisk embetsmannskomiteé (EK-S) vår og høst, drøfter og utveksler landene informasjon om viktige utviklingstrekk, nye lover, lovforslag og viktige utredninger.

Norden og Europa

Innen sosial- og helsesektoren danner det nordiske nettverket et godt utgangspunkt for formelle og uformelle diskusjoner og informasjonsutvekslinger på aktuelle EU- og EØS-spørsmål. Ved alle nordiske møter på minister- eller embetsnivå er det åpnet for informasjon og drøfting av EU- og EØS-spørsmål. I nødvendig grad er det også konsultasjoner før rådsmøter i EU.

Helsesamarbeid med nærområdene

Innen det nordiske samarbeidet med nærområdene, er helsesamarbeidet et viktig element. Helse-situasjonen i Russland, Polen og de baltiske land er på mange områder betydelig verre enn i Norden. Forekomsten av alvorlige smittsomme sykdommer er gjennomgående høyere. Særlig bekymringsfull er situasjonen med hensyn til hiv/aids og tuberkulose. Også livstilssydommer, som hjerte- og karsykdommer og andre helseproblemer forårsaket av feil ernæring, tobakk, alkohol, narkotika, vold og ulykker utgjør en vel så stor byrde som smittsomme sykdommer. Det legges derfor stor vekt på helsesamarbeidet med nærområdene innen de ulike fora omtalt i kapittel 2.

Handlingsplanen for barn og unge i nærområdene

Arbeidet med handlingsplanen er et tverrsektorielt prosjekt mellom Nærområdegruppen under EK-S, Gruppen for barne- og ungdomskultur i Norden (BUK) og Nordisk Skolesamarbeid (NSS).

Det har vært lagt vekt på utvikling av et system for håndtering av prosjekter og konkretisering av tiltak og de nordiske informasjonskontorene i nærområdene har hatt en sentral rolle i dette arbeidet. Både frivillige organisasjoner, offentlige myndigheter (fylker og kommuner) og forskningsinstitu-

sjoner har fått støtte til prosjekter gjennom handlingsplanen. Arbeidet følges opp gjennom årlige aksjonsplaner og gruppen rapporterer til EK-S. Handlingsplanen initierer prosjekter av tverrsektoriell karakter på helse-, sosial-, kultur- og skoleområdet. Målgruppen er utsatte barn og unge i nærområdene, og hovedfokus er prosjekter i Nordvest-Russland i tråd med nærområdestrategien. Det har i særlig grad vært aktuelt å prioritere prosjekter som har som formål å bygge opp kompetanse på alternative måter å utøve omsorg for utsatte barn og unge på. Andre områder som spesielt skal prioriteres fremover er forebyggende arbeid mot rus, særlig gjennom holdningsarbeid i skoler og fritidstilbud. Barne- og familiedepartementet, sosialdepartementet og helsedepartementet har et tverrfaglig ansvar for å følge opp dette arbeidet.

Det nordiske WHO-samarbeidet

I WHO-sammenheng utgjør det nordiske samarbeidet en plattform av avgjørende betydning. Samarbeidet har form av nordiske samråd i forbindelse med møtene i de styrende organer, og felles tilnærming i saker der grunnlaget er til stede. Tradisjonen med en nordisk plass i de styrende organene videreføres. I inneværende treårsperiode innehar Island den nordiske plassen i WHO's styre og Danmark i det faste arbeidsutvalget for Regionalkomiteén for Europa. I 2012 vil det være aktuelt å stille Norges kandidatur til valg til WHO's styre.

Alkoholpolitikk

Nærings- og forbruksinteressene knyttet til bruk av alkohol må veies opp mot de sosiale og helsemessige konsekvensene. Internasjonalt kan økt globalisering og internasjonale handelsavtaler begrense de nasjonale rammene for bruk av kontroll og regulering som alkoholpolitiske virkemidler. Det er derfor et sentralt mål for Regjeringen å bidra til at alkoholpolitiske spørsmål kommer høyere opp på dagsordenen både i europeiske og globale fora. Fellesnordisk støtte til nye initiativ på dette området er av stor viktighet.

Sosialministeren og helseministeren avtalte i 2003 å løfte alkoholområdet på dagsorden i internasjonale fora, i første omgang med vekt på WHO. På nordisk ministerrådsmøte i Karlskrona i august 2003 fikk initiativet til å løfte alkoholpolitikken på dagsorden i internasjonale fora uformell tilslutning fra svensk og islandsk side. Med utgangspunkt i drøftinger i den nordiske gruppen er alkohol og folkehelse nå satt tydelig på dagsordenen både i WHO's Europaregion og WHO globalt. Verdens

helseforsamling vedtok i mai 2004 en resolusjon om helsefremmende arbeid og livsstil som bl.a. forutsetter at WHO i 2005 legger frem en rapport om organisasjonens fremtidige arbeid med alkohol. I denne fasen er det av avgjørende betydning at initiativet får bred støtte internasjonalt.

På norsk initiativ og med økonomisk støtte fra Nordisk Ministerråd er det etablert en database for overvåking av markedsføringen av alkohol i Norden.

Personer med nedsatt funksjonsevne

Nordisk Samarbeidsorgan for Handikappspørsmål (NSH), har i 2003 fulgt opp prosjekter og tiltak som fremmer like muligheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne. I samarbeid med Nordisk handikappolitisk råd har hovedfokus vært rettet mot å øke bevisstheten og informasjonen om prinsippene for universell utforming av bygninger, utemiljø, produkter og tjenester slik at disse kan brukes av alle. Norge har i 2003 søkt å synliggjøre NSH sine primære oppgaver innenfor helse- og sosialområdet samt bidra til at ulike deler av Nordisk Ministerråd i større grad forholder seg til situasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne. En handlingsplan for Nordisk Ministerråd er under utforming for å fremme sektoransvarsprinsippet og prinsippene om universell utforming.

Fattigdom og sosial utstøtning

Siden nordisk ministermøte i Svolve 13.–14. juni 2002 har det blitt innledet et tettere samarbeid mellom de nordiske landene for å forebygge fattigdom og sosial utstøtning. Som en forberedelse til ministerrådsmøtet og i anledning sitt formannskap i Nordisk Ministerråd inviterte Norge de nordiske sosial- og helseministerier til en ekspertkonferanse om temaet 3.–4. juni s.å. På konferansen ble det enkelte lands handlingsplan mot fattigdom og sosial utstøtning presentert, det ble holdt forskerinnlegg og deltakerne drøftet videre samarbeid på feltet i regi av Nordisk Ministerråd. Blant annet ble det fremmet forslag om en årlig ekspertkonferanse der de nordiske landene utveksler erfaringer og lærer av hverandre i forhold til forskning, planlegging, tiltak og virkemidler. Sverige har under sin formannskapsperiode arrangert et nordisk ekspertseminar om kunnskapsbasert sosialt arbeid som et ledd i arbeidet mot fattigdom og sosial utstøtning (14.–15. mai 2003). Det nordiske samarbeidet støtter opp om landenes deltakelse i EUs rammeprogram for bekjempelse av fattigdom og sosial utstøtning, og gjennomføringen av den na-

sjonale tiltaksplanen mot fattigdom, jf. St.meld. nr. 6 (2002–2003).

Sosialdepartementet har i 2003 fulgt opp dette arbeidet med å planlegge en europeisk fattigdomskonferanse i tilknytning til deltakelsen i EUs handlingsprogram for sosial inkludering. Konferansen, som også hadde bred deltakelse fra de nordiske og baltiske landene, samlet 185 deltakere i Oslo 5.–6. februar 2004.

I mai 2004 ble det i regi av Nordisk Ministerråd og European Social Platform avholdt et seminar i København der de nordiske land, inkludert Norge, presenterte sine nasjonale handlingsplaner for å bekjempe fattigdom med særlig vekt på å belyse kommunenes og andre lokale aktørers rolle i arbeidet.

I oktober 2004 er Norge v/Sosialdepartementet invitert til et seminar i Århus i regi av Sosialministeriet som har til hensikt å belyse erfaringer med gjennomføringen av tiltaksplanen sett fra de nordiske sosialdepartementenes ståsted.

Et prioritert innsatsområde i Regjeringens tiltaksplan mot fattigdom er å utvikle og styrke boligløsninger tilknyttet oppfølgingstjenester for bostedsløse. Dette er også et arbeid som pågår i de andre nordiske landene. En nordisk konferanse om bostedsløshet ble arrangert i Oslo 14.–15. november 2002. Det har i 2003 vært arbeidet med å planlegge en nordisk forskerkonferanse om bostedsløshet som vil bli avholdt i Oslo 22.–24. oktober 2004.

IT og brukermedvirkning i sosiale tjenester

Det svenske formannskapet satte i 2003 nordisk samarbeid om grenseoverskridende IT-støtte innen helse- og sosialsektoren på dagsorden. Det har siden det nordiske ministermøtet 18. – 19. august i Karlskrona fra norsk side vært arbeidet med å bidra til en felles nordisk kartlegging av bruk av IT i helse- og sosialsektoren. På nasjonalt nivå følges dette arbeidet opp innenfor rammen av en ny statlig handlingsplan «Samspill 2007».

Samarbeid på trygdeområdet

Nordisk sosialforsikringsgruppe (trygdegruppe) er oppnevnt av EK-S og har sitt mandat fra denne. Gruppen har som formål å følge de nordiske landenes implementering av den nordiske konvensjonen om trygd og løpende vurdere behov for endringer i konvensjonen. Gruppen kan også drøfte og gi råd i konkrete enkeltsaker som er reist av landene, og ellers diskutere generelle trygdespørsmål i nordisk sammenheng. Gruppen har representan-

ter fra både departements- og direktoratnivå i hvert av landene, og den møtes vanligvis to ganger pr. år eller etter behov.

Den nordiske konvensjon om trygd av 15. juni 1992 (i kraft fra 1. januar 1994) tilsvarer i hovedsak reglene i EØS-avtalen, men supplerer den for så vidt gjelder enkelte persongrupper og forhold. Reglene tar primært sikte på å koordinere trygderettighetene for personer som arbeider og/eller oppholder seg i forskjellige avtaleland over livsløpet. Nærmere informasjon er gitt i brosjyren «De nordiske sosialkonvensjoner – en kort orientering», utgitt av Nordisk Ministerråd, København.

I regi av den nordiske sosialforsikringsgruppen ble forslag til ny trygdekonvensjon ferdigforhandlet våren 2003. Den nye konvensjonen ble undertegnet av landenes sosialministere på ministerrådsmøtet i Karlskrona 18. august 2003. I løpet av høsten/vinteren har alle landene godkjent/ratifisert den nye konvensjonen. Stortinget godkjente konvensjonen den 5. mars 2004 og den ble endelig ratifisert i Statsråd den 9. mars 2004. Den nye konvensjonen trer i kraft 3 mnd. etter at alle landene har meddelt det danske utenriksministeriet at den er godkjent. Det tas sikte på ikrafttredelse i løpet av 2004.

Den nye konvensjonens hovedsakelige formål er å sikre at reguleringen av internordiske trygdespørsmål i fremtiden ikke skal komme i konflikt med EU/EØS-reglene om koordinering av trygderettigheter (Rådsforordning 1408/71).

Konvensjonen omfatter de fleste ordinære ytelser på trygdeområdet, og i tillegg faller nå også bidragsforskott inn under konvensjonens anvendelsesområde. Konvensjonen gjelder for alle som er eller har vært omfattet av lovgivningen i et nordisk land, samt familiemedlemmer eller etterlatte som avleder rettigheter fra en slik person. I tillegg til å gjelde personer som er omfattet av EØS-avtalens trygderegler, sikrer den nye konvensjonen også trygderettighetene for dem som faller utenfor disse reglene, dvs. først og fremst ikke-yrkesaktive og statsborgere fra tredjeland.

Permanente komitéer

Nordisk sosialstatistisk komité (NOSOSKO) har som formål å legge et grunnlag for en best mulig sammenlignbar sosial- og trygdestatistikk for de nordiske land. Fra og med statistikkåret 1994 er det lagt opp til årlige publikasjoner i serien «Sosial trygghet i de nordiske land». Sammenlignbar statistikk og utgiftsdata for året 2002 vil foreligge høsten 2004. Fra og med 1999 har NOSOSKO lagt opp til å presentere særskilte tema i publikasjonen. Te-

maet for 2002-utgaven var finansiering av sosial- og helseutgifter i de nordiske landene på 1990-tallet. Temaet for 2003-utgaven var levekår for enslige forsørgere, mens temaet for 2004-utgaven er personal og personalstatistikk i nordisk eldreomsorg.

Nordisk medisinalstatistisk komité (NOMESKO) har som formål å skape grunnlag for sammenlignbar helsestatistikk i de nordiske landene, samt ta initiativ til utviklingsprosjekter som ifølge mandatet er følgende:

- Nordisk koordinering innenfor rammen av komitéens arbeidsområde
- Samarbeid med Nordens nærområder
- Følge annen utvikling i medisinalstatistiske spørsmål.

NOMESKO er et viktig forum for nordisk og annet internasjonalt samarbeid. Det er etablert samarbeid med WHO, EUROSTAT og det nordiske senteret for klassifikasjoner i helsetjenesten. Det er også utviklet et samarbeid med de baltiske landene og utgitt publikasjoner om dødsårsaksstatistikk og sykdomsklassifisering («Nordic/Baltic health statistics»). NOMESKO publiserer årlig «Health Statistics in the Nordic Countries». Hvert år inneholder publikasjonen en spesiell temaseksjon. Temaet i 2004-utgaven er «Vård på like vilkår». For neste års publikasjon blir temaet «Barns helse». Etter oppdrag fra Nordisk Ministerråd har NOMESKO, i samarbeid med NOSOSKO, utarbeidet indikatorer for bærekraftig utvikling på helse- og sosialsektoren. En arbeidsgruppe planlegger videreføring av arbeidet. Noen eksempler på andre sentrale oppgaver er: Statistikk for ikke innlagte pasienter, revisjon av personalstatistikken, statistikk vedrørende helseøkonomi og legemiddelstatistikk.

Det er fastlagt en arbeidsfordeling mellom NOMESKO og det nordiske senteret for klassifikasjoner. NOMESKO skal ha som hovedoppgave å arbeide med helsestatistikk, mens arbeidet med klassifikasjoner og kodeverk er lagt til klassifikasjonssenteret. Siden dette er to områder som henger sterkt sammen, er det nødvendig med et nært samarbeid. I praksis fungerer dette bl.a. ved at delegatene til NOMESKO også er med i styret for klassifikasjonssenteret.

Det nordiske senteret for klassifikasjon av sykdommer i Uppsala er et WHO «Collaborating Center». Senteret er finansiert av de nordiske helsemyndighetene etter en nordisk fordelingsnøkkel. Senteret har både en funksjon som koordinerende organ for arbeidet med kodeverk og klassifikasjoner i Norden og som koordinator for kommunika-

sjonen mellom landene og WHO. Senteret har et nært samarbeid med NOMESKO.

De to klassifikasjonene ICD-10 og ICF, som er utgitt av WHO, er sentrale oppgaver for senteret. For den internasjonale sykdomsklassifikasjonen ICF-10 er senterets oppgaver først og fremst vedlikehold og oppdateringer. For ICF (internasjonal klassifikasjon av funksjon, funksjonshemming og helse) som WHO vedtok i 2001, har senteret en viktig samordnende funksjon i arbeidet med å innføre klassifikasjonen i de nordiske landene. Senteret har en egen enhet, NordDRG, for arbeidet med DRG (diagnoserelaterte grupper) som bl.a. nyttes i norsk innsatsstyrt finansiering (ISF).

Institusjoner

Innen sosial- og helseområdet er det etablert seks institusjoner som skal bidra til tettere nordisk samarbeid. Dette omfatter Nordisk nemnd for alkohol og narkotikaforskning (NAD), Nordisk samarbeidsorgan for handikappspørsmål (NSH), Nordisk utdannelsesenter for døvblindepersonal (NUD), Nordisk utdanningsprogram for utvikling av sosialtjenesten (NOPUS), Nordisk institutt for odontologisk materialprøving (NIOM) og Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap (NHV). Størsteparten av sektorens midler er knyttet til disse institusjonene.

Nordisk utdanningsprogram for utvikling av sosiale tjenester (NOPUS) er en institusjon under Nordisk Ministerråd for etter- og videreutdanning av ledere og nøkkelpersonell innen den sosiale sektor i Norden. I årene 1998/1999 ble virksomheten evaluert, og en nordisk arbeidsgruppe fikk i oppdrag å foreslå innhold og form for et sosialfaglig videreutdanningstilbud på nordisk nivå. På denne bakgrunn har institusjonen gjennomgått en omorganisering, og utdanningen vil nå i hovedsak bli gjennomført i samarbeid med etablerte universitet og høyskoler. Institusjonen har kontorer i Malmö.

Nordisk institutt for odontologisk materialprøving (NIOM) er et kompetansesenter og rådgivende organ for de nordiske helsemyndigheter, tannhelsetjenesten i Norden og for innbyggerne. Kjernevirksomheten er knyttet til forskning og fagutvikling på tannbehandlingsmaterialer og materiales egenskaper og bivirkninger. Forskning utgjør kunnskapsgrunnlaget for NIOMs bidrag i internasjonalt standardiseringsarbeid, materialprøving og -testing og informasjonsvirksomhet. Nordiske gjesteforskere og samarbeid med fagmiljøer i Norden bidrar til et bredt faglig nettverk.

NIOMs bredde i kunnskap og internasjonal anerkjennelse innen forskning og laboratorietes-

ting innebærer at medarbeidere på NIOM er gitt sentrale verv i internasjonale standardiseringskomitéer og i arbeidsgrupper eller komitéer innen EØS-området for medisinsk utstyr og tekniske kontrollorgan. NIOMs internasjonale renommé og posisjon bidrar til at produsenter etterspør og kjøper materialprøvinger eller testinger fra NIOM.

NIOM har i 2003 videreutviklet nettverksarbeidet med nordiske forskningsinstitusjoner, og har gjennomført en investeringsplan i samsvar med en vedtatt strategisk investeringsplan for 2002–2004. Investeringene skal sette NIOM i stand til å kunne konkurrere om eksternt finansierte oppdrag innenfor NIOMs kjernevirksomhet. Det ble ansatt ny instituttchef sommeren 2003.

Som følge av vedtak under det nordiske helse- og sosialministermøtet på Åland i august 2001 er sertifiseringsvirksomheten ved NIOM skilt ut som en egen virksomhet fra 1. januar 2004. NIOM Certification er organisert som en stiftelse med Helsedepartementet som stifter, og forutsettes å være selvfinansiert.

Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap (NHV) er en institusjon som skal ivareta høyere utdanning og forskning innenfor området folkehelsevitenskap. NHV gir ulike grupper av personell innen helse- og sosialtjenesten forskjellige former for folkehelseutdanning. NHV utgir publikasjoner, lager utredninger og arrangerer konferanser.

I 2003 ble nytt kursprogram for Master of Public Health (MPH) utarbeidet da flere og flere av studentene ved NHV ønsker å ta en MPH-eksamen. Det nye programmet innebærer at man antas til hele masterutdanningen fra starten av og ikke først i slutten av kursrekken gis mulighet til å fullføre med en MPH-eksamen. Fortsatt gis det mulighet til kun å følge enkeltkursene.

I 2003 ble også forskerutdanningen ved NHV revidert, og ny forskningspolicy innen folkehelsevitenskap ble profilert mot helsefremmende arbeid, særlig rettet mot barn og ungdom, og mot helseadministrasjon.

Finansieringsordningen for NHV har tidligere vært slik at det var uforutsigbart hvor mye hvert land måtte bidra med. Under EK-S møtet på Island i april i 2003 ble det enighet om en ny finansieringsmodell som gir større forutsigbarhet for medlemslandenes budsjetter. I den nye finansieringsmodellen, som tas i bruk fra 2004, deles finansieringen i to deler. Grunnfinansieringen vil utgjøre 30 prosent og virksomhetsfinansieringen 70 prosent av det totale budsjettet. Grunnfinansieringen fordeles på landene etter den nordiske nøkkelen som fastsettes av Ministerrådet hvert år, mens virksomhetsfinansieringen fordeles i forhold til

hvor mange studentmåneder hvert enkelt land har benyttet i løpet av de siste tre årene forut for året da beregningen gjøres.

Formell godkjenning av skolens eksamener har lenge vært et problem. Hvert enkelt nordisk land har sine egne lover og regler for universiteter og høyskoler. NHV er en nordisk høyskole og har derfor ingen egen lov for sin virksomhet. Studenter som har eksamen/tentamen fra NHV, har derfor tidligere måttet søke om å få godkjent slike eksamener på individuell basis dersom de fortsatte på nasjonalt universitet eller høyskole. Det aktuelle nasjonale universitet eller høyskole har i hvert enkelt tilfelle måttet ta standpunkt til om den aksepterte den aktuelle eksamen/tentamen i en større fagkrets. Den svenske regjeringen besluttet i juli 2003 å ta opp NHV i den svenske høgskoleordningen. Beslutningen medfører at eksamener fra NHV blir å sidestille med eksamener fra svenske høyskoler, og vil også kunne inngå som del av en høyskole- eller universitetsgrad i de øvrige nordiske land.

Samarbeid i Norden på sosialtjenesteområdet

En ny nordisk konvensjon om sosialhjelp og sosiale tjenester trådte i kraft 1. oktober 1996. Konvensjonen omfatter bestemmelsene om sosialhjelp og sosiale tjenester og bidragsforskott fra den nordiske konvensjonen om trygd fra 1981, samt visse andre bestemmelser. Konvensjonens siktemål er å sidestille nordiske borgeres rett til sosiale tjenester m.v. ved opphold i et nordisk land.

Nordisk Råds sosialpolitiske komite (EK-S) har i 2001 oppnevnt en nordisk arbeidsgruppe med mandat å overvåke iverksettingen av konvensjonen, samt å være rådgivende organ overfor landene. Arbeidsgruppen som har en representant fra hvert av de nordiske land skal også løpende vurdere behov for endringer i konvensjonen som følge av endringer i nasjonal lovgivning.

Nordisk prosjekt om demens

Hovedmålet for det 3-årige nordiske prosjektet er å oppnå bedre kvalitet i tjenestetilbudet til personer med demens i de nordiske landene. Norge ved Sosial- og helsedirektoratet leder prosjektet med faglig bistand fra Nasjonalt kompetansesenter for aldersdemens. Det er oppnevnt en styringsgruppe for prosjektet som ledes av Sosial- og helsedirektoratet. I tillegg deltar 1 representant fra Nasjonalt kompetansesenter for aldersdemens, 1 representant fra Sosialdepartementet i Sverige og 1 representant fra Sosialstyrelsen i Danmark.

Prosjektet har opprettet en Internettside: www.helseutdanning.no/nordic. Denne er nå under bearbeiding og skal oppdateres med aktuell litteratur, forskningsrapporter, utviklingstiltak og gode eksempler fra alle de nordiske landene. Arbeidet med innsamling pågår i regi av Nasjonalt kompetansesenter for aldersdemens som også er ansvarlig for oppdatering og drift av nettportalen så lenge prosjektet pågår. Hvert enkelt land er ansvarlig for å spre informasjon om prosjektet og å komme med faglige bidrag.

Styringsgruppen har besluttet at de prioriterte områdene for prosjektet skal være:

- Tjenester til personer med demens som har minoritetsbakgrunn
- Lovverket
- Diagnostisering og utredning
- Yngre personer med demens
- Gode tjenestetilbud
- Pårørendearbeid.

Til hvert av de prioriterte områdene vil det bli nedsett en arbeidsgruppe bestående av to ressurspersoner fra hvert deltakerland. Arbeidsgruppenes hensikt er å utveksle erfaringer og kunnskap på de utvalgte temaområdene. I tillegg vil arbeidsgruppene få ansvar for å innhente aktuelt stoff til nettsiden. Det planlegges en dagssamling for temagruppene høsten 2004. Målet er at den enkelte arbeidsgruppe skal få oversikt over forskning, utveksle erfaringer og gode tiltak innenfor det enkelte tema. Videre er det en forutsetning at arbeidsgruppen bearbeider kunnskapen og gjør den tilgjengelig slik at andre land kan nyttiggjøre seg denne i videre planarbeid, utvikling og opplærings tiltak.

Åland og Finland har trukket seg ut av prosjektet, men er informert og har mulighet til å benytte seg av den kunnskap som blir tilgjengelig via nettet. Prosjektet finansieres av Nordisk Ministerråd og de deltagende landene. Norge har bidratt med kr 300 000 i 2003 og kr 250 000 i 2004.

Antibiotikaresistens

Samarbeidet mellom de nordiske land angående antibiotikaresistens skjer fortrinnsvis mellom smitteverninstuttene i de nordiske land. Disse instuttene har årlige samarbeidsmøter, hvor bl.a. antibiotikaspørsmål er på dagsorden. Også de baltiske land er trukket inn i dette samarbeidet.

Helseberedskap

De nordiske land har lang tradisjon for helseberedskapssamarbeid, gjennom Nordisk helsebered-

skapskonferanse og ulike faglige nettverk, innenfor atomulykkesberedskap, smittevern, kjemikalieberedskap, katastrofemedisin, brannskadehåndtering, med mer. For enkeltområder har samarbeidet vært forankret i formelle samarbeidsavtaler, som Nordic Mutual Emergency Assistance Agreement in Connection with Radiation Accidents av 1963. Men en helhetlig ramme for samarbeidet har manglet.

Etter 11. september 2001 ble det foretatt en gjennomgang av status av beredskapen. Det ble innledet dialog mellom de nordiske helseministrene om et nærmere nordisk samarbeid på helseberedskapsområdet. På helseministermøtet den 5. mars 2002 i Oslo ble det fremmet forslag til straksiltak og langsiktige tiltak for å bedre den samlede nordiske helseberedskap med særskilt vekt på atom-, biologiske og kjemiske hendelser. I juni samme år ble Nordisk helseberedskapsavtale undertegnet på møte i Nordisk Ministerråd. Avtalen trådte i kraft 30. november 2003. Med grunnlag i avtalen er det senere undertegnet en erklæring om nordisk samarbeid ved et eventuelt utbrudd av kopper (Nordisk koppererklæring, undertegnet på møte i Nordisk Ministerråd august 2003).

Formålet med den nordiske helseberedskapsavtalen er å øke de nordiske lands samlede evne til å håndtere kriser og katastrofer. Avtalen skal legge til rette for samarbeid om å forberede og utvikle helseberedskapen i forhold til å håndtere kriser og katastrofer.

Avtalen retter seg mot kriser og katastrofer generelt, men med særlig fokus på atom-, biologiske og kjemiske hendelser. Avtalen omfatter forberedelse av beredskapstiltak og assistanse i tilfelle kontraherende stat rammes av krise eller katastrofe. Avtalen kommer i tillegg til Nordisk redningstjenesteavtale av 20. januar 1989, og gjelder ikke dersom behov for assistanse omfattes av Nordisk redningstjenesteavtale. Avtalen skal ikke være til hinder for at de nordiske land oppfyller sine folkerettslige forpliktelser eller deltar i internasjonalt samarbeid. Innenfor rammen av avtalen kan kompetente myndigheter inngå avtaler på enkeltområder.

Det land som har formannskapet i Nordisk Ministerråd har ansvar for at helseministrene i de nordiske land møtes for å diskutere problemstillinger innenfor avtalens virkeområde. Den praktiske gjennomføringen av avtalen ivaretas gjennom kontakt og samarbeid mellom kompetente myndigheter. Det er etablert en nordisk samarbeidsgruppe med ansvar for erfaringsutveksling, samt å fungere som en styringsgruppe for oppfølgingen av helseberedskapssamarbeidet. Gruppen består av re-

presentanter fra helsedepartementene og relevante direktorater i de nordiske land. I tillegg eksisterer det faglige nettverk og arbeidsgrupper innenfor ulike områder, blant annet atomulykkesberedskap, smittevern og biologiske hendelser, kjemiske hendelser, innkjøps- og logistikksamarbeid, utvikling av prinsipper og prosedyrer og kompetanseutvikling. Det er bl.a. inngått en samarbeidsavtale mellom Sverige og de øvrige nordiske landene om bruk av det svenske laboratoriet med høyeste sikkerhetsnivå (P4-laboratoriet) i Stockholm. Avtalen gir rett for andre nordiske land til å få analysert prøver ved laboratoriet ved behov.

I tiden fremover vil det være en prioritert oppgave å gjennomføre og videreutvikle det nordiske helseberedskapssamarbeidet i tråd med nordisk helseberedskapsavtale.

Det er et mål å oppnå god sammenheng mellom det nordiske helseberedskapssamarbeidet og Norges samarbeid innenfor andre internasjonale organisasjoner, herunder FN/WHO, EU og NATO. Dette må ses i lys av at et foreliggende forslag til revisjon av WHOs internasjonale helsereglement åpner for forsterket samarbeid mellom naboland om helseberedskapsspørsmål. Når EUs Senter for smittsomme sykdommer etter planen blir etablert i Stockholm i 2005, vil smittevernsamarbeidet mellom EUs medlemsland bli styrket. Norge arbeider med sikte på å bli deltaker i senterets aktiviteter. Med utgangspunkt i at senteret plasseres i et nordisk land, vil dette etter alt å dømme også bidra til å utvikle det nordiske samarbeidet på smittevernområdet.

Helsepersonell

Under den norske formannskapsperioden i 2002 tok Helsedepartementet initiativ til et nordisk samarbeid om felles statistikkutvikling på helsepersonellfeltet. Det ble avklart at statistikken i de enkelte land er ganske forskjellig. Det ble også ansett som urealistisk å få til et felles system for statistikk som kunne brukes som grunnlag for vurdering av fremtidig behov for utdanning av de enkelte personellgrupper.

I etterkant av dette arbeidet er det etablert et samarbeid på direktoratsnivå mellom Sosial- og helsedirektoratet, Sundhetsstyrelsen i Danmark og Socialstyrelsen i Sverige. I dette samarbeidet blir spesielt tilbud og etterspørsel av personellgrupper som erfaringsmessig er mobile på tvers av landegrensene vurdert i et nordisk perspektiv. Det anses ikke som aktuelt å lage en nordisk enhetlig modell for tilbud og etterspørsel etter helsepersonell i Norden. Hvert land må utvikle sine egne pro-

gnoseverktøy. De angitte myndighetsorganer vil så møtes regelmessig for å diskutere rapporter, metoder og resultater. Resultatet av diskusjonene vil så måtte inngå i de råd som gis de respektive departementer i landene. De gruppene som spesielt er interessante i et nordisk perspektiv er sykepleiere, leger og tannleger.

Psykisk helse

Det er tatt initiativ til å vurdere felles nordiske utfordringer og behov for samarbeid innen barn og unges psykiske helse. Sosial- og helsedirektoratet har igangsatt arbeid med å utvikle kvalitetsindikatorer for barns psykiske helse. Dette vil bli fremmet som et konkret forslag gjennom Norges deltakelse i NOMESKO-samarbeidet.

Nasjonalt folkehelseinstitutt er gitt i oppdrag å følge opp og vurdere etablering av lignende nettverk for forskning på forebygging av psykiske lidelser hos barn og unge, som vi i dag har på behandlingsforskning. Dette arbeidet er påbegynt og vil bli videreført.

Sosial- og helsedirektoratet etablerte i 2002 et samarbeid med Sverige i forbindelse med utredning av tilbudet innen ADHD i Norge. Det nordiske samarbeidet og felles møte med alle nordiske land vil bli fulgt opp.

Strålevernssamarbeidet

Strålevern-, atomsikkerhet- og atomberedskapsmyndighetene i de nordiske landene har samarbeidet nært gjennom en årrekke. I Norge er det Statens Strålevern som har disse tre rollene. Det avholdes nordiske sjefsmøter to ganger i året der det legges føringer for konkret prosjektsamarbeid, faglig utvikling og kvalitetssikring i strålevernarbeid. Det fokuseres særlig på områder hvor nordisk fellesinnsats kan bidra til optimal ressursbruk i arbeidet med å etablere nye normer og retningslinjer. Nordisk utviklet samsyn kan bidra konstruktivt til utvikling av normer og retningslinjer innenfor FN-organisasjoner (først og fremst Det internasjonale atomenergibyrå, IAEA) og innenfor OECD. Også når det gjelder Euratom, hvor Sverige, Danmark og Finland er tilsluttet, kan Norge bidra til utviklingen gjennom det nordiske samarbeidet. Sjefsmøtet behandler rapporter og innspill fra arbeidsgrupper som også forestår løpende informasjonsutveksling. Sjefsmøtet fungerer som en embetsmannskomiteé, selv om dette samarbeidet ikke er koplet til Nordisk Ministerråd.

De ovennevnte myndighetene i Norden finansierer i tillegg et omfattende FoU-program, Nordisk

kjernesikkerhetsforskning (NKS). Programmet som nå løper har to hoveddeler, en reaktordel som omhandler sikkerhet ved atomanlegg og en beredskapsdel som omhandler atomberedskap inklusive utslippsprognoser og radioøkologiske problemstillinger. De årlige budsjetter er på ca. 10 MDKK, hvorav Statens Strålevern bidrar med ca. 1 MDKK.

Programmet gir konkrete faglige resultater, bidrar til nordisk samsyn og sikrer et bredt og velfungerende kontaktnett. Dette nettverket er særlig viktig for Norge og Island, som ikke er tilknyttet EU. NKS har for tiden norsk formann.

Norge samordner sin bilaterale innsats på atomsikkerhetsområdet i de baltiske land og Russland med de øvrige nordiske landene. Flere konkrete atomsikkerhetsprosjekter i Russland og Baltikum utføres i samarbeid mellom Norge og ett eller flere av de andre nordiske landene. Likeledes foregår det nordisk samarbeid også innenfor multilaterale arenaer som for eksempel Østersjørådet og Barentsrådet.

5.14 Arbeidsmarked og arbeidsmiljø

Nordisk Ministerråds samarbeid på arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøområdet for tidsrommet 2001–2004 har full sysselsetting og det gode arbeid som to viktige hovedmål. De enkelte formannskapsland har hatt temaer som utdyper ulike aspekter av disse hovedmålene.

Sveriges tema Integrasjon Norden i 2003 omfattet integrasjon i de enkelte nordiske land, med vekt på integrering av innvandrere. Det omfattet integrasjon mellom de nordiske land og dermed fortsatt fokus på forhold som hemmer utnyttelsen av det åpne nordiske arbeidsmarkedet. Det omfattet integrasjon mellom de nordiske landene og nærområdene, særlig de baltiske landene. Og det omfattet integrasjon i det europeiske samarbeidet med fokus på hvordan de nordiske land kan støtte hverandre gjensidig i EU.

En sammenlignende analyse av innvandrerne integrasjon på de nordiske arbeidsmarkedene samt en vurdering av effekten av EUs utvidelse på arbeidskrafttilbudet i Norden, startet under det norske formannskapet i 2002 og ble fullført under det svenske formannskapet. Rapporten «Arbete til alla – en nordisk profil för en öppen europeisk arbetsmarknad» ga et godt utgangspunkt for drøftinger både om integrasjon innen de nordiske land og integrasjon mellom Norden og Baltikum.

Den var blant annet grunnlaget for et symposium om innvandrerne integrasjon på det nordiske arbeidsmarkedet og om de utfordringene for

integrasjonspolitikken som kan følge med innvandring av arbeidskraft fra de nye medlemslandene i EU. Symposiet rettet seg mot representanter fra statlige myndigheter, kommuner, partene og enkelte bedrifter. Rapporten ga mulighet for en komparativ gjennomgang og vurdering av de nordiske lands initiativer for å integrere innvandrere på arbeidsmarkedet.

Rapporten tjente også som bakgrunnsmateriale for et møte mellom de nordiske arbeidsministrene og arbeidsministre fra de baltiske land og Polen høsten 2003. Møtet åpnet for nyttig utveksling av synspunkter på utfordringene som både de nordiske land og de nye EU-medlemsland blir stilt overfor ved økt mobilitet på arbeidsmarkedet. Det ble besluttet å legge til rette for samarbeid på embetsplan om spørsmål knyttet til utvidelsen og om samarbeid knyttet til EU-spørsmål generelt. Som en følge av dette er EU-koordineringsgruppa under Embetsmannskomiteén for arbeidsmarked og arbeidsmiljø utvidet med medlemmer fra de baltiske land og Polen.

Alle de nordiske land har hatt arbeid på gang for å vurdere behovet for innføring av overgangsordninger ved utvidelsen av EU og EØS-avtalen. Temaet har vært drøftet på arbeidsministermøtet og på møter i embetsmannskomiteén. Landene har hatt stor nytte av denne informasjonsutvekslingen ved utformingen av de nasjonale overgangsordningene. Et forskningsprosjekt med en nordisk referansegruppe er satt ned for å følge utviklingen første året.

Dialogen om hvordan en kan øke arbeidskrafttilbudet ble ført videre gjennom et nordisk-baltisk seminar i Estland med fokus på tiltak for å bedre eldres deltakelse i arbeidslivet. Seminaret ga en bred beskrivelse av den demografiske utviklingen i de enkelte land, og av tiltak som var iverksatt for å få eldre arbeidstakere til å stå lengre i jobb. Det kom fram at utviklingen og problemene stort sett er de samme, men at de baltiske land står overfor enda større utfordringer. Det ble presentert gode eksempler fra bedrifter som har ført en aktiv personalpolitikk for å legge bedre til rette for eldre arbeidskraft.

Seminaret konkluderte med at det ikke finnes en enkelt standardløsning, men at tiltak må settes inn på bred basis. De må omfatte insentiver for å bli i arbeid og sikte mot å fjerne forhold som trekker personer ut av arbeidslivet. Bedriftene må legge opp til en annen personalpolitikk både for å rekruttere eldre arbeidskraft og for å få den til å bli. Samtidig må en legge vekt på at eldre arbeidstakere får mulighet for å videreutvikle sin kompetanse.

Temaet til det islandske formannskapet i 2004

om Nordens ressurser refererer til kulturarv og naturressurser, og også til innbyggerne, deres levekår, kompetanse og aktive deltakelse i samfunns- og arbeidsliv. Målet for Islands sektorprogram på arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøområdet retter seg mot de ressurser og rikdommer som fins i menneskene selv, og hvordan disse på en god måte kan settes inn for å bedre miljø og levevilkår.

Arbeidet med å utarbeide et nytt program for Nordisk Ministerråds samarbeid på arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøområdet er sluttført i første halvår.

Programmet setter rammen for det nordiske samarbeidet på arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøfeltet i neste fireårsperiode, fra 2005–2009. Det setter fokus på innsats for:

- å øke tilbudet av arbeidskraft for å møte den demografiske utviklingen
- å skape et aktivt og inkluderende arbeidsliv som motvirker utstøting
- å fremme likestilling mellom kjønnene i arbeidet
- å sette søkelys på arbeidshindringer og diskriminering av utsatte grupper.

Samarbeidet skal rettes både innad mot arbeidslivspolitikken innenfor Norden og utad mot nordisk arbeidslivspolitikken i samspill med EU/EØS og andre internasjonale fora.

Utkast til samarbeidsprogram lister opp en rekke konkrete problemstillinger som skal prioriteres. Disse reflekterer hovedutfordringer innenfor arbeidsmarked og arbeidsmiljøpolitikk i årene som kommer og gir retning for samarbeidet.

Organisering av samarbeidet og arbeid i enkelte utvalg

Embetsmannskomiteén for arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøspørsmål (EK-A) har det overordnede ansvar for iverksetting av de vedtak som treffes av arbeidsministrene (MR-A). Videre kan EK-A innenfor rammen av samarbeidsordningen på selvstendig grunnlag initiere tiltak på feltet. EK-A skal også føre kontroll med virksomheten i underliggende utvalg, grupper, prosjekter m.v. Nordisk Ministerråds samarbeidsprogram på arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøområdet 2001–2004 og de årlige formannskapsprogram danner grunnlaget for utvalgenes arbeid.

En egen EU-koordineringsgruppe behandler spørsmål knyttet både til arbeidsmarked og arbeidsmiljøfeltet, i forkant av EUs rådmøter for sosial- og arbeidsministrene. Formålet med gruppen er å bidra til å koordinere landenes holdninger til

temaer som tas opp på rådsmøtene, og diskutere emnene ut fra en nordisk synsvinkel. I tillegg tar den opp problemstillinger som kan være felles for de nordiske landene, som regelverksutforming og den nordiske modellen i forhold til arbeidslivets parter. Gruppen gir norske myndigheter nyttig informasjon om aktuelle saker som behandles i EU, herunder saker som er EØS-relevante. Som nevnt over, er gruppen utvidet med medlemmer fra de baltiske land og Polen.

En informasjonsgruppe for arbeidslivsspørsmål under EK-A er redaksjonsråd for tidsskriftet *Arbeidsliv i Norden/Tidsskrift for arbeidsmarked og arbeidsmiljø*.

På arbeidsmarkedsfeltet er det to utvalg under EK-A. Nordisk arbeidsmarkedsutvalg har ansvaret for det operative samarbeidet og skal videreutvikle arbeidsmarkedspolitikken i de nordiske land. Det skjer blant annet gjennom prosjekter og konferanser på området. Nordisk migrasjonsutvalg er nedsett for å utveksle informasjon om spørsmål knyttet til migrasjonsområdet. Utvalget skal også diskutere nye initiativ til integrasjon av innvandrere og flyktninger, spesielt i tilknytning til arbeidsmarkedet.

På arbeidsmiljø- og arbeidsrettfeltet er det tre utvalg. Nordisk arbeidsmiljøutvalg skal styrke og utvikle det nordiske samarbeidet for bedre arbeidsmiljø i landene. Det skjer gjennom informasjons- og erfaringsutveksling om mål og metoder samt initiering og oppfølging av felles prosjekter. Utvalget drøfter løpende arbeidsmiljømyndighetenes virksomhet, herunder regelverksutvikling og tilsynsmetoder.

Nordisk arbeidsmiljøforskningsutvalg skal utvikle det nordiske samarbeidet på arbeidsmiljøforskningens område. Målet er å få frem bedre forskning gjennom å utnytte felles ressurser og gi vitenskapelig støtte til samarbeidsprosjekter. Forskningsutvalget bidrar til å koordinere de nasjonale institutters forskning og til å iverksette prosjekter med nordisk nytte gjennom utredninger, felles metodeutvikling, felles databaseanvendelse og felles utarbeidelse av verktøy (spørreskjemaer mm).

De to utvalgene har felles prosjektmidler.

Nordisk arbeidslivs- og arbeidsrettsutvalg (NAU) skal ivareta samarbeidet om arbeidsliv og arbeidsrett. Utvalget er særlig opptatt av den økende internasjonaliseringens betydning for arbeidslivet og arbeidsretten i Norden. NAUs formål er i første rekke å utveksle informasjon om spørsmål på arbeidslivs- og arbeidsrettsområdet, samarbeide om implementeringen av EU-direktiver og drøf-

te spesielle felles nordiske arbeidsrettsproblemstillinger.

NIVA – Nordisk arbeidsmiljøutdannelse er en separat institusjon under EK-A. NIVA organiserer videreutdannelse av eksperter på arbeidsmiljø i Norden. Gjennom kurs og seminarer bidrar NIVA også til å forsterke det nordiske nettverket og til å knytte kontakter til eksperter utenfor Norden. NIVA har egne «Baltikum-kurs» og gir stipend til deltagere fra de baltiske landene.

På attføringsfeltet er det egne samarbeidsorgan i tillegg til samarbeidet som skjer innenfor Embetsmannskomiteén for arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøspørsmål (EK-A). Nordisk handikappolitisk råd, som er et rådgivende og policy-skapende organ for Nordisk Ministerråd, har som hovedoppgave å sørge for at hensynet til funksjonshemmede blir tatt opp innenfor alle sektorområder. Rådet er tverrsektorielt sammensatt, og for hver sektor finnes et nordisk sektornettverk med representanter fra de respektive fagdepartementene. Sektornettverket for arbeidsmarkedsspørsmål tar opp temaer knyttet til funksjonshemmedes situasjon på arbeidsmarkedet og dermed attføring.

Petroleumstilsynets nordiske samarbeid på sikkerhets- og arbeidsmiljøområdet

Arbeids- og administrasjonsdepartementet og Petroleumstilsynet deltar i North Sea Offshore Authorities Forum (NSOAF), hvor myndigheter med tilsynsansvar for petroleumsvirksomheten til havs i åtte nordsjøland er representert. Blant de nordiske landene deltar Danmark, Færøyene, Norge og Sverige. Forumet utveksler erfaringer med tilsynet med sikkerhet og arbeidsmiljø i virksomheten og arbeider blant annet for å utvikle ordninger som innebærer gjensidig aksept av kontroll- og dokumentasjonsarbeid utført i de forskjellige landene. Det er oppnådd resultater som gir effektiviseringsgevinst både for myndigheter og industri, noe som igjen innebærer at ressursene kan settes inn mest mulig hensiktsmessig for å ivareta felles interesser med hensyn til beskyttelse av menneskers liv og helse, miljø og materielle verdier.

Petroleumstilsynet samarbeider også bilateralt med landene rundt Nordsjøen, blant de nordiske landene særlig med Danmark, hvor Energistyrelsen er den viktigste samarbeidspartneren. Det gjennomføres et årlig møte på ledelsesnivå, i tillegg til løpende kontakt i faglige spørsmål av gjensidig interesse for de to lands regulering av sikkerhet og arbeidsmiljø i petroleumsvirksomheten.

5.15 Forbrukerpolitikk

Grunnlaget for arbeidet på forbrukerområdet er Handlingsprogram for det nordiske konsument-samarbeidet til år 2004.

Status

Forbrukersektoren kjennetegnes av et bredt nordisk samarbeid mellom myndigheter, forbrukerinstitusjoner, interesseorganisasjoner og forskningsmiljøer. Samarbeidet omfatter de aller fleste forbrukerpolitiske områder. Overordnede linjer for det nordiske arbeidet trekkes opp av embetsmannskomiteén (EK-K), og følges opp under de tilknyttede styringsgruppene, i form av utredninger, seminarer og nettverk. Resultatene utnyttes på nasjonalt plan i forbrukermyndighetenes- og organisasjonenes daglige arbeid.

Prioriteringer 2003/2004

De overordnede mål i handlingsprogrammet er å styrke forbrukernes rettslige og økonomiske stilling, fremme deres rett til informasjon og undervisning og til å organisere seg for å beskytte sine interesser, samt ivareta helse og sikkerhet innenfor et økonomisk system som bygger på bærekraftig utvikling.

For å oppfylle disse mål vil det nordiske forbrukerpolitiske samarbeidet være rettet mot å:

- Delta i og påvirke den europeiske utvikling på forbrukerområdet
- Utvikle forbrukerpolitikken som et instrument i velferdssamfunnet
- Innarbeide forbrukerpolitikken som en del av næringsutviklingen og -politikken
- Innarbeide miljøaspektet i forbrukerpolitikken
- Arbeide for å sikre de grunnleggende forbrukerrettigheter i Nordens nærområder
- Utvikle gunstige vilkår for forbruksforskning i Norden og internasjonalt

På ministermøtet i september 2004 vedtok forbrukerministrene et nytt samarbeidsprogram for forbrukersektoren for perioden 2005–2010. Hovedvekten legges her på å styrke forbrukerbeskyttelsen i Norden og det øvrige Europa, samt på å forsterke forbrukernes frie valg og beslutningsgrunnlag. Med utgangspunkt i samarbeidsprogrammet skal det utarbeides årlige handlingsplaner for sektoren.

Forbrukerøkonomi og -informasjon

En internettside med informasjon til forbrukerne om open source programvare ble ferdigstilt i 2003

(www.nordicos.org). Siktemålet med siden er å gi informasjon om rimelige alternativer til de dominerende programvareløsningene for PC, for på den måten å stimulere konkurransen i markedet. Det ble videre i 2003 samarbeidet nordisk om å utvikle et nettbasert multimedieprogram, «Sikker shopping», som skal ruste ungdom til å gjøre bevisste valg som forbrukere. En undersøkelse av «Nordiske forbrukeres etiske engagement» ble avsluttet i form av en rapport høsten 2003. Det mangeårige nordiske samarbeidet om å styrke undervisningen i forbrukeremner i skolen ble videreført.

Forbrukerrett

Styringsgruppen for juridiske spørsmål koordinerer arbeidet med å styrke forbrukerens stilling i Europa og påvirke den europeiske utvikling på forbrukerområdet. Styringsgruppen har bl.a. initiert et samarbeid omkring direktivforslaget om urimeelig handelspraksis, som omfatter store deler av markedsføringsretten i Norden. Det har bl.a. vært avholdt et seminar hvor konsekvensene av de foreslåtte direktivbestemmelsene ble diskutert. I forbindelse med forslag om et direktiv på tjenesteområdet er det også avholdt et seminar som satte fokus på problemstillinger på forbrukerområdet.

Samarbeidet om gjennomføringen av allerede vedtatte direktiver tar sikte på å få til en felles tolkning og forståelse av direktivene. Dette samarbeidet har vist seg å være nyttig fordi det også utveksles bakgrunnsinformasjon om direktivene som ikke er tilgjengelig for EFTA-landene som ikke har vært med i vedtaksprosessen. Videre gir samarbeid om gjennomføring av direktiver mulighet for felles regler med høyere nivå av forbrukerbeskyttelse enn direktivene legger opp til hvis landene ønsker dette. I 2004 er det blitt utarbeidet en utredning om direktivet om fjernsalg av finansielle tjenester og hvordan direktivet best mulig fra et forbrukerståsted kan implementeres i de nordiske landene. Utredningen er senere blitt brukt som underlag av en nordisk departemental arbeidsgruppe som har ansvar for gjennomføringen av direktivet.

Juridisk styringsgruppe har også som mål å videreutvikle forbrukerlovgivningen i Norden. Av utredninger på dette området kan nevnes en rapport om mellommenns (formidlers) ansvar som er særlig aktuelt ved Internetthandel, samt en rapport om togpassasjerers rettigheter. I tillegg er det blitt utarbeidet en utredning om basistjenester på bankområdet.

Bærekraftig forbruk

Den nordiske produktorienterte miljøstrategien ble vedtatt av miljø-, nærings- og konsumentmi-

nistrene i 2001. Strategien beskriver et sett av virkemidler som skal bidra til å minimalisere produktenes samlede miljøbelastning i et livssyklusperspektiv, og inngår som ledd i den overordnede strategi for et bærekraftig Norden. En tverrsektoriell arbeidsgruppe for integrert produktpolitikk (NMRIPP) ble etablert i 2002 for å følge opp strategien. Gruppen har sitt utspring i POMS (produktorientert miljøstrategi)-gruppen fra 1998 og den tverrsektorielle gruppen mellom EK-miljø og EK-konsument. NMRIPP-gruppen legger stor vekt på å følge og påvirke arbeidet med integrert produktpolitikk (IPP) i EU.

I 2004 har NMRIPP-gruppen blant annet bidratt med innspill til arbeidet med et nytt nordisk miljøhandlingsprogram for 2005–2008. Gruppen har også ført strategidiskusjoner dels som ledd i arbeidet med å fremme forslag om fortsatt arbeid etter at mandatet utløper 31. desember 2004. Det er knyttet særlige utfordringer til å engasjere samtlige relevante sektorer i arbeidet med IPP.

NMRIPP-gruppen har etablert fire undergrupper som fokuserer på spesifikke temaer innenfor integrert produktpolitikk. Undergruppene styrer prosjekter og fremmer informasjonsutveksling mellom nordiske eksperter og myndigheter. Én undergruppe arbeider med miljøinformasjon til konsumenter. Denne gruppen har blant annet fulgt opp forstudien «Miljøinformasjon som styrmedel» (TemaNord 2003:540) om miljøinformasjon som drivkraft for å skape atferdsendringer. Rapporten dannet det faglige grunnlaget for en konferanse om miljøkommunikasjon – Greencom04 – som ble arrangert i Stockholm våren 2004. Konferansen samlet over 100 deltakere hovedsakelig fra de nordiske land, men også fra enkelte andre europeiske land og Japan. Resultatene fra konferansen inngår blant annet i undergruppens prosjekt for utarbeidelse av en håndbok med nordiske anbefalinger for tilrettelegging av forbrukerrettet informasjon om miljø og bærekraftig forbruk. Håndboken forventes ferdigstilt høsten 2004.

Nordisk Miljømerking

Den nordiske miljømerkeordningen Svanen hadde ved utgangen av 2003 gyldige kriterier for 58 produktgrupper. Nordisk Miljømerking arbeider kontinuerlig med å effektivisere kriterieutviklingen og beslutningssystemet. Det ble i løpet av 2003 utstedt 233 nye lisenser, 32 lisenser utløp som følge av reviderte og skjerpede kriterier for produktgrupper og 24 lisenser ble sagt opp. Ved utgangen av 2003 var det 1 016 gyldige lisenser for Svane-

merket. Nordisk Miljømerking har som mål å tildele 150 nye Svanemerkelisenser i 2004. Stiftelsen Miljømerking i Norge har ambisjoner om at 85 pst. av befolkningen i Norge skal ha kjennskap til Svanemerket. I 2004 vil markedsføringen i stor grad bli rettet mot småbarnsfamilier gjennom prosjektet «En god start». Prosjektet konsentrerer seg om det nordiske miljømerket Svanen, det europeiske miljømerket Blomsten og Debios Ø-merke (økologisk mat).

Nærområdene

I tråd med den reviderte nærområdestrategien er den direkte bistandsvirksomheten til Baltikum avviklet med sikte på at dette skal avløses av ordinært myndighetssamarbeid. Et første møte på embetsmannsnivå mellom de nordiske og baltiske stater ble holdt i Riga i mai 2003. De baltiske statenes medlemskap i EU gir et nytt og forsterket grunnlag for samarbeid på EU/EØS-relaterte temaområder. De baltiske ministre ble derfor invitert til å delta i det nordiske forbrukerministertøtet i september 2004, hvor en deklarasjon (Akureyri-deklarasjonen) om økt nordisk-baltisk samarbeid om forbrukerbeskyttelse ble godkjent.

Formen på det videre samarbeidet med Russland har i 2004 vært preget av noe usikkerhet. På grunn av omorganisering i Russland, ligger det an til at det både sentralt og lokalt kommer til å bli nye samarbeidspartnere i det videre arbeidet. I tillegg har embetsmannskomiteén (EK-K) drøftet hvordan samarbeidet med Russland kan utbygges og forbedres. En avklaring ventes å finne sted i løpet av høsten 2004.

Et samarbeid om forbrukerspørsmål i Vest-Norden startet opp i 2003. Fokus ble satt på forbrukerpolitikk og -organisering i små øysamfunn, samt behovet for lovgivning som beskytter forbrukerne.

5.16 Mattrygghet og ernæring

Det nordiske samarbeidet på området ledes av Embedsmannskomiteén for næringsmidler (EK-livs). EK-livs arbeider med prinsipielle spørsmål knyttet til mat, og fungerer som et kontaktnett for å innhente informasjon, samordne forvaltningen og koordinere de nordiske innspill i internasjonale fora.

EK-livs aktiviteter er til og med 2004 fastlagt i Handlingsprogram for Det nordiske levnedsmiddelsamarbeidet fram til år 2004 og i den nordiske bærekraftstrategiens kapittel om mattrygghet. EK-

livs handlingsprogram er, sammen med handlingsprogrammene for de to embetsmannskomiteéene NEF og NEJS, evaluert i 2003 og revidert i 2004 med sikte på å fastsette ett nytt felles handlingsprogram forankret i den nordiske bærekraftstrategien.

Fra opprinnelig å være et fagforum fremstår EK-livs i 2004 med økt vektlegging av matpolitikken. Fra norsk side er det nytt at alle de tre matdepartementene deltar i EK-livs sammen med Mattilsynet.

Det overordnede målet for arbeidet i EK-livs er å beskytte forbrukerne mot helserisiko knyttet til inntak av mat og drikke, mot villedende markedsføring av matvarene, å sikre matvarenes kvalitet samt å oppmuntre befolkningen til gode kostvaner.

Det nordiske samarbeidet konsentreres om lovgivning, kontroll, toksikologi, mikrobiologi og kjemi knyttet til mat, kost- og ernæringsspørsmål, forbrukerinformasjon, samt koordinering av nordiske synspunkter i aktuelle internasjonale fora.

Samarbeidet er bygget opp i samsvar med «fra jord og fjord til bord»-tankegangen slik at planlegging av samarbeidet på de spesifikke områdene alltid gjennomføres innenfor rammen av det helhetsperspektivet som «fra jord og fjord til bord»-tankegangen er uttrykk for. I denne sammenhengen er det også opprettet en ad-hoc arbeidsgruppe som skal arbeide med dyrehelse og dyrevelferd for en periode på to – tre år. Endelig mandat for gruppen ble godkjent på EK-livs' møte i august 2004.

Det legges vekt på at risikovurderinger systematisk skal inngå som et vesentlig element i arbeidet med å opprettholde det ønskede høye beskyttelsesnivået. Det er et overordnet mål å satse på å utvikle strategier for å påvirke hele matkjeden for å redusere risikoen for helseskadelige stoffer i sluttproduktene mest mulig. De nordiske landene er enige om å legge risikoanalyse og føre-var-prinsippet til grunn når det treffes beslutninger på matområdet.

Det nordiske samarbeidet på matområdet har utviklet seg sterkt i de seneste årene. Grønlands-erklæringen som ble vedtatt av ministermøtet for fiskeri-, jord- og skogbruks- og matministrene på Grønland i august 2002, viser at de nordiske landene er enige om å arbeide sammen for å øke sin innflytelse i internasjonale organisasjoner og prosesser, og for å sikre effektiv forbrukerinnflytelse i beslutningsprosesser ved utvikling av regler om mat og om kontroll av mat. Denne er blitt fulgt opp i 2003 og 2004 gjennom flere prosjekter og tiltak.

Island som er ordførende for Ministerrådet i 2004, sier i sin programerklæring blant annet at de vil følge opp Grønlandsdeklarasjonen og gjøre en

innsats for å koordinere tiltak som har til hensikt å sikre forbrukernes og produsentenes interesser. I denne forbindelsen skal det avholdes en konferanse i oktober 2004: Safe and Wholesome Food, Nordic Reflections.

Samarbeidet utvikler seg dynamisk i takt med endrede samfunnsmessige betingelser og nye krav. Globaliseringen av matproduksjonen og handelen med mat har forsterket behovet for internasjonale strategier og regler. Håndteringen av matvarer er i stor grad flyttet fra hjemmet til industrien, og en hurtig teknologisk utvikling har akseletert produktutviklingen. I samspill med stadig stigende internasjonal handel har dette ført til en betydelig større variasjon i tilbudet av matvarer.

Globaliseringen og industrialiseringen av matproduksjon og matdistribusjonen kan i betydelig grad påvirke beskyttelsesnivået i landene. Globale samhandelsnormer kan gjøre det nødvendig å liberalisere nasjonale lovgivninger på visse punkter, men samtidig forbedres mulighetene for at importerte matvarer er produsert i overensstemmelse med slike normer, noe som vil kunne føre til færre helsemessige risiki knyttet til inntak av matvarene.

Helsemessige risiki knyttet til mat er i økende grad tema i samfunnsdebatten. Den politiske prioriteringen av å sikre helsemessig trygg mat har derfor økt i den industrialiserte verden. Matområdet danner skjæringspunktet mellom forbruker- og helsemessig beskyttelse, miljøhensyn og næringsinteresser. Alle parters interesser danner grunnlag for de nordiske landenes samarbeid på området, men i lys av det ovennevnte prioriteres særlig områder knyttet til hensynet til forbrukernes helse.

Under EK-livs er det etablert nordiske arbeidsgrupper for næringsmiddelovgivning (NNL), næringsmiddelkontroll (NNK), næringsmiddel toksikologi (NNT), næringsmiddel mikrobiologi (NNM) og kosthold og ernæring (NKE). Arbeidsgruppene har møter to ganger årlig, og har faste representanter fra alle de nordiske landene. Arbeidsgruppene er under evaluering.

Grunnpilarene i samarbeidet på matområdet er undersøkelse og kartlegging av faglige problemstillinger som kan danne grunnlag for politiske og administrative beslutninger i de nordiske landene, og som kan danne et felles grunnlag for landenes arbeid i internasjonale fora som EU og Codex Alimentarius. Prosjektarbeid blir som hovedregel initiert av arbeidsgruppene etter faglige drøftelser og etter overordnede prioriteringer og føringer fra EK-livs og Ministerrådet. Prosjektarbeidet koordineres av EK-livs.

Tallinn-erklæringene

I november 2003 møttes de nordiske og baltiske matministrene i Tallinn. Norge var representert ved landbruksministeren og embetsverket fra de tre matdepartementene. Det ble vedtatt tre ministererklæringer i løpet av konferansen.

I erklæringen om fremtidig samarbeid mellom de nordiske og baltiske land i perioden 2004–2006 uttrykkes det enighet om økt samarbeid og konsultasjoner innen landbruk, skogbruk, fiskeri og mat. Ministrene besluttet å møtes igjen senest i 2006. Russland skal inviteres til forberedelsesarbeidet.

Erklæringen om trygg mat støtter opp om økt samarbeid for å styrke mattryggheten i regionen med fokus på å utvikle måter å samhandle på for å oppnå styrket innflytelse i internasjonalt samarbeid. Samarbeidet skal sette landene i regionen i stand til å bli en drivkraft på mattrygghetsområdet. Prioriterte innsatsfelter i perioden er sporbarhet, zoonoser (sykdommer som kan overføres mellom dyr og mennesker), dioksiner og et effektivt system for matkontroll ut fra helkjede-tankegangen.

Den tredje erklæringen har som mål å utvikle økologisk mat og landbruksproduksjon i de nordiske og baltiske landene.

Ernæring

Nordisk arbeidsgruppe for kost- og ernærings spørsmål (NKE) ivaretar det nordiske samarbeidet om ernæring, kosthold og helse. NKE legger vekt på å arbeide med de kostbestanddeler og de virkemidler som man til enhver tid mener har størst betydning for helsen i de nordiske land. Man ønsker å bidra i arbeidet for å få til helsemessig gunstige forandringer i befolkningenes kosthold, særlig ved å minske inntaket av mettet fett og å øke forbruket av frukt og grønnsaker. Prosjekter som utreder tiltak som kan bidra til å stoppe den økende forekomsten av overvekt i befolkningen, prioriteres.

NKE ser til at det blir utarbeidet «Nordiska næringsrekommandasjoner» som er en viktig del av kunnskapsgrunnlaget for det helsefremmende arbeidet. Førrige utgave ble publisert i 1996. Neste reviderte utgave, som inkluderer anbefalinger om fysisk aktivitet, forventes ferdig i 2004.

Stadig raskere forandringer i produksjonsteknologi, internasjonal handel, tilbud og forbruk av matvarer øker behovet for at en i Norden styrker kunnskapen om forandringer i ernærings situasjonen og matvarenes sammensetning, samt øker kunnskapen om kostholdsrelaterte helseproblemer og risikogrupper. Beriking av matvarer er ett

eksempel på hvordan matens sammensetning kan forandres, og er et aktuelt tema i EU. Arbeidet med EUs berikingsforordning vil fortsette i kommende år. Tidligere har beriking bare vært benyttet når det har vært behov for å forebygge mangler. En voksende trend er at man tilsetter matvarene næringsstoffer for å gjøre dem mer attraktive for forbrukerne. Dette kan føre til at inntaket av visse næringsstoffer kan bli for høyt. NKE ser behovet for å lage felles nordiske strategier for hvordan berikings spørsmål og bruk av helsepåstander skal løses.

Det anses viktig å styrke innsatsen på områdene:

- Matvarenes sammensetning
- Utviklingen i kostholdet og ernærings situasjonen i befolkningen generelt og i ulike grupper
- Beriking og risikovurderinger
- Ernæringsmessige aspekter av merking og markedsføring.

Enkelte prosjekter og tverrsektorielle samarbeid

Prosjektet om indikatorer for bærekraftig utvikling av mattrygghet i Norden ble startet i 2003 og har i løpet av tiden frem til mars 2004 ferdigstilt sin rapport «Hållbar utveckling – en ny kurs för Norden» med forslag til 11 indikatorer som anses relevante for perioden 2005–2008. Rapporten inneholder mål- og innsatsbeskrivelser i tilknytning til de ulike indikatorene.

Norge leder et nordisk prosjekt om sporbarhet med deltagelse fra alle de nordiske landene. Prosjektet har som formål å utdype og beskrive hva som menes med sporbarhet, hvilke krav som gjelder i dag og hvilke som er under utarbeidelse. Rapporten tar for seg områdene storfekjøtt, fisk, økologi og GMO. Rapporten vil være et bidrag til å danne et generelt grunnlag for kunnskap om sporbarhet. Den vil også fungere som en introduksjon til sporbarhetsområdet for tilsynspersonell. Håpet er at det vil understøtte utviklingen av effektive sporbarhetssystemer i før- og matindustrien. Rapporten skal være ferdig innen 31.12.2004.

En felles nordisk arbeidsgruppe har utarbeidet forslag til et nordisk rammeprogram for forskning og utdanning innenfor fiskeri, jordbruk, skogbruk og mat. Programmet skal støtte oppgaver hvor det gir en merverdi å ha et nordisk samarbeid utover nasjonale tiltak. Arbeidsgruppens forslag vil bli behandlet i løpet av 2004.

Samarbeidet med nærområdene

NordBalt er et nettverksamarbeid mellom de baltiske landene og de nordiske landene etablert av

EK-livs. Det skal være et forum for aktiv koordinering og strategiske diskusjoner om matkontroll mellom landene. Medlemmene deltar på likeverdige nivå for å utveksle erfaringer, diskutere felles problemstillinger, skissere løsninger og gi informasjon til felles utbytte og nytte for landene.

Hygieneregelverket danner på mange måter en basis for arbeidet i gruppen, men problemstillinger innenfor hele matområdet kan tas opp og diskuteres. Nord-Balt har eksistert siden midten av 90-tallet. Møtene finner sted to ganger i året, vekselvis i de baltiske og nordiske landene. Når møtene finner sted i Baltikum, arrangeres også et seminar for deltagere fra regionen. Norge har formannskapet i gruppen og ansvaret for tildelte økonomiske midler. Nord-Balt har faste medlemmer, to fra hvert av de nordiske land og tre fra hvert av de baltiske landene. Neste møte finner sted i Litauen i oktober 2004 med tema og seminar innenfor emneområdet sporbarhet. Selv om intensjonen med samarbeidet lenge var å gi impulser og tilføre kompetanse til de baltiske land, har arbeidsgruppen mer og mer fått preg av å være et forum for felles nordisk-baltisk utveksling av erfaringer, idéer og strategier for moderne tilsyn.

Det er også dannet et nordisk-baltisk nettverk for ernæringsarbeidet (Nordic Baltic Network on Public Health Nutrition), hvor tema er erfaringsutveksling om tiltak for å overvåke og påvirke kostholdet i befolkningen.

Vest-Nordisk Forum er et nettverksamarbeid mellom Grønland, Island, Færøyene og Norge, der også Grønlandskontoret i Danmarks Fødevarerdirektorat deltar. Det skal aktivt støtte utviklingen av tilsynssystemene i landene. Forumet ledes fra Norge. Forumet baseres i vesentlig grad på erfaringsutveksling mellom landene og på kompetanseoverføring, særlig til Grønland, Island og Færøyene. Det er ett møte årlig som alternerer mellom Grønland, Island, Færøyene og Norge. I juni 2004 var møtet i Nuuk på Grønland. Hovedtemaet er utvikling av virksomhetenes egenkontrollsystemer basert på Codex Alimentarius' prinsipper om fareanalyse og kritiske kontrollpunkter (HACCP). En utfordring er at HACCP som prinsipp for egenkontroll generelt oppfattes som krevende, ikke minst for mindre virksomheter, sett i sammenheng med at virksomhetene i landene hovedsakelig er små.

5.17 Likestilling

Det nordiske samarbeidet på likestillingsområdet ledes av embetsmannskomiteén for likestilling. Det er redegjort for utfordringer og utviklings-

trekk i heftet «Nordisk likestillingssamarbeid for 2001–2005». Komiteén vil i løpet av 2004 evaluere erfaringene med samarbeidet og legge til grunn en ny handlingsplan for samarbeidet, basert på erfaringene fra evalueringen. Evalueringen vil omfatte spørsmålet om samarbeidet skal fortsette.

Grunnbevilgning gis av komiteén til Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning (NIKK), og komiteén er ansvarlig for oppnevning av styremedlemmer til instituttet. NIKK er lokalisert i Norge ved Universitetet i Oslo. Instituttet er samarbeidsorgan for feministisk, kvinne-, manns-, kjønns- og likestillingsforskning i Norden og koordinerer og informerer om kvinne- og kjønnsforskning samt driver, fremmer og initierer forskning, primært innen Norden. Ny daglig leder ble ansatt høsten 2003.

For øvrig kan det vises til Nordisk Ministerråds tverrsektorielle handlingsplan for barne- og ungdomspolitisk samarbeid 2001–2005, som også omfatter samarbeid med nærområdene (de baltiske land, Nordvest-Russland og Arktis). De overordnede målsettingene er å fremme sikkerhet og bidra til en trygg og stabil utvikling, samt økt felles verdigrunnlag og økonomisk samarbeid. I planen heter det at «relativt høy grad av likestilling mellom kjønnene kan forstås som en viktig felles identitet for Nordens barn og unge, ikke minst i det internasjonale samarbeidet. Særlig viktig er det å fremme likestilling som en positiv identitet som kan bidra til å fremme likestilling mellom kjønnene i oppfølgingen av Handlingsplanen om barn og unge i nærområdene, der selve likestillingsbegrepet har kommet i miskreditt etter de gamle kommunistregimenes fall».

Nordisk-baltisk samarbeid mot handel med kvinner

I et uformelt møte i Stockholm i april 2003 mellom de baltiske og nordiske ministrene for likestilling og ministrene for justis og innenriksområdet var det enighet om at kampanjeperioden skulle munne ut i en felles tverrpolitisk nordisk-baltisk plattform for samarbeid i årene som kommer, der man også tok sikte på at samarbeidet etter hvert skulle inkludere Nordvest-Russland.

Arbeidet med Regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn viser at det er igangsatt arbeid på alle planens 23 tiltak. I arbeidet så langt har beskyttelse og bistand til kvinner og barn som er ofre for menneskehandel vært et prioritert område.

Planer for nordisk likelønnsprosjekt

I alle de nordiske land pågår det nasjonalt arbeid med å minske og endelig fjerne lønnsforskjellen mellom menn og kvinner. De nordiske arbeids- og likestillingsministrene besluttet i 2001 å innlede et samarbeid for å utrede og finne felles løsninger for hvordan man skal oppnå lik lønn for kvinner og menn i Norden. Det ble opprettet en nordisk arbeidsgruppe med representanter fra likestillings- og arbeidsmarkedsfeltet. Gruppen fikk i mandat å gi en oversikt over utviklingen i de nordiske landene de siste 10 årene på området lønnsforskjeller og likelønn mellom kvinner og menn og å utarbeide et prosjektforslag til et felles nordisk prosjekt. Prosjektforslaget ble ferdigstilt i 2003 og fokuserer på bedre nordisk likelønnsstatistikk og kunnskapsanalyser som skal identifisere hva som påvirker lønnsforskjellene mellom kvinner og menn. De to embetsmannskomiteene ble ikke enige om et prosjekt slik arbeidsgruppen foreslo, og prosjektet ble overlatt det islandske formannskapet som i løpet av høsten 2004 vil legge fram et omforenet forslag som forventes å bli vedtatt på et felles ministermøte i Island høsten 2004.

Integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i nordisk økonomisk politikk

Målet er at nordisk økonomisk politikk, herunder statsbudsjettene, skal bidra til det overordnede målet om et samfunn basert på full likestilling mellom kjønnene. Innenfor rammen av handlingsprogramperioden 2001–2005 er målet å utvikle metoder og modeller for integrering av kjønnsperspektiv og likestilling i nordisk økonomisk politikk, herunder statsbudsjettene. Metodeutviklingen skal skje med utgangspunkt i nasjonale pilotprosjekter i alle de nordiske land. Bakgrunnen for arbeidet er bl.a. at de nordiske landene har gitt sin tilsutning til Handlingsplanen fra den 4. verdenskvinnekonferansen i Beijing 1995 og derigjennom forpliktet seg til å innarbeide et kjønnsperspektiv i alle vesentlige politiske beslutninger (Gender Mainstreaming). Dette omfatter de nasjonale statsbudsjettene, som spiller en nøkkelrolle i landenes politiske prioriteringer. Ifølge mandatet skal projektforslaget inneholde konkrete forslag med anvisning av metoder og tiltak på de ulike budsjettområdene.

Nordisk prosjektleder ble tilsatt i februar 2004 og støttes av en nordisk prosjektgruppe, med representanter fra både Finansdepartementene og likestillingsmyndighetene. Prosjektet tenkes lansert på en internasjonal konferanse tidlig i 2005. Konferansen vil gjennomføres i samarbeid mellom NMR og OECD.

Menn og likestilling

Nordisk Ministerråd har vedtatt at det ene av i alt tre prioriterte innsatsområder i arbeidsperioden 2001–2005 skal være menn og likestilling. Arbeidet har vært lagt til en arbeidsgruppe med representanter fra de nordiske landene.

Som oppfølging til det norske formannskapet, lanserte barne- og familieminister Laila Dævøy på et møte med de nordiske likestillingsministrene i Helsingfors i november 2001 idéen om å utvikle et nordisk forskningsprogram om den nordiske mannen. På ministermøtet i Stockholm i november 2003 ble prosjektet skrinlagt inntil videre grunnet usikkerhet med finansieringen. Det er imidlertid bevilget ekstra midler til NIKK for at de skal arbeide videre med å sette mannsforskningen i Norden på dagsorden, og arbeidsgruppen vil i samarbeid med NIKK i løpet av 2004 og 2005 avholde fire nordiske konferanser som sikter på å kartlegge og videreutvikle arbeidet om menn og vold, menn mellom arbeidsliv og familie, menn i kvinneyrker og maskulin kjønnssoialisering i idrett og i militærvesenet. I 2006 vil det bli holdt en nordisk konferanse for beslutningstakere der erfaringene og utfordringene fra konferansene og NIKKs arbeid blir framlagt, sammen med forslag til hva som kan gjøres framover.

Kjønnsperspektiv på minoritetspolitikk

Som et ledd i det nordiske samarbeidet om likestilling i et flerkulturelt Norden fulgte Sverige i sin formannskapsperiode opp Norges dialogmøte for nordiske kvinner med minoritetsbakgrunn i 2002 med en konferanse i Malmö i mai 2003. Representanter fra de nordiske lands likestillingsmyndigheter var med i en planleggingsgruppe for konferansen.

Pornofisering av det offentlige rom og oppfatninger om kjønnsroller

De nordiske likestillingsministre besluttet i 2003 å gå sammen om finansiering av en undersøkelse om pornografiens eventuelle innflytelse på nordiske unges oppfatning og forståelse av kjønn, og hvordan utbredelsen av pornografiske uttrykk påvirker oppfatninger om kvinner og menn. Prosjektet er toårig.

Informasjonstiltak

Hjemmesiden for likestillingssektoren som ble lansert av likestillingsministrene i Norge, Dan-

mark og Finland under Nordisk Råds sesjon i Helsingfors ultimo oktober 2002 – <http://gender.norden.org> – er på plass. Island har overtatt ansvaret for videreutvikling av hjemmesiden i 2004. Ansvaret vil følge formannskapslandet.

5.18 Justissektoren

Det nordiske lovsamarbeidet har på grunnlag av Helsingforsavtalen av 1962 som mål å skape mest mulig ensartet lovgivning for de nordiske landene. Det pågår kontinuerlig arbeid med å utveksle informasjon og erfaringer om lovgivningsarbeid og å tilpasse og revidere lovgivningen i nordiske landene med sikte på størst mulig rettslikhet. Innenfor justissektoren skjer arbeidet i stor grad i direkte kontakt mellom departementene i de nordiske land.

For perioden 2002–2005 gjelder et samarbeidsprogram og et årlig handlingsprogram for det nordiske lovgivningsarbeidet.

Samarbeidet på området for EU/EØS-spørsmål er en viktig del av det nordiske lovsamarbeidet, siden en stadig økende andel av lovarbeidet er initiert gjennom EU-regler. Det er et overordnet mål å sørge for nordisk rettslikhet ved gjennomføringen av EU-regelverk i nasjonal lovgivning. Det tilstrebes også å sikre nordisk samarbeid ved forberedelsen av nytt EU-regelverk. Det legges blant annet vekt på å få utformet nye bestemmelser i samsvar med nordiske lovgivningstradisjoner. Dette arbeidet kommer til å fortsette.

En egen strafferettsgruppe med deltakere fra de nordiske justisdepartementene har et særlig ansvar for nordisk samarbeid innenfor områdene strafferett og straffeprosess. Gruppen møtes fast to ganger i året for å drøfte lovgivningsspørsmål på området. En egen arbeidsgruppe er gitt i oppdrag å vurdere hvordan rettslige tiltak mot terrorhandlinger best kan utformes for å ivareta rettssikkerhetshensyn og trygge menneskerettighetene. Gruppen arrangerte i 2003 et nordisk seminar i Oslo for å belyse spørsmålene. Det er også påbegynt et arbeid med å revidere de nordiske utleveringslovene i lys av EUs rammebeslutning om den europeiske arrestordren.

Innenfor det tradisjonelle nordiske samarbeidet spiller privatretten en sentral rolle. På oppdrag for de nordiske justisministrene har en arbeidsgruppe ledet av professorene Anders Agell (Uppsala) og Peter Lødrup (Oslo) undersøkt mulighetene for å harmonisere familie- og arveretten samt rettsforhold mellom barn og foreldre i Norden. Studien utgjør 4 bind på samlet 2000 sider. Studien

redegjør for de viktigste ulikhetene i rettsreglenes utforming, anvendelse og formål med sikte på å avdekke forskjeller som kan skape vansker eller overraskelser i nordisk samkvem og å gi grunnlag for å utvikle en nordisk modell i familie- og arvelovgivning i møtet med Europa. Nordisk Ministerråd undersøker muligheten for å få familierettsbøkene publisert på engelsk. Det vil bli tatt stilling til hvordan arbeidet bør følges opp og om det bør treffes tiltak for å fremme en økt harmonisering av familie- og arvelovgivning i de nordiske land. Det kan i den forbindelse nevnes at det 2. desember 2003 ble avholdt et nordisk seminar om familierett i Stockholm hvor nærmere 100 eksperter drøftet harmoniseringsspørsmålene innenfor sentrale deler av familie- og arveretten etter innledning av professorene Agell og Lødrup m. fl.

Det tradisjonelle nordiske lovsamarbeidet på sjørettens område videreføres. Det holdes blant annet drøftelser på departementsnivå om arbeidet i regi av UNICITRAL med en ny konvensjon om stykkgodstransport til sjøs.

Nordisk Ministerråd besluttet høsten 2003 å opprette en stående nordisk arbeidsgruppe på selskapsrettens område. Arbeidsgruppen skal tre i funksjon hver gang en EU-rettsakt på selskapsrettens område skal gjennomføres i nasjonal rett. Gruppens første møte planlegges holdt høsten 2004 i Oslo. Det holdes uformell kontakt mellom embetsmenn i de nordiske landene om gjennomføringen av rådsforordningen om europeiske selskaper.

Med utgangspunkt i møtet mellom de nordiske og baltiske justisministrene i mai 2004 kommer samarbeidet med nærområdene (Baltikum og Nordvest-Russland) om rettslige spørsmål til å fortsette.

Politisamarbeidet generelt

Samarbeidet mellom de nordiske lands politimyndigheter er forankret i avtaler og enkelte uniforme lover (blant annet nordisk lov om utlevering). Sentralt i denne forbindelse står den nordiske politisamarbeidsavtalen fra 2002 som nå har avløst den tidligere politisamarbeidsavtalen fra 1972. Det nordiske politisamarbeidet karakteriseres ved at lokal politimyndighet stort sett kan forholde seg direkte til lokal politimyndighet i annet nordisk land uten å måtte gå via sentrale myndigheter. Et annet karakteristisk trekk er den mange steder nære regionale kontakten mellom politidistriktene på begge sider av grensene og regelmessige møter der strategier for bekjempelse av grenseoverskridende kriminalitet avtales. Det er en utvikling på gang med regio-

nale samarbeidsavtaler mellom politiet i de nordiske land om bekjempelse av kriminalitet i grenseområdene. Som et eksempel kan nevnes at det nylig er inngått en slik avtale mellom politiet i Hedmark og Värmland på svensk side.

De nordiske rikspolitisjefer møtes en gang i året. Dette møtet er både av orienterende art og initierer en felles nordisk kamp mot kriminalitet. Det avholdes også en rekke møter på forskjellig nivå, blant annet på kriminalteknisk nivå, på det utdanningsmessige området og på operativt/strategisk plan mellom de nordiske land.

Den nye politisamarbeidsavtalen av 2002 bygger på 1972-avtalen. Avtalen omfatter ved siden av å regulere samarbeidet på de kriminalitetsbekjempende og kriminalitetsforebyggende områder, også informasjonsutveksling i politiets forvaltningssaker. Den nye avtalen muliggjør også til en viss grad en fordypning av samarbeidet. Avtalen oppfordrer blant annet til at det avholdes regionale møter over grensene for å fordype samarbeidet.

I tillegg til de ovenfor nevnte møter, pågår det et arbeid i regi av en nordisk arbeidsgruppe som skal komme med forslag til ytterligere utbygging og fordypning av det nordiske politisamarbeidet. Arbeidsgruppen ledes av en representant for Politidirektoratet.

Samarbeidet mellom de nordiske land skjer også gjennom det internasjonale politisamarbeidet innen Schengen-, Europol- og Interpolsamarbeidet.

Politi- og tollsamarbeidet i Norden (PTN)

Samarbeidet som nå er av generell kriminalitetsbekjempende karakter, er av vesentlig betydning for det arbeid som drives fra Norden for å bekjempe grenseoverskridende, organisert kriminalitet. Samarbeidet er av dynamisk karakter, og samarbeidet justeres etter hvert som utviklingen i det internasjonale kriminalitetsbildet gjør det nødvendig, for eksempel evalueres hver enkelt utplassering av sambandsmenn hvert år.

Politisambandsmenn

I samarbeid med de andre nordiske land er det utplassert politisambandsmenn i en rekke land. Hovedoppgaven med ordningen er å skape et kontaktledd med landenes myndigheter. Hovedoppgaven er å lette samarbeidet mellom landene og formidle informasjon innen kriminalitetsbekjempelse. Det er også utplassert politisambandsmenn med særskilte oppgaver innen utlendingsfeltet.

Nordisk materiellsamarbeid

Utveksling av informasjon om politimateriell og spesifisering av dette sammen med andre nordiske politimyndigheter har vært et satsingsområde i flere år. Dette er de senere år ytterligere forsterket ved at samarbeidet er utvidet til også å omfatte felles utlysning av materiellanskaffelser og felles kontraktsforhandlinger.

Felles nordiske kontrakter gir større volum av materiell og derved muligheter for gunstige priser. Samarbeidet medfører også at de nordiske politimyndighetene kan utnytte hverandres kapasitet og kompetanse mht. testing og evaluering av produkter.

Samarbeidet mellom de nordiske riksadvokater

Det er en nær kontakt og godt samarbeid mellom de nordiske riksadvokater. Årlig avholdes møter for erfaringsutveksling og diskusjon av faglige temaer som kriminalitetsutvikling, lovspørsmål, metodespørsmål, innsats mot særskilte kriminalitetsformer mv. Det foregår også et nært samarbeid mellom riksadvokatene både på det generelle plan og i forbindelse med enkeltsaker.

Som ledd i den strategiske bekjempelsen av organisert kriminalitet i Østersjø-området er det etablert et samarbeid mellom riksadvokatene i regionen, blant annet gjennom det årlige Baltic Sea-møtet. I tillegg til å rette søkelyset på aktuelle kriminalpolitiske felt arbeides det også for å finne praktiske løsninger på felles problemer og å forbedre og effektivisere kommunikasjonen mellom påtalemyndighetene i landene.

Forholdet til EU

Norges posisjon som ikkemedlem i EU gjør det påkrevet med blant annet nære bilaterale forbindelser til EU-landene. Det er en viktig strategi for Norge først og fremst å samarbeide med de øvrige nordiske land som er medlemmer av EU for å kunne få anledning til å fremme våre interesser overfor EU og for å innhente ønsket informasjon om de pågående justispolitiske prosesser i unionen. Kontaktene med de andre nordiske land skjer som oftest uformelt utenfor de etablerte strukturer, og må sies å være generelt sett meget godt og av stor verdi for oss.

Miljøkriminalitet

I april 1999 besluttet riksadvokatene i Østersjølandene å nedsette en ekspertgruppe som skulle fore-

ta undersøkelser omkring internasjonal miljøkriminalitet i Østersjølandene. Ekspertgruppen har avholdt årlige møter og utarbeidet rapporter om bekjempelse av forurensning fra skip i Østersjøområdet. Det har også vært et uformelt samarbeid mellom påtalemyndighetene i de nordiske landene, og det har vært avholdt konferanser om miljøkriminalitet.

I 2002 ble ekspertgruppen for bekjempelse av organisert miljøkriminalitet etablert under Baltic Sea Task Force. Ekspertgruppen skal i særlig grad ha fokus på oljeforurensning og grensekryssende transport av farlig avfall. Ekspertgruppen har utarbeidet en felles manual for etterforskning av oljeforurensning fra skip. Manualen er besluttet implementert av samtlige land under Baltic Sea Task Force-samarbeidet. Arbeidet med å presentere manualene for de respektive land igangsettes høsten 2004. Norge har for tiden formannsvervet i ekspertgruppen. Det er avholdt en konferanse i 2002 og to konferanser i 2003. Neste konferanse avholdes i Latvia høsten 2004.

Samarbeidet med de baltiske land

Gjennom EØS finansieringsordningene vil Norge de kommende årene utvikle et nært samarbeid med de baltiske landene når det gjelder utvikling og modernisering av institusjoner og funksjoner innen kriminalitetsbekjempelse og strafferettsapparatet. Både politi og fengselssystemet står sentralt blant de fagfelter hvor Norge satser på å bistå landene med å forbedre sine evner til å forebygge og håndtere den voksende kriminaliteten som gjør seg gjeldende i stigende grad. Tiltakene vil avløse samarbeidsordningene som har vært gjennomført de senere årene på prosjektbasis i fasen hvor de baltiske land var søkere til EU.

Parallelt med samarbeidet via EØS-avtalen vil Norge fortsette sin deltakelse i det omfattende justis- og innenrikspolitiske samarbeidet i Østersjøområdet. Baltic Sea Task Force on Organized Crime legger til rette for et uformelt og løpende samvirke mellom flere rettshåndhevende myndigheter i de berørte landene. Samarbeidet foregår på flere nivåer, både mellom eksperter på ulike fagfelter og på politisk nivå. Her diskuterer man så vel strategiske spørsmål om samarbeidets utvikling som operative aksjoner som gjennomføres med jevne mellomrom.

Nordvest-Russland

Norske myndigheter har utviklet et godt samarbeid med russiske grensemyndigheter omkring al-

le aspekter ved grensespørsmål i nord. Både selve håndteringen av grensekontrollen og samarbeidet om grensekryssende kriminalitet står sentralt på dagsorden i dialogen mellom politiet og grensekommisærene.

Nordisk-Baltisk kontaktgruppe (Nordic-Baltic Contact Group, NBCG)

Under det nordisk-baltiske justisministermøtet som ble avholdt i Reykjavik 3. november 1999 ble det besluttet å opprette en kontakt/samarbeidsgruppe på embetsmannsnivå med mandat til å legge opp nærmere rammer for samarbeidet mellom de nordiske og baltiske land og følge opp de prioriteringer som foretas på de nordisk-baltiske justisministermøtene. Gruppen hadde sitt første møte i mars 2000, og har siden møttes ved behov. Gruppen har ett medlem fra hvert av de nordiske og baltiske land, samt en representant fra Nordisk Ministerråd.

Gruppen arrangerer konferanser og seminarer og har ansvaret for å forberede de nordisk-baltiske justisministermøtene som finner sted annethvert år. Siste møte ble avholdt i Ystad 13. og 14. mai 2004. Den norske justisministeren holdt her et innlegg om «Restorative Justice for Juveniles» (konfliktråd). For øvrig var et av hovedtemaene for møtet det fremtidige nordisk-baltiske samarbeidet, bl.a. sett i lys av de baltiske lands inntreden i EU. Ministrene var samstemmige i behovet for et sterkere og tettere samarbeid innenfor justissektoren mellom de nordisk-baltiske land. Det var også enighet om at samarbeidet ikke bør blir for formalisert.

Nordisk samarbeid om kriminalomsorgen

De nordisk land har fortsatt sitt tette samarbeid på kriminalomsorgens område. Det er etablert flere faste samarbeidsfora. For å diskutere felles utfordringer møtes ledelsen for kriminalomsorgen i alle de nordiske land til et årlig møte. Dette generaldirektørmøtet er en viktig arena for diskusjon av felles nordiske utfordringer og overordnede strategier for kriminalomsorgen i Norden.

Det er etablert faste samarbeidsfora på sentrale områder som sikkerhetsspørsmål, bygningstekniske spørsmål og kapasitetsutfordringer. Det avholdes årlige møter for å dele erfaringer knyttet til fengselsundervisning og arbeidsdrift i fengsel. I de senere år har det blitt introdusert en rekke målrettede påvirkningsprogram i fengslene og som elementer i samfunnsstraffen. Det er nå etablert et felles nordisk forum som skal utveksle erfaringer

knyttet til forskning og implementering av disse programmene. Det er planlagt et norsk-svensk samarbeid knyttet til evaluering og godkjenning av program.

For å kunne dra nytte av nordiske erfaringer når det gjelder utviklingen av friomsorgen, er det etablert en årlig møtearena for friomsorgsledere. I de senere år har det vært av særlig interesse i dette forum å drøfte utviklingen av reaksjonsformer utenfor fengsel – herunder samfunnsstraffen.

I alle de nordiske land er det knyttet egne etats-spesifikke utdanningsinstitusjoner til kriminalomsorgen. Mellom disse institusjonene er det en lang tradisjon for samarbeid. I de senere år har særlig samarbeidet knyttet til forskning blitt tettere.

Det nordiske samarbeid med fengselsvesenet i Baltikum og Nordvest-Russland

Europarådet tok i 1996 initiativ til et samarbeid mellom kriminalomsorgen i de nordiske land og fengselsvesenet i de baltiske land. Samarbeidsprosjektet har vært ledet av en felles styringsgruppe for Nor-Balt Prison Project. Gruppen har hatt møter en gang årlig. Fra norsk side har innsatsen vært rettet mot Latvia. I og med at de baltiske stater nå har blitt medlemmer i EU, vil prosjektet bli avviklet i sin nåværende felles nordiske form.

Et tilsvarende samarbeid mellom norsk kriminalomsorg og russisk fengselsvesen ble innledet i 1998. Innsatsen har vært konsentrert om fengslene i Nordvest-Russland. Det har vært etablert en viss nordisk arbeidsfordeling – særlig mellom Norge og Finland. Innenfor rammen av Barentsrådet arbeides det med å etablere en mer samordnet nordisk innsats.

I 2002 ble det startet et arbeid med å kartlegge varetektspraksis i Østersjøområdet. Det ble i 2003 avviklet et ekspertseminar om de faglige utfordringer knyttet til varetektsinstituttet i St.Petersburg. Det er videre etablert en elektronisk referansebank knyttet til temaet. Endelig arbeides det med å utvikle et bedre undervisningstilbud for ledere og tjenestemenn i varetektsfengslene. Arbeidet er ledet fra norsk side, men det deltar representanter fra de øvrige involverte nordiske land.

Samarbeid mellom de nordiske domstoladministrasjoner

Det er nær kontakt og godt samarbeid mellom de nordiske domstoladministrasjoner. Årlig avholdes det møter for erfaringsutveksling og diskusjon av faglige temaer som budsjettspørsmål, IKT, dommerrekruttering osv. Domstoladministrasjonen

ser imidlertid et stort behov for å videreutvikle samarbeidet med de øvrige nordiske landene. Det pågår utviklingsprosesser for alle de nordiske domstolene, og det å trekke lærdom av hverandre er sentralt.

Etterutdanning av nordiske dommere

Gjennom Samarbetsorganet för Efterutbildning av Nordens Domare (SEND) er det etablert et verdifulle, forpliktende samarbeid med finske, svenske, danske og islandske dommerkollegaer om etterutdanningsspørsmål. Årlig avholdes dommerseminarer for erfaringsutveksling og diskusjon av faglige temaer.

I tillegg deltar norske dommere på en rekke kurs og konferanser arrangert av de øvrige nordiske landene.

Redningstjenestesamarbeid

Det nordiske redningstjenestesamarbeidet NORDRED bygger på en rammeavtale mellom Danmark, Finland, Sverige, Island og Norge om samarbeid over territorialgrensene for å hindre eller begrense skader på mennesker, eiendom eller miljø ved ulykkeshendelser.

Avtalen forutsettes å komplettere andre nordiske multilaterale eller bilaterale overenskomster på området. Overordnede mål er å utveksle informasjon, bringe mennesker sammen og bryte faggrensene. NORDRED-kontaktgruppen møtes to til fire ganger i året, og konferanser gjennomføres hvert tredje år. Island har sekretariatsansvaret til 2006.

Det er utarbeidet en nordisk tjenestehåndbok, arrangert alarmøvelser og oppmuntret til grensekommunalt og lokalt samarbeid. Ettersom Norges samarbeidspartnere i NORDRED er EU-medlemmer, kan EU-direktiver på fagområdet ha betydning også for Norge og samarbeidet mellom NORDRED-landene.

Nordvest-Russland – Redningstjenestesamarbeid

Det er undertegnet en redningsavtale mellom Norge og Russland. Avtalen utfyller bestemmelsene i den internasjonale IMO-konvensjonen av 1979 om sjøredning. Det gjennomføres årlig redningsøvelser i samarbeid med Russland (sjøredning i Barentshavet). Det pågår for øvrig et arbeid med sikte på å utvide avtalen til også å gjelde landredning, katastrofe- og miljøvernssamarbeid, samarbeid om bekjempelse av forurensning, herunder atomnedfall mv. Norge har i 2004 inngått en sjøredningsavtale med Sverige.

Samarbeid om samfunnssikkerhet

Det er nær kontakt og godt samarbeid mellom de nordiske landene innen samfunnssikkerhet og beredskap. Det avholdes jevnlig informasjonsmøter mellom generaldirektørene og på mellomledernivå. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap har en aktiv dialog med øvrige nordiske myndigheter knyttet til utveksling av kunnskap og erfaringer.

For å støtte opp om FNs rolle i humanitære hjelpeoperasjoner er det inngått avtaler med alle de nordiske landene, samt med Storbritannia og Nederland om deltakelse i UNDAC-systemet (United Nations Disaster Assessment and Coordination). Disse landene samarbeider innenfor nettverket International Humanitarian Partnership (IHP) om å gi ressurser til FN i praktisk nødhjelpsarbeid. I dette nettverket arrangeres det fellesøvelser for internasjonale innsatsstyrker. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap deltar i planlegging og gjennomføring av Triplex-øvelsene. Norge har påtatt seg å avholde neste Triplex-øvelse høsten 2004.

Alle de nordiske landene deltar i EUs handlingsprogram for sivil beredskap. Formålet med handlingsprogrammet er å støtte opp om og utfylle virksomheten til lokale, regionale og sentrale styresmakter innenfor sivilt beredskap. Fra norsk side er det innledet samarbeid med de andre nordiske landene ut fra konkrete prosjekter. EUs handlingsprogram for sivil beredskap (Community Action Programme in the field of Civil Protection) omfatter også brannforebyggende aktiviteter. Det er nylig utgitt en egen rapport med anbefalinger innenfor området brannforebygging. Sverige, Finland og Norge har vært aktive parter i dette arbeidet. Norge deltar også i arbeid innen tunnelsikkerhet i EU. Som en videreføring av Handlingsprogrammet har EU opprettet en felles Samordningsmekanisme for sivil krisehåndtering. Mekanismen gjør EU mer operativ og legger til rette for mobilisering av intervensjonsteam, eksperter og andre ressurser til et kriseområde i eller utenfor EU. Norge og Island har deltatt i mekanismen fra 1. januar 2003 og har utviklet et godt samarbeid med de andre nordiske land når det gjelder sivile beredskapssaker i EU.

Alle de nordiske landene deltar videre i NATOs samarbeid om sivil beredskap, innen rammen av Partnerskap for Fred (PfP). Fra norsk side er det lagt stor vekt på å styrke partnersamarbeidet i NATO.

Et godt eksempel på nordisk samarbeid innen NATO er det felles nordiske prosjektet om utvik-

lingen av generelle retningslinjer for beskyttelse av sivilbefolkningen mot angrep med masseødeleggelsesmidler (CBRN). Som en følge av et økt fokus på beredskap mot hendelser med bruk av kjemiske, biologiske, radiologiske (CBRN) våpen i NATO ble det fra norsk side tatt initiativ for å utarbeide et grunnlagsdokument med generelle retningslinjer innen utstyr, opplæring og prosedyrer. Prosjektet har vært utført i samarbeid med svenske og finske myndigheter, og har hatt som siktemål å øke NATO/EAPC-landenes evne til beskyttelse av sivilbefolkningen. I januar 2004 var Norge og NATO vertskap for en konferanse i Trondheim hvor rapporten ble presentert og drøftet av 130 deltagere fra 33 land. Den nordiske gruppen vil i juni 2004 utvides for å videreføre dette arbeidet i NATO.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap deltar i Nordisk komité for samordning av elektriske sikkerhetsspørsmål (NSS). Komitéen ble opprettet av Nordisk Råd, som jevnlig har fått rapporter om virksomheten i komitéen. Medlemmene i NSS er de nasjonale el-sikkerhetsmyndighetene. Norge har i mer enn ti år hatt sekretariatet for komitéen. NSS har fem arbeidsgrupper som samarbeider om:

- markedskontroll
- informasjon
- statistikk og analyser
- tilsyn og regelverk for elanlegg
- utvikling av IKT-verktøy.

Komitéen er nyttig for Norge fordi den gir mulighet for en direkte og samordnet påvirkning av de prosesser som pågår i EU på el-sikkerhetsområdet, særlig i forbindelse med EUs utvikling av direktiver etter «den nye metode».

Innen produktssikkerhetsområdet er det etablert flere samarbeidsfora under Nordisk Ministerråd. Sverige, Finland, Danmark, Island og Norge er representert i de fleste av disse. Både forbrukermyndigheter og forbrukerorganisasjoner deltar i arbeidet. Arbeidet er i stor grad knyttet opp mot EU-direktiver og gjennomføring av disse både i EU og i EØS.

Det er etablert god kontakt og samarbeid mellom de nordiske landene innen brannforebyggende arbeid. Årlig holdes et «Nordisk brannforebyggende møte» med ledere på ulike nivåer innen de ulike landenes sentrale brannvernmyndigheter. Møtet tar sikte på gjensidig utveksling av informasjon, oppdateringer, erfaringer og idéer. I tillegg møtes brannforebyggende personell i ulike sammenhenger avhengig av tema.

5.19 Informasjonsteknologi

Målsettingen med det nordiske samarbeidet på området informasjons- og kommunikasjonsteknologi er å videreutvikle de muligheter som ligger i stor utbredelse og bruk i regionen. Siktemålet med et eget ministerråd er å styrke IT-samarbeidet, både gjennom egne initiativ og gjennom samarbeid med andre fagsektorer.

Dokumentet «Strategi og handlingsplan på IT-området for 2002–2004» bygger bl.a. videre på Nordisk Ministerråds og Nordisk Råds strategidokument *Ny Nordisk Dagsorden* samt en rekke anbefalinger fra Nordisk Råd. Strategien har følgende fokusområder: Bredbånd og digitalt innhold, digital forvaltning, IT-sikkerhet og tillit, et kunnskapssamfunn for alle, samt indikatorer for og benchmarking av kunnskapssamfunnet. Landene har i sine formannskapsperioder valgt å legge vekt på ulike temaer innenfor planens rammer. I 2002 ble det således fokusert på bredbånd og digitalt innhold, og i 2003 var eForvaltning, herunder IT-sikkerhet og tillit, tema. Begge årene ble det arrangert konferanser om de aktuelle temaene i tilknytning til ministermøtene. Under det islandske formannskapet i 2004 er fokus på informasjonsteknologi og demokrati.

Konsulentselskapene Nordregio og Teleplan utarbeidet i 2003 på oppdrag for hhv. regionalsektoren og IT-sektoren i Nordisk Ministerråd rapporten «IT infrastrukturstudie om nordisk bredbåndspolitik». Nordiske land er blant verdens ledende både med hensyn til dekning og bruk av bredbånd, de nordiske landene har imidlertid valgt til dels ulike strategier for utbygging. Den foreliggende studien er også oversatt til engelsk og blant annet distribuert til OECD.

5.20 Flyktninger og migrasjon

Nordisk samrådsgruppe på høyt nivå for flyktningsspørsmål

Nordisk samrådsgruppe på høyt nivå for flyktningsspørsmål (NSHF) er et samarbeidsforum som drøfter aktuelle flyktning- og migrasjonspolitiske spørsmål. Målet er å legge et grunnlag for utviklingen av fellesnordiske holdninger og ordninger på området. Formannskapet roterer mellom landene og utøves for ett år av gangen. Norge har siden juli 2003 hatt formannskapet. Finland overtar formannskapet høsten 2004.

Det avholdes to møter i året på embetsnivå. I tilknytning til det ene embetsmannsmøtet, avholdes det et årlig ministermøte. Dersom det er behov

for å gå mer i dybden med utvalgte emner, kan det innkalles til ad hoc møter. Under det norske formannskapet ble det avholdt et møte mellom de nordiske landene og fem land på Vest-Balkan i Sarajevo. På ministermøtet som ble avholdt i Bergen i juni 2004, deltok representanter fra de baltiske landene.

NSHF kan etter behov nedsette arbeidsgrupper for mer inngående drøfting av enkelte temaer. For tiden eksisterer følgende arbeidsgrupper: EU/Schengen, Baltikum, Gjenbosetting, Tilbakevending og Arbeidsinnvandring.

Nordisk utlendingsutvalg

Utvalget har sitt utspring i den nordiske passkontrolloverenskomsten, og skulle opprinnelig behandle fellesnordiske problemstillinger knyttet til denne. I de senere år har utvalget utviklet seg til å diskutere alle typer spørsmål på utlendingsfeltet, og er nå et møte mellom de nordiske direktørene for utlendingsforvaltningen med utvalgte medarbeidere. Utvalget diskuterer tema på et overordnet nivå, og har nedsatt arbeidsgrupper for å følge opp praktiske spørsmål eller foreta dypere analyser. Det er opprettet arbeidsgrupper for statistikk, asyl med undergruppe Dublin-spørsmål, EU/EØS/Schengen og en midlertidig gruppe for biometri-spørsmål som vurderes gjort permanent. Det er felles nordisk enighet om at arbeidet fungerer bra, bidrar til å opprettholde den nordiske enhetsfølelsen og kan være et viktig verktøy i forhold til å kunne opptre samlet i internasjonale fora, særlig EU.

Nordisk migrasjonsutvalg

Migrasjonsutvalget er underlagt embetsmannskomiteén for arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøpolitikk (EK-A). Utvalget er tverrsektorielt sammensatt med representanter fra de berørte departement i Norge, Sverige, Danmark, Finland og Island. Formannskapet er fra 2002 ettårig og ambulerende. Danmark har formannskapet i 2004 (i stedet for Island) og i 2005. Utvalget møtes to ganger i året.

Migrasjonsutvalget er nedsatt for å utveksle informasjon om spørsmål på migrasjonsområdet, herunder informasjon om lovgivende og administrative tiltak, samt statistikk på utlendingsområdet. Migrasjonsutvalget skal også diskutere nye initiativ til integrasjon av innvandrere og flyktninger i samfunnet generelt og på arbeidsmarkedet spesielt. Utvalgets oppgave er å forberede embetsmannskomiteéns møter innenfor utvalgets faglige arbeidsområde. Videre fordeler utvalget sine pro-

sjektmidler innen aktuelle politiske områder. Migrasjonsutvalget skal også bidra til formidling av forskningsresultater og informasjon om migrasjonen i nordisk sammenheng. Den løpende koordineringen under EK-As fellesnordiske aktiviteter er også en oppgave for Migrasjonsutvalget.

Oppfølgingen av arbeidet med prosjektvirksomhet er i tråd med hva som ble skissert i St.meld. nr. 30 (1999–2000). Det er besluttet at virksomheten fremover skal dreies mer over på formidling i form av konferanser. Det vil fortsatt bli igangsatt prosjekter, om enn i mindre omfang enn tidligere. Under Norges formannskap i 2002 innførte utvalget en mer standardisert landrapportering, slik at det skal bli lettere å sammenligne opplysninger om de forskjellige nordiske landene. I februar 2003 ble det arrangert en nordisk konferanse i Norge om Flyktning- og innvandrerkvinnens tilpassing til arbeidsmarkedet, og i september 2003 ble det arrangert en konferanse i Sverige med tittelen Integrationsfrågorna i Norden i perspektiv EUs utvidning. I 2004 har Migrasjonsutvalget bevilget midler til to konferanser, en i Sverige om Hendersrelaterad våld, og en i Finland om Integrering av invandrare – rollen av bedömning av tidligere utdanning.

5.21 Administrasjon og forvaltning

De sentrale statlige arbeidsgiverorganene i de nordiske land har i mange år hatt et nært samarbeid. Dette skjer gjennom en statlig arbeidsgiverkonferanse for alle nordiske land som arrangeres annethvert år. Høsten 2004 ble konferansen arrangert i Danmark. Samarbeidet skjer også gjennom arbeid i grupper som er etablert på forskjellige personalpolitiske områder. Årlig arrangeres en nordisk pensjonskonferanse der representanter for de statlige tjenstepensjonsordninger møtes. Høsten 2004 var det Finland som var vertskap for denne konferansen.

Nordisk Ministerråd har etablert et nordisk lønns- og personalutvalg, som består av ledende representanter for den statlige arbeidsgiversiden i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Lønns- og personalutvalget er et rådgivende organ for Nordisk Ministerråd (samarbeidsministrene) og Nordisk Råds presidium i lønns- og personalspørsmål.

I 1978 opprettet Nordisk Ministerråd en utvekslingsordning for statsansatte i de nordiske land. Nordisk tjenesteutveksling omfatter alle grupper statsansatte i de nordiske land, og har til formål å styrke samarbeidet mellom de nordiske

statsetater og gi impulser til nytenkning når det gjelder eget arbeidsfelt. Nordisk Ministerråd bevilger hvert år penger til stipendmidler for tjenesteutvekslingen.

I de 26 år Nordisk tjenesteutveksling har eksistert er det et stort antall nordiske statsansatte som har benyttet seg av ordningen. Tilbakemeldinger fra norske stipendiater etter endt utvekslingsopphold, gir uttrykk for verdifull læring og nye innfallsvinkler til egne arbeidsoppgaver. Oppholdet har også gitt et faglig kontaktnett for stipendiatene og deres virksomheter. Interessen for nordisk tjenesteutveksling er stadig stor i de nordiske land. Spesielt er det mange søkere fra den norske stats-tjenesten. Det er ikke mulig å tildele stipend til alle gode søkere, og varigheten av de stipendier som tildeles blir ofte nedkortet i tid i forhold til ønsket lengde.

Konkurransopolitisk samarbeid

De nordiske konkurransemyndighetene har et nært samarbeid i form av regelmessige møter, gjennom daglig arbeid både med nasjonale saker og utvikling av konkurranseregler i EU og EØS, samt gjennom nordiske prosjekter.

Det er to typer regelmessige møter: Nordisk plenumsmøte og ledelsesmøte (direktørmøte). Nordisk plenumsmøte arrangeres hvert år i august/september. Det har rundt seksti deltakere fra Norge, Danmark, Finland, Færøyene, Island, Sverige og Grønland. I 2003 ble møtet arrangert av den svenske konkurransemyndigheten. Emner for møtet i Sverige var telemarkedet og mediemarkedet i Norden samt samarbeid mht. håndheving av karteller. To arbeidsgrupper fremla sine rapporter på møtet: En rapport om konkurranseforholdene på kraftsektoren og en utredning om avhjelpende tiltak i fusjonssaker. Plenumsmøtet i 2004 skal holdes i Finland. Her vil telegruppen, som ble nedsatt på møtet i Sverige, avrapportere. Man vil også drøfte predasjon i luftfarten, karteller, konkurransen i markedet for næringsmidler og forholdet til konkurranse innen offentlig sektor.

Ledelsesmøtene finner sted hver vår. Fra Konkurransetilsynet deltar regelmessig konkurranse-direktøren og nordisk kontaktperson. På ledelsesmøtene blir linjene for nordisk samarbeid trukket opp. Foruten faglige spørsmål tas det opp ledelses-spørsmål og andre temaer av felles interesse.

Sverige tiltrådte i 2003 avtalen mellom Norge, Danmark og Island om samarbeid i konkurranse-saker. Avtalen omfatter utveksling av konfidensiell informasjon.

5.22 Samer og nasjonale minoriteter

Samene er en urfolksgruppe og lever i fire land: Norge, Sverige, Finland og Russland. I utviklingen av en helhetlig samepolitikk er det derfor viktig å se samiske spørsmål i et felles nordisk perspektiv med utvikling og etablering av fellestiltak og samarbeid på tvers av landegrensene.

Nordisk samarbeid om samiske spørsmål

Det er i 2000 etablert et fast samarbeid mellom ministrene ansvarlig for samiske saker og sametingspresidentene i Finland, Sverige og Norge for regelmessig orientering, drøfting og behandling av samiske spørsmål av felles interesse. Målsettingen med det nye samarbeidet er å styrke og utvikle det samiske folkets språk, kultur, næringer og samfunnsliv. Samarbeidet har uformell, men nær, tilknytning til Nordisk Ministerråd. Ministrene og presidentene har drøftet planene om bygging av skoltessamisk museum i Neiden, Sør-Varanger og kulturhus i Sevettijärvi i Finland, initieringen av en nordisk fellesløsning for støtte av samiske tegn i datasystemer, høyere samisk kunstutdanning og økonomiske forutsetninger for arbeidet til FNs permanente forum for urfolksspørsmål og for sametingenes fellesorgan, Samisk parlamentarisk råd. Det arbeides videre med spørsmål som informasjonssatsning om samer og samiske forhold, samordning av samiske læreplaner, samisk forskning, bruken av det samiske flagget og Samefolkets dag som offisiell flaggdag. I fellesmøtet den 12. november 2003 ble ministrene og presidentene enige om å opprette en nordisk samisk språkpris-Gollegiella, som en anerkjennelse og synliggjøring av innsats og arbeid for samisk språk. Språkprisen vil bli utdelt hvert annet år, første gang i november 2004.

Forberedelse og oppfølging av saker ivaretas av Embetsmannsorganet for samiske spørsmål som har representasjon fra regjeringene og sameetingene i Finland, Sverige og Norge. Den norske delegasjonen ledes av Kommunal- og regionaldepartementet og har fast representasjon fra Landbruksdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet og Sametinget. Nordisk Ministerråds sekretariat blir orientert om saker som drøftes og behandles. Sverige overtok formannskapsfunksjonen i 2004 fra Norge. Finland overtar funksjonen i 2005.

Nordisk samekonvensjon

Ministrene og sametingspresidentene besluttet i fellesmøte 7. november 2001 å opprette en ekspert-

gruppe med representanter fra Finland, Sverige og Norge til å utarbeide utkast til en nordisk samekonvensjon. Ekspertgruppen består av to medlemmer fra hvert land, hvorav statene og sametingene har utnevnt hvert sitt medlem. Arbeidet startet i januar 2003 og ventes å være ferdig i slutten av 2005. Ekspertgruppen skal avklare hvorvidt det er en rammekonvensjon, eller en konvensjon som mer detaljert angir rettigheter og plikter for staten og samene, som skal utarbeides. Det skal ses nærmere på om bestemte temaer eller saksområder bør og kan reguleres i en konvensjon. Innholdet i utkastet til konvensjonstekst skal utarbeides på bakgrunn av de internasjonale instrumenter som de respektive land er bundet av, samt sedvanerett. Ekspertgruppen skal også ta stilling til, og eventuelt fremme forslag om, klagemulighetene på etterlevelse av konvensjonen og behovet for overvåkingsorgan.

Samisk parlamentarisk råd

Sametingenes samarbeidsorgan, Samisk parlamentarisk råd, ble vedtatt opprettet av sametingene i Finland, Sverige og Norge i 1996. Rådet er et institusjonalisert samarbeid mellom sametingene i saker som berører samer i flere stater eller samene som ett folk. Hvert sameting velger 7 sametingsrepresentanter med personlige varerepresentanter til rådet. Sekretariatsfunksjonen følger det sameeting som har presidentvervet. Denne forbereder saker til styre- og rådsmøter. Fra 2004 har Sameetinget i Sverige presidentvervet og sekretariatsfunksjonen.

Formålet med Samisk parlamentarisk råd er å legge forholdene til rette for at samene skal kunne bevare og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv innenfor den enkelte nasjonalstat, samt at samene som ett folk i flere stater skal kunne bevare og utvikle disse forholdene uten hinder av statsgrensene. Rådet er et sentralt organ i det nye nordiske samarbeidet om samiske spørsmål, og sameetingene tar sikte på at rådet har en aktiv rolle i det internasjonale arbeidet, i blant annet FNs erklæring om urfolks rettigheter, urfolksspørsmål i Barentssamarbeidet og i arbeidet overfor Arktisk råd.

Regjeringen anser Samisk parlamentarisk råd som et viktig organ for det nordiske samarbeidet fremover og som også vil kunne ha betydning i en internasjonal sammenheng. Regjeringen har bevilget NOK 300 000 fra 2003 til rådets virksomhet.

Økt norsk – finsk samarbeid i nord

Høsten 2002 ble det etter initiativ fra statsministrene Lipponen og Bondevik etablert et finsk-norsk

grenseprosjekt. Prosjektets hovedmål har vært å øke samarbeidet mellom grenseområdene ved å identifisere og bidra til å bygge ned unødvendige hindringer i grenseoverskridende handel og samarbeid. Deltagere i prosjektet er de tre samiske grensekommunene Utsjok, Enontekiö og Enare i Finland og kommunene Storfjord, Kåfjord, Nordreisa, Kautokeino, Karasjok, Tana, Porsanger, Nesseby og Sør-Varanger i Norge.

En arbeidsgruppe har utarbeidet rapporten «Grenseløst i nord». Denne ble overlevert statsministrene i de to landene da de møttes til politiske drøftinger i Uleåborg i Finland 18. mai 2004. Rapporten legger grunnlag for nærmere samarbeid på en rekke områder. utfordringene og mulighetene for løsninger har tatt utgangspunkt i lokale forhold. Mulighetene for forbedringer ligger innen sektorer som for eksempel utdanning, helse, offentlige tjenester og brann- og redningsarbeid. Rapporten inneholder også anbefalinger i forhold til næringsliv og infrastruktur. Det pekes på konkrete oppfølgingstiltak. Finland utnevnte for eksempel i august i år en Norges-ombudsman for Nord-Lappland. På utdanningssiden vil det bli nedsett et utvalg med lokale, regionale og sentrale ak-

tører for å redusere samarbeidsbarrierer. Læreplanene i samisk og duodji, og læremiddelutvikling og -produksjon skal samordnes. På helsesiden vil Norge bidra til at det etableres en koordinator som blant annet vil få som oppgave å se på unødvendige forskjeller i regelverk og ordninger mellom landene.

Nasjonale minoriteter

Norge, Sverige og Finland har startet et samarbeid angående politikken overfor nasjonale minoriteter. Dette samarbeidet er ikke en del av det formelle nordiske samarbeidet i regi av Nordisk Ministerråd. De nasjonale minoriteter i Norge er jøder, kvenner, rom (sigøynere), romani (taterne) og skogfinner. I første omgang er det avholdt et møte på embetsmanns nivå hvor man utvekslet erfaringer angående politikkområdet. I tillegg sonderer man behovet for og muligheten for et mer formalisert og varig samarbeid mellom landene. Konklusjonen ble at man på departementsnivå vil møtes minst en gang i året for å utveksle erfaringer og for å vurdere nærmere samarbeid på enkelte saksområder. Danmark og Island vil bli informert om samarbeidet.

6 Nordisk samarbeid utenfor Ministerrådet

6.1 Det utenrikspolitiske samarbeid

På tross av ulik forankring i forhold til EU og NATO fungerer det nordiske utenrikspolitiske samarbeidet nært og godt. Integrasjonsbestrebelsene i Europa og den endrede sikkerhetspolitiske arkitekturen innebærer at Norden i dag, i stadig større utstrekning, har felles utenriks- og sikkerhetspolitiske interesser. Dette interessefellesskap, sammen med vårt felles kultur- og verdigrunnlag, bidrar til at vi kan utnytte ulik tilknytning til internasjonale organisasjoner til felles initiativ og tiltak.

Imidlertid har samarbeidet i de internasjonale organisasjonene endret karakter etter at Danmark, Finland og Sverige ble medlemmer av EU. Samarbeidet er i dag mer uformelt, og det kan være en utfordring å opprettholde den nordiske profilen samtidig som de nordiske EU-land må avstemme sin politikk med de øvrige EU-land. Fra norsk side er man derfor opptatt av å bidra aktivt til et fortsatt nært og fortrolig samarbeid om aktuelle utenrikspolitiske spørsmål.

Det utenrikspolitiske samarbeidet er de siste årene i økende grad utvidet til å inkludere også de baltiske land i det såkalte NB 8-samarbeidet. De nordiske og baltiske utenriksministre møtes nå årlig. Samtidig har man fra høsten 2004 også innført regelmessige statssekretærmøter i samme format. Videre holdes det regelmessige møter på høyt embetsnivå. Til disse møtene inviterer man tidvis representanter fra andre naboland i regionen, og også USA. Regjeringen støtter i så måte det amerikanske E-PINE (Enhanced Partnership in Northern Europe) initiativet for uformelt nordisk-baltisk-amerikansk samarbeid, som ble lansert i 2003.

De baltiske land oppfatter seg langt på vei som «nordiske», og deres inntreden i både NATO og EU vil trolig medføre økt interesse for det nordisk-baltiske utenrikspolitiske samarbeidet i tiden som kommer.

Norge har særlig stor nytte av samrådet med de øvrige nordiske land om spørsmål som gjelder utviklingen innenfor EU, EØS og Schengen-samarbeidet, samarbeidet med våre nærområder og i de regionale samarbeidsfora, men også knyttet til samarbeidet om de konfliktforebyggende og freds-

bevarende oppgaver som de nordiske land er involvert i.

Nordisk samarbeid i EU-relaterte saker gir anledning til å gjøre norske synspunkter og interesser kjent blant EU-landene. Danmarks, Finlands og Sveriges EU-medlemskap gjør nordisk innflytelse gjeldene i EU. I lys av EUs fortsatt dynamiske utvikling er det naturlig at europaspørsmål nå utgjør en stor del av den nordiske dagsorden. Det vises til nærmere omtale under kap. 4.3.

Det er løpende og tett samarbeid om FN-spørsmål blant de nordiske landene. Utveksling av synspunkter og informasjon foregår jevnlig ved de nordiske FN-delegasjonene i New York, og det er halvårlige FN-konsultasjoner på embetsnivå i de nordiske hovedsteder. For Norge er det viktig å få informasjon om EUs arbeid på aktuelle områder. EUs mer fokuserte tilnærming til FN i 2004, slik dette springer ut av EUs nye sikkerhetsstrategi og satsingen på «effektiv multilateralisme», har interessante berøringspunkter med den norske FN-politikken. Et viktig nordisk tema i 2004/2005 er koordinering og konkretisering av samarbeid og fellessatsing knyttet til FNs generalsekretærs høynivåpanel som skal vurdere globale sikkerhetsutfordringer (High-Level Panel on Threats, Challenges and Change). Det er innledet et nordisk samarbeid for å støtte opp om denne prosessen.

De nordiske land samarbeider også nært i kandidatspørsmål. Det er etablert en intern nordisk rotasjonsordning for kandidatur til FNs Sikkerhetsråd. Norge fikk god og aktiv støtte fra de øvrige nordiske land for plassen i FNs Sikkerhetsråd for perioden 2001–2002, og Danmarks kandidatur til Sikkerhetsrådet for perioden 2005–2006 har tilsvarende nordisk støtte. De nordiske land vil også støtte aktivt opp om Island, som er kandidat til Sikkerhetsrådet for første gang, for perioden 2009–2010.

Innen gruppen av vestlige land (WEOG) har det over tid vært en forståelse for at de nordiske land i en rekke valgsammenhenger i realiteten utgjør en egen «undergruppe». Dette gjelder i stor grad på det økonomiske og sosiale området, hvor de nordiske land samlet er blant de største bidragsyttere. Men også når det gjelder kampen for demokrati og menneskerettigheter er det tradisjon

for at de nordiske land står sammen. MR-spørsmål er blitt et viktig tema for drøftelser og samordning på nordisk nivå. Internasjonal strafferettspleie er også et tema for nordisk samarbeid, hvor det fremmes kandidater fra den nordiske krets til stillinger i den internasjonale straffedomstol (ICC) og til straffedomstolene for det tidligere Jugoslavia (ICTY) og Rwanda (ICTR).

OSSE er den internasjonale organisasjon hvor EU-landene har etablert det tetteste utenrikspolitiske samarbeidet. Felles nordiske innspill er her i praksis blitt en umulighet etter at Finland og Sverige ble EU-medlemmer. Imidlertid fortsetter det ukentlige nordiske samråd mellom OSSE-delegasjonene, og de halvårslige nordiske og årlige nordisk-baltiske OSSE-konsultasjonene på hovedstadsnivå.

I Europarådet er det også etablert nært samarbeid mellom EU-landene i alle sentrale spørsmål. Det er uformell nordisk kontakt på enkelte sakfelt, men dette inngår ikke i en etablert struktur. Imidlertid fortsetter de halvårslige nordiske og årlige nordisk-baltiske Europarådskonsultasjonene på hovedstadsnivå.

Forsvars- og sikkerhetspolitiske spørsmål er de siste årene tilført som en ny og viktig dimensjon i det nordiske samarbeidet. Landenes ulike sikkerhetspolitiske orientering er ikke til hinder for jevnlig konsultasjoner, et nært praktisk samarbeid og felles innsats.

De nordiske lands ulike sikkerhetspolitiske forankring begrenser det formelle samarbeidet. Samtidig er det uformelle samarbeidet verdifullt. Gjennom åpne informasjonskanaler på politisk såvel som embetsnivå, har de nordiske land en gjensidig interesse i et nært samarbeid på det forsvars- og sikkerhetspolitiske området. Det samarbeides også tett på arbeidsnivå.

Gjennom det norsk-initierte NORDCAPS (Nordic Coordinated Arrangement for Military Peace Support) samarbeider de nordiske land militært i forhold til deltagelse i fredsoperasjoner, bl.a. gjennom opplæring av såvel nordisk som internasjonalt personell. De nordiske land samarbeider også i SHIRBRIG (Multinational Stand-by High Readiness Brigade for UN Operations), som i dag teller 14 medlemmer, hovedsakelig europeiske land. SHIRBRIG er etablert for å styrke FN's evne til rask utplassering av hovedkvarter og styrker, og kan også støtte FN i planleggingsfasen av nye operasjoner.

De nordiske land og Tyskland har siden høsten 2000 hatt et uformelt samarbeid om sivil krisehåndtering, et samarbeid som senere er utvidet til å gjelde også Polen og de baltiske land. Innenfor

denne rammen drøftes samarbeid om sivilt politi i internasjonale fredsoperasjoner og sivile innsatsstyrker i fredsoperasjoner. Det eksisterer for øvrig et godt nordisk samarbeid innen utdanning og kursing av politiinstruktører.

Det nordiske militære samarbeidet på Balkan har vist at Norden samlet effektivt kan bidra til krisehåndtering. Regjeringens mål er at de praktiske erfaringer vi har fått på Balkan skal reflekteres i tett kontakt mellom disse land innenfor rammene av EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeid (ESDP).

Regjeringen arbeider også aktivt for å trekke Sverige og Finland så tett som mulig inn mot NATOs arbeid med fredsoperasjoner og krisehåndtering, de såkalte ikke-Artikkel 5 operasjonene. Dette omfatter jevnlig konsultasjoner om NATO-ledede fredsoperasjoner der disse landene deltar, og støtte til Sveriges og Finlands ønsker om tettere tilknytning til NATO gjennom Alliansens partnerskapsordninger.

De nordiske land deltar aktivt i kampen mot internasjonal terrorisme, blant annet gjennom bidrag til de militære operasjonene i Afghanistan. De nordiske land er en sterk bidragsyter til den internasjonale stabiliseringsstyrken i Afghanistan (ISAF) under NATOs ledelse. Gjennom driften av Kabuls internasjonale flyplass, og ved bidrag til de regionale stabiliseringsstyrker i Mazar-i-Sharif og Maymaneh, er det et forsterket nordisk samarbeid innenfor rammen av de internasjonale styrkene.

Kampen mot terrorisme fordrer også fokus på de grunnleggende årsaker til terrorisme. Av denne grunn bidrar de nordiske land med sitt sterke engasjement for bekjempelse av fattigdom og fremme av demokrati og menneskerettigheter, substansielt til den langsiktige forebyggingen av terrorisme.

Norge tok i 2002 på seg ledelsen av observatøroppgaver i forbindelse med fredsprosesser i Sri Lanka og Sudan (Joint Monitoring Mission i Nubafjellene). På bakgrunn av felles erfaring og tilnærming er det lagt stor vekt på å få med de nordiske landene. Både Danmark og Sverige har stilt med observatører i Nubafjellene. I fredsforhandlingene for Sudan i regi av den regionale organisasjonen Intergovernmental Authority on Development (IGAD) har Norge som medformann for IGAD Partner Forums Sudan-komité samarbeidet nært med andre land og organisasjoner som følger forhandlingene. Norge har gjennom denne rollen, og som observatør ved fredsforhandlingene i Kenya, holdt nær kontakt med andre nordiske land for mobilisering av internasjonal bistand til Sudan og for givervekoordinering. Nordisk samarbeid vil også

bli viktig i forbindelse med etablering av en fredsbevarende operasjon i Sudan etter en fredsavtale. I den norsk ledete observasjonsgruppen «Sri Lanka Monitoring Mission», som overvåker våpenhvileavtalen mellom Sri Lankas myndigheter og De tamilske tigrene, deltar utelukkende de fem nordiske landene, etter anmodning fra partene i fredsprosessen. Partene ønsker foreløpig kun å bruke nordiske representanter til å overvåke prosessen, bl.a. fordi man har god erfaring med den nordiske observatørgruppen og den norske tilrettelegging av fredsprosessen, og fordi man har et omfattende bistandssamarbeid med de nordiske land.

Det har i de senere år vært tett nordisk samråd i EAPC (Det euro-atlantiske partnerskapsråd). Det militære samarbeidet i Partnerskap for fred (PfP) gir også god mulighet til å videreutvikle det regionale samarbeidet om fredsbevaring i Norden.

Norge har sammen med Sverige og Finland tatt ansvaret for å utvikle retningslinjer for minstestandarder i EAPC-land for å beskytte sivilbefolkningen mot masseødeleggelsesvåpen. Denne innsats er en oppfølging av sentrale deler av Alliansens arbeid med sivilt beredskap, og en videreføring av et aktivt norsk engasjement over tid. Arbeidet finner sted innen rammen av NATOs høynivågruppe for sivil beredskapsplanlegging (SCEPC) og omfatter standarder for opplæring, utstyr og prosedyrer. Det er første gang i NATO-sammenheng at det er utarbeidet forslag til felles standarder for sivile nasjonale kapasiteter.

En nordisk prosjektgruppe under ledelse av Direktoratet for Sivilt Beredskap utarbeidet en rapport om dette arbeidet som ble fremlagt for NATO i 2003. Som ledd i oppfølging av rapporten arrangerte NATO og Norge – på vegne av den nordiske prosjektgruppen – en internasjonal konferanse om minstestandarder for beskyttelse av sivilbefolkningen mot masseødeleggelsesvåpen i Trondheim i januar 2004. Arbeidet med minstestandardprosjektet føres nå videre av en ad hoc arbeidsgruppe bestående av NATO- og EAPC-land.

Det nordiske utenrikspolitiske samarbeidet omfatter for øvrig også administrative spørsmål knyttet til de nordiske lands utenrikstjenester. Etter prosjekter som samlokaliseringssambassadene i Berlin og Maputo har arbeidet med å finne frem til andre mulige samlokaliseringssteder blitt intensivert. I forlengelsen av diskusjonene om samlokalisering drøfter man også en mulig videreutvikling av det nordiske konsulære samarbeidet samt samordning av Schengen-arbeidet på utvalgte utenriksstasjoner. En ordning med gjensidig utestasjonering av medarbeidere på andre nordiske utenriksstasjoner vil bli utredet.

6.2 Utenrikshandel

De nordiske utenrikshandelsministre møtes årlig til uformelt samråd om aktuelle handelspolitiske saker. Erfaringene fra de siste ti årene, med tre av de nordiske landene innenfor EU og to utenfor, viser at samarbeidet om Europaspørsmål har fått større betydning i det nordiske utenrikshandelspolitiske samarbeidet. Likeledes har samarbeidet med Nordens nærområder på det økonomiske og handelspolitiske området blitt viktigere.

De uformelle informasjons- og konsultasjonsordningene er styrket de senere år, både mellom de nordiske hovedstedene, mellom delegasjonene/representasjonene i Brussel og Genève, mellom de nordiske ambassadene og mellom EU-delegasjonene og Nordisk Ministerråds sekretariat. I mange spørsmål som det arbeides med i EU og som kommer til behandling i EØS, er det forut for møter i EU nær kontakt mellom de nordiske hovedsteder. I tillegg vil Nordisk Ministerråd være en kanal for regelmessig nordisk samråd om aktuelle EU/EØS-spørsmål.

Norge deltar i en uformell nordisk samrådsgruppe for indre markedsspørsmål. Hensikten med samrådsgruppen er å utveksle informasjon om aktuelle saker knyttet til utviklingen av det indre marked, samtidig som man vurderer muligheten for å koordinere nasjonale posisjoner. Gruppen arbeider med å styrke utviklingen av det indre marked i Norden, herunder fjerne gjenstående handels- og grensehindringer og andre tiltak som kan styrke det økonomiske samarbeidet mellom de nordiske land. Samrådsgruppen rapporterer til utenrikshandelsministrene.

I forbindelse med utvidelsen av EU og EØS, tok Sverige som formannskapsland i det nordiske regjeringssamarbeidet i 2003 initiativ til å utvide samrådsgruppen med de baltiske landene og Polen. I tillegg til drøfting av løpende indre markedssaker, er det også tatt initiativ til et konkret samarbeid om utveksling av erfaringer knyttet til administrative rutiner.

EUs ytre handelspolitikk er Kommisjonens ansvarsområde, og det er således ikke aktuelt med noe formelt samarbeid mellom nordiske land om felles posisjoner i WTO. De nordiske land har imidlertid god uformell kontakt om WTO-spørsmål via møter mellom de nordiske delegasjonene i Genève og med nordiske deltakere på møter i OECDs handelskomité. På hovedstadsnivå avholdes det nordiske handelssjefsmøter der man bl.a. tar opp spørsmål knyttet til den pågående forhandlingsrunden i WTO.

Den uformelle nordiske kontakten gir Norge

informasjon om EUs drøftelser, samtidig som de øvrige nordiske land kan dra nytte av at Norge deltar i grupperinger hvor EU kun er representert ved Kommissjonen.

6.3 Forsvar

Det nordiske sikkerhets- og forsvarspolitiske samarbeidet er omfattende, og prioriteres høyt både på politisk og mer fagmilitært nivå. De nordiske forsvarsministermøtene, som avholdes hver vår og høst, er et viktig forum der ministrene diskuterer politiske spørsmål av felles interesse, herunder forsvarsreformer og internasjonal krisehåndtering.

Etableringen av Nordic Co-ordinated Arrangement for Military Peace Support (NORDCAPS) i 1998 representerte en ytterligere forsterkning av dette samarbeidet. NORDCAPS skal i første rekke kunne stille en fellesnordisk styrke opp til brigadestørrelse i operasjoner ledet av FN, OSSE, EU eller NATO. Island ble opptatt som medlem i NORDCAPS i 2003.

De nordiske land har tradisjonelt hatt et godt samarbeid innenfor lufttransport i forbindelse med internasjonale operasjoner. Et slikt samarbeid utføres nå blant annet i NORDCAPS-regi, innenfor det såkalte Nordic Movement Co-ordination Centre i forbindelse med NATO-operasjonen i Afghanistan. Lufttransportsamarbeidet i denne sammenheng mellom Norge, Island, Sverige og Finland medfører store besparelser for hvert av deltakerlandene, og bedrer regulariteten i understøttelsen for de nordiske styrkene i Afghanistan. Det gjennomføres nå ukentlige flygninger mellom Kabul og Västerås i Sverige, via Pori i Finland og Gardermoen i Norge. Danmark vil trolig også delta i dette samarbeidet i den nærmeste fremtid. Norge har ledet arbeidet i denne transportcellen fram til 1 juli 2004 da Finland overtok ledelsen.

Den NATO-ledede stabiliseringsstyrken (ISAF) er ansvarlig for driften av Kabuls internasjonale lufthavn (Kabul International Airport – KAIA). Alliansen ivaretar dermed en helt vital nøkkelfunksjon for så vel militær som ikke-militær trafikk, til og fra Afghanistan. Innen ISAF har Island lederansvar for denne tjenesten. Både Norge, Sverige, Danmark og Finland bidrar med personell. Norge stiller åtte personell til brann- og havaritjenesten ved KAIA, hvorav fem er rekruttert fra det sivile brannvesen. Ved siden av å forestå den daglige driften, vil en viktig oppgave for NATO være å overføre tjenesten til afghanske myndigheter så snart det er forsvarlig, for tiden planlagt innen utgangen av 2006.

Det nordiske forsvarsmateriellsamarbeidet, Nordic Defence Armament Co-operation (NORDAC), arbeider for å fremme utviklingen av kostnadseffektivt samarbeid for innkjøp og vedlikehold. Samarbeidet har siden etableringen i 1994 gitt betydelige besparelser. Det pågår i dag mer enn 30 ulike prosjekt- og samarbeidsgrupper.

De nordiske land har gjennom flere år samarbeidet med de baltiske land på det forsvars- og sikkerhetspolitiske området. Som ett første steg i et tettere samarbeid vil de baltiske forsvarsministrene delta på de nordiske høstmøtene fremover. Dette var et norsk initiativ, og det første møtet gikk av stabelen i november 2003 i Sverige.

6.4 Utviklingssamarbeid

De nordiske land har på svært mange områder sammenfallende syn knyttet til utviklingssaker. Dette fører til samarbeid på mange plan. Både gjennom policy-dialog både på politisk og embetsnivå, koordinering av synspunkter og posisjoner i forhold til FN, Verdensbanken og internasjonale organisasjoner samt praktisk samarbeid på landnivå. Her vil det bli gitt eksempler på alle disse.

Når det gjelder den politiske dialogen er det vanlig at de nordiske ministre med ansvar for utviklingssamarbeidet møtes en gang i året for å diskutere aktuelle saker av felles interesse, og hvordan disse best kan følges opp. Årets møte vil ventelig finne sted på Island i løpet av høsten 2004. Den samme rutinen gjelder for de respektive statssekretærer.

I tillegg til de politiske møtene har man regelmessige konsultasjoner på embetsnivå knyttet til forskjellige bistandsområdene. De nordiske utviklingsdirektorer konsulterer om bilaterale bistandssaker, mens det i tilknytning til humanitære spørsmål gjennomføres konsultasjoner to ganger årlig. I tillegg kommer kontinuerlig dialog mellom de nordiske lands ambassader, samt løpende uformell dialog knyttet til enkeltsaker av felles interesse.

Nordisk samarbeid vedrørende bilateral bistand

I mars 2003 ble det inngått en avtale mellom de nordiske landene Finland, Sverige, Danmark og Norge, samt Nederland og Storbritannia på den ene siden og zambiske myndigheter på den andre. Avtalen knytter an til harmonisering av bistanden – det såkalte Harmonisering i Praksis-initiativet (HIP). Partene forplikter seg til å støtte opp om

¹ www.nordac.org

viktige reformer i den zambiske forvaltningen, samt å kanalisere bistanden gjennom sektorprogram og muligens også budsjettstøtte. Støtten skal baseres på Zambias strategi for fattigdomsreduksjon (PRSP). Giverene forplikter seg ikke bare til å koordinere sine krav og rutiner for oppfølging av bistanden (harmonisering), men også å basere denne oppfølgingen på Zambias nasjonale system og prioriteringer (innordning). Dette innebærer en betydelig administrativ lettelse for Zambias forvaltningsapparat.

Arbeidet med harmonisering og innordning av bistanden har høy prioritet innenfor OECD/DAC (Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling/Utviklingskomitéen). Allerede i 1999 tok de nordiske land et viktig initiativ gjennom den såkalte «the Stockholm Workshop», et høynivå-møte for de nordiske land, EU, FN-organisasjoner, utviklingsbankene og et utvalg samarbeidsland. Høynivå-møtet utarbeidet sentrale anbefalinger for styrket samarbeid på landnivå. De nordiske landene fortsetter å være en drivkraft for dette arbeidet i OECD/DAC-sammenheng. I mai 2003 var jurister fra HIP-gruppen samlet i Oslo for å bli enige om et felles avtaleverk til bruk i giversamarbeid.

I Afrika er det foreløpig samarbeidet mellom Norge og Sverige som har gitt flest konkrete resultater. Norske og svenske ambassadører i det sørlige Afrika møtes nå hver 18. måned for å diskutere hvordan samarbeidet dem imellom kan styrkes. I det østlige/vestlige Afrika har det foreløpig vært ett slikt møte. Møtene bekrefter at det er et betydelig samarbeid på landnivå, ikke minst omkring informasjonsinnhenting som forskningsrapporter, gjennomganger og evalueringer. I to av landene har man også klart å etablere konkrete samarbeidsprosjekt:

I 2001 inngikk Sverige og Norge en samarbeidsavtale om delegert samarbeid omkring bistanden til Malawi. Sverige har ikke representasjon i landet, og den norske ambassaden i Lilongwe forvalter svensk støtte til godt styresett, helse og hiv/aids. Disse områdene er også de sentrale områdene for Norges utviklingssamarbeid med Malawi. Sverige og Norge skyter hver inn 50 prosent av dette programmet, som i 2002 var på 90 MNOK. I 2003 er dette planlagt økt til 100 MNOK. Tilsvarende har Norge delegert forvaltningsansvaret for støtten til helsesektoren i Uganda til Sverige. Norges bidrag til dette programmet var 30 MNOK i 2001, 20 MNOK i 2002 og er planlagt økt igjen til 30 MNOK i 2003.

I tillegg til at det norsk-svenske samarbeidet har en verdi og en effektiviseringsgevinst i seg selv, vil det også gi konkret erfaring som vil ha stor

verdi i det videre arbeidet med å utvikle modeller for harmonisering og innordning mellom flere givere og i flere land.

Andre former for samarbeid på landnivå kan eksemplifiseres ved at den norske ambassaden i Nicaragua har vært koordinator for en rapport vedrørende implementeringen av Nicaraguas PRSP-prosedyre, og vurderingen av Verdensbankens og IMF's (Det internasjonale Valutafond) rolle i dette (se nedenfor).

Nordisk felles opptreden vedrørende multilateral bistand

Det finner sted et nært samarbeid mellom de nordiske land i forhold til de multilaterale utviklingsorganer, både gjennom formelle og uformelle kontakter. I forberedelsene til styremøter i FNs fond og programmer (FNs utviklingsprogram UNDP, FNs barnefond UNICEF, FNs befolkningsfond UNFPA, FNs miljøprogram UNEP, Verdens matvareprogram WFP, m.v.) holder regelmessige nordiske møter for å samordne de nordiske lands holdninger, og det samordnes også nært under styremøtene. Det er god kontakt og nært samarbeid overfor viktige særorganisasjoner i FN, slik som Verdens helseorganisasjon WHO, Den internasjonale arbeidsorganisasjon ILO, FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur UNESCO og FNs organisasjon for ernæring og landbruk FAO. Samarbeidet med Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene er formalisert gjennom en omfattende nordisk koordineringsprosess og en rotasjonsordning for representasjon i de styrende organer. I det internasjonale fond for jordbruksutvikling IFAD har man en mer begrenset nordisk koordinering på hovedstadsnivå.

I Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene har Norge i de fleste saker sammenfallende interesser med de øvrige nordiske land, og det nordiske samarbeidet i institusjonenes styrer er tett. Felles posisjoner utformes fortløpende og det holdes felles innlegg under årsmøter og møter i Verdensbankens og Det internasjonale valutafondets (IMF) utviklingskomité. De nordiske land legger i sitt løpende arbeid vekt på å sikre at den overordnede målsetting om fattigdomsreduksjon blir styrende for utformingen og gjennomføringen av virksomheten i utviklingsbankene.

De nordiske land er sterkt engasjert i gjennomføringen av Verdensbankens og IMF's gjeldsletteordning for de fattigste utviklingslandene, den såkalte HIPC-ordningen. Fra nordisk side arbeider man for å få på plass et forhandlingsopplegg for å mobilisere tilstrekkelige midler til å dekke de mul-

tilaterale finansinstitusjonenes – særlig Verdensbankens – store gjeldslettekostnader slik at institusjonenes evne til å bistå de fattigste landene ikke blir svekket.

Til sammen 27 land drar nå nytte av gjeldslette under HIPC-ordningen etter å ha utarbeidet helhetlige utviklingsstrategier (Poverty Reduction Strategy Papers – PRSP). I tråd med nordiske synspunkter er fokus dreid fra hurtighet til kvalitet, med det for øye at strategiene skal utgjøre et best mulig grunnlag for langsiktig, fattigdomsbekjempende politikk. Det er bred enighet vedrørende de nordiske lands holdning om at PRSP må danne grunnlaget for samtlige giveres engasjement i de aktuelle land. PRSP innebærer et styrket fokus på fattigdom i Verdensbanken og IMF. Spørsmålet om hvordan man skal bistå land som ikke når en håndterbar gjeldssituasjon etter å ha fått HIPC-behandling, er en stor utfordring som nå er satt på dagsorden i det nordiske samarbeidet.

De nordiske land har gjennomført et pilotprosjekt for i fellesskap å se nærmere på Verdensbankens og IMF's rolle i PRSP-prosessen i en rekke land (Bolivia, Mosambik, Nicaragua, Tanzania, Uganda, Vietnam og Zambia). Rapporten fra prosjektet forelå sommeren 2003 og inneholdt bl.a. anbefalinger til Verdensbanken og IMF med hensyn til institusjonenes deltakelse i lokal giverkoordinering og tilpasning til landenes PRSP'er. Disse problemstillingene, samt spørsmål som finansiering av tusenårsmålene og samarbeidet mellom Verdensbanken og FN, var sentrale temaer i det årlige møtet mellom Verdensbankens president og de nordiske og baltiske guvernørene i Verdensbanken som ble avholdt i Oslo i mai 2004.

Forhandlingene om den 14. påfylling av Verdensbankens fond for de fattigste landene (International Development Association – IDA) ble påbegynt i februar 2004 og skal etter planen slutføres før utgangen av året. Fra norsk side arbeides det for en betydelig påfylling, ikke minst på grunn av det store ressursgapet som eksisterer i forhold til hva som anses som nødvendig for å nå tusenårsmålene. Som under tidligere påfyllingsprosesser er det tett nordisk koordinering i forhandlingene.

I 2004 forhandles det også om den tiende påfylling i Det afrikanske utviklingsfondet. De nordiske land samarbeider nært under forhandlingene. I juli 2004 tar Norge over stillingen som eksekutivdirektør og styrerepresentant i vår valggruppe i Den afrikanske utviklingsbanken. Dette innebærer også at Norge vil koordinere de nordiske synspunkter på hovedstadsnivå. Foruten de nordiske land (unntatt Island), er Sveits og India med i Norges valggruppe.

Den åttende påfyllingen av Det asiatiske utviklingsfondet ble avsluttet i mai 2004, med samlet påfylling av nye konsesjonelle utlånsmidler på USD 7 milliarder. 21% av midlene skal anvendes i form av gavemidler til de fattigste og mest gjeldstyngede land, post konflikt land og i noe grad til faglig bistand og bekjempelse av hiv/aids. Norge besluttet å øke sin andel fra 0.95% til 1.11%. Også de andre nordiske land bidro med tilleggsbevilgninger. De nordiske land hadde tett koordinering i hele forhandlingsprosessen.

Nordisk samarbeid om FN-reform

De nordiske land har gjennom flere år samarbeidet for å styrke og effektivisere FN på det økonomiske og sosiale området. Rapporten fra det andre nordiske FN-prosjektet, «The United Nations in Development: Strengthening the UN Through Change, Fulfilling its Economic and Social Mandate», har vært et viktig innspill i reformprosessen i FN. Mange av forslagene ble reflektert i Generalsekretærens reformprogram som ble lagt fram i 1997, og flere av de administrative endringer som er foretatt er i tråd med intensjonen i det nordiske FN-prosjektet.

Generalsekretær Kofi Annan la i 2002 fram en ny reformpakke med vekt på administrative effektiviseringer. De nordiske land samarbeider nært for å opprettholde fremdriften i prosessen, både når det gjelder å sikre gjennomføring av allerede vedtatte reformer og for å vinne tilslutning til de nye reformtiltakene.

Nordisk Utviklingsfond

Det nordiske utviklingsfondet (Nordic Development Fund – NDF) er en samnordisk bistandsorganisasjon som finansieres over de nordiske lands bistandsbudsjetter. NDF gir lån over 40 år på myke vilkår som inkluderer rentefrihet og 10 års avdragsfrihet, og med en administrasjonsavgift på 0,75% pr. år. Lån fra fondet er forbeholdt de fattigste utviklingsland og benyttes mot høyt prioriterte prosjekter med positive miljøvirkninger. Prosjektene skal være av nordisk interesse. Den største del av NDFs kreditter benyttes til å finansiere leveranser av varer og tjenester fra de nordiske land. NDF samfinansierer med andre multilaterale institusjoner, hovedsakelig Verdensbanken, de regionale utviklingsbankene og Den nordiske investeringsbank (NIB).

De nordiske utviklingsmyndigheter avsluttet i 2000 en forhandlingsrunde om en ny kapitalutvidelse av fondet (NDF IV). Resultatet av forhandlin-

gene ble lagt fram i St.prp. nr. 83 (1999–2000). De nordiske utviklingsmyndighetene har i sluttrapporten fra forhandlingene slått fast at NDF fortsatt skal legge en fattigdomsrettet utlansstrategi til grunn som det overordnede mål for virksomheten.

I tillegg bør NDF bidra til å:

- Fremme hensyntagen til miljø og en bærekraftig utvikling
- Fremme likestilling mellom menn og kvinner

- Fremme en utviklingspolitikk som involverer det sivile samfunn i samarbeidslandene og som tar hensyn til menneskerettighetene
- Forebygge korrupsjon og fremme godt styre sett på sine virksomhetsområder.

Utvidelsen av NDFs grunnkapital ble fastsatt til EURO 330 mill. Kapitalutvidelsen dekker NDFs utlån for perioden 2001–2005. Norges andel av påfyllingen utgjør 22,5%.

7 Oppfølging av Nordisk Råds rekommandasjoner

Ansvar for behandlingen av Nordisk Råds rekommandasjoner og fremstillinger fordeles på de ulike embetsmannskomiteéene umiddelbart etter at de er vedtatt av sesjonen eller presidiet. Behandlingen av rekommandasjoner rettet til regjeringene vil normalt bli koordinert og håndtert av formannskapet.

Embetsmannskomiteéene og formannskapet tar straks etter sesjonen fatt på rekommandasjonsbehandlingen, samtidig som behandlingen av eldre, ikke avskrevne rekommandasjoner gjenopptas. Rekommandasjonene og fremstillingene vil vanligvis kreve nasjonale konsultasjoner og undersøkelser, og noen har også tverrsektorielle sider som gjør det nødvendig å involvere flere av Ministerrådets sektorer. I noen tilfeller er det også aktuelt med utredninger.

Innen 1. juli hvert år avgir Ministerrådet en meddelelse om alle aktuelle rekommandasjoner og fremstillinger. Meddelelsene redegjør for Ministerrådets standpunkt, gjennomførte tiltak eller status for arbeidet med rekommandasjonene.

Det foreligger et betydelig antall rekommandasjoner angående mange og svært sammensatte områder. Ministerrådet har overfor Rådet gitt uttrykk for at dagens rekommandasjonsmengde kan bidra til å gjøre Nordisk Råds prioriteringer mindre synlige. Ministerrådet satte pris på den noe reduserte rekommandasjonsmengden fra Nordisk Råd i 2003, og ser gjerne at dette videreføres.

Den norske delegasjon til Nordisk Råd har bedt om en tilbakemelding om hva regjeringen har gjort for å oppfylle 4 av rekommandasjonene. Dette følger nedenfor. Det minnes imidlertid om at Norge, sammen med de øvrige nordiske land, selv sagt står tilsluttet de fellesnordiske meddelelser om rekommandasjonene som er oversendt Nordisk Råd.

Rek.nr. 4/2003/: Rabattordning for ungdom og studerende

I Nordisk Råds rekommandasjon 4/2003 bes de nordiske lands regjeringer om å undersøke mulighetene for å gjennomføre rabattordninger for ungdom og studerende på statlige og statlig støttede transportsystemer.

I sin besvarelse av rekommandasjonen meddeler de nordiske lands regjeringer at en nordisk arbeidsgruppe foretok en kartlegging av reiserabattordninger i de nordiske landene i 2003. Det framkom at det er store forskjeller mellom landene både hva angår organiseringen av transportsystemene og prinsippene som er lagt til grunn for rabattordningene.

I Danmark har Undervisningsdepartementet og Forskningsdepartementet etablert rabattordninger for ungdom og studenter. Det framholdes at forskjeller i rabattordninger mellom de nordiske landene må aksepteres som følge av ulike nasjonale forhold.

I Finland er det ikke staten, men transportutøveren, som etablerer rabatt for studenter. Fra finsk side meddeles at rabattsystemet fungerer bra. Alle studenter som har et finsk studiekort får reisera-batt.

På Island finnes det ikke noe transportsystem som drives av staten, men et bussystem som drives av kommunene. Det er opp til de ulike busselskap å bestemme hvorvidt studenter skal gis rabatt eller ikke. Det finnes flere ulike rabattkort både for studenter og andre reisende.

I Norge får studenter og skoleelever under 30 år 40% rabatt i forhold til den aktuelle periodekortprisen for voksne på lokal kollektivtransport. I tillegg er fylkeskommunene pålagt av staten å tilby ungdommer mellom 16–19 år et ungdomskort, som skal gi rett til et ubegrenset antall reiser innen et fylke. På enkeltreiser over 150 km med jernbanen får studentene 50% rabatt på de fleste avgangene. På de mest populære avgangene er det dog kun 25% rabatt. Tilsvarende tilbys studentene 50% rabatt på Hurtigruta (som tilbyr sammenhengende båtforbindelse langs kysten fra Bergen til Kirkenes), og 45% rabatt på Nord-Norge Bussen (samarbeidsorgan for busselskaper som opererer nord for Fauske hvor jernbanen slutter). Disse rabattordningene gjelder også utenlandske studenter som studerer i EØS-land.

Norge anser ikke at rekommandasjonen fra Nordisk Råd krever noen videre oppfølging fra norsk side.

På Færøyene gjelder en rabattordning for studerende som benytter de offentlige transportmid-

ler til og fra utdannelsesteden. Den finansieres av Studulsstovnurin (den færøyske studiestøtteorganisasjon) og alle som får støtte fra Studulsstovnurin, dvs. både færøyske og utenlandske studenter, gis denne rabatten.

På Åland kan både ålandske og utenlandske studenter benytte seg av samme rabatter når det gjelder den kollektive trafikken.

I Sverige er det myndighetene med ansvar for studiefinansiering samt studentorganisasjonene som fremforhandler rabatter med ulike trafikkselskap.

De nordiske lands regjeringer anbefaler at rekommandasjonen avskrives.

Rek.nr. 5/2003/: Pensjoner og førtidspensjonering

Nordisk Råd anbefaler i denne rekommandasjonen Nordisk Ministerråd om

1. å se over formene for beskatningen av pensjoner fra ett annet nordisk land og søke å oppnå en lik anvendelse av skatteavtalen i de nordiske land, og
2. å forenkle prosedyrene for bedømmingen av førtidspensjon og rehabilitering slik at undersøkelse og vedtak blir gjort i ett land i stedet for i berørte land. På sikt bør regelverket om førtidspensjon harmoniseres mellom de nordiske land.

Når det gjelder beskatning av pensjoner, så reguleres det innen Norden av den nordiske skatteavtalen. Problemet med «dobbelbeskatning» er i realiteten et problem knyttet til dobbelt betaling av trygdeavgift for helsetjenester. Trygdeavgifter reguleres av EØS-avtalens trygderegler, og ikke av skatteavtalen. I de tilfellene hvor Norge, etter EØS-retten, er ansvarlig for å yte helsetjenester til en pensjonist, er det vår oppfatning at vi også har en eksklusiv rett til å kreve trygdeavgift for slike tjenester. Dette synet er også gjengs oppfatning innen EU/EØS.

«Dobbelt» betaling av trygdeavgift er i hovedsak et norsk-svensk fenomen og oppstår pga. ulik finansiering av helsetjenestene. Disse finansieres i Sverige over skatteseddelen, men andelen som går til helsetjenester kan ikke identifiseres. Problemet oppstår når Norge krever inn trygdeavgift og Sverige beskatter pensjonen. Etter vårt syn er det da i realiteten Sverige som i uidentifiserbar utstrekning tar seg betalt for helsetjenester som de ikke har ansvaret for og heller ikke betaler.

Når det gjelder pkt. 2 har trygdesektoren, bl.a. den nordiske sosialforsikringsgruppen, vurdert muligheten for å la grunnlaget for vurdering av rett

til ytelser (uførepensjon/rehabilitering) i ett land også gjelde i et annet nordisk land. Det er konkludert med at så vel ulikt lovgrunnlag som ulike vurderingsprinsipper medfører at det er vanskelig å overføre rettigheter direkte. Sosialforsikringsgruppen har i stedet tatt initiativ til en samarbeidsmodell for å forbedre den administrative samhandlingen mellom landene i disse sakene. Viktige aspekter i en slik modell vil være å få tydeliggjort hvilke dokumentasjonskrav det enkelte land har, styrke opplæringen av saksbehandlere spesielt i forhold til internordiske saker samt å bedre informasjonen til brukere om de enkelte lands systemer.

Rek.nr. 9/2003/: Tiltak mot prostitusjon og handel med kvinner

Regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn (2003–2005) ble lansert 12. februar 2003. Planen omfatter 23 tiltak for å:

- yte bistand og beskyttelse til kvinner og barn som har vært utsatt for menneskehandel,
- forhindre rekrutteringen av kvinner og barn,
- begrense etterspørselen som skaper marked for handel med kvinner og barn,
- avdekke og straffeforfølge i saker der kvinner og barn har vært offer for menneskehandel
- styrke kunnskap og samarbeid for å innfri handlingsplanens intensjoner.

Justisdepartementet koordinerer en tverrsektoriell innsats, som involverer 8 departementer, for å gjennomføre planen.

Rekommendasjonen omhandler i sin helhet tiltak for å begrense etterspørsel etter tjenester som skaper marked for prostitusjon og menneskehandel.

Likevel kan det være på sin plass å redegjøre kort for de rammer og referanser Norge har for å bekjempe menneskehandel, særlig handel med kvinner og barn.

Et eget straffebud mot menneskehandel, som korresponderer med definisjonen i Palermo-protokollen (se nedenfor) trådte i kraft 4. juli 2003, jfr. straffelovens § 224 (Ot.prp. nr 62 (2002–2003)). Strafferammen er 10 år.

FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet med protokoller, deriblant protokollen (Palermo-protokollen) for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn, ble ratifisert av Norge den 23. september 2003. Konvensjonen trådte i kraft 29. september 2003, og protokollen trådte i kraft 23. desember 2003.

Protokollens anbefalinger og pålegg gjennomføres gjennom iverksettingen av handlingsplanen mot handel med kvinner og barn. I den sammenheng vises det særlig til art. 9.5: «Statspartene skal vedta eller styrke lovgivningsmessige eller andre tiltak, for eksempel utdanningstiltak, sosiale tiltak eller kulturelle tiltak, blant annet gjennom bilateralt eller multilateralt samarbeid, for å motvirke etterspørselen som fremmer alle former for utnytting av personer, særlig kvinner og barn, som igjen fører til handel med mennesker.»

Ad rekommandasjonens 1. ledd kan det vises til at Handlingsplanen inneholder fire tiltak for å forebygge menneskehandel ved å bidra til å begrense etterspørselen som skaper marked for handel med kvinner og barn. Barne- og familiedepartementet, Forsvarsdepartementet, Justisdepartementet og Utenriksdepartementet er alle hovedansvarlige for gjennomføring av hvert sitt tiltak, mens Arbeids- og administrasjonsdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet er delansvarlige for ett tiltak.

Informasjon til ulike målgrupper

Holdningsendring og holdningsbearbeidelse gjennom informasjon innebærer både en pedagogisk og en informasjonsfaglig utfordring. Skoleverket er en av de sentrale samarbeidspartene i utvikling av informasjonstiltak overfor ungdom. Som ledd i oppfølgingen av tiltaket har Læringssentret etter initiativ fra Barne- og familiedepartementet opprettet en egen nettside om menneskehandel. Målgruppene for denne er lærere og elever. Gjennom nettsidene ønsker departementet å gi informasjon til elever og lærere om menneskehandel slik at dette kan danne grunnlag for diskusjon og engasjement i skolen. Linken til nettsiden er: <http://lom.ls.no/menneskehandel/>

Barne- og familiedepartementet har initiert et større forskningsprosjekt for å kartlegge holdninger og erfaringer knyttet til kjøp av sex og seksuelle overgrep blant ungdom i Norge, Sverige, Polen, Russland, Estland, Latvia, Litauen og Island. Arbeidet ledes av forsker Svein Mossige ved NOVA. Det skal gjennomføres nasjonale undersøkelser i hvert land som vil gi grunnlag for sammenlikninger, samt vurdering av målrettede tiltak som kan settes inn for å redusere og forebygge. I internasjonal sammenheng vil dette bli en stor og enestående undersøkelse når det gjelder å kartlegge ungdoms holdninger og atferd i forhold til seksuell utnytting og andre seksuelle krenkelser.

Barne- og familiedepartementet har initiert et samarbeid med Barne-, ungdom- og familieforvalt-

ningen (BUFA) om videreutviklingen av informasjonstiltak rettet mot ungdom. I første omgang vil informasjon om menneskehandel gis gjennom nettstedet ungdom benytter.

Et annet prioritert satsningsområde er informasjonstiltak rettet mot kjøpere av seksuelle tjenester, potensielle kjøpere og unge menn. Barne- og familiedepartementet utarbeider en skisse til informasjonsplan med budsjettoverslag som vil danne grunnlaget for prioriterte tiltak i 2004–2005.

Arbeids- og administrasjonsdepartementet (AAD) har informert om innholdet i de etiske retningslinjene til statlige ansatte gjennom Personalmelding nr. 28/2002. Retningslinjene er tatt inn i Statens Personelhåndbok for 2003 (pkt. 4.6.12), og det er en link til retningslinjene på AADs sider på Odin. Administrasjons- og arbeidsdepartementet vil videre informere om de etiske retningslinjene i de fora der AAD har en rolle som statlig arbeidsgiver, dvs. personallederforum, personalsamlinger for fylkesmannsembetene, personallederkonferanser, lederopplæringstiltak i staten og introduksjonskurs for nyansatte. Heftet «Ny i statens tjeneste» er under revisjon både hva angår form og innhold, og AAD planlegger å ta inn ovennevnte retningslinjer i et eget kapittel om etikk og etisk framferd i løpet av høsten 2004.

Nærings- og handelsdepartementet (NHD) har sendt ut et brev med oppfordring om at organisasjoner og bedrifter lager etiske retningslinjer mot kjøp av seksuelle tjenester. Brevet er sendt til bl.a. Bane Tele, Electronic Chart Centre, Entra Eienendom, Kings Bay, Selskapet for industrivekst (SI-VA), Statkraft SF, Garanti-Instituttet for Eksportkreditt (GIEK), Eksportfinans og Nordiska Prosjektexportfonden i Finland. Innovasjon Norge har bestemt å ha egne retningslinjer som er knyttet til næringslivets sosiale ansvar og kjøp av seksuelle tjenester. NHO anbefaler at norske bedrifter åpent og tydelig tar avstand fra kjøp av seksuelle tjenester og at bedriftene velger egnede virkemidler for å markere sine holdninger og krav til adferd.

Nulltoleranse for overgrep i konfliktområder

Utenriksdepartementet har i dialog med norske humanitære og bistandsorganisasjoner formidlet nulltoleranse for overgrep mot kvinner og barn. Dette formidles også i styringsdialogen med internasjonale organisasjoner Norge samarbeider med, eller er medlem i.

Skolering av militært personell i internasjonale oppdrag

Utenriksdepartementet rapporterer om at Norge og USA har tatt initiativ til å etablere codes of con-

duct for NATO-personell på internasjonale oppdrag. Markedet for prostitusjon og menneskehandel øker ved nærvær av internasjonalt personell, og det er behov for bevisstgjøring og felles retningslinjer som forhindrer at NATO-personell blir involvert i utnyttelsen av kvinner og barn som er ofre for menneskehandel. Initiativet i NATO skal følges opp fra norsk side. Man skal arbeide for å styrke opplæring av militærpersonell og annet sivilpersonell i internasjonale oppdrag om kvinner og barns sårbare situasjon i konflikt- og postkonfliktsituasjoner, herunder om handel med kvinner og barn.

Ad rekommandasjonens 2. ledd slår Handlingsplanen mot handel med kvinner og barn fast at Norge skal delta i det internasjonale samarbeidet for å forebygge og bekjempe denne alvorlige formen for kriminalitet og krenkelse av menneskerettigheter. Norge deltar blant annet i Nordic Baltic Task Force against Trafficking in Human Beings (UD), Task Force against Trafficking in Human Beings in the Barents Euro Arctic Region (JD) og i ulike initiativ innenfor det nordiske samarbeidet.

Utveksling mellom myndigheter og frivillige organisasjoner

Justisdepartementets kartlegging av organisasjonenes tilbud og erfaringer har vist at enkelte organisasjoner har konkret erfaring med ofre for menneskehandel, og kan bistå myndighetene i arbeidet med å innfri intensjonene i handlingsplanen. Fra desember 2003 til april 2004 har det vært arrangert flere større multilaterale møter, samt en rekke bilaterale møter med organisasjoner som Alternativ til vold, Flyktningerådet, International Organisation for Migration (IOM), Krisesentersekretariatet, MiRA, Nadheim Kvinnesenter, Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS), Norsk krisesenterforbund, Prostitueres interesseorganisasjon i Norge (PION), Pro Sentret, Redd Barna og Selvhjelp for innvandrere og flykninger (SEIF). Justisdepartementet har også holdt innlegg og deltatt i debatter i media og på seminarer i regi av Pro Senteret, JURK, Krisesentersekretariatet, Likestillingssenteret og Universitetet i Oslo.

Handlingsplanen inneholder 5 tiltak (tiltak 8–12) for å forebygge menneskehandel ved å hindre rekruttering av kvinner og barn. De omfatter også tiltak som i konsekvens vil kunne motvirke etterspørsel. Tiltakene er ikke spesielt rettet mot nær-områdesamarbeidet. Dog vil erfaringer og strategier også være relevante her.

Utenriksdepartementet er hovedansvarlig for

tre av tiltakene, og delansvarlig for to. Disse tiltakene er ivarettatt gjennom det generelle bistands- og utviklingsarbeidet og via prosjekter som er direkte relatert til handel med kvinner og barn. Barne- og familiedepartementet og Nærings- og handelsdepartementet står hovedansvarlig for de to sistnevnte.

Rettighetsbasert utvikling

Ifølge Utenriksdepartementet er fattigdomsbekjempelse, kvinner og barns rettigheter, fokus på utdanning for jenter og tilgang til forsørgelse grunnleggende prinsipper i norsk utviklings- og prosjektsamarbeid. Denne innretningen på utviklings- og prosjektsamarbeidet styrker kvinner og barns stilling i samfunnet, både økonomisk, politisk og sosialt, og gjør dem mindre sårbare for menneskehandel. I 2003 bevilget Utenriksdepartementet og NORAD samlet over 30 mill. NOK til prosjekter direkte rettet mot menneskehandel i Sørøst-Europa, i Moldova, Armenia, Sentral-Asia, Polen, Romania, Bulgaria, flere land i Afrika med særlig vekt på Det sørlige Afrika, samt flere land i Asia. Prosjektene varierer mellom forebygging, assistanse til ofre, reintegrering gjennom opplæring, arbeid og tilgang til mikrokreditter. I tillegg ble nærmere 20 mill. NOK bevilget til ulike prosjekter som indirekte bidrar til forebygging og rehabilitering av utsatte grupper, ved å styrke kvinner og barns rettigheter og stilling i samfunnet, til sosial- og helsetiltak blant prostituerte og rehabilitering av seksuelt misbrukte barn.

Internasjonalt arbeider Norge aktivt på det normative plan i kampen mot menneskehandel. Utenriksdepartementet har tatt opp temaet i sine innlegg under både FNs generalforsamling, FNs menneskerettighetskommisjon og FNs kvinnekommisjon og støtter initiativer og mekanismer på feltet som utarbeides og fremmes i disse fora. I regional sammenheng prioriterer man høyt OSSEs arbeid mot menneskehandel, og Norge er bl.a. representert ved vervet som leder i OSSEs arbeidsgruppe om likestilling og bekjempelse av menneskehandel.

Justisdepartementet leder forhandlingene fra norsk side i Europarådet om en ny konvensjon for å bekjempe menneskehandel. Formålet er å oppnå en konvensjon som går lenger enn FN konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet og protokollen om menneskehandel når det gjelder å forplikte statene til å beskytte ofrene. I tillegg skal den opprette en mekanisme som skal overvåke landenes oppfølging av konvensjonsforpliktelsene. Konvensjonen skal etter planen være

sluttforhandlet mot slutten av 2004 eller begynnelsen av 2005.

Hindre rekruttering av utsatte grupper

Tilbud om en ny start gjennom utdanning, opplæring og arbeid grunnleggende for å forhindre gjentatt rekruttering av tidligere ofre for menneskehandel. Utenriksdepartementet har gitt støtte til slike prosjekter i Øst- og Sørøst-Europa, i Moldova og Armenia. Støtten har gått til rehabilitering gjennom medisinsk, psykologisk og juridisk hjelp i regi av internasjonale og lokale organisasjoner. Konkrete tiltak for å gi arbeid støttes også.

Informasjonsmaterieell til kvinner i risikoområder

Hittil i planperioden har Utenriksdepartementet støttet den nordisk-baltiske kampanjen mot handel med kvinner og barn, en kampanje i Romania (IOM og den katolske kirken), og flere prosjekter i Sørøst-Europa. I Sentral-Asia støttes en større regional kartlegging av menneskehandel, som også skal bidra til å øke kunnskapsnivået blant nasjonale aktører i disse landene og i det internasjonale samfunn.

Utestasjonene skal involveres i arbeidet med å spre informasjon om menneskehandel og informere om muligheter for lovlig migrasjon. Det skal utarbeides informasjonsmaterieell om farene forbundet med menneskehandel og arbeidet mot menneskehandel, som kan brukes ved de aktuelle norske utestasjonene. Dette skal være materieell som både er til bruk for ambassadepersonellet selv, til bruk overfor ambassadens publikum (ex. visumsøkere) og overfor lokale NGOer. Informasjonsmaterieell til kvinner i risikoområder skal ferdigstilles innen november 2004.

Kjønnsperspektiv i næringsutvikling

Nærings- og handelsdepartementet rapporterer at det er fokusert på næringslivets ansvar gjennom brev til Statens nærings- og distriktsutviklingsfond, Norges Eksportråd, Garanti-Instituttet for eksportkreditt, Eksportfinans ASA, Norsk Prosjektportfond og de heleide statlige selskapene Kings Bay AS, A/S Bjørnøen og Electronic Chart Centre AS, hvor departementet oppfordrer til at det tas hensyn til kjønnsperspektivet i næringsaktiviteter og investeringer i utlandet.

Bilateralt og multilateralt samarbeid om utsatte barn

Ifølge Barne- og familiedepartementet er et særskilt fokus rettet mot barn gjennom norsk deltakel-

se i Østersjørådets barnegruppe (WGCC) og regionale aktiviteter knyttet til samarbeidet om utsatte barn i regionen. I regi av Østersjørådets barnegruppe er det opprettet et IT nettverk (The Child Centre) som i hovedsak er et IT-samarbeid om barn i risikosituasjoner mellom medlemsstatene i Østersjørådet. Aktuelle fagfolk og fagmiljøer er knyttet til dette nettverket og gjennom passord kan faglige diskusjoner om målgruppen utsatte barn gjennomføres mellom landene. Link til nettsiden er: <http://childcentre.baltinfo.org>.

Østersjørådet utarbeider nå en plan som har vært på høring blant deltakerlandene i forhold til mindreårige som krysser landegrensene, inkludert barn som er utsatt for menneskehandel («Unaccompanied and Trafficked Children»). I dette arbeidet deltar også representanter for Hviterussland, Ukraina og Moldova i tillegg til de 11 landene i WGCC. Det er utnevnt en nasjonal kontaktperson med ansvar for blant annet barn og unge utsatt for menneskehandel i hvert av landene, og det er ansatt et regionalt kontaktpunkt ved WGCC-sekretariatet i Stockholm. Barne- og familiedepartementet vil følge opp det regionale samarbeidet i regi av Østersjørådet med spesiell vekt på å videreutvikle nettverk og kontakt mellom fagmiljøer på området.

Utenriksdepartementet rapporterer om at det inntil nå har gått om lag 8 mill. NOK over UD og NORADs budsjetter til tiltak direkte rettet mot barn i bilateralt prosjektsamarbeid i Sørøst-Europa, i Romania, Bangladesh, Sri Lanka, Nepal, Zimbabwe og Etiopia. Utenriksdepartementet og NORAD vil fortsatt prioritere tiltak spesielt rettet mot barn i sine bilaterale prosjektsamarbeid.

Ad rekommandasjonens 3. ledd har Justisdepartementet nedsatt en arbeidsgruppe som innhenter erfaringer med den rettslige reguleringen av prostitusjon i Sverige og Nederland, og bruken av straffelovens § 203 som forbyr av kjøp av seksuelle tjenester av personer under 18 år. Arbeidsgruppen ledes av professor Ulf Stridbeck, juridisk fakultet, Universitetet i Oslo, og består ellers av politiinspektør Olaf Kristiansen, Politidirektoratet og professor dr. med. Berit Schei, NTNU. Arbeidsgruppen skal levere sin rapport i løpet av sommeren 2004. Regjeringen vil etter dette ta stilling til om det er behov for en lovendring.

Rek.nr. 23/2003/: Rovdyrforvaltning i Norden

Rovviltbestandene i Norden er i stor grad fellesbestander med tilhold på begge sider av landegrensene. Siden tidlig på 1990-tallet har det svenske Naturvårdsverket og Direktoratet for naturforvalt-

ning jevnlig holdt møter om rovviltforvaltningen. Fra 2000 ble også Jord- og skogbruksministeriet i Finland inkludert i disse møtene. Etter regjeringens vurdering fungerer samarbeidet med myndigheter på sentralt nivå godt. Spesielt er kontakten mellom Sverige og Norge god.

Koordineringsgruppen for rovviltforskning i Skandinavia er et eksempel på et slikt samarbeid som i de senere årene har stor effekt både når det gjelder utveksling av ekspertise og ressurser. Norge og Sverige har også et felles samarbeid angående DNA-analyser. Det gjennomføres årlige møter mellom de sentrale myndighetene som bør fortsette. I tillegg skjer det i dag en informasjonsutveksling på regionalt nivå mellom fylkesmenn og länsstyrelsen angående overvåkingsmetodikk, faunakriminalitet m.m. Samarbeidet under Nordkalottkomitéen er også et godt eksempel på et velfungerende samarbeid. Videre foregår også et samarbeid mellom Norge og Sverige om nettbasert informasjon og utvikling av sentrale databaser som omhandler rovvilt. Et eksempel på et felles nettsted er forskningsprosjektet «Skandulv». I tillegg finnes det en rekke nasjonale nettsteder som viser til tilsvarende nettsted i nabolandet.

Etter regjeringens vurdering er det ikke behov for årlige gjensidige møter på politisk nivå som kun er knyttet til temaet rovvilt. Slike møter bør

avholdes innenfor den nordiske plattformen etter en nærmere vurdering av behovet. Det finnes imidlertid flere mer uformelle møteplasser der både politikere, forvaltere, forskere, næringsdrivende og andre interesserte kan møtes. Det årlige vargsymposiet i Sverige er et slikt eksempel. Dette ble i år arrangert for 11. gang og samlet ca. 300 deltagere.

EU-direktiv, internasjonale konvensjoner og nasjonal lovgivning samt ulike konfliktbilder i det enkelte land bidrar til at det erfaringsmessig er vanskelig å enes om en enhetlig og felles rovviltpolitikk med felles mål i de ulike landene. For å sikre en best mulig forvaltning av rovviltartene på tvers av landegrensene mener Regjeringen at det er viktig å videreutvikle og styrke det gode nordiske samarbeidet om rovviltforskning, bestandsovervåking, datautveksling, forvaltningsgrep m.v. som er bygget opp gjennom de senere årene.

Fiskeridepartementet

tilrår:

Tilråding fra Fiskeridepartementet av 24. september 2004 om nordisk samarbeid blir sendt Stortinget.

Vedlegg 1**Statsminister Kjell Magne Bondevik: Innlegg i
generaldebatten, Nordisk Råds 55. sesjon 27. oktober 2003**

President, kolleger, kjære nordiske venner,

Samspeillet mellom den folkelige oppslutning om nordisk samarbeid og det politiske samarbeidet mellom de nordiske land, er viktig for å holde den nordiske idé levende. Det daglige uttrykk for et levende og aktivt nordisk samarbeid finner vi i de utallige kontakter mellom enkeltmennesker og frivillige organisasjoner. Erfaringene fra det folkelige samarbeidet er viktige for oss i det nordiske samarbeidet mellom regjeringer og nasjonalforsamlinger.

Derfor vil jeg uttrykke min anerkjennelse til Göran Persson og årets svenske formannskap i Ministerrådet. Den aktive oppfølging av Norrback-rapporten og arbeidet ellers med å redusere de hindringer som fortsatt er til hinder for et friest mulig samkvem mellom våre lands borgere, må ha vår høyeste prioritet. Her har det svenske formannskapet bidratt til konkrete resultater. På norsk side har regjeringen blant annet innskjerpet at forslag om ny lovgivning må vurderes nøye mot andre nordiske lands lover og regler, slik at nye grensehinder ikke skapes. Vi har også styrket opplæringen av lokale etater om det nordiske avtaleverket, slik at de som trenger det får korrekt informasjon og veiledning.

Det nordiske samarbeidet står overfor en stor utfordring med den kommende utvidelsen av EU. Det blir viktig å styrke det regionale nordiske samarbeidet også innen et utvidet EU og EØS. Samtidig må vi fortsette å utvide samarbeidet med våre baltiske naboer. Statsminister Brazauskas tale til Nordisk Råd i dag viser at vi er kommet langt i det nordisk-baltiske samarbeidet. Men først og fremst er det grunn til å uttrykke anerkjennelse for de veldige omstillinger de baltiske land har lykkes med på svært kort tid. Det er fortsatt store muligheter for å videreutvikle det nordisk-baltiske samarbeidet basert på felles interesser. Disse mulighetene må vi virkeliggjøre. Jeg er derfor glad for at de fem nordiske statsministere i dag besluttet å invitere de baltiske land til å bli medlemmer av Den nordiske investeringsbanken.

EUs Nordlige Dimensjon er utviklet til et omfattende og viktig rammeverk for samarbeidet i Nord-

Europa. Det er et sentralt instrument for dialog og samarbeid også med Russland. Vi ønsker å utvide samarbeidet med Nordvest-Russland. Vi ser fram til å delta aktivt i gjennomføringen av den nye handlingsplanen for den Nordlige Dimensjon. Noen av de største utfordringene finner vi på helseområdet. Jeg er derfor glad for å ha fått anledning til å følge opp det finske initiativet om å etablere et partnerskap for helse og livskvalitet under EUs Nordlige Dimensjon. Konferansen som finner sted i Oslo i dag og i morgen, vil etablere dette partnerskapet.

Miljøutfordringene i våre områder er store. Det er avgjørende for oss og fremtidige generasjoner at vi hindrer langsiktig forringelse av miljøet. Det gjelder ikke minst beskyttelse av den økologiske balansen i nordområdene, og bevaring og bærekraftig høsting av havressursene. Gjennom Norges formannskap i Barentsrådet de kommende to år vil vi prioritere dette arbeidet. Ministerrådets arktiske samarbeidsprogram og det arktiske vindu i EUs Nordlige Dimensjon vil være andre sentrale bidrag til miljøarbeidet i regionen. Det er også viktig at vi neste år kan avslutte arbeidet med en fornyelse av den nordiske strategien for bærekraftig utvikling.

Vi har i dag mange gode instrumenter for å lykkes i å videreutvikle den nordlige regionen i Europa som et godt sted å leve. Jeg tror det nordiske samarbeidet i fremtiden vil bli enda viktigere som et konstruktivt bidrag til europeisk samarbeid, til å styrke og utvide samarbeidet med våre baltiske naboer og Russland og å engasjere våre naboer i vest i det nord-europeiske samarbeidet. I denne forbindelse hilser jeg velkommen det nye initiativ fra USA om et utvidet partnerskap med Nord-Europa, det såkalte «e-PINE» («Enhanced Partnership In Northern Europe»).

Vi feiret i fjor 50års jubileet for Nordisk Råd. Det nordiske samarbeidet er en meget aktiv femti-åring som tilpasser seg nye utfordringer på en dynamisk og fremtidsrettet måte. Dette er jeg sikker på vil fortsette under islandsk formannskap. Jeg vil gjerne ønske Davíð Oddsson lykke til med formannskapet i det kommende år.

Vedlegg 2**Nordisk Ministerråds budsjett 2004 og
forslag til budsjett 2005**

	2005 TDKK	2004 TDKK	Differanse TDKK	%
<i>Kultur, utdanning, forskning og IT</i>	359.450	359.450	0	0%
Kultursamarbeidet	158.497	158.497	0	0%
Utdanning og forskning	199.881	199.881	0	0%
IT-samarbeidet	1.072	1.072	0	0%
<i>Miljø-, ressurspolitikk og nærområdene</i>	199.733	202.233	-2.500	-1,2%
Miljø	37.993	37.993	0	0%
Regionalpolitikk	29.357	29.357	0	0%
Energi	7.213	7.213	0	0%
Jord- og skogbruk, fiskeri, næringsmidler	37.670	37.670	0	0%
Transport	1.058	1.058	0	0%
Nærområdene	86.442	88.942	-2.500	-2,8%
<i>Velferds- og næringspolitikk</i>	147.047	144.547	2.500	1,7%
Sosial og helse	41.578	41.578	0	0%
Forbrukerpolitikk	8.330	8.330	0	0%
Narkotikasamarbeid	1.521	1.521	0	0%
Lovgivning	1.315	1.315	0	0%
Arbeidsmarked og -miljø	12.870	12.870	0	0%
Likestilling	8.351	8.351	0	0%
Bygg og bolig	885	885	0	0%
Næring	70.539	68.039	2.500	3,7%
Økonomi	1.658	1.658	0	0%
<i>Øvrig virksomhet</i>	111.287	111.287	0	0%
Totalt	817.517	817.517	0	0%

Budsjettet for 2005 blir endelig vedtatt i november/desember etter at Nordisk Råd har behandlet det. Det vil samtidig bli justert for prisstigning.

Vedlegg 3**Forkortelsesregister**

ÅK-JÄM	Nordiska ämbetsmannakommittén för jämställdhet
ÅK-Livs	Nordiska ämbetsmannakommittén för livsmedelsfrågor
BUK	Ledningsgruppen för nordisk barn- och ungdomskultur
EK-A	Nordisk Embedsmandskomité for arbejdsmarkeds- og arbejdsmiljøpolitik
EK-BYGG	Nordisk Embedsmandskomité for bygge- og boligsamarbejde
EK-ENERGI	Nordisk Embedsmandskomité for energipolitik
EK-FINANS	Nordisk Embedsmandskomité for økonomi og finanspolitik
EK-IT	Nordisk Embedsmandskomité for IT-politik
EK-K	Nordisk Embedsmandskomité for nordisk kulturelt samarbejde
EK-KONS	Nordisk Embedsmandskomité for konsumentspørsmål
EK-LOV	Nordisk Embedsmandskomité for lovsamarbejde
EK-M	Nordisk Embedsmandskomité for miljøspørsmål
EK-N	Nordisk Embedsmandskomité for næringspolitik
EK-Narko	Nordisk Embedsmandskomité for narkotikaspørsmål
EK-S	Nordisk Embedsmandskomité for Social- og helsespørsmål
EK-U	Nordisk Embedsmandskomité for uddannelse og forskning
FNF	Foreningarna Nordens Förbund
FOVU	Nordisk folkeoplysnings- og voksenundervisningssamarbejde
FPR	Nordiska forskningspolitiska rådet
HØGUT	Ledningsgruppen for nordiskt samarbeide inom hogra utbildning
LOP	Lønns- og personalutvalget
MR-A	Nordiska Ministerrådet for arbeidsmarknad och arbetsmiljøpolitik
MR-BO	Nordiska Ministerrådet for bygg- og bostadsfrågor
MR-FINANS	Nordiska Ministerrådet for økonomi- og finanspolitik
MR-ENERGI	Nordiska Ministerrådet for energipolitik
MR-IT	Nordiska Ministerrådet for informasjonsteknologi
MR-JS	Nordiska Ministerrådet for jord- og skogsbruk
MR-JÄM	Nordiska Ministerrådet for jämställdhetsfrågor
MR-KONS	Nordiska Ministerrådet for konsumentfrågor
MR-K	Nordiska Ministerrådet for kulturellt samarbeide
MR-LOV	Nordiska Ministerrådet for lagstiftningsfrågor
MR-M	Nordiska Ministerrådet for miljøvårdsfrågor
MR-NARKO	Nordiska Ministerrådet for narkotikafrågor
MR-N	Nordiska Ministerrådet for næringspolitik
MR-REG	Nordiska Ministerrådet for regionalpolitik
MR-S	Nordiska Ministerrådet for social- og helse
MR-T	Nordiska Ministerrådet for transportfrågor
MR-U	Nordiska Ministerrådet for utbildning- og forskning
MR-SAM	Samarbeidsministrene
NAB	Nordiska rådgivande nämnden for energiinformasjon
NAD	Nordiska nämnden for alkohol- og drogforskning
NAF	Nordisk arbeidsgruppe for fiskeriforskning
NAI	Nordiska Afrikainstituttet
NAPA	Nordens institutt i Grønland
NAR	Nordisk amatørteaterråd

NÄRP	Nordiska ämbetsmannakommittén för regionalpolitik
NÄT	Nordiska ämbetsmannakommittén för transportfrågor
NBIC	Nordic Baltic Investment Committee
NDF	Nordiska Utvecklingsfonden
NEF	Nordisk Embedsmandskomiteé for fiskerispørgsmål
NEFCO	Nordiska miljøfinansieringsbolaget
NEFP	Nordisk Energiforskning
NEJS	Nordisk Embedsmandskomiteé for jord- og skovbrugsspørgsmål
NFA	Nordens folkliga akademi
NFS	Nordens Fackliga Samorganisation
NGB	Nordiska Genbanken
NGH	Nordisk Genbank for husdyr
NHV	Nordiska hälsovårdshögskolan
NIAS	Nordisk Institut for Asienstudier
NIB	Nordiska Investeringsbanken
NICe	Nordisk InnovasjonsCenter
NIFCA	Nordisk institutt for samtidskunst
NIFIN	Nordens Institut i Finland
NIFS	Nordisk institutt for sjørett
NIKK	Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning
NIOM	Nordisk institutt for odontologisk materialprøvning
NIVA	Nordiska institutionen för vidareutbildning inom arbetsmiljöområdet
NKB	Nordisk kommitté för bioetik
NKF	Nordiska Konstförbundet
NKJ	Nordiskt Kontaktorgan för Jordbruksforskning
NKR	Nordkalottrådet
NKS	Nordisk kontakt om statsbyggeri
NKU	Nordisk Konsumentudvalg
NKV	Nordisk kollegium for viltforskning
NMKL	Nordisk metodikkomiteé for næringsmidler
NMR	Nordisk Ministerråd
NOMESKO	Nordisk medicinalstatistikkomiteé
NOMUS	Nordiska Musikkommittén
NOPEF	Nordiska Projektexportfonden
NOP-H	Nordiska publiceringsnämnden för humanistiska tidskrifter
NOP-S	Nordiska publiceringsnämnden för samhällsvetenskapliga tidskrifter
NOPUS	Nordiska utbildningsprogrammet för utveckling av social service
NOR	Nordisk organ for reinforskning
NORA	Nordisk atlantsamarbejde
NORDA	Nordiskt samarbeide om teknisk akkreditering
NORDBOK	Nordiska litteratur- og bibliotekskommittén
NORDEX	Nordisk samarbeidskomiteé for offentlig tilsyn med brannfarlige og eksplosive varer
NORDICOM	Nordiskt informationscenter for medie- og kommunikationsforskning
NORDINFO	Nordiska samarbetsorganet for vitenskaplig informasjon
NORDITA	Nordisk institutt for teoretisk fysikk
NORDVULK	Nordisk vulkanologisk institutt
NorFA	Nordisk Forskerutdanningsakademi
NORMET	Samarbetsforum for nordisk metrologi (mätteknikk)
NOS-H	Nordiska samarbetsnämnden for humanistisk forskning
NOS-M	Nordiska samarbetsnämnden for medisinsk forskning
NOS-N	Nordisk samarbeidsnemnd for naturvitenskap
NOSOSKO	Nordisk sosialstatistikkomiteé
NOS-S	Nordiska samarbetsnämnden for samhällsforskning
NR	Nordiska rådet
NSfK	Nordisk samarbeidsråd for Kriminologi

NSFP	Nordisk Skovbrugs Frø- og Planteråd
NSH	Nordiska samarbetsorganet för handikappfrågor
NSHF	Nordisk samrådsgruppe på højt niveau for flygtningespørgsmål
NSI	Nordisk samisk institutt
NSK	Nordiska samarbetskommittén
NSS	Nordisk samarbejde inden for skoleområdet
NSS	Nordiska kommittén för samordning av elektriska säkerhetsfrågor
NSU	Nordisk Sommeruniversitet
NTR	Nordiska träskyddsrådet
NTR	Nordiska tulladministrativa rådet
NUD	Nordisk Uddannelsescenter for Døvblindepersonale
NUK	Nordiska ungdomskommittén
ODIN	Nordisk skolenet
SLEIPNIR	Rejestipendieordning for unge kunstnere i Norden under 36 år
SNEIL	Sekretariatet för de nordiska energiinformationsbiblioteken
SNS	SamNordisk Skogsforskning
VALHALLA	Nordisk netværk for børne- og ungdomskultur

